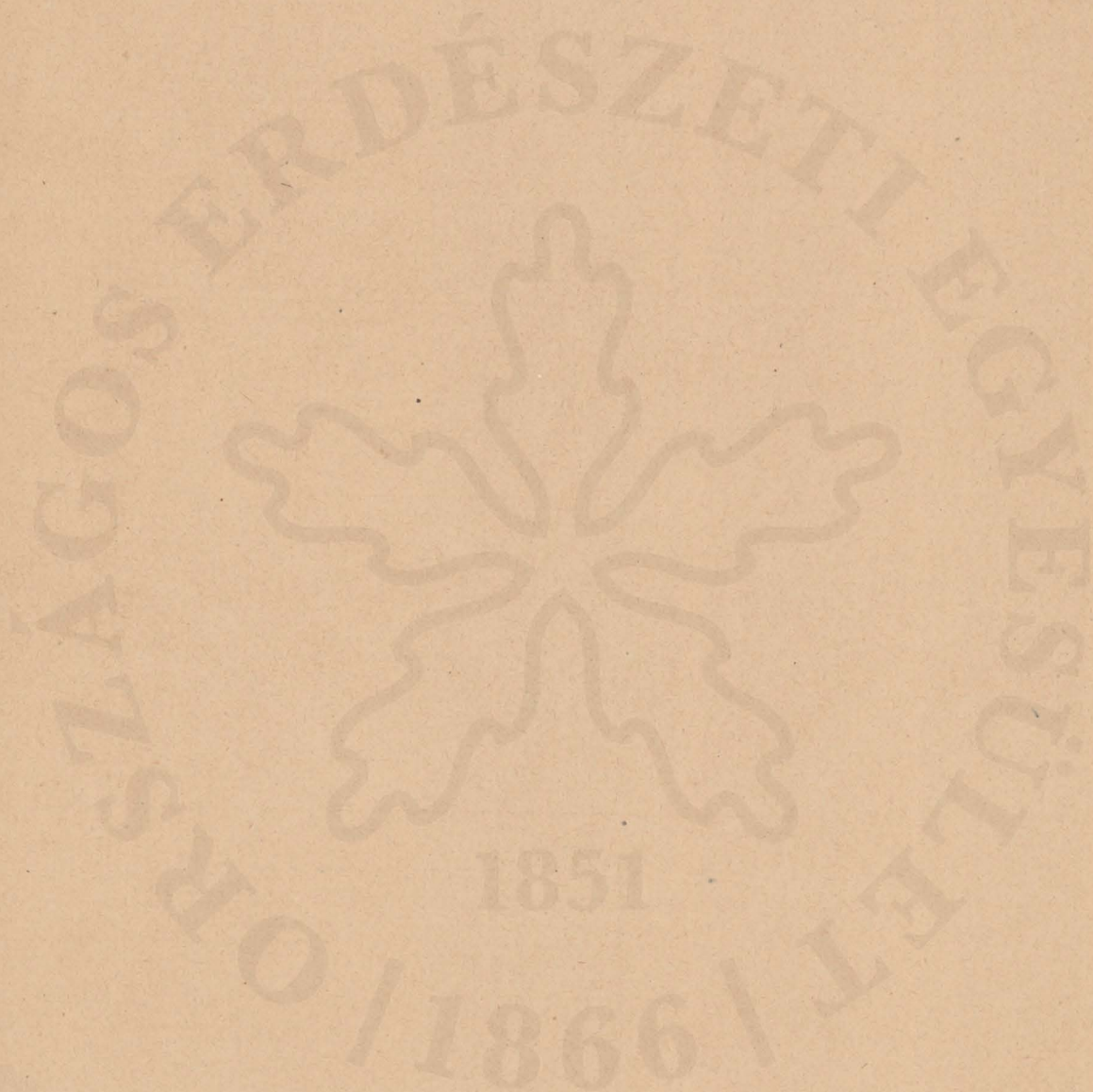
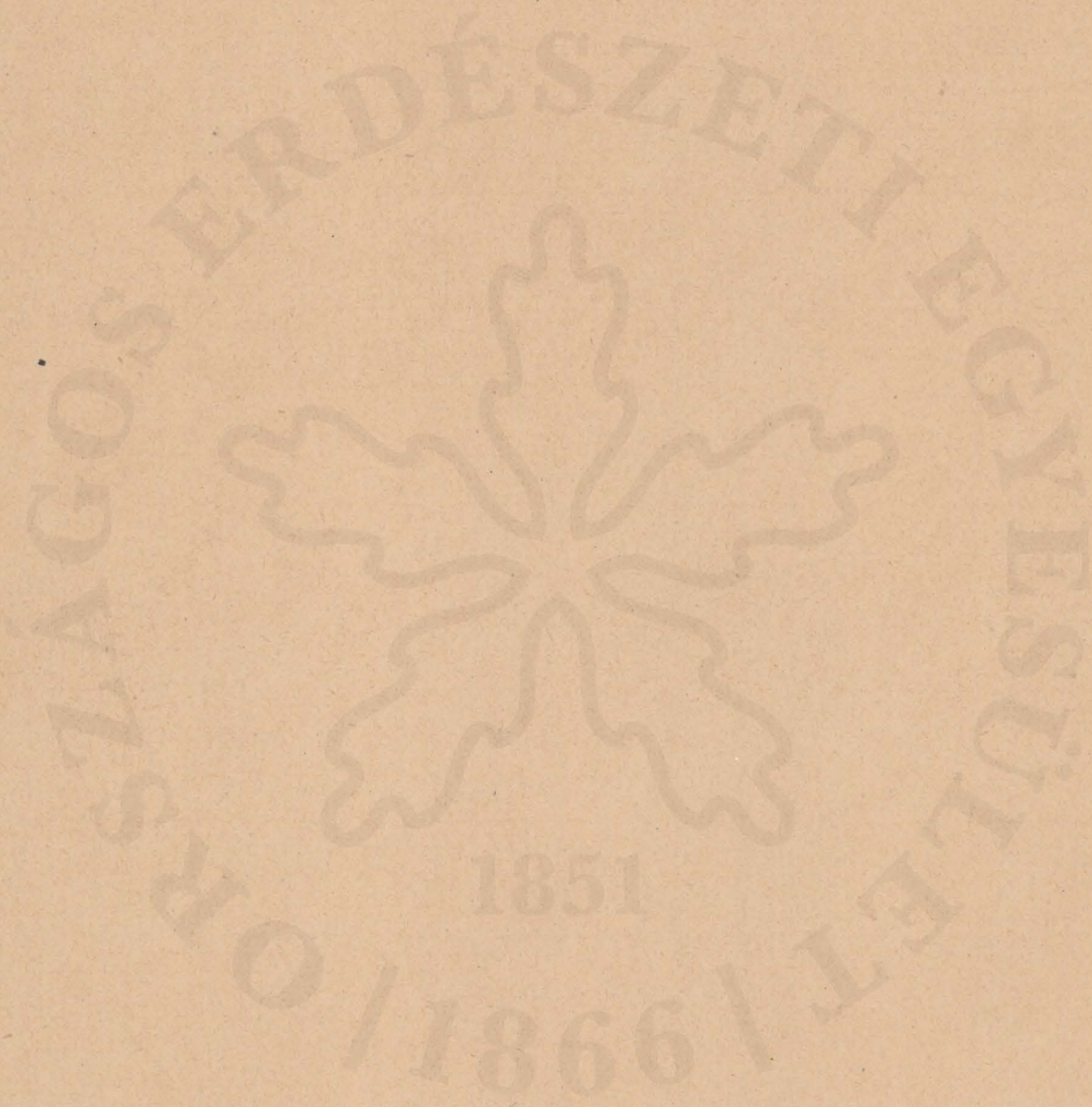

WILHELM VON HUMBOLDT'S *Über die Kunst, die Sprache zu lehren*, 1809.

MP. B.3

1851
1866

MAGYARORSZÁG

FÖLDMIVELÉSÜGYE

AZ 1899. ÉVBEN.

OEE Könyvtár
ÁII.EII. 2018

ed. h. 1846.

x/4.
III.

KÜLÖN LENYOMAT

„A m. kir. kormány 1899. évi működéséről és az ország közállapotairól szóló
jelentés és statisztikai évkönyv“

czimű, a m. kir. miniszterelnök által az 1897. évi XXXV. t.-cz. 5. §-a értelmében az országgyűlés elé terjesztett műből.

BUDAPEST.

AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1900.

MAGYARORSZÁG

FÖLDMEZSÉLYÜGY

Áll. E. 12018
OEE Könyvtár

AN 1866. ÉVI 11. SZ. RENDELET

1851

1851. évi 11. sz. rendelet az erdőgazdálkodásról és az erdőterületekkel szembeni kötelezettségekről

1866 / 11. sz. rendelet

1866

1866. évi 11. sz. rendelet az erdőgazdálkodásról és az erdőterületekkel szembeni kötelezettségekről

TARTALOM.

A m. kir. földmivvelésügyi minister jelentése.

	Oldal
Mezőgazdasági növénytermelés	9
Mezőgazdasági termények hamisítása	10
Gazdasági egyesületek és gazdakörök	10
Mintaparasztgazdaságok	10
A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló törvény végrehajtása	11
A mezőgazdasági tudósítói intézmény	12
Szőlő- és bórtermelés és phylloxera-ügy	12
Mesterséges borok készítésének és forgalombahozatalának tilalmazásáról	17
Okszerű borkezelés	17
Borértékesítő szövetkezetek	18
Kertészet és gyümölcsészet	18
Állattenyésztés	20
Tejgazdaság	21
Méhtenyésztés	21
Selyemtenyésztés	22
Haltenyésztés és halászat	25
Állategészségügy	26
Állatforgalom	28
Lótenyésztés	30
Ménesbirtokok	31
Kincstári birtokok	31
Kincstári fürdők	31
Erdészet	32
Vadászat	34
Kincstári erdők	34
Állami kezelésbe vett községi és némely más erdők és kopár területek	35
Vízügyek	43
Telepítés	46
Ruthén actio	47
Deliblári kincstári birtok	47
Gazdasági munkáviszonyok	48
Mezőgazdasági kísérletügyi és egyéb intézmények	49
M. kir. gyapjuminósító-intézet	52
Gyapjuactio	53
Földtani-intézet	53
Meteorologiai- és földmágnassági-intézet	53
Mezőgazdasági muzeum	54
Mezőgazdasági szakoktatás	54
Gazdasági vándortanárok	58
Lelkészek és tanítók gazdasági kiképzése	58
Gazdasági ismétlőiskolák	58
Népies gazdasági előadások	59
Mezőgazdasági háziipar	59
Kisgazdák tanulmányi kirándulása	60
Gazdasági szakirodalom	60
A m. kir. állatorvosi főiskola	60
Erdészeti szakoktatás	61
Tejgazdasági szakoktatás	62

Magyarország östermelésének állapota.

	Oldal
Mezőgazdaság	65
Időjárás	65
Elemi csapások	66
Terméseredmények	67
Gabonaárak	69
A mezőgazdasági termények forgalma	70
Állattenyésztés és állatforgalom	71
Szőlőmivvelés	77
Borforgalom	79
Gyümölcsstermelés	80
Erdészet	81
Kulturmérnökség	82
Mezőgazdasági szakoktatás	83
Napszámberék	84
Mezőgazdasági üzemek	85
Gazdasági gépek és eszközök	86
Birtokváltozások	87

Statistikai adatok.

1. Östermeléssel foglalkozó népesség az 1890-iki népszámlálás szerint .....
2. A gazdaságok száma és területe a gazdaságok nagyságkategóriái szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás alapján .....
- a) Abszolút számokban .....
- b) Az összes gazdaságokból és a gazdaságok összes területéből az egyes nagyság-kategóriákra eső %-os arány, valamint a gazdaságok átlagos területe nagyságkategóriák szerint .....
3. A gazdaságok %-os megoszlása nagyság-kategóriák szerint törvényhatóságokint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján .....
4. A gazdaságok megoszlása kezelésük szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján .....
5. A gazdaságok százalékos megoszlása kezelésük szerint törvényhatóságokint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján .....
6. A gazdaságok megoszlása nagyságkategóriák és mivvelési ágak szerint, az 1895-ik évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján .....
- a) Abszolút számokban .....
- b) A gazdaságok egyes kategóriáinak területéből az egyes mivvelési ágakra és a mivvelési ágak területeiből a gazdaságok egyes kategóriáira eső %-os arány .....

Oldal	Oldal		
7. A gazdasági gépek és eszközök száma az 1895-ik évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján	96	28. A szőlőterület a termőerő és a talaj minősége szerint 1894-től 1899-ig	116
8. A belvizek szabályozására fordított állami kiadások 1867-től 1899-ig	96	29. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permétezett és szénkénnel gyéritett szőlők terjedelme 1894-től 1899-ig	116
9. A kulturmérnöki hivatal által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1899-ig	97	30. Amerikai szőlővesszőtelepek 1894—1899.	117
10. Gazdasági egyesületek és körök az 1899. évben Magyarországon	97	31. Az állami amerikai szőlőtelepek Magyarországon a telepek egyenkinti felsorolásával 1899-ben	117
11. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1899-ig	97	32. Az állami szőlőtelepek 1899. évi vesszőtermése és 1899/900. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon	118
12. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke az 1891.—95. évek átlagában, 1898-ban és 1899-ben	98	33. Az állami szőlőtelepek 1899. évi vesszőtermése és 1899/900. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon	119
13. A telekkönyvi birtoktestek megterheltségében előfordult változások 1891-től 1899-ig	98	34. Az állami szőlőtelepek 1899. évi szőlőoltvány-termése és 1899/900. évi szőlőoltvány-forgalma Magyarországon	119
14. Népies gazdasági oktatás az 1899. évben Magyarországon	98	35. A kecskeméti áll. Miklóstelepről ingyen kiosztott szőlővesszők száma és értéke 1894-től 1899-ig	119
15. Gazdasági tanintézetek 1899-ben	99	36. A kecskeméti állami Miklóstelepen 1899. és 1900. években kezelt szőlővessző mennyisége	119
a) Főáttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával	99	37. A phyloxera elterjedése 1899-ben vármegyénként	120
b) Tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint	100	38. A phyloxera terjedése 1875-től 1899-ig	120
c) A felsőbb gazdasági tanintézetek részletesen	101	39. Az 1899-ik évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint	121
1. Tiszti és tanszemélyzet, az intézetek működésére vonatkozó némely főbb adat	101	40. Az 1899. évi szüret törvényhatóságokint	123
2. A hallgatók s a végzett növénydek részletezése	101	41. A Magyarbirodalom állatlétszáma 1884-ben és 1895-ben	124
16. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1899-ben Magyarországon	101	42. Az állatállomány a gazdaságok nagysága szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján	124
17. Gabonaárak a budapesti árú- és értéktőzsde jegyzései szerint 1899-ben	102	43. Az állatállomány a gazdaságok jellege szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján	125
a) Buza	102	44. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1899. év folyamán	126
b) Egyéb gabonaneműek	102	45. Az áll. méntelepek ménállománya 1899-ben teleposztályok szerint	126
18. Különféle terményeknek havi és évi átlagára 1899-ben a budapesti tőzsde árjegyzései szerint	102	46. Az állami méntelepek ménállománya a mének fajtája szerint 1899-ben	127
19. Gabonaneműek átlagára a budapesti tőzsdén 1885-től 1899-ig	103	47. Az országos fedező mének, valamint a bérmének által fedezett kanczák száma és a befolyt fedeztetési, illetőleg bérdíjak 1899-ben	127
20. Mezőgazdasági átlagos napszámberékek az 1899. évben, törvényhatóságokint	104	48. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1899-ben	127
21. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület 1898-ban és 1899-ben	106	a) A ménesek lóállománya, forgalma és a befolyt fedeztetési díjak	127
22. Az elemi csapások által teljesen elpusztított vetésterület az elemi csapások és termények nemei szerint 1899-ben Magyarországon	106	b) A m. kir. állami ménesek lóállománya fajok szerint	128
23. Az összes szántóföld, a bevetett és az elemi csapások folytán kivesztett vetésterület 1899-ben törvényhatóságokint	107	49. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra levágott állatok kimutatása 1896-tól 1899-ig Magyarországon	128
24. A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1899-ben	108	50. Az állatvásárok forgalma 1899. évben	128
A) Abszolút számokban	108	51. Az állatvásárok forgalma 1899-ben főbb piaczonként	128
B) Viszonylagos számokban	110	a) Felhajtás és eladás	128
a) Átlagos termés hektáronként és a termés átlagos értéke mm.-kint	110	b) Eladási árak	130
b) A termés átlagos súlya	110	52. A budapesti szarvasmarha-, borju- és juhvásár forgalma 1881-től 1899-ig	131
25. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1899-ben törvényhatóságokint	111	53. A hasznos háziállatok betegségei 1891-től 1899-ig	131
26. A mezőgazdasági termelés országos eredményei 1896-tól 1899-ig	113	54. Az állatorvosok száma 1891-től 1899-ig	132
I. Magyarország	113	55. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1899-ben	132
II. Horvát-Szlavonországok	114		
Magyarbirodalom	115		
27. Szőlőterület és bortermelés 1881-től 1899-ig	116		

	Oldal
a) Sertésforgalom	132
b) Átlagárak	132
56. A ferenczvárosi konzumvásár sertésfor- galma és a napi átlagárak 1899-ben	132
57. Győr sertésforgalma az 1899. évben	133
58. A budapesti gyapjúaukcziók	133
a) Elárverezett mennyiségek 1894-től 1899-ig	133
b) Árak az 1899. évben	133
59. A vajtermelésre berendezett falusi tej- szövetkezetek működése 1899-ben Magyarországon	133
60. A köztenyésztés emelésére kiosztott apa- állatok, ezek értéke és az állatki- állításokon s díjazásokon kiosztott államdíjak az 1899-ik évben	134
61. A méhészeti termelés Magyarországon 1891-től 1899-ig	135
62. A méhészeti termelés 1899-ben várme- gyenkint	135
63. A selyemtenyésztés fejlődése 1891-től 1899-ig	135
64. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés állapota 1899-ben a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék egyenkinti feltüntetésével	136
65. Erdőőri szakiskolák 1899-ben Magyar- országon	137
66. Az erdőőri szakvizsgák eredménye Magyar- országon 1893-tól 1899-ig	137
67. A kopár és vízmosásos területek beerdő- sítésére az 1899. év folyamán ren- delkezésre állott csemetekészlet Ma- gyarországon	137

	Oldal
68. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyar- országon 1899-ben, törvényhatóság- onkint	138
69. Az erdészeti üzemtervek, illetőleg az erdőtörvény alapján előírt és be- jelentett erdősítések Magyarorszá- gon 1899-ben, törvényhatóság- onkint	139
70. Az állam által kezelt erdők és kopár te- rületek száma és kiterjedése, vala- mint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalányok 1899-ben Magyarországon	140
71. Az erdőterület részletezése a talaj minő- sége s fajok szerint 1899. év végén, törvényhatóságonkint	141
72. A kincstári erdősítések terjedelme és költ- sége 1899. évben	143
73. A kincstári csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyiség az 1899. évben	143
74. A kincstári erdőbirtokok területe műve- lési ágak szerint és az erdőbirtokok értéke 1899-ben	144
75. A kincstári erdők megoszlása a főbb fa- nemek szerint	144
76. A kincstári erdők vágásterületei és fater- mése, valamint pénzügyi eredményei az 1899. évben	145
77. A kincstári erdők kiterjedésének és érté- kének változása 1890-től 1899-ig	145

1899. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL

1851

/1866/

A M. KIR. FÖLDMIVELÉSÜGYI MINISTER

JELENTÉSE

1899. ÉVI MŰKÖDÉSÉRŐL.

A vezetésem alatt álló ministerium ügykörében az 1899. év folyamán kifejtett tevékenységről a következőkben van szerencsém beszámolni.

A mezőgazdaság növénytermelési ágának fejlesztése érdekében nem csupán a termelési ág okszerű módozatainak minél szélesebb körű ismertetésére fordítottam gondot, hanem, ahol különösen indokolt volt, azt jobb minőségű vetőmagvak engedélyezésével s a nyers anyagot értékesítő vagy feldolgozó intézmények és vállalatok segélyezésével is támogattam.

Igy a felvidéken, az előző években megkezdett tevékenység folytatásaképp, a kisgazdák között mintegy 4000 métermázsa burgonya vetőgumót részint ingyen, részint kedvezményes árban s kedvező fizetési feltételek mellett, az ország több részén pedig, ahol a here-félék termelésének meghonosítása különösen kívánatos, több száz métermázsa here- és fűmagot osztattam ki.

A lentermelés és kendertermelés érdekében úgy a Komáromban, Nagy-Tanyon az előző években segélyemmel létesített s már is kibővített lenbeváltó és kikészítő telep termelési körzetében, mint a felvidéken, nagy mennyiségű orosz lenvetőmagot osztattam ki részint ingyen, részint kedvezményes áron. A felvidéken már régebben nem rossz hírű, de az utóbbi időben hanyatlott lentermelés fentartása és jövedelmezőbbé tétele érdekében, szükségesnek tartottam egy lenbeváltó és kikészítő telepet létesíteni, hogy a lentermelés a megfelelő értékesítés lehetősége által felvirágoztassék és a népnek ezzel is kereseti forrás nyújtassék. E lenbeváltó és kikészítő telepnek a Szepes-Olaszi község által felajánlott telken való létesítését a szepesvármegyei gazdasági egyesületre bízam s az egyesületnek az építkezés költségeire 20.000 korona segélyt engedélyeztem, s azt néhány éven át, a míg megerősödik, a szükséghez képest támogatni szándékozom.

A telep építkezése iránt az intézkedések megtétettek, s így az működését a jövő termelési évben előreláthatólag már megkezdheti. Hasonló tetemes támogatásban részesítettem jófajú vetőmag kiosztásával a kendertermelést is. A Békés vármegyében 24.000 korona állami támogatással létesített kenderbeváltó és kikészítő telep már felépült s rendeltetésének átadatott. Ily telepek létesítését minden oly arra alkalmas vidéken támogatni szándékozom, hol a gazdák legalább 1000 hold kender termelésére vállalkoznak.

Tekintettel a lentermelés és kikészítésnél nálunk gyakori hibákra, a lentermelő gazdaközönség részére gyakorlati lentermelési útmutatót dolgoztattam ki és gondoskodni fogok, hogy az minél szélesebb körben elterjesztessék. A múlt évi jelentésemben említett kendertermelési útmutató elkészült s azt a kendertermelésre alkalmas vidékeken 10.000 példányban kiosztattam.

A komlótermelés nagyobb mérvű felkarolását és javítását komlódugványok ingyen adományozásával és a komlótermelési szakismeretek terjesztése s a komlóértékesítés érdekében kifejtett társadalmi tevékenység támogatása által igyekeztem előmozdítani. Nevezetesen a komlótermelés, szárítás és értékesítés tanulmányozása végett egy gyakorlati komló-

Mezőgazdasági
növénytermelés.

termelőnek külföldi tanulmányútra megfelelő segélyt engedélyeztem. A komlóértékesítés előmozdítása érdekében az 1899. év folyamán azon intézkedés történt, hogy a Segesváron tartott komlótörvény rendezése céljára az ottani komlótermelő szövetkezetnek vásárcsarnok és raktári helyiség bérlet, külföldi árutudósítások és irodai (nyomdai, póstai) költségekre 1200 korona segélyt engedélyeztem, továbbá a Lajosfalván tartott komlótörvény költségeinek utólagos megtérítését is engedélyeztem. A megtartott komlótörvények következő eredménnyel jártak: Segesvárott 40 termelő 283 q. komlót jelentett be eladásra, mely 96—170 korona áron vétetett meg nagyrészt külföldre; Lajosfalván 59 termelő 140 q. komlót jelentett be eladásra, mely 60—170 koronán kelt el. Az elért árak alacsony színvonala a külföldi jó terméstudósításoknak és ennek folytán az alacsony külföldi árfolyamnak volt tulajdonítható. Ehhez hozzájárult, hogy az esős időjárás következtében a szedés időszaka alatt a komló minősége szenvedett.

A rizstermelés és más kereskedelmi növények termelését is részint vetőmag engedélyezésével, részint szaktanácsadás útján támogattam.

Mezőgazdasági
termények hamisítására.

A mezőgazdasági termények, termékek és cikkek hamisításának tilalmazásáról szóló 1895. évi XLVI. t.-cz. intézkedéseinek szigorú végrehajtására, s a törvény rendelkezéseinek közhírré tételére a hatóságokat ez évben is felhívtam, — s ez ismételt felhívások nem is maradtak hatástalanul, mert a törvény üdvös intenciói a köztudatba mindjobban átmennek. Ez év folyamán összesen 115 kihágási ügy került harmadfokú elbírálás alá s ezekből 37 esett a tej, 28 a vaj és margarin, 8 az olajnemű, 10 a liszt-nemű, 1 a méz, 1 a paprika, 28 a vető és fűmag, 2 a takarmány hamisítására. E kihágási esetekből 63 a székesfőváros területén fordult elő, 52 pedig a vidéken.

Gazdasági
egyesületek és
gazdakörök.

A gazdasági egyesületek és gazdakörök, mint a mezőgazdasági érdekek védelmének és előmozdításának hasznos társadalmi tényezői, az 1899. év folyamán is kellő figyelemben részesültek.

Az 1899. évben ismét több gazdasági egyesület és gazdakör alapszabályai nyertek jóváhagyást. Ezekkel az egyesületekkel együtt az országban ezidő szerint 245 gazdasági egyesület és gazdakör, illetőleg különleges célokat szolgáló szakegyesület működik, összesen 70.168 taggal, s ezek összes törzsvagyona 3,943.495 korona, az összes bevétele 1,796.322 korona, kiadása pedig 1,498.612 korona volt. Az egyesületek közvetlen támogatására 25 gazdasági egyesület és 10 vármegyei bizottság részére gazdasági kiállítások, gépversenyek, stb. céljaira mintegy 50.000 korona segélyt engedélyeztem, nem említve azokat az összegeket, a melyek az egyesületek útján egyes termelési ágazatok támogatására szolgáltak.

Mintaparasztt-
gazdaságok.

Mintaparaszttgazdaságok szervezése, mely az 1897. évben kezdetett meg az okszerű gazdálkodásnak a kisgazdák között minél szélesebb körben való megismertetése végett, az 1899. év folyamán is folytatódott. A mintagazdaság létesítése ez évben is akként történt, hogy a vármegyei gazdasági egyesületek vagy mezőgazdasági bizottságok által kiszemelt azon kisbirtokost, kinél a szükséges előfeltételek megvoltak, gazdaságának megfelelő átalakítása körül oly mérvű támogatásban részesítettem, hogy az ennek felhasználásával végbemenő átalakításokat más törekvő gazda önerejéből is képes legyen idővel foganatosítani. A létesített mintaparaszttgazdaságok céljára ugyanis egyszer s mindenkorra a meglevő felszerelések kiegészítésére, vagy megfelelőbbekkel való helyettesítésére gépeket, eszközöket, tenyészállatokat, gyümölcsfákat, szőlőoltványokat, továbbá a meglevő gazdasági épületeken szükségesnek mutatkozó csekélyebb átalakítások s a trágyatelep létesítésének költségeire segélyt engedélyeztem, s ezenkívül a mintagazdaságokat öt éven át (évről-évre) vetőmagvak, műtrágyák, szakkönyvek, stb. engedélyezésével szándékozom támogatni.

A segélyezett birtokos ennek fejében tartozik a meghatározott módon, illetőleg az előírt üzemterv szerint gazdálkodni s nagyobb gazdasági gépeit, melyeket egymaga teljesen igénybe nem vesz, gazdatársainak mérsékelt használati díj mellett kölcsön adni.

A mintaparaszttgazdaságok szervezésénél szem előtt tartott ezen elvek szerint az 1899. év folyamán 20 mintaparaszttgazdaság létesült s így ma már az ország különböző részein összesen 49 mintaparaszttgazdaság létezik. Az 1899. évben létesített mintaparaszttgazdaságok elhelyezése a következő: Arad vármegye (Gurahoncz község), Baranya vármegye (Nagy-Harsány), Békés vármegye (Békés-Csaba), Csanád vármegye (Ref.-Kovácsháza), Csík vármegye (Csík-Szent-Imre), Csongrád vármegye (Fábián-Sebestyén), Fejér vármegye (Soponya), Heves vármegye (Terpes és Mező-Tárkány), Jász-N.-K.-Szolnok vármegye (Szajol), Krassó-Szörény vármegye (Bodófalva), Nagy-Küküllő vármegye (Héjjasfalva), Nógrád vármegye (Vadkert), Nyitra vármegye (Királyi), Pest-P.-S.-K.-Kun vármegye (Czepléd), Sopron vármegye (Szill és Pór-Ládony), Szepes vármegye (Szepes-Váralja), Turóc vármegye (Ivánkafalu), Udvarhely vármegye (Uj-Székely).

A létesített mintaparaszttgazdaságok területe 14 és 50 hold között váltakozik, az általuk elfoglalt összes terület 531 kat. kold, segélyezésükre pedig 31.675 korona fordított, s így egyre átlag 1500 korona esik. E mellett a már az előző években létesített mintagazdaságok is részesültek esetről-esetre, vetőmag, gyümölcsfa, stb. engedélyezésével, támogatásban, a minék költsége kerek 2.400 koronára rugott, s így a paraszttgazdaságokra összesen 34.000 korona fordított.

A mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. t.-cz.-ben előírt szabályrendeleteket az 1899. év végeig egy-kettő kivételével valamennyi törvényhatóság megalkotta, azok többnyire letárgyaltattak, jóváhagyattak s már életbe is léptek. Nem voltak még életbeléptethetők, de legnagyobb részt már tárgyalás alatt állanak, illetőleg megalkottattak s jóváhagyásra várnak a következő szabályrendeletek:

A vármegyei mezőgazdasági bizottság szervezéséről szóló: Alsó-Fehér, Békés, Brassó, Fejér, Gömör és Kis-Hont, Maros-Torda, Szatmár, Szilágy, Torda-Aranyos és Zala vármegyékben.

Az állattenyésztésről szóló: Arad, Bars, Maros-Torda és Veszprém vármegyékben, Arad, Debreczen, Pancsova, Pécs, Szabadka, Szeged és Székes-Fejérvár városokban.

A pásztorok és legeltetésről szóló: Bars, Bereg, Borsod, Fejér, Liptó, Szatmár, Szolnok-Doboka, Tolna, Turóc, Veszprém, Zala és Zólyom vármegyékben, Arad, Baja, Debreczen, Győr, Hód.-Vásárhely, Selmecz- és Bélabánya, Szabadka, Szeged, Temesvár és Zombor városokban.

A birtokhatárok megjelöléséről szóló: Abauj-Torna, Árva, Bács-Bodrog, Baranya, Bars, Bihar, Gömör, Hajdú, Háromszék, Komárom, Szabolcs, Szepes, Szolnok-Doboka, Turóc és Ung vármegyékben, Baja, Kolozsvár, Nagy-Várad, Szabadka és Temesvár városokban.

A faiskolákról és fásításokról szóló: Abauj-Torna, Arva, Bács-Bodrog, Baranya, Bars, Borsod, Brassó, Csongrád, Esztergom, Fejér, Gömör és Kis-Hont, Hunyad, Komárom, Krassó-Szörény, Maros-Torda, Moson, Sáros, Szabolcs, Szeben, Szepes, Szolnok-Doboka, Tolna, Torda-Aranyos, Trencsén, Turóc, Udvarhely, Ung, Vas, Veszprém és Zólyom vármegyékben, Arad, Debreczen, Győr, Kassa, Kolozsvár, Komárom, Maros-Vásárhely, Nagy-Várad, Pancsova, Pécs, Pozsony, Szabadka, Szeged, Székes-Fejérvár, Ujvidék és Zombor városokban.

Megjegyzem, hogy főleg a faiskolákról és fásításokról szóló szabályrendeletek megalkotása körül merültek föl nehézségek, mert az egyes törvényhatóságok helyi és égalji viszonyai annyira különbözők, hogy a tervezett intézkedések sokoldalú megfontolást igényelnek. Az elősorolt törvényhatóságok túlnyomó része tényleg megalkotta a vonatkozó szabályrendeleteket, de azok egy vagy más okból nem lévén jóváhagyhatók, újabb tárgyalást igényelnek. Reményilem azonban, hogy az 1900. év folyamán már az összes szabályrendeletek életbeléptethetők lesznek. A törvény egyéb rendelkezéseit illetőleg örömdetes jelenség, hogy a helyi hatóságoknak ezen, a mezőgazdasági érdekekre annyira fontos törvény

végrehajtása iránti érdeklődése évről-évre fokozódik s a végrehajtás, mely elé — főleg az első években — sok nehézség gördült, ma már oly mederben halad, hogy annak számbavehető akadályai nincsenek többé.

Mezőrendőri osztályom 1899-ben is feladatául tekintette a törvényhatóságoknál eszközendő és nagyon czélszerűnek bizonyult helyszíni vizsgálatok folytatását s egyes konkrét ügyekben a helyszíni eljárást, mely rendszerint a felmerült kérdéseknek közmegelegedésre való megoldását tette lehetővé.

Mezőrendőri kihágási ügyekben az 1899. év folyamán 908 felfolyamodás és felülvizsgálati kérelem érkezett hozzám; tehát 89 ügydarabbal több mint 1898-ban. Ez a szaporulat azonban inkább a mezőrendőri intézmény fejlődésének s az ismeretlen tettesek kipuhatolása körül mutatkozó eredményesebb működésnek a jelül tekinthető, mert a felülbírált ítéletekből következtethetőleg, az ítélkező hatóságok eljárása általában kielégítő.

A mezőrendőri pénzbüntetésekkel illetőleg 1899-ben az előírás 57.810 kor. 79 fillérre a befolyt összeg pedig 57.198 korona 29 fillérre rugott.

A mezőgazdasági
tudósítói intéz-
mény.

Nagy súlyt helyeztem az ország gazdasági állapotának megfigyelésére, a terméstartatok statisztikai összeállítására, illetve a vonatkozó adatok gyűjtésére, kellő mérlegelésére és ellenőrzésére is. E célból az ezen adatgyűjtés orgánumát képező tudósítói intézmény fejlesztése iránt is intézkedtem, a gazdaságilag fontosabb területek kerületi beosztását s a tudósítói kar szaporítását határozván el.

A jelenleg működő gazdasági tudósítók száma immár túlhaladja az 1100-at, s mivel a gazdasági tudósítást a ministerium összes külközegeinek is kötelességévé tettem, gazdasági szakértelemmel és gyakorlattal bíró egyének tömeges jelentéseivel is rendelkezem. Ezenkívül az aratást megelőző — tehát legfontosabb időszakban — a búzatermő vidékeket szakembereimmel utaztatom be, végre pedig, jobb ellenőrzés végett a kiadandó vetésjelentések anyagát egy e célból szakértő tisztviselőimből összeállított tanácscsal bíráltatom felül.

A jelzett fejlesztéssel kapcsolatban tetemesen bővített oly kiadását rendeltem el a gazdasági tudósítók részére évenként kiadandó Útmutatónak, mely nemcsak mint eddig, a feladatukból kifolyó teendőkre vonatkozó utasításokat foglalja magában, de kiterjeszkedik a ministerium összes ügykörének kül- és belső szervezetére, ismertetésére.

Szőlő- és bor-
termelés és
phylloxeraügy.

A szőlőművelés fejlesztése terén az állami működés úgy, mint az előző években, az 1899. évben is, egyrészt a *phylloxera által elpusztított szőlők helyreállításának* előmozdításáról szóló 1896 : V. t.-cz. végrehajtására és másrészt a szakismeretek terjesztésére s a szőlőműveléssel foglalkozó közönségnek az elpusztult szőlők felújítására és új szőlők létesítésére irányuló tevékenységében való támogatására irányult. Megelégedéssel jelezhetem, hogy azok az alapelvek s az az irány, a melyet az 1896 : V. t.-cz. végrehajtására s a szakismeretek fejlesztésére és terjesztésére nézve kijelöltem, a gyakorlatban beváltak s azok a várakozások, a melyeket a törvényhozás s a közvélemény az 1896 : V. t.-cz. megalkotásához fűzött, abban az arányban s addig a határig, a melyben ez az adott viszonyok közt lehetséges volt, részben teljesebbé mentek, részben a megvalósulás előtt állanak.

A szakszerű szolgálat teljesítésére hivatott kerületi szakközegek működésének központi felügyelete és ellenőrzése céljából az 1899. év elején életbe léptetett szervezet az eléje tűzött nagy és fontos feladatnak megfelelt, s jótékony hatással van a művelési irány egységének megóvására és biztosítására. A szakközegek számát — tekintettel ezen szolgálati ág szakadatlanul nagy arányú fejlődésére — egy vinczellériskolai igazgatói s egy központi és három kerületi szőlőszeti és borászati felügyelői állással, a melyeknek a törvényhozás által való engedélyezését tárczám 1900. évi költségvetési előirányzatában kértem, szaporítanom kellett.

A szőlőszet és borászat szőlőművelésünk nagy közgazdasági jelentőségénél fogva, de különösen a *phylloxera* által elpusztított szőlők helyreállítása s az e téren való állami

működést elrendelő 1896 : V. t.-cz. végrehajtása érdekében kifejtett sokoldalú tevékenység következtében földművelési ügyünknek oly rohamosan fejlődő és természetszerűen táguló szolgálati ágát alkotja, a melynek évről-évre szaporodó teendői folyton szélesebb körökre terjedő intézkedéseket és folyton többfelé irányuló gondozást igényelnek.

A mellett, hogy az állami szőlőszeti és borászati szakközégek majdnem az összes szőlőműveléssel bíró községekre kiterjedő hivatalos utazásaik alkalmával a szükséges szaktanácsokat, felvilágosításokat és útbaigazításokat úgy, mint az előző években, bárkinek, bármely irányban készséggel megadták s erre az alkalmat önmaguk keresték, — az elpusztult szőlők helyreállítása iránti érdeklődés felkeltése s a szőlőművelés új irányának, különösen pedig az ujabban fellépett szőlőbetegségek ellen való védekezés módjainak ismertetése céljából az 1899. évben is számos helyen tartottak rövid időtartamú *időszaki tanfolyamokat*. Ezen tanfolyamok iránt az érdeklődés az előző években fokozatosan csökkent, s ezzel természetesen csökkent a tanfolyamok és a résztvevők száma is. Az 1899. évben azonban, az előző évekkal ellentétben, mind a tanfolyamok, mind a résztvevők száma emelkedett, a minek oka abban rejlik, hogy a szőlőbirtokosok körében az utóbbi években fellépett, illetőleg helyenkint a szokottnál nagyobb mértékben észlelt szőlőbetegségek, a szőlőmoly, a lisztharmat s a szőlőiloncza ellen való védekezés módjainak elsajátítása iránt nagyobb érdeklődés mutatkozott. Ezek és a pusztításaival évről-évre szűkebb térre szorítókozó peronospora-viticola ellen való védekezés módjainak ismertetése céljából egyébiránt népszerű útmutatást tartalmazó füzeteket is bocsátottam ki s azokat ingyen osztattam szét a szőlőbirtokosok között az ország minden részében.

Az 1899. év elején kiadtam egy egyszerű és könnyen érthető modorban írt *útmutatást a szőlőművelésre* és az elpusztult szőlők felújítására s azzal a szőlőfelújítási költségek igénybevevő szőlőbirtokosokat továbbá a lelkészeket és tanítókat ingyen láttam el.

Ezt az útmutatást a szőlőművelő közönség általában nagy megelégedéssel fogadta úgy annyira, hogy mivel első kiadásának 20.000 példánya 6 hét alatt teljesen elfogyott, abból, rövid időre megjelenése után, második kiadást rendeztem, a melynek 20.000 példány már szintén fogytán van.

A társadalmi s a magán-tevékenység serkentésére kétségen kívül nagy befolyással volt az eddig követett azon eljárás is, hogy a törvényhatóságok, községek, egyesületek és különösen az egyházak, papok és tanítók tevékenységét szőlővesszők, szőlőajtványok és karók ingyen vagy mérsékelt áron való kiszolgáltatása mellett, a viszonyokhoz mérten s a költségvetési hitel engedte korlátok között, készpénzbeli segélylyel is támogattam. Azokat a társadalmi szervezeteket vagy másnemű közösségeket, a melyek arra vannak hivatva, hogy a phylloxera ellen való védekezésre, az elpusztult szőlők felújítására s új szőlők létrehozására egyrészt követésre méltó példák szolgáltatásával s másrészt a szükséges anyagok és eszközök előállításával s a szakismeretek terjesztésével befolyást gyakoroljanak, az 1899. évben összesen 60.532 korona készpénzbeli segélyben részesítettem.

A phylloxera fellépte az 1899. évben 180 községben állapított meg hivatalosan. Ezekkel a phylloxera által megfertőzött községi határok száma 2863-ról 3043-ra emelkedett. Az országban szőlőműveléssel foglalkozó 5770 községnek tehát 52⁷/₁₀-ában van a phylloxera jelenléte hivatalosan megállapítva. Az elpusztult terület a szakközégeim által gyűjtött adatok szerint az 1899. év végén 395.000 kat. hold, vagyis a kataszteri felmérés szerint a phylloxera-vész fellépte előtt szőlőművelésre használt 622.488 kat. hold kiterjedésű területnek 63⁰/₁₀-a volt. Ezzel szemben a felújított s a kataszteri felmérés óta létesített új szőlők kiterjedése az 1899. évben létesített új szőlőkkel együtt 127.000 hold, vagyis az ugyanezen idő alatt elpusztult területnek csaknem 33⁰/₁₀-a. Viszonylag nagy kiterjedésű szőlők újítottak és újítatnak folyton meg, főleg azóta, a mióta az államkincstár a megújításhoz szükséges anyagokat és eszközöket a 1896 : V. t.-cz. alapján fokozottabb mértékben bocsáthatja a szőlőbirtokosok rendelkezésére. Különösen örvendetes

jelenség, hogy az említett törvényvel megteremtett alapon tett intézkedések szőlőművelésünk irányát egészben kedvezően befolyásolják. Azok a szőlőbirtokosok, a kik szőlőiket az ezen törvényvel szolgáltatott eszközök felhasználásával újítják meg, folyton-folyvást sűrűbben veszik igénybe és követik is a szakközégek tanácsait abból a czélból, hogy megfelelhessenek azoknak a kikötéseknek, a melyeket a szőlőfelújítási kölcsönügyletek kiegészítő részét képező művelési tervek írnak elő. Ennek természetes következménye, hogy a szőlőművelés terén általánosságban bizonyos, a helyes irányt biztosító egyöntetűség honosul meg, a mely ezután követésre talál azoknál is, a kik szőlőiket felújítási kölcsönök igénybe vétele nélkül állítják helyre. De a közvetlennél még sokkal nagyobb jelentőségű az 1896: V. t.-cz. alapján tett intézkedések közvetett hatása. A bizonyossága annak, hogy a phylloxera által elpusztított szőlőt, a parlagterület tulajdonosa a felújítási kölcsön segítségével megújíthatja, s az elért sikerek által megszilárdított és igazolt bizalom annyira fokozta a kedvet a szőlők helyreállítására, hogy a parlag szőlőterületek értéke az elsőrendű borvidékeken (Tokaj-Hegyalján, a ménesi borvidéken, a Balaton-mellékén, Beregszász vidékén, stb.) oly magasra emelkedett, hogy nem ritkán túlhaladja azt az árt, a melyen régebben a termő szőlő volt megszerezhető, sőt helyenkint tulajdonosaik az ily parlag területeket egyáltalán semmi áron sem adják el.

Az elpusztult szőlők megújítása túlnyomóan nagyobb részben az amerikai szőlőfajtákon készült szőlőoltványokkal történik. E mellett azonban megfelelő talajokon az elpusztult szőlőknek hazai fajtákkal *szénkénegezésre való beültetése* is egyre nagyobb és nagyobb tért hódít. Az 1899. évben körülbelül 16.000 kat. hold volt a szénkénegezéssel fentartott szőlők kiterjedése. Újabban azonban legalább ekkora, vagy talán még ennél nagyobb területen állították helyre az elpusztult szőlőket hazai fajtákkal, a melyeket szénkéneggel fognak fentartani.

A szénkénegefogyasztás az 1898. évben 1,063.942 kilogramm, az 1899. évben 1,337.915 kilogramm volt, a miből a zalatnai szénkénegyár 1898. évben 816.254 kilogrammot s 1899-ben 775.744 kilogrammot szállított.

Megjegyzem, hogy az 1899. évben 153.759 kilogramm szénkéneget Triesztből, 25.145 kilogrammot pedig Berlinből azért voltam kénytelen hozatni, mert a szénkénegszállításra beszerzett vashordók, a melyek a szénkéneggel a termelőknek kikölcsönöztek, nem voltak az illetőktől kellő időben visszaszerezhetőek, s e miatt, habár a zalatnai gyár jelentékeny készletekkel rendelkezett, a termelők szükségletének kielégítésében akadályok merültek volna fel. Erre való tekintettel és figyelembe véve azt, hogy a szénkénegefogyasztás évről-évre rohamosan emelkedik, a termelőktől pedig a hordók a kellő időre nem szerezhetőek vissza, újabban ismét 4.000, drb vashordót szereztem be, s lépéseket tettem a zalatnai állami szénkénegyár újabb és tetemes kibővítése iránt is. Ennek folytán a pénzügyminister úr a zalatnai gyár megfelelő kibővítése iránt időközben már intézkedett s remélni lehet, hogy a szénkénegszükséglet fedezése végett jövőre már nem fogunk a külföldre szorulni. Hogy a szőlőbirtokosoknak a szénkéneget beszerzését megkönnyítsem, az 1899. évben nyolcz újabb szénkénegraktárt állítottam fel, még pedig: Bonyhád, Balaton-Füred, Duna-Földvár, Kis-Baráthegy, Kővágó-Örs, Pásztó, Tokaj és Zala-Egerszeg községekben; az újvidéki szénkénegraktárt ellenben megszüntettem. Az 1899. évben ennél fogva 3 állami és 33 bizományi, együtt 36 szénkénegraktárban állott a szénkéneget az érdekelt szőlőtulajdonosok rendelkezésére. Oly helyeken, a hol a szénkénegefogyasztás nagyságánál fogva indokoltnak találom, bizományi szénkénegraktárak felállítását ezután is engedélyezem.

Habár az elpusztult szőlőknek megfelelő talajokon hazai fajtákkal szénkénegezésre való beültetése számottevőleg hódított tért, a szőlőművelők túlnyomóan nagyobb része mégis az amerikai szőlőfajtákon készült oltványokkal való megújítás rendszere felé hajlik, úgy, hogy hazánkban a szőlőmegújítás ez utóbbi módját kell általánosnak jeleznem.

Az *amerikai szőlőfajták alkalmazásában* a főszerep a Ripariának, még pedig ezen fajta egyik változványának, a Riparia Portalisnak jut. Ezzel a fajtával a megfelelő talajokban minden irányban kielégítő eredményeket lehet elérni. A hol a Riparia Portalisszal boldogulni nem lehet, ott óvatosság és körültekintés ajánlandó, mert feltéve, hogy a talaj szénkénegezésre nem alkalmas, a szőlőnek az eddig rendelkezésre álló más amerikai fajtákkal való megújítása nem mindig feltétlenül biztos.

Az oltási módok közül meglehetősen egyenlő arányban alkalmazzák mind a fás-, mind a zöldoltási módot. A kész fásoltványok ültetése némely vidéken és különösen a kisbirtokosoknál háttérbe szorul a zöldoltás alkalmazásával szemben, a minek oka az, hogy amaz emennél — ha talán nem is végeredményében, de az egyszerre szükséges kiadást tekintve — költségesebb. Eredményt, mint a tapasztalatok igazolják, mind a két móddal lehet elérni, s azért nincs semmi okom arra, hogy az egyik módot a másik rovására előtérbe helyezzem. A két oltásmód közti különbség, azoknak egymás irányában jelentkező előnyei és hátrányai természetszerűen oda látszanak terelni a szőlőmegújítás míveletét, hogy a kész fásoltványok ültetését a rendszeresebben kezelt nagyobb szőlőkben s a nagyobb birtokosok, a zöld oltványok ültetését pedig inkább a kisebb birtokosok alkalmazzák. Ennek megfelelően tétettek meg az intézkedések is arra nézve, hogy a szőlőbirtokosok szőlővessző- és szőlőoltványszükséglete a lehetőségig kielégíthető legyen.

A szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak állami kezelésben való előállítására céljából a korábban létesített *állami amerikai szőlőtelepek* kibővítése — s a hol erre alkalmas területek állottak rendelkezésre — szőlőoltványok készítésére való berendezése és tíz új vesszőszaporító anyatelep és oltványüzem felállítása folytán az 1898. év végén összesen 630 kat. hold vesszőszaporító anyatelep és 294 kat. hold oltványiskola állott rendelkezésre. Az 1899. év folyamán ezekhez csatoltam, illetőleg az állami kezelésbe visszavettem az amerikai szőlővesszőtermelésre és szőlőoltványkészítésre berendezett és felszerelt 120 kat. hold kiterjedésű paulis-baraczkai, a 120 kat. hold kiterjedésű lippa-baraczkai, s a 800 kat. hold kiterjedésű csálai szőlőtelepeket és oltványiskolákat, illetőleg ezen célokra kijelölt birtokokat is. Ugyancsak az 1899. évben továbbá Léván és Esztergomban egy-egy új telepet állítottam fel.

Az államkincstárnak ma már minden jelentékeny borvidéken vannak szőlőtelepei, a melyeken szőlővesszők és szőlőoltványok termeltetnek, s szőlőmunkások képeztetnek. Az 1899. év végén az állami telepek száma 46, területe 1.760 kat. hold volt, a miből 1.148 kat. hold anyatelep vesszőszaporításra, 612 kat. hold pedig iskolaterület szőlővessző gyökereztetésre és oltványápolásra.

Az állami telepek 1899. évi terméseredménye, illetőleg szőlővessző és szőlőoltvány készlete a következő volt: 976.000 szőlőoltvány, 12,619.000 I. osztályú, 4,555.000 II. osztályú amerikai és 3,100.000 európai fajtájú szőlővessző. Ez a terménymennyiség — a telepek területéhez viszonyítva — nem látszik kielégítőnek. Ennek az a magyarázata, hogy az anyatelepekből 448 kat. hold még egészen fiatal ültetésű, úgy, hogy annak használható vesszőtermése még egyáltalán nincs. A fennebb kimutatott terméseredmény tehát egészben a 700 kat. hold régibb ültetésű telepek számlájára esik. Az 1899. év azonban ezeknek sem kedvezett. A csálai 330 kat. holdas vesszőszaporító anyatelepet ugyanis az elmúlt évben kétszer érte jégverés és teljesen megsemmisítette annak egész vesszőtermését, a 68 kat. holdas tarczali telepet pedig az ott uralgott rendkívül kedvezőtlen (esős, szeles, hideg) időjárás miatt a vesszőérés oly rossz volt, hogy ennek a telepnek vesszőhozama alig érte el a rendes termésmennyiség 25 százalékát. Ha ezt a két telepet nem érik az időjárási viszontagságok, az állami telepek termése amerikai szőlővesszőkben 10—12 millióval nagyobb lett volna.

Az a csapás, a mely az elmúlt évben a csálai telepet érte, arra indított, hogy ott a legújabb tapasztalatok szerint viharagyú-telepeket rendezzek be.

Az állami telepek fennebb kimutatott készletéből a szőlőbirtokosoknak 729.000 db. szőlőoltvány és körülbelül két millió szőlővessző osztatott ki, az oltványok ezenként 200 korona eladási áron, a szőlővesszők kis részben ezenként 16 koronáért, nagyobb részben azonban ingyen vagy kedvezményes áron. Mintegy 280.000 drb. legnagyobb részben vörösbortermő fajtájú szőlőoltvány a csálai és baraczkai telepeken eladatlanul maradván, ezek jövőben való értékesítés céljából újból eliskoláztattak.

Megjegyzem, hogy a kereslet csupán a vörösbortermő oltványok iránt volt csekély; fehérbortermő oltványokból a szükséglet nemcsak az állami telepeken, hanem a magántermelőknél rendelkezésre állott készletet is messze túlhaladta.

Az állami telepek fennebb kimutatott termésén kívül az *államilag támogatott* magánvállalati, továbbá a közhasznú és közérdekű (egyesületi, törvényhatósági, községi, szövetkezeti, stb.) *telepek* és végül az ilyenmű termeléssel az államhoz való viszonyon kívül foglalkozó *egyes birtokosok* is nagy mennyiségű szőlővesszőt és szőlőoltványt termeltek és hoztak forgalomba. Erre nézve tájékoztatást az a hirdetés szolgáltat, a melyet a hazai szőlőbirtokosok által eladásra bejelentett fajtisza és peronosporamentes európai és amerikai szőlővessző- és szőlőoltványkészletekről a végből kibocsátottam. Ezen hirdetés szerint eladásra rendelkezésre álló készletként bejelentetett: 6,000.000 szőlőoltvány, 36,500.000 amerikai és 45,000.000 európai fajtájú szőlővessző. Az egész készlet tehát, a mely az 1900. év tavaszán az állam és a magántermelők telepeiről felhasználásra került: 7,000.000 szőlőoltvány, 53,674.000 amerikai és 48,100.000 európai szőlővessző volt. Megjegyzem azonban, hogy ez csak az a mennyiség, a mit az állam s a termelők eladás céljából állítottak elő, illetőleg az utóbbiak, mint ilyent bejelentettek. Kétségtelen tehát, hogy ezen kívül is tetemes szőlővessző- és szőlőoltványkészletek állottak a szőlőiket felújítani akaró szőlőbirtokosok rendelkezésére, melyek főleg apróbb tételekben oly termelőknél fordulnak elő, a kik azokat legtöbbször maguk használják fel, vagy már évek óta létező összeköttetéseiknél fogva, minden bejelentés vagy hirdetés mellőzésével adják el állandó vevőiknek.

A szőlővesszőknek és szőlőoltványoknak a szorosabb értelemben vett Magyarország területére való behozatala a külföldről, de még Ausztriából és Horvát-Szlavonországból is feltétlenül elvont tiltva az 1899. évben is s ezt a tilalmat fentartani szándékozom a jövőben is, mert mint a fentebbiekből kitűnik, szőlővessző- és szőlőoltványtermelésünk már is oda fejlődött, hogy e tekintetben nem szorulunk a külföldre, a honnan esetleg a szőlővesszőkkel vagy szőlőoltványokkal szőlőművelésünkre végzetessé váló különféle, nálunk még ismeretlen, szőlőbetegségeket hurcolhatnánk be.

Az állami támogatással létesített vállalati vesszőszaporító anyatelepek közül, a melyek a múlt évi jelentésem szerint 19 vármegye területén 25 községben 472 kat. hold területen létesítettettek, az 1899. év folyamán 2 telep 20 kat. hold területtel működését megszüntette. Ily vállalati telep ehhez képest jelenleg 19 vármegye területén 24 községben 25 van s ezek területe az oltványiskolákkal együtt 452 kat. hold.

Az újonnan létesített állami telepek most már oly állapotban vannak, hogy azokon a rendszeres munkás tanfolyamok, a melyek szervezetét az 1896: V. t.-cz. 1. §-ának b) pontja elrendeli, most már életbe léptethetők.

A *központi szőlészeti kísérleti állomás* szervezését az 1896: V. t.-cz. kötelességemmé tévén, ennek szervezésére nézve az 1899. év folyamán oly irányú intézkedéseket tettem, hogy ez az intézmény céljának minden irányban, valamint a gyakorlati téren, úgy a mélyebb elméleti és tudományos kutatások mezején is, megfeleljen.

A szőlőnövény physiologiája, a szőlőoltványok összeforradásának élettani folyamata, stb. még csak mint gyakorlati jelenségek ismeretesek, lényegükre nézve azonban alapos kutatások és tudományos vizsgálódások által még nem derítették ki. Pedig a mig ezeket a kérdéseket homály borítja, addig a gyakorlati téren alig lehet az eddigieknél nagyobb

eredményeket várni, különösen a szőlőoltványok készítése terén. Egész sorozata a kérdéseknek vár itt megoldásra a gyakorlati élet számára és céljaira, s nemcsak a szoros értelemben vett szőlőművelés, hanem a must s más cukros folyadékok erjedése, az erjedés irányítása s a bor mint kész termék helyes kezelése és javítása terén is. Mindezekre nézve rendszeres, összefoglaló megfigyelések, kutatások és kísérletezések eddig nem tétettek sehol. Ami a külföldön e tekintetben történt, az nem más, mint egyes jelenségekre, egyes kérdésekre nézve, azok összeségének egybefoglalása nélkül, egyoldalúan tett megfigyelések és kísérletezések.

A központi kísérleti állomás végleges szervezésére vonatkozó intézkedéseimet ezekben fogva oly irányban tettem meg, hogy az a szőlőművelés s a pinczekezelés összes kérdéseinek egész complexumát felölelje s négy ügykört vagy munkacsoportot, illetőleg négy osztályt foglaljon magában, még pedig: a növénytani (növény physiologiai és növény pathologiai), a gyakorlati szőlőművelési, a chemiai és az erjedéstani (zymologiai) osztályt.

A központi kísérleti állomás szervezetére nézve az 1896: V. t.-cz. az 1. §. c) pontjában azt rendeli, hogy az a székes-főváros határában vagy annak közelében állíttassék fel s a szükséghez képest a fontosabb hegyvidékeken is létesíttessenek és rendeztessenek be kísérleti telepek. A törvény ezen rendelkezéseinek megfelelőleg a központi főépület és a laboratóriumok, úgyszintén a belső, úgynevezett házi kísérletezések céljaira szolgáló épületek és kísérleti terek elhelyezésére a székes-főváros határában, a budai oldalon, szereztem meg egy 10.000 □ öl kiterjedésű területet az államkincstárnak örökáron s e mellett az ország legkülönbözőbb részeiben 50 kisebb megfigyelő állomás, illetve kisebb kísérleti telep felállítását tervezem.

A központi kísérleti állomás szervezésének előkészítő munkálatai a fennebb jelzett irányban már annyira előre haladtak, hogy a laboratóriumok, stb. építése az 1900. évben megkezdhető lesz.

A mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cz. végrehajtása tárgyában az illetékes hatóságok az 1899. év folyamán az ország számos vidékén dicséretes és fokozott tevékenységet fejtettek ki úgyannyira, hogy a kihágási eljárás folyamán talált gyanus borkészletekből vett borminták megvizsgálása a budapesti és a kolozsvári állandó borvizsgáló szakértő-bizottságok működését rendkívül nagy mértékben vette igénybe. Ebben az évben a két borvizsgáló bizottság 910 kihágási ügyben összesen 2604 borminta felett mondott szakvéleményt. Ezen 2604 minta közül 633 mintára, vagyis a megvizsgált mintáknak 24⁰/₀-ára nézve állapította meg a borvizsgáló bizottság, hogy azok az 1893: XXIII. t.-cz. rendelkezései által tiltott módon készített mesterséges borok voltak, 9 bormintának pedig az elnevezése ütközött az idézett törvénybe; ezekkel együtt tehát, részint előállítására, részint pedig elnevezése miatt összesen 642 borminta esett kifogás alá. A bortörvény életbelépte (1894. január 4.) óta lefolyt 6 év alatt a budapesti és kolozsvári szakértő bizottságok összesen 1.434 kihágási ügyben 4.310 borminta felett mondottak szakvéleményt és 668 panaszlottonál 1.391 oly mintát találtak, a melyek részint az illető italok előállításának tiltott módja, részint pedig a használt elnevezések miatt a törvénybe, illetőleg a végrehajtási rendeletbe ütköztek. Az egész 6 év alatt megvizsgált mintáknak tehát 32⁰/₀-ánál konstataáltak a törvénybe ütköző cselekmény. A mi pedig a panaszlott feleket illeti, azoknak 47⁰/₀-ánál talált a bizottság törvénybe ütköző italokat.

Kiválóan fontosnak tartom az *okszerű borkezelésre* vonatkozó ismeretek terjesztését, mert sajnosan tapasztalhatjuk, hogy termelőink nagy részénél s főképen a kisgazdáknál, a pinczekezelés még nagyon hátramaradt. Ez okból az 1899. év folyamán rövid népies útmutatást adtam ki a must és bor okszerű kezeléséről, mely egyszerű modorban ad oktatást különös figyelemmel arra is, hogy a mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról szóló 1893: XXIII. t.-cziknek, illetőleg e törvény végrehaj-

Mesterséges borok készítésének és forgalomba hozatalának tilalmazásáról.

Okszerű borkezelés.

tási rendeletének azok a tételei, a melyek a pinczekezelésnél megengedett vagy tiltott eljárásokra vonatkoznak, a szőlősgazdákkal megismertessenek.

Ezt az útmutatást az 1899. év őszén 40.000 példányban nyomattam ki s annak minél szélesebb körben leendő terjesztése iránt a szükséges intézkedéseket megtettem.

Borértékesítő
szövetkezetek.

A *borértékesítő szövetkezetek* létesítésének s az országos m. kir. központi mintapincze újjászervezésének kérdését a gyakorlat emberei, t. i. az érdekelt bortermelők meghallgatásával óhajtván megoldani, az 1899. év folyamán a kiváló hazai termelőket értekezletre hívtam össze s egyszersmind érintkezésbe léptem az Országos Központi Hitelszövetkezettel is abból a célból, hogy a vidéki pinczeszövetkezetek a termelők boraira adandó előlegekre szükséges összeget az Orsz. Közp. Hitelszövetkezet által nyújtandó kölcsönök útján szerezhessék meg. A külföldi pinczeszövetkezetek szervezetének és működésének tanulmányozása végett pedig egyik szakközegemet Németországba, Franciaországba és Ausztriába küldtem ki. Az említett értekezleten tett javaslatok lehető figyelembevételével — az Országos Központi Hitelszövetkezettel egyetértőleg — a vidéki pinczeszövetkezetek alakításának előmozdítása végett megfelelő alapszabálymintát adtam ki. Ezt a mintát akként szerkesztettem, hogy az annak alapján alakuló pinczeszövetkezetek az 1898: XXIII. t.-cz. 81. §-a értelmében a pénzügyminister úr engedélyével az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékébe beléphetnek s ettől hitelt kaphatnak.

Ezen alapszabályminta szerkesztésével egyidejűleg népies útmutatást irattam a »Pinczeszövetkezetekről«, hogy annak közrebocsátásával részletesen ismertessem a közönséggel azokat az előnyöket, a melyeket a pinczeszövetkezetek a termelőknek nyújthatnak.

Ezt az útmutatást az alapszabálymintával együtt az 1899. évi szüret előtt 50.000 példányban nyomattam ki s intézkedtem, hogy azt bárki ingyen megkaphassa s az érdekelt közönség körében szét is osztattam, szakközegemet pedig utasítottam, hogy az ezen útmutatásban foglalt tanokat, tételeket és tanácsokat a közönséggel való érintkezésben minden alkalommal hirdessék s a közvetlenség útján is terjeszszék, a pinczeszövetkezetek alakítására irányuló mozgalmat figyelemmel kísérjék, az e célból szükséges felvilágosításokat és tanácsokat mindenkor készséggel adják meg s a közönséget ily szövetkezetek alakítására ne csak serkentsék, hanem ezen a téren tevékenyen közre is működjenek.

Csak maguktól a szőlősgazdától függ tehát, hogy a kérdés fontosságát belátva, a pinczeszövetkezetek előnyeit saját jól felfogott érdekükben kihasználják.

A m. kir. országos központi mintapincze újjászervezése iránt folytatott tárgyalások az 1899. év folyamán nem lévén befejezhetőek, a mintapincze kezelésére nézve eddig fennállott állapotot még egy évre meghosszabbítottam.

Kertészet és
gyümölcsészet.

A kertészeti és gyümölcsészeti *külső szolgálatot* 2 ministeri megbizott, 2 felügyelő és 2 vándortanító végezte, kik 121 községben 105 faiskolát vizsgáltak meg és 102 előadást tartottak 1322 hallgatónak. A külső szakszolgálatban felhasználtam még ezeken kívül a tanintézetek főkertészeit, földművésiskolák kertésztanítóit és a szükség szerint az állami faiskolák kezelőkertészeit is — számra nézve 39-et.

A *kertészeti szakoktatás* 3 fokozatban eszközöltetett. A felső oktatás a hároméves tanfolyammal bíró budapesti kertészeti tanintézeten történik, hol ez évben 29 tanuló volt felvéve. A középfokú oktatásra az egyéves kertészsegédi tanfolyam szolgált, mely ugyancsak a budapesti kertészeti tanintézeten tartatott meg 8 kertészsegéddel. Az alsófokú oktatás az egyéves kertmunkás-tanfolyamokon eszközöltetett. Ily tanfolyam ez évben csak 3 helyen, u. m. Tordán, Lőcsén és Nagy-Bocskón tartatott összesen 24 fiatal földműves számára. A Hódmező-Vásárhelyen mult évben tartott ily nemű tanfolyam — a kellő felszerelés hiánya miatt — beszünttetett és a negyedik ily iskola ez év őszén Baján állítatott fel, de tanulók ide még nem voltak felvehetőek.

A kertészképzés ezen három fokozatú keretén kívül álló és kertészeti oktatást végző iskolák közül az orosházai kertgazdasági tanszéket és a budapesti I. gyermekmenhely által

felállított istvántelki kertésziskolát kell felemlítenem. Az előbbi — állami intézmény — a polgári fiú- és leányiskolával kapcsolatban 195 serdültebb fiút és 118 leányt vezet be a kertészeti ismeretekbe és fogásokba; az utóbbi 4 éves tanfolyamában 26 árva gyermek nyert szakképzést.

A kertészeti, főleg pedig a fatenyésztési ismeretek terjesztésére a f. évben is 4 helyen, u. m. Keszthelyen, Kolozsvárott, Kis-Szebenben és Orosházán tartattam 10 napos tanfolyamot, melyeken összesen 81 faiskolakezeléssel megbízott néptanító vett részt.

Ez évben kísérletet tettem egy újabb intézménnyel is; nevezetesen a falusi lelkészek számára is tartattam Budapesten hat napos gyümölcsészeti tanfolyamot. Az intézmény épen a lelkészeknél oly nagy érdeklődést keltett, hogy a 12 helyre 172 lelkész pályázott; ezért egymásután két tanfolyamot tartattam 12—12 lelkész számára. Tekintettel arra, hogy úgy hazánkban, mint a külföldön is a jelesebb és szenvedélyesebb pomologusok épen a lelkészek közül kerültek ki, tekintettel továbbá arra is, hogy a tanfolyamban résztvetteknél nagy buzgóság és előszeretettel tapasztaltatott a gyümölcsstermelés ügye iránt: szándékom ezen lelkészi tanfolyamot a jövőben is fentartani.

A »Gyümölcskertész« szaklap ez évben 11000 példányon felül birt olvasókkal. A tavaly kiadott »Fatenyésztés« cz. szakmunka már a harmadik kiadást érte el és 15000 példányban forog közkézen.

Az állami utak befásítása gyümölcsfákkal ez évben is folytatott és ma már 41000 drb gyümölcsfa van az állami utakon kiültetve. Ezen fák az állami faiskolákból önköltségi árban szállítottak. Örömmel kell itt megemlékezni ama kellemes tapasztalatról, hogy a kiültetett fák — daczára a baljóslatoknak — alig 6% kivételével, mind megmaradtak és jól díszlenek, sőt egyes vonalakon már némi termést is hoztak. Ezen sikerben nem kis része van közönségünknek, mely a fák iránt hovatovább nagyobb előszeretettel tanusít; de része van ebben a befásítás szakszerű keresztülvitelének is, melynél fogva a fák az égalji és talajviszonyok tanulmányozása után választottak meg és beoktatott útkaparók, útmesterek okszerűen ültették és kezelték. Mindenütt, a hol fásítás terveztetik, az illető útmesterek és útkaparók részére — az ültetést megelőzőleg — 4 napos faültetési és faápolási tanfolyam tartatik és az útkaparók kellő ügyességgel és szakismerettel fognak az ültetéshez. A folyó évben 9 helyen tartott ily tanfolyam, melyen 13 útmester és 69 útkaparó vett részt.

A törvényhatósági utak befásítása már lassabban halad; mert a törvény értelmében az e célra szükséges fákat a községi faiskolák lennének kötelesek szállítani, ezek pedig a legtöbb községben csak most vannak rendezés alatt és még néhány évig nem lesznek oly helyzetben, hogy utak mellé alkalmas fákat adhassanak ki. Csakis azon kevés számú megye területén vannak eddig a törvényhatósági utak befásítva, hol a vármegyének magának van külön faiskolája, vagy a hol a törvényhatóság a fákat saját költségén szerezte be. Fordult ugyan hozzám több törvényhatóság utak mellé ültetendő gyümölcs- és egyéb gazdasági fák adományozásáért, de ily kérelmeket — mindaddig, — míg az állami utak be nem lesznek fásítva, nem teljesíthetek.

Nagy súlyt fektetek a hazai gyümölcsfaállomány gyarapítására, mert az eddigi faállomány termésével sem kivitelre, sem nagyobb gyümölcsipar alapítására gondolni sem lehet. Az eddig meglévő 20 állami faiskolán kívül a f. évben Kecskeméten állítottam fel egy újabb 16 holdas állami faiskolát a földművesiskola telepén, miután az alföldi kiterjedt homokvidék egy ily faiskolának már igen nagy szükségét érezte és a »Miklós« szőlőtelepen eddig fentartott 6 holdas faiskola a szükségleteknek távolról sem volt képes megfelelni. Az állami faiskolák hatása a gyümölcsstermelés javítása- és emelésére már is több vidéken szemmel látható. A legeklatásabb bizonyíték volt erre a f. év őszén Budapesten tartott gyümölcskiállítás, a melyen a Batul, téli arany Parmén, Parker peppin, Ponyik, Sikulai, Török Bálint, stb. az állami faiskolák által terjesztett fajták voltak nagy túlsúlyban.

Az állami faiskolákon kívül nagy figyelmet fordítottam a gazdasági tanintézetek, földművesiskolák faiskoláinak rendezésére és többet egészen újra kellett berendeznem, hogy céljának megfelelőhessen.

A tanítóképezdéknél is közvetve felügyeletet gyakoroltattam azok kertjeire és faiskoláira és a hol kellett, a berendezést anyagi támogatással segítetttem. A f. évben az állami faiskolák- és intézeti kertészetekből eladatott pénzért 68.400 drb nemes gyümölcsfa. Ingyen kiosztatott tanítóknak, szerényebb javadalmazású lelkészeknek és földműveseknek 320.680 drb; az állami telepek- és utakra kiadatott 26.700 drb.

Oltás alá való gyümölcsvadcesemete eladatott pénzért 7.650 drb; községi és egyleti faiskoláknak ingyen kiosztatott 2,032.480 drb. Nemes oltóvesszőt kiosztattam 1 fillér szedési díjért összesen 274.500 darabot. Majdnem négyszerennyi oltóvessző volt szükséges az állami telepeknek; ezeknek egy kis része, főleg az utak mellé alkalmas fajtákból még ez évben is külföldről szereztetett be. A mi az oltás alá szükséges vadgyümölcscesmeték előállítását illeti, e tekintetben a f. évben annyit már elértünk, hogy alma-, körte-, kajszin- és mandola-alanyszükségletünk saját nevelésünkől volt fedezhető. Nem voltunk ily szerencsés helyzetben a vadcserecsnye-, sajmeggy-, továbbá a Saint Julien- és Myrabolana-szilva-alanyokkal, a melyekből hazánkban anyafák sem találhatók. Ezeket ez évben is a külföldről kellett vásárolnunk és itt sajnálattal kell megjegyezmem, miszerint tekintettel az Amerikai Egyesült-Államok által tett nagyobbmértvű szilva-alanybevásárlásokra, ez évben alig voltunk képesek — még magasabb árakon is — a szükségletek felét Orleansból és Angersből beszerezni. A hozatott magvak sem lévén megbízhatók és csiraképesek, a szilvaszaporítás terén a faiskolák üzemében helyenkint stagnáció fog beállani. Ezen az állapoton csak akkor fogunk gyökeresen segíteni, ha az Ungvárott és Bocskón kiültetett ily fajú anyafák teremni kezdenek és így csiraképes magból magunk állíthatjuk elő alanycesmetéinket.

A *dinnyetermelés* javítása érdekében ez évben is díjakat osztattam ki a jobb kistermelők között és a jobb dinnyefajták fajtisza termelését — későbbi magvak kioszthatása céljából — ez évben is folytattam. A *konyhakertészet* és *kerti magtermelés* előmozdítása végett az állami intézetekben az új fajtákkal kísérletet tettem és ugyanezen célból az országos magyar kertészeti egyesületet, valamint az erdélyrészi kertészeti egyletet is segítettem. A hajtatas úgy gyümölcs-, mint korai főzelékeknél kezd a főváros körül hovatovább terjedni, a mi arra mutat, hogy fővárosunkban már a drágább primeuröket is lehet értékesíteni; annál gyengébb a virág- és növénykertészet állapota; e tekintetben a kultura helyét mindinkább az olaszországi behozatal útján terjeszkedő kereskedelem foglalja el.

Gyümölcstermésünk az 1899. évben ismét gyenge volt és csakis keleten és északon, valamint Krassó-Szörényben volt nagyobb termés és ez utóbbi helyen is inkább csak a szilvában. A mi gyümölcs termett — a cserecsnyétől és szőlőtől eltekintve — azt igen könnyen és elég jó áron tudták termelőink itthon is értékesíteni. Nagy kár, hogy kajszinbarack és meggy az alföldi nagy homokvidéken ez évben sem termett és így ezen gyümölcsnemekben fejlődni szokott nagyobbmértvű kivitel is elmaradt. A vértetű az ország területén folyton terjeszkedik, mert veszélyes voltát a közönség még nem ismerte fel teljes mivoltában, nem is veszi még komolyan, — az idevonatkozó szigorú rendeletek pedig hiányosan hajtának végre.

Gyümölcskiállítás és vásár tartatott ősszel Budapesten, csakis kiállítás Szegeden. A gyümölcs feldolgozásánál az ország területén működésben volt 18 cidermalom és sajtó, továbbá 28 Cazenille-féle aszalókészülék.

Állattenyésztés.

Az állattenyésztés fejlesztésére valamint az előző években, úgy az 1899. évben is különös gondot fordítottam s hogy az ország kigazdái birtokában lévő állattenyésztés javíthatóságát, gondoskodásom főleg arra irányult, hogy a községek megbízható tenyészetekből származó jó apaállatokkal kedvezményes áron és részletfizetés mellett láttassanak el.

A községek fokozott mértékben igénybe is veszik ebbeli szükségletük beszerzésénél az állam, illetve az állattenyésztési ker. felügyelőségek közvetítését úgy, hogy az 1898. évben volt 14 felügyelőséget az 1899. évben még négygyel szaporítanom is kellett.

Ez évben kiosztott 1828 drb bika, 1148 drb kan és 108 drb kos. A bikák átlagos beszerzési ára 421 korona, a kanoké 105 korona, a kosoké 24 korona volt. Ezen apaállatok elsősorban a hazai állami és jóhírű magántenyészetekből szerezettek be s csakis az ezen felül mutatkozó hiány, nevezetesen 323 drb pinzgau, 177 drb borzderes bika és 41 drb hússertés kan vásároltatott külföldön. Az állattenyésztés fejlesztése érdekében segélyeztem továbbá a vármegyei gazdasági egyesületek által rendezett állatdíjazásokat és vásárokat a lefolyt évben 28.562 koronával, irányadó elvül tekintve, hogy az állam által nyújtott pénzdíjakkal csakis kistenyésztők állatai jutalmaztassanak.

Az 1894. évi XII. t.-cz. értelmében létesített orsz. szarvasmarhatenyésztési alapból kiscgazdák között leendő kiosztás céljából tenyésztőkhöz beszerzésére a délvidéki földművelők, valamint a torontálmegyei, végül az erdélyi szász gazdasági egyesületnek részletekben visszatérítendő 40.000—100.000 koronáig terjedő 4°/_o-os kölcsönöket engedélyeztem és ugyanezen alap felhasználásával vált lehetségessé a kárpátmenti elszegényedett ruthén földművelők részére 500 drb, az ottani helyi és égalji viszonyoknak legjobban megfelelő borzderes fajta üsző importálása.

Gondoskodtam arról is, hogy az állattenyésztési ker. felügyelőségek vezetői a közigazgatási hatóságokkal, vármegyei gazdasági egyesületekkel állandó összeköttetésben legyenek s úgy az apaállatvizsgálatoknál szaktanácsaikkal, valamint téli tanfolyamokon az állattenyésztés köréből vett szakelőadósaikkal közreműködjenek.

A baromfitenyésztés emelésére közel 3000 drb hímnemű baromfit cseréltettem ki tömegesen egyes községekben, hogy a magyar fajta baromfi nemesítésére és javítására alkalmasnak bizonyult fajtájú hím állatok használatával a külföldi piacokon támasztott igények kielégíthetők és baromfi-, valamint tojáskivitelünk fejleszthető is legyen.

Élénk és sikeres volt a mozgalom a lefolyt évben tejgazdasági téren is, mely kiválóan a tejszövetkezetek nagy számban való szaporodásában nyilvánult. A szövetkezésnek ezen ága lényeges és kiegészítő részét képezi a korszerű mezőgazdaságnak, másrészt pedig főleg a kiscgazdák érdekét szolgálja. A tejszövetkezetek keretében a kiscgazdák örömmel társulnak, mert a tejjel kapcsolatosan más saját termésű élelmi cikkeit is előnyösebben értékesíthetik. A folyó évben megalakult 70 tejszövetkezet, melylyel a szövetkezetek száma 25 vármegyében 146-ra emelkedett, melyekben 15.183 gazda 27.264 tehén után több mint 22 millió liter tejet értékesített 2,311.216 koronáért, a mi túlnyomólag egészen új jövedelmi forrásnak tekinthető.

Tejgazdaság.

Miután pedig a szövetkezetekben termelt vaj a belföldön mind nem értékesíthető, gondoskodnom kellett arról, hogy az a külföldi piacokon találjon megfelelő értékesítést.

E célból megalakítottam a délvidéki tejszövetkezetek szövetsége alakjában Temesvárott az első vajtermelő központot, a melyben a legfinomabb minőségű, kivitelre alkalmas vaj készíttetik, mely vasúti kocsirakományonként a vámkülföldre szállíttatik.

Ezen tevékenységnek eredménye külkereskedelmi forgalmunkból is kitetszik, a mennyiben a bevétel a tej- és tejtermékekből rohamosan és fokozatosan apad, kivitelünk pedig emelkedik és jelentékeny többlettel zárul.

A méhtenyésztés fejlesztése céljából alkalmazott személyzet, mely ezen év elején egy felügyelőből és hat vándortanítóból állott, egy hetedik vándortanítóval szaporodott, kinek állását az erdélyi részeken, kiváló tekintettel a román nyelvű lakosságra rendszerezítettem. A méhészeti vándortanítók az 1899. év folyamán községekben 528, tanítóképezdékben 23, földművesiskoláknál 10, tejgazdasági szakiskoláknál 7 előadást tartottak. A méhészeti felügyelő a budapesti kertészeti tanintézetnél, a III. kerületi vándortanító a

Méhtenyésztés.

pozsonyi szőlőszeti és kertészeti iskolánál egész éven át tanították a méhészetet, mely ezen intézeteknek rendes tantárgyát képezi.

Az I., II. és IV. kerületi méhészeti vándortanítók két-két tanfolyamot tartottak a szentgyörgymajori, a sárvári és a munkácsi tejgazdasági szakiskoláknál.

A téli gazdasági előadások tartásában is úgy a felügyelő, mint a vándortanítók közreműködtek. Ezeken kívül a vándortanítók a téli hónapokban székhelyeik tanítóképezdeinél tanították a méhészetet.

Az állami tanítóképezdek közül a sárospatakinak a tanítás céljaira megfelelő méhese épült, a csurgói állami és a soproni ágostai evangélikus hitfelekezetit méhcsaládokkal és felszerelvényekkel láttam el.

Méhcsaládokat és felszerelvényeket kaptak még a temesvári csendőrparancsnokság nyolcz örse, a nagyszebeni r. k. Teréz-árvaház, a debreczeni országos tanítói árvaház, a monori alapítványi iskola, a gödöllői uradalom szentgyörgymajori tejgazdasági iskolája, az istvánkerti kertészképző-intézet és még 103 szegénysorsú méhész. Pénzbeli segélyben a magyar országos, az erdélyrészi és a komáromi méhészegyletek részesültek.

A méhtenyésztés szempontjából az 1899. esztendőnek egy kiválóbb eseményét kell kiemelnem. És ez a gödöllői állami méhészeti gazdaság életbelépése. A méhészeti gazdaságban, mely Gödöllő határában a korona-uradalom területén egyelőre húsz holdon állíttatott fel, két épület és három méhes épült. A három méhes közül egy zárt, kettő pedig nyílt méhes. Területének jó mézelőfákkal és cserjékkel való beültetésére, úgyszintén jó mézelő növények magvainak beszerzésére, nemkülönben munka- és hálótermek berendezésére az intézkedések megtétek. A gazdaság ideiglenes vezetésével az I. kerületi méhészeti vándortanító bízott meg. A tanításon és a mintaszerű méhészkedésen kívül foglalkozik a gazdaság a jól mézelő fák és cserjék tenyésztésével és jól mézelő növények magvainak termelésével, mely célra kísérleti települ is szolgál és teljesíti azoknak kiosztását egészen ingyen, részint pedig csekély árért. A szegénysorsú lelkészek, tanítók, kiscsászák, erdő- és gátőrök, stb. innét láttatnak el méhcsaládokkal, kaptárakkal és eszközökkel. Májustól-októberig 3—3 heti tanfolyamok fognak itt tartatni lelkészek, néptanítók, pályaőrök stb. és földműveseknek az okszerű méhészetben leendő kiképzését céljából.

A méhészet haladásáról a méhészeti vándortanítók által gyűjtött következő adatok nyújtanak tájékoztatást: Az ország 11.867 községében ugyanis, honnét az adatok befolytak, az 1899. év őszen mozgószerkezetű kaptárakban 212.191, közönséges köpükben 447.899, összesen 660.090 méhcsalád volt. Termeltetett 33.518 métermázsa méz, mázsája 84 korona középpár szerint számítva 2.815.512 korona, továbbá 2.319 mm. viasz, kilogrammját 2 korona középpárban számítva 463.800 korona, mi együtt a mézárral 3.279.312 korona jövedelmet képvisel.

A rajzásra és mézelésre ezen év nem volt jó. A betelelést kevés készlettel és egyessítéssel lehetett csak végezni. A mézár a silány év következtében október, november és december hónapokban 100, sőt 120 koronán felül is állott m. mázsánként. A méz keresettségét és háztartási használatát ez az év szembetűnően igazolta.

A magyar országos méhészegylet, mely a hazai termelők mézét nagy részben értékesíti s a budapesti vásárcsarnokban állandó elárusítást tart, a mézeladás közvetítésével a következő eredményeket érte el. Értékesített összesen 74.216 kilogramm mézet. Ebből a külföldön 51.000, belföldön 23.216 kilogrammot, melyekért mindössze 71.200 korona folyt be.

Méhbetegség, u. m. kórság egy esetben, költésrothadás hat esetben fordult elő. Elfojtásukra minden intézkedés megtétt.

Selyemtenyésztésünk 1899-ben nagyjában nem változott. Az országos selyemtenyésztési felügyelőség 1899-ben is ugyanazon helyzetben volt mint 1898-ban, vagyis oda irányult főtörekvése, hogy a selyemáraknak még az 1890-es évek közepén beállott rendkívüli csökkenéséből származott hátralékát az államkincstárnak fokozatosan törleszthesse. Hogy ez

árcsökkenések valóban rendkívüliek voltak, bizonyítja a tény, hogy míg 1896-ban selyemgubóinkat kgként átlag 6 lira 19 centesimiért voltunk képesek értékesíteni, addig azokat 1898-ban 8 lira 31 centesimi, 1899-ben pedig 10 lira 60 centesimiért adtuk el átlag.

Az országos selyemtenyésztési felügyelőség összes kiadásai 1899-ben, beleértve az üzleti kiadásokat, valamint a selyemtenyésztés, a selyemipar és a szederfatenyésztés fejlesztése érdekében tett kiadásokat, melyek az összes kiadásoknak több mint felét képezik, 3,120.168 koronát tettek, az ezen évben elért üzleti bevétel pedig 3,564.610 korona volt. Mutatkozik tehát 444.442 korona többlet, melyet az országos selyemtenyésztési felügyelőség az államkincstárnak 1899-ben befizetett, vagyis igazabban, miután a kiadásokból a költségvetés szerint 30.000 korona a fond perdu adatott, a több-befizetés 1899-ben 474.442 koronát tett, mely összeggel folytatólagosan törlesztette az országos selyemtenyésztési felügyelőség azon összeget, melyet 1894. évtől 1899-ig kapott előlegeiből az államkincstárnak visszafizetni képes nem volt.

Arra vonatkozólag pedig, hogy a selyemtenyésztéssel és a selyemiparral foglalkozók minő keresethez jutottak? jelenthetem, hogy a tenyésztők termelt gubók után 1899-ben 2,082.791 koronát, a selyemiparral foglalkozók pedig a gyárakban, raktárakban, stb. 1,056.281 koronát kerestek, és így a selyemtenyésztés és a selyemipar által nyújtott kereset 1899-ben 3,139.071 koronát tett. Ezen összegben nem foglaltatik a kereset, melyet ujvidéki fonodánk bérlője fizetett ki munkásainak. Az összes kereset, mely a selyemtenyésztéssel és a selyemiparral foglalkozóknak az országos selyemtenyésztési felügyelőség fennállása óta, vagyis 1880-tól 1899-ig kifizettetett, 39,525.642 koronát tesz ki.

Világosan látható, hogy az országos selyemtenyésztési felügyelőség egész működését olyformán rendezte be és arra alapította, hogy lehetőleg biztosítva legyen a még hátralevő összegek fokozatos visszafizetése úgy, hogy a mikorra a selyemtenyésztés és selyemipar Magyarországon végleg meghonosul, elmondhatjuk, hogy ez a selyemtenyésztés saját erejéből éretett el. Természetes, hogy az 1890-es évek közepén keletkezett rendkívüli rossz viszonyok oly nehézségeket vontak maguk után, a melyek elől teljesen kitérni lehetetlen volt.

Ezen nehézségek miatt kénytelen voltam a selyemgubók beváltási árát 15—20°/_o-al leszállítani, a mi a termelő családok apadását okozta úgy, hogy míg 1897-ben 107.454, addig 1898-ban csak 86.467 termelő család volt az országban. A viszonyok 1899-ben javulni kezdvén, a gubók beváltási árát azonnal felemeltem.

Azonban daczára annak, hogy a gubók beváltási árának felemelése kellő időben hozatott tudomására a közönségnek, a tenyésztők nagyobb része csak kételkedve fogadta ezt, nem hitt az árfelemelésben, és csak az előző év tapasztalataira hivatkozva, nem tért vissza a selyemtenyésztéshez és így daczára annak, hogy ez évben a másodosztályú gubó beváltási árát 20 krajczárral felemeltem, a tenyésztők száma az előző 1898. évhez képest ismét csökkent mintegy ötezerrel.

Ebből látható, minő veszélyes a selyemgubók beváltási árát egy bizonyos határon alább szállítani és hogy mennyire szükséges azon roppant ingadozásoktól, melyek a selyemárakban néhány év alatt 100°/_o-ot is kitétek, selyemtermelőinket a jövőre megkímélni, a nélkül azonban, hogy lemondanánk jövőben a beváltási árak tetemes leszállításáról az esetben, ha azt az államkincstár érdeke megkívánja. Miután azonban az 1899. év jó pénzügyi eredménye folytán a beváltási árakat 1900. évben ismét 20 krajczárral felemeltük, kétséget nem szenved, hogy ez évben a tenyésztők száma a százezret ismét el fogja érni sőt talán meg is haladni.

De épp azért, mivel a tenyésztők számának várható növekedése folytán a szederfa-állomány mindjobban igénybe vétetik és a selyemtenyésztés érdekében mindinkább szükséges a szederfatenyésztés lehető emelése, erre fokozottabb figyelmet kellett fordítanunk. Ugyanis az országos selyemtenyésztési felügyelőség 1899-ben teljesen ingyen kiosztott 3498 liter

szederfamagot és 2—3 éves még tovább iskolázandó vagy élősövény alakítására használható 8,692.138 darab szederfacsemetét.

Figyelemreméltó, hogy bár e szederfacsemeték elültetése és gondozása legnagyobb részben az intézet felügyelete és ellenőrzése alatt történik, mi az illetőkre nézve némileg feszélyező, mintegy 4 milliónál több szederfacsemetét kértek, mint a mennyit az országos selyemtenyésztési felügyelőség adhatott, mely körülmény bármi másnál jobban bizonyítja azt a nagy érdeklődést, mely az országban a selyemtenyésztés iránt mutatkozik, mi ismét csak megerősíti azt a hitet, hogy a selyemtenyésztés jövője hazánkban biztosítva van.

A községi faiskolák, melyek részben szederfatenyésztésre is használatnak, nem adhatván annyi kiültetésre alkalmas szederfát, mint a mennyire szükség van, az országos selyemtenyésztési felügyelőség a saját költségén fenntartott 151 faiskolából 1899-ben 59.014 szederfát osztatott ki végleges helyre leendő kiültetésre. Az intézet felügyelete alatt álló községi faiskolákból 1899-ben végleges helyre kiültettek 220.655 szederfát és így ez évben összesen 279.669, az országos selyemtenyésztési felügyelőség fennállása óta pedig 2,388.941 szederfát ültettek ki végleges helyre.

Sajnos, hogy ezen szederfák nagy része a községek hiányos gondozása folytán elpusztult. Különösen nagy számban pusztultak el a közutak mellé ültetett szederfák és pedig azért, mert ezek gondoztattak a leghiányosabban.

A tenyésztők és az ügy érdeke is egyaránt követeli, hogy a tenyésztőknek a közutakon és köztereken levő szederfák leveleit ingyen szolgáltatassuk, mert ha a tenyésztő a tenyésztéshez szükséges lombot nem kapja ingyen, kénytelen lesz, hogy megfelelő keresethez juthasson, nagyobb árt követelni gubóiért. Ha pedig az intézet kénytelen volna a gubókért ezen magasabb árt megfizetni, akkor nem volna többé képes a gubók tovább értékesítésénél eddig elért haszonnal fedezni a selyemtenyésztés és selyemipar meghonosításával járó költségeket, melyek összes régieköltségeinek több mint felét képezik.

Miután közutak mellett a szederfák ültetését eredményesen csak az illető útfenntartó hivatalok eszközölhetik: a felügyelőség a kir. államépítészeti hivatalokat kereste meg aziránt, hogy vállalják el a közutak mentén a szederfaültetést oly módon, hogy a szükséges fákat az országos selyemtenyésztési felügyelőség ingyen szállítja rendeltetési helyökre. A végből pedig, hogy a közutak beültetésére a szükséges szederfamennyiség biztosíttassék, az országos selyemtenyésztési felügyelőség az illető útvonalakon, az útmester lakhelyén vagy lehetőleg annak közelében már is 45 útbefásítási szederfaiskolát létesített és tart fenn. Ez főleg azért előnyös, mert a fának szállítása végrendeltetési helyökre úgyszólván költség nélkül eszközölhető, továbbá mert a fák kiszedése és újból elültetése közti idő lehetőleg rövid lévén, a fák gyökerei legkevesbé szenvednek, végre mert a fa könnyebben ered meg, ha hasonló talajban ültetik el véglegesen, mint a minőben neveltetett.

Selyemgombolyító-gyárak létesítésével is előbbre haladtam 1899-ben. Győrött egy selyemgombolyító-gyár létesítését határoztam el és hogy az időre, a midőn az 1900. év őszén megkezdí üzemét, kellőleg kitanított munkások álljanak rendelkezésre, a győri gubóraktár földszintjén 60 orsót állíttattam fel, melyekkel 1899. július hóban a tanítást megkezdvén, máris mintegy 120 munkásnő nyert kiképeztetést a selyemfonásban és így biztosított, hogy a szükséges munkaerő kellő időben rendelkezésre lesz. Pancsován az új selyemfonoda felépült, berendeztetett és az 1900. év elején átadatott a bérlőnek. Tolnán a selyemfonoda szintén elkészült és üzembe is vétetett.

Ez utóbbi fonodát az országos selyemtenyésztési felügyelőségnek, habár némi áldozattal is, de saját kezelésében kell megtartani a végből, hogy hazai gyári munkásokat képezzen ki selyemfonodáink számára, melyeket részint már létesítettünk, részint még létesíteni és bérbe adni fogunk, mivel selyemiparunk egészséges fejlődésére nézve felette előnyös, sőt szükséges az, hogy úgy a már bérbeadott, mint bérbeadandó újabb selyemfonodáink igazgatói és általában egész személyzete magyarok legyenek.

Végre még meg kell említenem, hogy az ujvidéki selyemfonoda bérlője, ki már két év óta működik az országban, bérleti szerződésének újabb, 10 évre szóló meghosszabbítását és a fonodának 30 orsóval leendő megnagyobbítását kérelmezte. Ez, valamint azon körülmény, hogy újabb bérlőink, nem úgy, mint ez régibb bérlőinkkel történt, csak 2—3 próba-évre, hanem 10 évre kívánják a fonodákat bérbe venni, bármi másnál jobban igazolja azt, hogy selyemtenyésztésünk és selyemiparunk egészséges alapra van fektetve és további fejlődése iránt a bizalmat úgy Francia-, mint Olaszországban és Svájcban elnyertük.

Halászatunknál az 1899. év folyamán oly fellendülés volt tapasztalható, a mely annak számottevő közgazdasági tényezőként való szereplését minden kétségen felül helyezi. Ez évben állapíthattuk meg először, hogy a cseh pontyot végkép kiszorította a hazai termelés piacunkról; e mellett pedig örvendetesen észleltetett, hogy a fogassüllő ikrának a nyílt vizeken évek óta folytatott kihelyezése eredményeképen ezen halfaj ugyancsak örvendetes mértékben szaporodott s behozatala rohamosan apadt. Remélhető, hogy ezen halfaj behozatala rövid időn belül teljesen meg fog szünni, a mi már csak azért is igen fontos, mert az Oroszországból ide kerülő silányabb minőségű süllő nem kis mértékben veszélyezteti a mi elismert jobb minőségű süllőink jó hírnevét.

Haltenyésztés és halászat.

Azt, sajnos, még nem sikerült megakadályozni, hogy Romániából nagy mennyiségű hal az országba be ne kerüljön. Ezzel szemben csak egy módon lehet védekezni, ha t. i. a jegelt, vagy a hosszú szállítás miatt állott, tehát silányabb árú helyett, itthon termelt friss halat tudunk méltányos áron a fogyasztó közönségnek adni, a mi ismét a belföldi termelés lehető nagymértékű fejlesztését teszi szükségessé. Erre irányul szakközegeim főtevékenysége az által, hogy első sorban a nyílt vizeken a halászati törvény végrehajtásaként a halászati társulatokat szervezik. Ez a törekvés sikerrel jár, a mennyiben a jelen-tékenyebb folyókon a halászat társulati szervezése már csaknem teljesen be is van fejezve. A lefolyt évben 12 új társulat alakult összesen 12.307 kat. hold vízterülettel, még pedig egy a kis-Dunán, három az Ipolyon, egy a Garamon, egy az Olton, egy a Latorczán, három a Tiszán, egy a Nyitrán és egy a Sebes-Kőrösön. Ezekkel együtt az összes eddig megalakult társulatok száma 48; hatáskörükbe 246.749 kat. holdnyi vízterület tartozik.

Halászatunknak, mint különálló termelési ágának fejlődése is folytonosnak mondható. A pontytenyésztésre alapított tógazdaságok körül kifejtett tevékenység egy részét a már meglévők kiegészítő munkálatai foglalták le. Így bővült a gróf Zichy Nándor birtokán levő Czikola pusztai tógazdaság 44 kat. holddal, az Őrs pusztai pedig 70 kat. holddal; mindkettő Fejér megyében. A Pallavicini-féle mindszent-algyői uradalom tavaly 35 kat. holdnyi tóval megkezdett tógazdasága ma már 500 kat. hold vízterjedelmű. Mint különleges dolgot fel kell említenem, hogy e tógazdaságban a tavak egyrészének vízzel való ellátása, illetőleg azoknak oly fontos rendszeres téli lecsapolása mesterséges *vízemléssel* történik. Ezt az a kedvező körülmény tette lehetővé, hogy az uradalomban már régebben létesített rétöntözésnél is ily módon történik a vízzel való ellátás; különleges új berendezésekre tehát nem volt szükség.

A Ferencz-csatorna mentén Ó-Szivác község határában új tógazdaság létesült 94 kat. hold terjedelemben. Építtetője az a társaság, a mely a Ferencz-csatorna vízhalózatának halászati jogát bérbe vette; célja kizárólag pontyivadék nevelése a jelzett vízterület benépesítésére. Új tógazdaság létesült még *Előszálláson* (Fejér vm.) a cziszterczita-rend uradalmában 105 kat. hold vízterülettel. Ennek a keretébe vonatott be bérlet útján a közalapítványi uradalom birtokában levő s Duna-Földvár határában elterülő 204 kat. holdnyi tó is, a melynél némi pótmunkával az elengedhetetlen teljes lecsapolhatóság is biztosítva lesz. Kisebb tavakat, kísérletképen, építtetett a *mezőhegyesi kincstári* és a *zsombolyai* uradalom.

Örvendetes haladás mutatkozik azoknak a meglévő álló vizeknek az okszerű halászati kezelésében is, a melyek le nem csapolhatók s így a rendszeres tógazdasági üzem

keretébe nem vonhatók. Ezek kiválóan a ragadozó természetű fogas-süllő tenyésztésére alkalmasak.

A múlt évben két nagyobb tónak süllő-ikrák kihelyezésével való rendszeres benépesítése kezdetett meg. Mindkettő Erdélyben fekszik, nevezetesen az egyik gróf Wass Jenő *czegei* tava 250 kat. hold terjedelemben; a másik Sándor János *mezőkapusi* birtokán van, melynek nagysága 180 kat. hold. Ezekon kívül 6 kisebb tónak ily módon való hasznosítását, az ország különböző vidékén, már szintén megkezdték.

Számokban kifejezve, a rendszeres tógazdaság szaporulata az 1899. év folyamán 950 kat. hold, a gondozott állóvizeké pedig 421 kat. hold; együtt 1.371 kat. hold. Működik pedig ezidőszerint az országban összesen 34 helyen 3.343 kat. hold terjedelmű rendszeres tógazdaság és 21 helyen gondoznak állóvizet, összesen 2.581 kat. holdon.

Fel kell említenem még azt a törekvést is, melynek célja a Bács-Bodrog vármegyei *palicsi* tónak halastóként való hasznosítását czélozza. Ezen szikesvízű tóban tett kísérletek kedvező eredménye folytán Szabadka város, mint a tó birtokosa elhatározta, hogy jövőben nemes fajú hallal fogja benépesíteni. A tó terjedelme 740 kat. hold. Ezekon kívül még tervet készített az országos halászati felügyelőség egy 40 kat. holdnyi tógazdaságra nézve a gróf Széchenyi István *kálmáncsai* (Somogy vm.) birtokán; melynek végrehajtása az 1900. évben fog megtörténni. Továbbá megkezdetté már a bélyei uradalomban létesíteni szándékolt tógazdasághoz szükséges felvételeket s tervezéseket körülbelül 3.000 kat. holdnyi területen. Végül számos birtokos kapott a szükséghez képest megejtett helyszíni szemlék alapján tájékoztató szakvéleményt és szaktanácsot.

A hegyvidéki vizeken, a pisztrángtenyésztés érdekében új költőtelepek létesültek Borszék fürdőtelepen, Gyergyó-Ditrón az Erdős Lajos birtokán, a gróf Haller János homoród-hévízi birtokán, a gróf Zselénszky-féle uradalomban Zimbrón, a gróf Apponyi uradalomban Tolna-Högyészen és Walter Gyula birtokán Szent-Királyon. Kivitel alatt áll továbbá az ungvári m. kir. főerdőhivatalhoz tartozó hegyi vizeknek benépesítése czéljából szükséges telepek felállítása is Ó-Kemenczén, Lungsorán és Sztuzsiczán. Ezekkel együtt összesen 66 költőtelep működik az országban.

A magántevékenység, valamint a halászati társulatok segélyezésére az 1899. év folyamán 35 millió süllő ikrát s 2,110.000 közönséges és szivárvány pisztráng ikrát osztattam szét. A pisztráng-ikrák mind hazai termelőktől szereztettek be, a süllő-ikrából pedig, a melyet eddig külföldről kellett behozatni, már 10 millió itthon volt beszerezhető. Jövőre remélhetőleg már az egész szükséglet hazai termelésből fog kikerülni.

Kiosztattam ezenkívül 156 ezer drb tenyészrákot is. Gondoskodtam továbbá arról is, hogy kisebb tavak tulajdonosai vizeik benépesítése czéljából lehetőleg könnyű szerrel juthassanak jófajta halivadékhhoz.

Megkezdtem a halászati szakoktatást is, a mennyiben állami ösztöndíj nyújtásával két tókezelő nyert gyakorlati kiképzést. Azonkívül a kassai vízmesteri iskolában a halászatnak, mint rendes tantárgynak előadását rendeltem el, hogy az onnan kikerülő egyének a gazdaközönseget halászati ügyekben is szolgálhassák. Sikerült végre egy szaklapnak a létrehozatala is, a mely »*Halászat*« czímen a ministerium anyagi és szellemi támogatásával iparkodik szélesebb körben terjeszteni a halászatra vonatkozó elméleti és gyakorlati tudnivalókat.

Állategészségügy.

A lefolyt 1899. évben 102 állami *állatorvosi* állás volt szervezve. A közszolgálatban álló többi állatorvosok összes száma 682 volt; ezek közül 107 városi törvényhatósági, 220 vármegyei, 95 rendezett tanácsú városi, 98 községi, 162 közállatorvos; ezenkívül az ország területén még 186 magánállatorvos folytatott gyakorlatot, úgy, hogy az állatorvosok összes száma 970 volt.

Az 1888: VII. t.-cz. 133. §-a alapján életbe léptetett állatorvosi tisztvi vizsgálati szabályzat módosítottán, illetőleg a gyakorlati igényeknek megfelelőleg átdolgoztatván,

a lefolyt évben csupán október hóban egy ízben tartattak ily vizsgálatok, a melyeken 21 okleveles állatorvos szerezte a fentidézett törvényszakaszban az állami és törvényhatósági állatorvosok számára előírt minősítést.

Az *állatvásárok állategészségügyi felügyelete*, a hiányos állatvásárterek berendezése a lefolyt évben sokat nyert; a gypmesteri szolgálat általános szervezésére a törvényhatóságok szabályrendeletet alkottak. Budapest székes-főváros tervbe vette gypmesteri telepén egy kafill-desinfector berendezését.

Lassan bár, de bizonyos következetességgel halad a *közbárányhidak* létesítése és berendezésük tökéletesbítése is. Számolni kell ugyan helyhatóságaink egynémelyikének kedvezőtlen anyagi helyzetével, de ez évben is több közbárányhid adatott át a közhasználatnak, s többnek építése megkezdett.

A *marhalevelűgy* kezelésére nézve intézkedtem, hogy a marhalevelek kiállításáért a megengedettnél magasabb díjak ne szedessenek s a mely helyekről ily irányú panaszok tétettek, a marhalevel kiállító közegek működésének ellenőrzését a felsőbb hatóságok különös köteletségévé tettem.

Állategészségügyi rendészetünk hathatósabb fejlesztése azonban az állatorvosi közszolgálat államosításától lesz remélhető. Az ide vonatkozó törvényjavaslat a lefolyt évben teljesen előkészített.

A *ragadós állati betegségek* elterjedése az 1899. év folyamán általában a következő volt:

Ragadós tüdőlob csak az év első hónapjaiban fordult elő egy-két szórványos esetben. A beteg és gyanús állatok azonnal kiirtattak. Juhhimlő, bivalyvész és rühkór csak kis mérvben fordult elő, úgy, hogy e betegségek miatt állatfalgalmunk csak teljesen jelentéktelen mérvű korlátozást szenvedett.

A takonykór elleni védekezésre vonatkozó intézkedéseket újból szabályoztam, a mi főleg oda irányult, hogy mallein-oltások segítségével a betegség gyorsan felismertessék, izoláltassék s a szükséges irtás mihamarább alkalmaztassék. Ezáltal lehetővé vált az azelőtt érvényes 60 napos megfigyelő zárlatot kisebb térre szorítani s gyorsabban feloldani. A betegség elterjedése ennek folytán tetemesen csökkent. Ezen betegség leginkább Arad, Somogy, Temes és Torontál vármegyék loállományában volt elterjedve. Közepes mértékben volt fertőzve Bács-Bodrog, Békés, Csanád és Pest vármegye.

A veszettséggel fertőzött községek száma az előző évekénél csekélyebb volt s leginkább a nyári hónapokban és Abauj-Torna, Bács-Bodrog, Bihar, Pest, Tolna és Torontál vármegyék területén mutatkozott. Közepes mértékben voltak fertőzve Baranya, Nógrád, Somogy, Szabolcs és Vas vármegyék.

A lépfene elterjedése 1899 folyamán hasonló maradt az előző évekéhez, jelentékenynek azonban nem volt mondható. E betegség leginkább a tavaszi és nyári időszakban nagyobb mérvben Abauj-Torna, Bács-Bodrog, Bihar, Pest, Temes, Tolna és Torontál vármegyék területén mutatkozott.

A sertésorbáncz jelentékeny mérvet szintén nem öltött. Elterjedése az előző évekhez képest némi emelkedést mutat, leginkább a nyári hónapokban, főleg augusztusban volt nagyobb mérvű. Leginkább Baranya, Krassó-Szörény és Nyitra vármegyékben volt elterjedve.

A ragadós száj- és körömfájás 1899. év folyamán júniustól—augusztusig emelkedett, augusztustól fogva csökkent s általában csekélyebb mértékben mutatkozott, mint az előző években. Elterjedése természetesen nyáron volt legerősebb s leginkább Bereg, Besztercze-Naszód, Kolozs, Maros-Torda és Udvarhely vármegyékben lépett fel. Az ősz beálltával elterjedése rohamosan csökkent, úgy, hogy december hó végével csak 7 községben 11 udvar volt még e betegséggel fertőzve, míg ezzel szemben 1898. év hasonló időszakában 78 községben 828 udvar volt fertőzve.

A sertésvész 1899 év folyamán is nagyban pusztított. Legnagyobb elterjedést nyert augusztus hóban, a mikor a mult év hasonló időszakával szemben 319 községgel több volt fertőzve, ettől fogva azonban fokozatosan csökkent s december első felében már a mult évi állapot alá szállt. E betegség Bereg, Bihar, Borsod, Gömör és Kis-Hont, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs, Szatmár, Temes, Zala és Zemplén vármegyékben nagyobb mérvben, továbbá Fejér, Hont, Jász-N.-K.-Szolnok, Nagy-Küküllő, Krassó-Szörény, Kolozs, Sáros, Tolna, Torontál és Veszprém vármegyékben közepes mértékben volt elterjedve.

A fertőzött községek száma 1899. év végén 602 volt, 71-gyel kevesebb mint az előző évben.

Állatforgalom.

Az 1899. év folyamán az *állatforgalom* általános szabályozása tekintetében a bel-forgalmat illetőleg külön általános intézkedések nem történtek s a belföldi állatforgalom az eddigi szabályok keretében nyert lebonyolítást.

Állatforgalmunk terén legjelentékenyebb mozzanat volt a *Magyarország és Ausztria közötti kölcsönös állatforgalom szabályozására* nézve létrejött kiegyezési megállapodások életbe léptetése 1899. évi szeptember hó 22-én. E megállapodások a Magyarország és Ausztria közötti kölcsönös állatforgalom szabadságát biztosítják. Főelvük, hogy az állatok forgalma tekintetében egyik állam sem alkalmazhat a másik állam területéről származó állatokra nézve súlyosabb korlátozást, mint a melyek hasonló körülmények közt a saját belföldi állatállományával szemben érvényesíthetők, vagyis a másik államból származó állatok a saját belföldiekkel egyenlő elbánás alá veendőek. A Magyarországból Ausztriába, viszont Ausztriából Magyarországra irányuló állatforgalomra nézve csupán az van kikötve, hogy az állatok származási helyének és az ezekkel szomszédos községeknek 40 napos járványmentessége igazolandó.

A megállapodásoknak főelőnye gazdaközönségünkre nézve az a tüzetes megállapodás, hogy a keleti marhavész kivételével, valamely más ragadós állati betegség uralgása miatt csakis az egymással közvetlenül szomszédos magyarországi és ausztriai határszéli közigazgatási kerületek (járások) ellen érvényesíthetők tilalmak, ragadós állati betegségek behurczolása esetén pedig csakis a származási hely közigazgatási kerülete (járása) és az ahhoz 10 kilométernél közelebb eső szomszédos közigazgatási terület vehető tilalom alá, a tilalmak azonban feloldandók, mihelyt az illető ragadós betegség megszűntnek nyilvánított.

A 350 □ kilométernél nagyobb kiterjedéssel bíró városok határának kisebb állategészségügyi kerületre leendő felosztására nézve az osztrák kormánnyal létrejött kiegyezési megállapodás sikeres keresztülvitele érdekében már a mult év folyamán felhívtam az érdekelt Szabadka, Hódmező-Vásárhely, Szeged, Debreczen, Kecskemét, Szentes, Karczag, Mező-Túr, Kis-Kun-Félegyháza, Kis-Kun-Halás, Nagy-Kőrös és Zenta városok, valamint Tisza-Polgár község illetékes hatóságait a felosztásra vonatkozó előmunkálatok mielőbbi foganatosítására, sőt a gyorsabb és biztosabb eredmény érdekében egyik központi közegemet is kiküldtem Kecskemét, Szeged, Szabadka és Debreczen városokba a szükséges tájékoztatások és felvilágosítások megadása céljából. A felosztásra vonatkozó munkálatok ezen városok nagyobb részében már a befejezéshez közelednek.

A *külfölddel való forgalmat* illetőleg a fentebbieken kívül még az az intézkedés történt, hogy a külföldre rendelt lószállítmányoknak vasútra feladása s a külföldről vasúton érkező lovak leadása csakis a marharakodó állomásokra szorítottatott és az előzetes állatorvosi vizsgálat kedvező eredményéhez köttetett.

A külföldre való kivitel feltételei tekintetében egyébként az eddigi szabályok maradtak irányadók. Felemlítendőnek tartom, hogy a német kormány 1899. május hótól kezdve 1899. év végéig ragadós tüdőlob miatt egyetlen magyarországi törvényhatóság ellen sem tartott fenn forgalmi korlátozást.

A külföldről való behozatal feltételei — kivéve az Ausztriával való kölcsönös forgalmat illető és fentebb már ismertetett megállapodásokat — általánosságban változat-

lanok maradtak, csupán a teljesen száraz bulgáriai és európai-törökországi állatbőrök behozatala tekintetében léptetem érvénybe azt az eljárást, hogy ily bőrök behozatalára, illetve átvitelére, egyes méltánylást igénylő esetekben, s ha a járványbehurcolás veszélye ki van zárva — külön kivételes engedélyeket adok.

A kőbányai és győri sertéspiaccok 1899. évi viszonyait a következőkben ismertetem:

A kőbányai kiviteli sertéspiaccz forgalma az 1899. évben 347.564 darab volt, az előző évinél 26.291 darabbal nagyobb. Ez a kedvező eredmény azonban nem a felhajtás növekedéséből, hanem az elszállított sertések számának emelkedéséből származik. A felhajtás ugyanis, csekély hiánnyal, a múlt évi eredmény színvonalán áll; a különbség mindössze annyi, hogy míg a magyarországi sertések felhajtása 346 darabbal kedvezőtlenebbé vált, addig a szerb származású sertések felhajtása a múlt évihez képest 369 darabbal emelkedett. A forgalom emelkedését tehát csupán az elszállítások fokozódása okozta, mely a múlt évi eredménnyel szemben 26.238 darabnyi többletet tüntet föl. A fokozott mérvű elhajtásnak eredménye az, hogy a piaccz állománya az év végével 5.080 darabot tett, a maradvány 23.817 darabra rugott, a melyekből 20.310 darab magyar, a többi pedig szerb származású sertés volt.

Hogy a kőbányai piaccz élénkebb forgalmát elősegítsem, a kiviteli piacczokra irányuló sertésszállítás föltételeit újból enyhítettem, illetve összhangzatba hoztam azzal az új helyzettel, melyet az Ausztria és Magyarország közötti kölcsönös állatforgalom szabályozása tárgyában létrejött megállapodás teremtett. Nevezetesen megengedtem, hogy forgalmi korlátozás alatt nem álló községekből a sertések, ha származási helyükön legalább harmincz nap óta megszakítás nélkül tartózkodtak, hivatalos alkalmazásban levő állatorvos vizsgálata után a piacczra külön megfigyelési idő mellőzésével azonnal felszállíttassanak. Ugyanezt a könnyítést tettem a forgalmi korlátozás alatt álló községek sertéseinek szállítására nézve, abban az esetben, ha ezek a sertések a 100 kilogrammnyi élősúlyt elérték és ennek következtében esetleges kényszerértékesítésük itt Budapesten nehézségbe nem ütközhetett. Ellenben a 100 kilogrammnyi élősúlyt el nem ért sertésekre a megfigyelési időt ezentúl is fentartottam, annyiban azonban itt is könnyítést nyújtottam, hogy az eddigi harmincz napos megfigyelési időt tíz napra szállítottam le. Mindezen könnyítések daczára sem vesz a magyarországi sertések Kőbányára való felhajtása nagyobb lendületet. Okát ennek abban a körülményben találok, hogy a vidéki kisebb hizlalótelepek, melyeknek forgalmát azelőtt Kőbánya közvetítette, forgalmukat önmaguk közvetlenül bonyolították le.

A kőbányai piaccz sertésállományának egészségi állapota az állategészségügyi hivataltól beérkezett időszaki jelentések szerint egész éven át kifogástalan volt. Az állomány szakadatlan állatorvosi felügyelet alatt áll s legkisebb gyanú esetén az illető farka a piacczról azonnal eltávolíttatik. Az összes állományból 3.581 darab került kényszerszűrés alá; ebből 1.312 darab borsókás szerb sertés volt, 1.845 darab magyar és 278 darab szerb sertésen pedig a nagyfokú kihízottságból eredhető fulladás elkerülésére kellett a szűrást alkalmazni. Hulla 618 darab (168 magyar, 450 szerb) adatott át ipari feldolgozásra a szappangyárnak.

A piaccz berendezéseinek sorából megemlíteném, hogy a székes-főváros törvényhatósága a programmszerű csatornázásokat végrehajtotta s így most már az összes kőbányai szállások a főgyűjtő-csatornával összeköttetésben állanak. Az elmúlt évben továbbá az állam támogatásával keletkezett sertésrágya szárító-gyár is, tetemesen meg-nagyobbítva, újra megkezdte működését, miáltal a piaccz veszmentességének biztosítása szintén nagy mértékben fokoztatott. A múlt évi jelentésben említett vágóhíd és modern kafilldesinfector azonban mindeddig még fel nem állíttatott, az ügy végleges elintézése a szükséges hely átengedésének és az építési engedély kiadásának kérdésén akadt meg.

A hivatal laboratóriumában ez évben is folytatták a vizsgálatokat és a sertésvesz elleni oltásokhoz használt vérsavó előállítását, mely utóbbi célból, úgy nemkülönben az

elég sűrűn fölmerülő sertésvész elleni gyógyítási javaslatok gyakorlati kipróbálására Monoron, az ottani sertéshizlalóban, a kőbányai hivatal felügyelete és vezetése alatt, külön kísérleti telepet tartottam fenn. Vérsavó előállítására céljából összesen 1.611 darab sertés oltattam le, az ezekből termelt 562.520 cm³ vérsavóval 269 megrendelő által összesen 56.252 darab sertés oltatott be. Arra nézve azonban, hogy a vérsavó tényleg immunizál-e a betegség ellen, az eddigi oltások teljesen megnyugtató eredményt még nem szolgáltatottak, a meny-nyiben az átlagos eredmény az volt, hogy míg a beoltott sertésekből 19% hullott el, addig a hasonló minőségű és hasonló viszonyok közt tartott nem oltott sertésekből 29% esett a vész áldozatául.

Mindezen körülmények a kísérletek további folytatását indokoltá teszik.

A *győri piac* forgalma az elmúlt évben szintén zavartalanul folyt le, az eredmény azonban csökkenést mutat. A felszállítás 11.172 darabbal, az elszállítás 787 drbbal maradt a múlt évi eredmény mögött. Az okok itt is azok, a melyekről föntebb már említést tettem. A forgalom itt is a kiegyezés létrejötte után nyert nagyobb élénkséget.

Az állatszállító vasúti kocsik fertőtlenítése tekintetében a németországi eljárásnak érvénybe léptetésére vonatkozó előmunkálatok és a vasutak e célból létesítendő építkezései és felszerelése 1899. év folyamán elkészültek s az eljárás tényleges életbeléptetését csupán az a körülmény akadályozta, hogy ezen Magyarországon és Ausztriában egyszerre hatályba helyezendő intézkedés előmunkálatai Ausztriában ezideig nem voltak befejezhetőek.

Lótenyésztés.

Az 1899. év ismét az országos *lótenyésztés* fokozatos fejlődését mutatja, jóllehet a fedező állomások száma némileg csökkent, a fedező mének száma ismét tetemesen szaporított, úgyszintén szaporított az egyes ménesek anyakancza állománya is.

Az ország területén négy méntelep van, és pedig a székesfejérvári, nagykőrösi, debreczeni és sepsiszentgyörgyi, ezeken 18 teleposztály van, melyeknek 973 fedező állomásán 2.856 mén volt, 204 mén pedig bérbe volt adva, összesen tehát 3.060 mén állott rendelkezésre, 1899-ben a 4 méntelepen a fedező állomások száma négygyel apadt, a mének száma azonban 102-vel szaporított. Az állomási mének és bérmenek összesen 140.315 kanczát fedeztek, 1 mén tehát átlagosan 46 kanczát. Fedeztetési és bérdíj czímén befolyt összesen 919.710 korona.

A méntelepek állományába 1899. év folyamán beosztott az állami ménesek neveléséből 288 darab. Kipróbálás végett a bécsi cs. és kir. lovagló tanárképző intézethez, a m. kir. központi lovasiskolához, az erdélyrészi falkavadász társulathoz, stb. összesen 98 darab mén volt vezényelve.

Az állami ménesek rendeltetése lévén az állami méntelepek állományának részben való fedezése, a fokozottabb ménszükséglettel szemben azok anyakancza létszáma is emeltetett, úgy hogy a négy állami ménesben az összlóállomány 1899. év végével, a múlt évi 3.775 darabbal szemben már 4.314 darabból állott.

A kisbéri ménes lóállománya 1899. év végével 710 darabból állott. E ménes rendeltetése az ország telivér tenyésztésének emelése és fejlesztése lévén, törzsménjei 1899-ben 264 magántulajdonban lévő kanczát fedeztek, s fedeztetési díj czímén befolyt összesen 167.000 korona. Az 1899-ben árverés útján eladott 7 darab angol telivér éves csikóért befolyt 22.720 korona, az átlagár tehát 3.245,7 korona volt. A számfeletti és selejtlovak valamint az említett éves csikók eladásából összesen befolyt az év folyamán 75.992 korona.

A bábolnai ménes lóállománya az 1899. év végével 621 darabból állott. A törzsmének összesen 15 magánkanczát fedeztek s fedeztetési díjak fejében összesen 620 korona folyt be. A számfeletti és selejtlovak eladásából összesen befolyt 62.842 korona.

A mezőhegyesi ménes lóállománya 1899. év végével 2.689 darabból állott. A törzsmének összesen 1.027 magánkanczát fedeztek, melyek után fedeztetési díj czímén 16.955 korona folyt be. A lóértékesítésből az év folyamán összesen 177.130 korona folyt be, nem számítva be a méntelepeknek átadott mének átszámítási árát. Községi ménül 120 darab

adatott el egyes községeknek 800 és 600 korona közötti árban, 2 község díjtalanul kapott 1—1 mént.

A fogarasi ménes lóállománya az 1899. év végével 294 darabból állott. Törzsménjei magánkanczát nem fedeztek. Lóértékesítésből befolyt összesen 8.320 korona, nem számítva a méntelepeknek átadott mének árát.

A négy ménes egészségi állapota a lefolyt évben kedvezőnek ismét nem mondható. Az egyes ménesek betegedési százaléka az összes lóállományhoz viszonyítva 65⁹ és 89⁸‰ között váltakozik, ismét a fogarasi ménes egészségi állapota mutatkozott a legkedvezőbbnek, ellenben a kispéri ménesnél volt ez évben is a legkedvezőtlenebb a betegedési százalék, az ott járványszerűleg fellépett influenza folytán.

A ménesek beosztás alá kerülő fiatal kanczái, úgy mint eddig, beosztásuk előtt részben nyereg alatt, részben kocsiban kipróbáltattak. A ménesek állományából a bécsi cs. és kir. lovagló tanárképző intézetnek, részint a káposztásmegyeri falkavadász társulatnak összesen 24 darab anyakancza adatott át az év folyamán kipróbálás végett.

A kispéri, bábolnai, mezőhegyesi és fogarasi ménesbirtok és a gödöllői korona-uradalom üzemében változás az 1899. év folyamán nem történt. Rendeltetésüknek tehát ezek az intézmények azokban a keretekben igyekeztek az elmúlt évben is megfelelni, a melyeket korábbi jelentéseimben részletesen ismertettem, a melyeknek újból való felsorolása ezért a jelen alkalommal mellőzhető.

Ménésbirtokok.

Ő császári és apostoli királyi Felségének a jelentés tárgyát képező év június hó 27-én Schönbrunnban hozott legfelsőbb elhatározása következtében a pénzügyi tárczához tartozott aradi kir. jószágigazgatóság, összes személyzetével valamint az alárendelt ispánságokkal, és a kezelés alá tartozó állami ingatlanok és jogokkal, tárczám hatósága alá helyeztetett; és az aradi jószágigazgatóság kezelése alatt álló javak közül egyedül az aradi pénzügyi palota és az ottani Atzél-féle telek, valamint a hidak és révjogok hagyattak meg pénzügyi kezelésben, melyekhez még az eddig tárczám kezelésében volt hidak és hasonló természetű jogok is átadatni rendeltettek.

Kincstári birtokok.

Igy a pénzügyi kezelésből átvétettek az aradi jószágigazgatósággal a temesszent-andrási, pécskai, lippai, kulai és dentai kincstári ispánságok, melyekkel a tárczám kezelése alatti ispánságok száma 10-re szaporodott. Az aradi jószágigazgatóság átvételének mintegy természetes folyamánaként kell felemlítenem azon körülményt, hogy a kincstári birtokok eddigi vezetésével megbizott temesrékási tisztartóság feloszlattatott, illetőleg a jószágigazgatóságba beolvasztatott, Temes-Rékáson pedig az ottani birtokok kezelésére újból az ispánság állíttatott fel, mely a többi meglevő ispánságokkal együtt 1900. évi január hó 1-től kezdve az aradi jószágigazgatóság fenhatósága alá rendeltett.

A kincstári birtokok kezelését és különösen a hasznosításokat illetőleg ugyanazon irányelvek követték, mint a melyeket már a múlt évi működésről szóló jelentésemben volt szerencsém megemlíteni, ugyanis különös gond fordított a szegényebb sorsú községek közigazgatási és állattenyésztési érdekeire, egyes nagyobb terjedelmű földterületek bérletében pedig parcellázás által lehetőleg a kisgazdák részesítették.

Herkulesfürdő bérletileg kezeltetik s azt az 1899. év folyamán 9.997 vendég látogatta, és pedig 4.214 belföldi és 5.783 külföldi. A fürdő látogatottsága az előző évhez képest 1.190 emelkedést mutat. A közegészségügyi viszonyok kielégítőek voltak, járványos betegség a fürdőidény alatt nem fordult elő. A gyógyforrásoknál zavarok nem állottak elő. A vízműcsatorna partbiztosítási munkálatai teljesen befejeztettek, a kocsi- és sétautak mentén korlátok fokozatosan és pedig az elmúlt évben 104 m. hosszban létesítették, s a Csernavölgybe vezető kocsitűt kiszélesítése megkezdett.

Kincstári fürdők.

A kisebb javadalmazású állami tisztviselők és családtagjaik közül 92-en részesültek kedvezményekben és pedig ingyen fürdőkben, gyógy- és zenedíj alóli mentességben s nagyrészt ingyen lakásban is. A régi és tovább már fenn nem tartható szegényház helyett

a szegényalap terhére 24.000 korona költséggel egy új és az egészségügyi követelményeknek megfelelő szegényház építettett, »Erzsébet« szegényház elnevezés alatt a használatnak átadott, s ottan 50 férfi és 30 nő nyert ingyenes elszállásolást és naponként 40 fillér tápdíjat.

A Ránkfüredi fürdőn az évenként szokásos tatarozási és csinosítási munkálatok végeztettek, új parkrészeket alakítottak, a földalatti csatornázások javítottak és a fürdő a távirdahálózatba bevonatott. A fürdő látogatottsága a múlt évihez képest megfelelő volt, ez évben is számos tisztviselő részesült ingyen lakás- és fürdőkezdményben.

A bérletileg kezelt Vizaknai fürdő emelése érdekében megkezdett tárgyalások ez évben is folytattattak, a berendezéseken szükséges javítások, parkirozások, valamint a parti védművek jókarban tartása és az épületek és fürdőkabinok tatarozása eszközöltetett. A fürdő vendégforgalma az állandó vendégeknél az előző évihez képest némi csökkenést mutat.

Erdészet.

Magyarország erdőterülete az 1899. év végén 13,045.819 kat. holdat foglalt el; az 1898. évi állapothoz képest tehát az erdők átlaga 8.088 hektárral apadt. Ezen apadást a telepítési célokra és más művelési ágakra átengedett területeknek, és a nem feltétlen erdőtalajon álló magánerdőknek az erdők sorából való leírása, valamint területhelyesbítések idézték elő.

Az erdők fentartását veszélyeztető törvényellenes cselekmény, vagyis tiltott erdőirtás a múlt évben csak Hunyad vármegyében fordult elő 1 esetben, amely miatt folyamatba tétetett az erdőrendészeti eljárás s a kiirtott területnek újra erdősítése elrendeltetett. Ezenkívül több vármegyében történtek engedéllyel irtások a más gazdasági művelésre alkalmas erdőterületeken, még pedig azon feltételhez kötve, hogy az illető birtokosok az irtás helyett a fatenyésztésre inkább ráutalt más területeket kötelesek beerdősíteni. Több magánbirtokosnak szőlőtelepítés, vasút, stb. építés céljából irtást engedélyeztem.

Az üzemtervek, illetőleg az 1879. évi XXXI. t.-cikkben foglalt erdőtvény alapján az 1899. évben erdősítendő lett volna összesen 132.940 hektár. Tényleg beerdősített e területből 74.133 hektár, hátralékban maradt 58.806 hektár. A leginkább az előző évekből származó hátralékok oka legnagyobbbrészt a lefolyt évben is, a makk- és magtermés kimaradása volt. Néhol a munkáshiány, másutt ismét az a körülmény hátráltatta az erdősítéseket, hogy az üzemtervileg előírt területeket nem használták ki, vagy a letarolt területekről a termelt faanyagot nem lehetett elszállítani. Mindamellett kétségtelen, hogy az erdősítések ügyállása a multhoz képest a lefolyt évben örvendetesen javult; tanuskodik erről az is, hogy a lefolyt évben az előző évinél 7.578 hektárral több erdősítettett, s hogy ez 1898. év végén kimutatott hátralék 12.161 hektárral apadt, valamint az a körülmény, hogy 2.868 hektár elő nem írt terület erdősítettett. Ott, a hol a nehezebb anyagi viszonyok miatt a csemetekert költségeit a birtokosok nem viselhették, a lefolyt évben is utalványoztam megfelelő államsegélyt.

A kopár területek beerdősítése a lefolyt évben is örvendetes haladást mutat. E célra nemcsak az országos erdei alap költségén fentartott csemetekertekből, hanem a kincstári erdőhatóságok feleslegéből is adományoztattak erdei facsemeték. Az 1899. évben rendelkezésemre állott 75 millió különféle facsemete, vagyis 23 millióval több mint az előző évben. Ebből 1.736 folyamodó erdőbirtokosnak kiosztatott 38 millió csemete, a melylyel 5.901 hektár terület erdősítettett be, általában elég jó sikerrel. E számadatba nincsenek befoglalva azok a területek, melyeket a birtokosok saját csemetekertjeikben termelt csemetékkal, továbbá az állami kezelés alatt álló községi stb. erdők részére fentartott csemetekertekből nyert csemetékkal erdősítettettek be.

Az erdősítések gyorsítása érdekében követett azon eljárás, hogy a kopár területek szegénysorsú és oly birtokosait, kik a fásításra az erdősítésnek az 1879. évi XXXI. t.-cz. 165. §-a alapján való elrendelése előtt önként vállalkoznak, az erdősítés közgazdasági érté-

kéhez és fontosságához, valamint a tényleg felmerült költségek nagyságához képest segélyezem, igen hathatós eszköznek bizonyult, a miért is erre a célra az 1899. évi költségvetésben 150.000 korona, a folyó 1900. évre pedig 200.000 korona összeget irányoztam elő. A kopár területeken fent vázolt módon eszközölt erdősítésekért az 1899. évben 2.462 hektárnyi fásításért 723 birtokos részére 55.321 korona pénzsegélyt osztattam ki, mely adatokba a Fiume sz. kir. város által teljesített erdősítések után adományozott pénzsegély is bele van foglalva.

A folyton fokozódó igények kielégítése végett az 1899. évben az ország különböző részeiben összesen 3941 hektárnyi új csemetekertet telepíttettem, ezen telepítés által az államilag fentartott csemetekertek kiterjedése a fiumei csemetekerttel együtt az 1899. év végén összesen 15370 hektárra emelkedett. Az államilag segélyezett 2699 hektárnyi csemetekertek költségeihez 16.018 koronával járultam.

Az erdősítési kedv fokozása céljából a kopárok az 1899. évben teljesített és az 1904. évben megbírálás alá kerülő erdősítések jutalmazására az eddigi 12 jutalom helyett 18 jutalmat tűztem ki összesen 9.000 korona értékben. Ezen jutalmakért már eddig is 15 erdőbirtokos pályázott.

Az 1894. évben teljesített és az 1899. évben megbírált erdősítésekre kitűzött 6 nagy és 6 elismerő jutalom, összesen 6.000 korona értékben, a kovásznai közbirtokosságnak, Brezova, Bácsfalu, Búr-Szent-György, Hosszúfalú, Lupsa, Tatrag, Szász-Kézd és Besztercze községeknek, továbbá a mezősámsondi ev. ref. egyháznak és a visnyói és csütörtökhelyi volt úrbéreseknél osztatott ki. Tekintettel arra, hogy a jutalomban részesült birtokosokon kívül több versenyző a nagy költséggel teljesített erdősítésnél szintén kiváló buzgalmat fejtett ki, s igen szép eredményt ért el, a jutalmat nem kapott szegényebb sorsú pályázókat pénzsegélyben, az erdősítés terén kitűnt városi erdőtisztet és kerületi erdőrt jutalomban részesíttettem, két nagybirtokosnak és három városnak elismerésemet fejeztem ki.

Az erdei tüzesetek száma a lefolyt 1899. évben sem csökkent, a mi első sorban a száraz időjárásnak, de különösen a hosszú száraz őszenek tulajdonítható. Nagyobb káreset azonban nem fordult elő. A leégett területeknek beerdősítése és tilalmazása a legeltetés ellen a hatóságok tudomására jutott minden esetben elrendeltetett.

Nagyobb rovarkárok az elmúlt évben nem fordultak elő, sőt az előző évben szörványosan előfordult rovarkárok a múlt év folyamán megszűntek. Az ákác-paizstetű az egész országban el van ugyan terjedve, de számba vehető károkat seholsem okozott. A garamrévi m. kir. erdőgondnokság területében a görbefogó szű oly tömegesen mutatkozott, hogy a szű által megtámadott 3.000 drb. fatörzset szálalás útján kellett kihasználni. Trencsén vármegyében a veresfenyő rák és a Trametes radiciperda nevű gomba a veres illetve luczfenyő állabokban említésre méltó kárt okozott. Nagyobb szélterések csak Fogaras vármegyében fordultak elő, fenyő- és bükkfák estek áldozatul.

A közigazgatási bizottságok, mint elsőfokú hatóságok, az erdei termékeknek idegen területen való átszállítására több esetben adtak engedélyt. Az elmúlt 1899. évben vízen való szállításra 24 birtokosnak adtam engedélyt.

Az erdőtörvény rendelkezéseivel szemben elkövetett cselekmények és mulasztások miatt erdőrendészeti áthágás iránti eljárás összesen 371 esetben indítatott. Az erdőrendészeti áthágások alapján megítélt pénzbüntetések közül az 1899. évben 168 eset után 21.547 korona 50 fillér folyt be, vagyis egy-egy áthágási eset után átlag 187 korona 78 fillér.

Erdői kihágások után az 1899. évben 121.504 korona folyt be az országos erdei alapba. Az erdei kihágási bíráskodásnál az eltulajdonított tárgy értékének, továbbá a kártérítés összegének és a hajtópénzeknek kiszabására használt »erdei érték és árszabályzat« 1899. évben 14 vármegye és 4 szab. kir. város területére vonatkozólag állapított meg.

Az országos erdei alap az 1879. évi XXXI. t.-cz. 208. §-a értelmében az erdőrendészeti áthágások és erdei kihágások után befolyt pénzbüntetéseknek és az elkobzott

tárgyak eladásából befolyt összegnek $\frac{4}{5}$ részéből, s az erdészeti államvizsga- és erdőőri szakvizsgadíjakból képződik. Folyó bevételeiből és időszakai kamataiból fedeztetnek mindazon kiadások, melyek az erdőtvény végrehajtásánál felmerülve, sem más közalaphból nem fedezhetők, sem azokon, kikkel szemben vagy kiknek érdekében a költségeket előidéző erdőrendészeti intézkedés foganatosított, részint törvényes jogcím hiányában, részint pedig vagyontalanság miatt be nem hajthatók. Az alap bevétele 1899-ben 199.082 korona 64 fillér, kiadása 170.783 korona 15 fillér, tiszta vagyon pedig az év végén 743.933 korona volt.

Vadászat.

A vadászati ügyek kezelése a f. évben is ugyanazon elvek szerint történt, mint az előző években. Az újonnan alakult vagy alapszabályait módosító ama számos vadásztársulat közül, a melyek alapszabályait megerősítés végett bemutatták: 10 ilyen vadásztársulatnak alapszabályait megfelelőnek találtam és elláttam a szükséges záradékkal, a többieket pedig mindazon intézkedések pótlására utasítottam, a melyek akár a társulási viszony, akár a vadtenyésztés szempontjából, az elem terjesztett alapszabályzatból hiányoztak. Ez idő szerint hazánkban összesen 101 olyan vadásztársulat létezik, a melynek kormányhatóságilag megerősített alapszabálya van.

A fővadnak egyes vidéken káros mérvben tapasztalt túlszaporodása a folyó évben is több esetben kívánatosá tette az állomány megfelelő szabályozását. Ez érdemben az ország különböző vidékeiből összesen 53 esetben intéztek kérvényt ezen ministeriumhoz, a fővadak lelövési idejének meghosszabbítása iránt, melyek elintézésénél az illető vidék esetleg fenforgó különleges helyi viszonyain kívül, mindenkor tekintettel voltam a vadkárok által fenyegetett erdő- és mezőgazdasági érdekekre és a szomszédos vadászterületek érdekeinek megóvására s ennél fogva a kivételes engedélyek megadásához csakis teljesen indokolt esetekben, az illetékes közigazgatási bizottságok meghallgatása után és szakértő megbízottamnak a helyszínén felvett tájékoztató jelentései alapján járultam hozzá.

A vadak által okozott erdő- és mezőgazdasági károsítások miatt 8 panaszjelentés érkezett ezen ministeriumhoz a lefolyt év alatt. Ezek közül a panasz 4 esetben — Pest és Zala vármegyéből — a fővadak, 1 esetben — ugyancsak Pest vármegyéből — a vad-disznók, 1 esetben — Fogaras vármegyéből — a medvék, egy esetben — Beszterce-Naszód vármegyéből — a medvék és farkasok és 1 esetben — Sopron vármegyéből — az üregi nyulak kártevéséi ellen irányult. Ezen panaszok elintézésénél is mindenkor különös tekintettel voltam az illető vidék helyi viszonyaira és a vadkárok által fenyegetett erdő- és mezőgazdasági érdekekre s ennél fogva, valahányszor szükségesnek mutatkozott, nem késtem szakértő megbízottamat tájékoztató céljából a helyszínére küldeni, hogy a panaszok megfelelő elintézése biztosíttassék.

Ezekén kívül tárgyalásokat folytattam a vadászatról szóló törvény módosítása és vadászati statisztikai adatok gyűjtése tárgyában, a vadőrök felesketése ügyében, több vármegye ebtartási szabályrendelete tárgyában, különféle vadászati kihágási ügyekben, stb. Végül a hazai vadtenyésztés fejlődésének szemmel tartása céljából a kir. erdőfelügyelőségek által ezúttal is összegyűjtettem a vadlelövési és értékesítési adatokat az egész országból és gondoskodtam arról, hogy ezen érdekes adatok, megfelelő módon és alakban, nyilvánosságra hozassanak.

Kincstári erdők.

A kincstári erdőhatóságok kezelése alatt álló erdőbirtok területe az 1899. év folyamán 2.025 hektárral apadt, ami túlnyomó részben — mint a korábbi években — birtokrendezésekből és a területi adatoknak az üzemrendezéssel járó helyesbítéseiből, részben pedig egyes területeknek telepítés céljaira történt átadásából ered. A kincstári erdők értékében bekövetkezett változásokat részben a területváltozások, részben pedig a kezelési és üzleti építkezésekre, valamint a szállítási berendezésekre fordított beruházások okozzák.

Az úrbéri kapcsolatból kifolyólag, valamint néhány kerületben létező kincstári munkástelepek szervezeténél fogva, a kincstári erdőkre nehezedő faizási, legeltetési, makkol-

tatási és más szolgálomak és birtokviszonyok rendezésének ügye évről-évre előbbre haladván, ma már nyolcz kerületben teljesen rendezettek a viszonyok. Az 1899. év folyamán az úrbéri rendezés 5 községben nyert végleges befejezést. Jelenleg a bustyaházai erdőhivatal kerületében a Huszt, Técső és Visk községek határában fekvő úgynevezett koronavárosi kincstári erdők birtokviszonyainak rendezése és a vinkovcei főerdőhivatal kerületében a bródi és pétervárad határörvidék kincstári erdeire nézve fennállott faizási jogból eredő szolgálomaknak megváltása van letárgyalás alatt.

A kincstári erdők fatermésének értékesítési módjában az 1899. év folyamán nem történt változás; a fatermés, úgy mint eddig is nyilvános árverés útján értékesítették és pedig ott, a hol azt a viszonyok megengedték, tövön, ott pedig, a hol a tövön való eladás nem sikerült, a fahozam a kincstár által kitermelt állapotban adatott el. A faértékesítés terén igen jó eredménnyel járt egyes kerületekben a fatermésnek kisebb csoportokban való értékesítése, módot nyújtván a kisebb üzleti tőke részvételére a versenyben.

A kezeléssel megbízott erdőtisztai személyzet szervezetében annyiban történt változás, hogy az erdészjelölti állások száma 86-tal szaporították s az erdőgyakornoki állások száma ugyanannyival csökkentették. Az erdőrendezőségek szervezetében az 1899. évben változás nem történt. Az erdőrendezőségek vezetői mellé összesen 48 műszaki tisztviselő volt beosztva, kik a keresztülvitt birtokrendezések folytán, vagy más gazdaságilag fontos okoknál fogva a fennállott üzemtervek átdolgozásával, túlnyomó részben azonban üzemátvizsgálási munkálatokkal, erdőművelések felügyeletével, birtok- és határrendezésekkel s új birtoktörzskönyvek összeállításával foglalkoztak s az érvényben levő üzemtervek szakszerű fogatosítására felügyeltek. Ezen kívül néhány erdőrendező különleges munkát is végzett, mint a besztercebányai és máramarosszigeti, melyek a párisi világkiállításához szükséges tárgyak elkészítésével foglalkoztak.

Az erdőművelések terén mutatkozó hátramaradás okai ugyanazok, melyekre már előző évi jelentéseimben is rámutattam. Az 1899. évben az üzemtervek szerint évenként beerdősítendő 18.660 hektárral szemben 20.615 hektáron, tehát 1.455 hektárral nagyobb területen fogatosították erdősítést s ha ezek fokozására a szükséges hitelösszegek továbbra is rendelkezésre fognak állani, a hova-tovább gyakorlottabb munkaerő s a legerélyesebb műszaki felügyelet mellett, alapos remény van arra, hogy az előző évekből származó erdősítési hátramaradás, rövid pár év alatt kiegyenlíthető lesz.

A selmeczbányai m. kir. központi kísérleti állomás s a négy erdőőri szakiskola székhelyén létesített külső kísérleti állomások folytatták az 1898. évben megkezdett s mult évi jelentésben említett kísérletezéseket. Ezeken kívül a központi erdészeti kísérleti állomás megkezdte az árvédelmi füzesek telepítésére irányuló kísérleteket, továbbá a hazai főbb fafajok anatómiai leírását, mely munka főleg az egyes fafajok ama jellegeit fogja feltüntetni, melyek alapján meghatározásuk biztosan eszközölhető. E mellett az időnkint felmerülő faanatómiai, pathologiai és élettani kérdések megoldásával és entomologiai kutatásokkal foglalkozott s több esetben tudományos és gazdasági kérdésekben adott a hozzájáruló erdőbirtokosoknak felvilágosítást.

A községek, volt úrbéresek, törvényhatóságok, városok, egyházi személyek s egyházi Állami kezelésbe testületek, köz- és magánalapítványok, hitbizományok, közbirtokosságok és némely részvén- vett községi és társulatok birtokában levő erdők és kopár területek kezelése tekintetében az 1899. év némely más erdők és kopár területek forduló pontot képez. Julius 1-én lépett ugyanis életbe az 1898. évi XIX. t.-cz., mely és kopár területek egyrészt (a törvény első címében foglalt feltételek mellett) az előbb felsorolt erdők s kopár területek szakszerű kezelését az egész országban az államra bízza, s másrészt a volt úrbéresek és a közbirtokosságok tulajdonában levő erdők eddig semmiféle törvény által nem rendezett gazdasági ügyvitelét a közigazgatási hatóságok felügyelete alatt részletesen szabályozza és így módot és eszközöket nyújt a földművelési kormánynak arra, hogy egyfelől a községi s fentebb említett többi kötött forgalmú tulajdont képező, egyenkint

nagyobbára csekély terjedelmű, többé-kevésbé megrongált s ennek folytán keveset jövedelmező, de együttvéve mégis igen jelentékeny közbirtokosok képező erdők fentartásáról, jó karba hozásáról és okszerű hasznosításáról a birtokosok aránylag csekély megterhelése mellett hatékonyan gondoskodhassék; s másfelől, hogy a volt úrbéres és közbirtokosságok vagyonkezelése körül az eddig uralkodott rendtelenségeket és visszasságokat is megszüntesse.

Az új törvény életbeléptetése érdekében a legfontosabb előmunkálatok, melyek még az 1898. évben megkezdettek, az 1899. év első felében teljesen befejeztettek, úgy hogy a törvény a törvényhozásnak előre bejelentett időben, t. i. 1899. július elsején minden akadály nélkül életbe léphetett. Mindenelőtt megállapították az 1899. évi költségvetés keretében az állami erdőkezelés azon szervei, melyek a törvény első címében foglalt állami feladatok teljesítésére szükségesek. Nevezetesen az 1899. évi 690/eln. számú rendelettel 43 m. kir. állami erdőhivatal szerveztetett s ezeknek kerületeiben a helyi kezelési teendők végzésére megfelelő ügykörrel összesen 151 m. kir. járási erdőgondnokság állíttatott fel. Egy 44-ik m. kir. állami erdőhivatal szervezése, mely az eredeti tervszerint Lugoson volt felállítandó, egyelőre függőben maradt, mivel a volt 13. számú román bánáti határőrezred községeből alakult karánsebesi vagyonszövetség Krassó-Szörény vármegyében fekvő nagy terjedelmű erdősegeit illetőleg az a kérdés, vajjon azok a törvényben megállapított feltételek és eljárás szerint állami kezelésbe adandók-e, vagy nem: az 1899. év folyamán még nem dőlt el.

Az említett szervezési rendelettel összefüggésben megállapították továbbá a ministertanács hozzájárulásával azok az elvek is, melyek szerint a törvény 58. §-a szerint megszüntetendő vármegyei és városi erdőtisztai intézményeknél a törvény életbelépése idejében alkalmazásban állott erdőtisztek végellátási igényei — abban az esetben, ha az állami szolgálatba átvehetők nem lesznek — kielégítendőek.

Gondoskodás történt az előmunkálatok rendén arról is, hogy a m. kir. állami erdőhivatalok, továbbá a törvény végrehajtására hivatott közigazgatási hatóságok és az érdekelt erdőbirtokosok a legrészletesebben tájékozva legyenek úgy a törvény intencióiról, mint a törvény végrehajtásánál követendő eljárásról.

E végből az 1899. évi 15217. szám alatt két részben terjedelmes végrehajtási rendelet adatott ki, mely a törvény végrehajtásának minden részletét kimerítően szabályozza. Nevezetesen a rendelet I. része, mely a törvény első címének végrehajtását tárgyalja, részletesen meghatározza azokat a feltételeket és eljárási szabályokat, melyek szerint a törvény értelmében állami kezelésbe adandó erdők és kopár területek meghatározandók és nyilvántartandók, úgyszintén azokat a feltételeket és eljárási szabályokat is, a melyek szerint az állami kezelésbe vett erdőkre és kopár területekre nézve az állami kezelés a törvény értelmében megszüntethető. Szabatosan körülírta a m. kir. állami erdőhivatalok hatáskörét a törvény 11. §-ában foglalt kezelési teendők és a törvény 12. §-ában meghatározott hatósági teendők teljesítése tekintetében s ezen intézkedéseivel párhuzamosan világosan kijelölte egyszersmind a birtokosok jogait és kötelelességeit is, úgy, hogy a jogok és kötelelességek felfogásában az állami közegek és birtokosok között félreértések ne keletkezhesse- nek. Kimerítően szabályozta ezenkívül a birtokosokat terhelő természetben való szolgáltatások lerovásának, továbbá a birtokosok által az állam részére törvényhatóságokként fizetendő kezelési költségek általánoszerű megállapításának és a megállapított évi általánokok kivetésének módját és feltételeit, valamint a kivetett járulékok elengedésének feltételeit.

A végrehajtási rendelet II. része a törvény II. címének végrehajtása érdekében szükséges előintézkedések mellett kimerítő útbaigazítást ad a közigazgatási hatóságoknak, az érdekelt birtokosoknak és az állami erdőhivataloknak egyfelől a volt úrbéres és közbirtokosságok tulajdonában levő erdők gazdasági ügyvitelének szabályozásánál, s másfelől a birtokosságok törvényes szervezkedésénél követendő eljárásra nézve.

Hogy az eljárás egyöntetűsége alaki szempontból is biztosíttassék s a hatóságok és különösen az érdekelt erdőbirtokosok munkája a törvény végrehajtása körül rájuk hárul

teendők teljesítése tekintetében megkönnyítették, a végrehajtási rendeletnek úgy első, mint második része megfelelő mintákkal láttatott el; az állami erdőhivatalok pedig utasították, hogy a végrehajtási munkák teljesítésénél a közigazgatási hatóságnak és a birtokosoknak segítségére legyenek. Utasították különösen, hogy a volt úrbéreses és közbirtokosságok szervezkedésének megkönnyítése céljából a jogosultak jegyzékének és arányrészeinek összeállítására és az ügyviteli szabályok megállapítására nézve, felhívás nélkül is javaslatokat készítsenek és terjesszenek a birtokosságok gyűlése elé.

A végrehajtási rendeletnek úgy első, mint a második része megküldetett nemcsak a közigazgatási hatóságoknak és az összes állami közegeknek, hanem minden egyes érdekelt erdőbirtokosnak is, még pedig az I. rész márczius havában, a II. rész pedig június havában, úgy, hogy a törvény életbeléptetéséhez szükséges előmunkálatok kellő időben tényleg befejeztettek. Így az állami kezelésbe adandó erdők és kopár területek összeírása 1899. évi június hó 1.-ig megtörtént; az érdekelt erdőbirtokosok az összeírás eredményéről külön-külön értesítették s egyszersmind felhivattak, hogy a mennyiben az összeírást sérelmesnek találják, felelőzéseiket 1899. július 15-éig, illetőleg a törvényben meghatározott külön határidőig beadják; ugy szintén június havában kineveztetett az újonnan szervezett m. kir. állami erdőhivatalok és m. kir. járási erdőgondnokságok személyzete is, és a megszűnt erdőtisztai intézmények és az újonnan szervezett m. kir. állami erdőhivatalok és m. kir. járási erdőgondnokságok között az átadás-átvétel június havának utolsó napjaiban megtörtént: úgy hogy az újonnan kinevezett állami erdőtisztek új állomásaikat június havának utolsó napjáig elfoglalták és a m. kir. állami erdőhivatalok, alárendelt erdőgondnokságaikkal együtt működésüket a törvény életbelépésének napján tényleg akadálytalanul megkezdték.

A m. kir. állami erdőhivatalok első sorban is tényleges kezelésükbe átvették a közigazgatási hatóságok által összeírt erdők és kopár területek közül mindazokat, a melyek a törvény életbelépése előtt is az állam által kezeltettek, továbbá azokat, a melyek kezelését a törvény életbelépéséig a járási (vármegyei, kerületi) erdőgondnokságok teljesítették.

Az átvétel megtörténte után pedig azonnal hozzáláttak feladataik megoldásához, melyek egyfelől a törvény végrehajtásával kapcsolatban, másfelől a rendes kezelési teendők ellátása tekintetében rájuk vártak. Nevezetesen azokban a törvényhatóságokban, a melyekben az állami kezelésért a birtokosok által az 1899. évi július hó 1-től december hó 31-ig terjedő átmeneti időszakra fizetendő kezelési költségekre vonatkozó kivetési lajstromok tervezetei még nem készültek el, ezeket a tervezeteket elkészítették és beterjesztették; továbbá az állami kezelésbe vett erdőkön és kopár területeken a birtokosok által közösen alkalmazott 600 szakvizsgázott, úgynevezett járási erdőőr, továbbá egyes birtokosok által külön alkalmazott 204 szakvizsgázott erdőőr és 8.832 vizsgázatlan erdőszolga részére az új törvény 14. §-ában követelt szolgálati és fegyelmi szabályoknak tervezeteit elkészítették és az érdekelt birtokosoknak tárgyalás és elfogadás végett bemutatták.

Ezeket kívül — a mennyire a törvény életbeléptetésével és végrehajtásával összefüggően felszaporodott teendők és rendes kezelési teendők megengedték — hozzáláttak a törvény II. címéből folyó feladataik megoldásához is s az állami kezelésbe vett 6.721 volt úrbéres és közbirtokossági erdő felére (3.321 birtokra, vagyis az összesnek 49⁰/₁₀₀-ára) elkészítették az új törvény II. címében foglalt rendelkezések szerint megalkotandó közös birtokossági ügyviteli szabályzatok tervezetét.

A törvény életbeléptetésével és végrehajtásával összefüggő s az előbbieken előadott munkálatokon kívül úgy a szerződések alapján szervezte volt m. kir. erdőhivatalok és erdőgondnokságok (az 1899. évi június 30-án történt megszüntetésükig) valamint az 1898. évi XIX. t.-cz. alapján szervezett új m. kir. állami erdőhivatalok (1899. július hó 1-től kezdve) teljesítették azokat a feladatokat is, melyek az államerdészetet a szerződések, illetőleg az új törvény alapján az átvett erdők kezelése tekintetében kötelezték.

Az üzemtervek elkészítése terén azonban tevékenységük ezen átmenetet képező

évben nem mutatható fel valami nagy eredményt; a befejezett külső erdőrendezési munkálatok alapján ugyanis mindössze csak 246 erdőbirtok rendszeres gazdasági üzemtervét terjeszthették be felülvizsgálatra összesen 63.257 kat. holdról. Ezen a téren tehát az új állami erdőhivatalokra még mindig nagy feladat vár; a rendszeres gazdasági terv ugyanis az egyes törvényhatóságok szerint az állami kezelésbe vett birtokoknak 2—92°/_o-áról hiányzik, egészben véve pedig az összes birtokoknak 27°/_o-áról kell azokat ezentúl elkészíteni. A rendszeres gazdasági terveket azonban a legtöbb helyen ideiglenes gazdasági tervek pótolják, s az összes birtokoknak csak 8°/_o-án (1.025 birtokon) nincs a kezelés sem véglegesen, sem ideiglenesen rendezve. Ennek főoka részint a birtokrendezések befejezetlenségében, részint pedig abban keresendő, hogy az 1898. XIX. t.-cz. alapján újjólag átvett erdőbirtokok ideiglenes gazdasági tervei az év végéig még nem készülhettek el.

A rendszeres és ideiglenes gazdasági tervekben engedélyezett rendes évi vágásterületek szakszerű kijelölése általában véve megtörtént. Csak 442 birtokon maradt el a kijelölés s ez is leginkább a folyamatban levő birtokrendezések, vagy az árvizek miatt, legnagyobb részben pedig azért, mert az érdekelt birtokosok megtakarítás céljából a vágásterületet kihasználni nem akarták.

A kihasznált és természetes úton felújítandó vágásterületek a felújulásra előkészítették; s a természetes felújulás 51 vármegyében általában véve sikerült is, míg 9 vármegyében a hiányos magtermés következtében csak részben, 3 vármegyében pedig a magtermés teljes kimaradása miatt egyáltalában nem következett be.

Több vármegyében a mesterséges erdősítesek is teljesen és sikerrel foganatosítottak; voltak azonban olyan vármegyék is, hol az előírt mesterséges erdősíteseknek 3—95°/_o-a elmaradt. Ezek a hátralékok főleg a régebbi időből származnak, melyeket 1899. évben sem lehetett teljesen pótolni. Részben hiányzott az ültető és vetőanyag, s helyenkint a munkaerő is; részben pedig elemi csapások (szárazság, árvíz, vadkárok) — és a rossz talajviszonyok — léptek fel akadályozólag. A birtokosok hanyagságának csak itt-ott lehet betudni a mulasztást.

Remélhető azonban, hogy az 1898. évi XIX. t.-cz.-kel életbeléptetett s az egész országra kiterjedő új szervezet mellett újabb csemetekertek telepítésével s a rosszakarató mulasztások szigorú megtorlásával a mutatkozó s még mindig tetemes hátralék fokozottabb mértékben fog pótolatni a birtokosok által.

Az állami kezelésbe vett erdők s kopár területek birtokosainak segélyezésére különben az 1899. évben is 53 állami erdei csemetekert tartatott fenn, összesen 122⁵³ kat. holdnyi területtel; s ezeknek a csemetekészlete egészben 48,042.000 darab volt a miből szegény erdőbirtokosok között 16,010.000 db. osztatott ki ingyen, 32,032.000 db. pedig az 1900. évi és későbbi erdősítesekre tartatott vissza.

Az előbbi csemetekertekkel összefüggésben a selyemtenyésztés érdekeinek előmozdítására is 11 állami csemetekert tartatott fenn 11¹⁷ kat. holdnyi kiterjedésben, melyekben 2,823.000 darab volt 1899-ben a csemetekészlet: s ebből az év folyamán a szegzárdi m. kir. selyemtenyésztési felügyelőségnek 823.000 darab bocsátatott rendelkezésére.

A legeltetés ellen újonnan tilalom alá került területeken a tilalmi jelek felállítottak, régebbi tilalmasokon pedig a megrongálódott tilalmi jelek újjával pótolóttak. Egészben véve az állami kezelésbe vett területeknek 40°/_o-a állott az 1899. évben a legeltetés tilalma alatt.

A mi az erdőbirtokosokat illeti, ezek az 1898. évi XIX. t.-cz.-ből folyó kötelezettségeiknek az 1899. év végeig csak részben tudtak megfelelni, legfőképpen azért, mert a m. kir. állami erdőhivataloktól a szükséges támogatást, túlhalmozott teendőik mellett, csak későn kaphatták meg.

Igy az állami kezelésbe vett erdők és kopár területek birtokosainak legnagyobb része az erdőörök és erdőszolgák szolgálati és fegyelmi szabályzatait az év végeig nem álla-

píthatta meg, mert az erre vonatkozó tervezeteket az erdőhivataloktól csak az év vége felé kapták kézhez.

Az 1898. évi XIX. t.-cz. II. címének hatálya alá tartozó 2,108.207 kat. holdnyi erdők közös birtokosainak a szervezkedése is csak lassan haladt elő. Így a 6.732 közös birtokosság közül az erre kitűzött határidőig 1.657 nem jelentette be elnökét a közigazgatási hatóságnak, a mint azt a törvény rendeli. A hatóságok a birtokosok említett mulasztásával szemben a legtöbb esetben tekintettel voltak arra, hogy a közös birtokossági erdők egy részének állami kezelésbe vétele felebbezés alatt állt, s ezért nem jártak el a mulasztók ellen a törvény értelmében, hanem őket kötelelességükre újból figyelmeztették. Ennek több esetben volt is eredménye, de miután sok közös birtokosság elnökét ez ideig sem jelentette be, intézkedés történt, hogy a közigazgatási hatóságok az elnököknek hivatalból való kirendelése iránt intézkedjenek, úgy hogy a törvény 43. §-ának előreláthatólag rövid idő alatt teljesen elég lesz téve.

A közös birtokosságok közül az 1899. év végeig alakuló ülését csak 48 tartotta meg, a szavazásra jogosultak jegyzékét pedig csak 526 állította össze, az ügyviteli szabályzatot pedig egysem állapította meg. Említett feladataiknak a túlnyomó részben tudatlan birtokosok csakis a m. kir. állami erdőhivatalok támogatása mellett képesek megfelelni; s miután az erdőhivatalok idejük egy részét most már a törvény II. címében megjelölt feladatok megoldására fordíthatják, remélhető, hogy a közös birtokosságok nagy részének törvény szerinti végleges szervezkedése az 1900. év folyamán meg fog történni. A szervezkedésre különben a törvény is egy évi határidőt tűzött ki, ami 1900. június végén jár le.

A közigazgatási hatóságoknak az életbeléptetett új törvényből kifolyólag egyik sürgős feladatát az képezte, hogy az államnak az állami erdőkezelésért a birtokosokkal szemben az 1899. év július hó 1-től december hó 31-ig támasztott követelését biztosítsák. Az új törvény ugyanis eltért a törvény életbeléptetése előtt az állami kezelés iránt kötött szerződéseknek ama rendelkezésétől, a mely az állami kezelésért fizetendő kezelési költségeknek megtérítéseért az egyes törvényhatóságokat tette felelőssé, hanem ettől eltérőleg a kezelési költségeknek közadók módjára való befizetését, illetőleg behajtását állapította meg, s a közigazgatási hatóságokat csakis a törvény szerint megállapított kezelési költségek kivetésével s az egyes birtokosokra kivetett járulékoknak az illetékes m. kir. adóhivatalokkal és az érdekelt birtokosokkal való közlésével bízta meg.

A közigazgatási hatóságoknak tehát a törvény életbelépése után sürgősen intézkedni kellett az átmeneti időszakra szóló kezelési költségeknek kivetése, illetőleg az erdőtisztek által erre vonatkozólag elkészített kivetési lajstromoknak megállapítása, s a megállapított kivetési lajstromoknak, illetőleg kezelési költségjárulékoknak az adóhivatalok részére való megküldése, illetőleg az erdőbirtokosokkal való közlése iránt.

Az átmeneti időszakra szóló kivetés akadálytalanul és idejében meg is történt, kivéve Bereg és Hunyad vármegyét, a hol a kivetés a volt járási erdőtisztek által kimutatott kétes birtokcímek és területek előzetesen szükségessé vált helyesbítése miatt, — és Maros-Torda vármegyét, a hol a törvény szerinti kivetés a fölmerült nehézségek miatt késedelmet szenvedett.

Második sürgős feladatát képezte a közigazgatási hatóságoknak az 1898. évi XIX. t.-cz. 1, 4 és 59. §-ai alapján összeírt területeknek tüzetes meghatározása és az állami kezelésbe adandó erdők és kopár területek közé való végleges besorozása.

A végrehajtási rendelet erre vonatkozó utasításaihoz képest a közigazgatási hatóságok az összeírás eredményét az érdekelt birtokosokkal, észrevételeik megtehetése végett, közölték; az összeírt területek közül azokat, a melyeknek birtokosai az erre kitűzött határidőig nem nyilatkoztak, a határidő leteltével, — továbbá azokat, a melyeknek összeírásába a birtokosok belenyugodtak, de az összeírás adatainak helyesbítését, kiegészítését

kérték, észrevételeik, kérelmeik figyelembe vételével hozott határozatokkal az állami kezelésbe adandó területek közé véglegesen besorozták; végül pedig az összeírt területek közül azokat, a melyeknek állami kezelésbe vétele ellen a birtokosok felebbezéssel éltek, a földművelésügyi miniszternek a felebbezések tárgyában hozott II. fokú határozatához képest, vagy véglegesen törölték az összeírásból, vagy pedig véglegesen besorozták az állami kezelésbe adandó területek közé.

Az állami kezelésbe adandó községi úrbéres birtokossági, közbirtokossági, kisebb egyházi, alapítványi, hitbizományi és részvénytársulati erdőknek és kopár területeknek ez a törvényes eljárással fogatosított végleges meghatározása az 1899. év végén és az 1900. év elején nagyban és egészben az egész országban megtörtént; csupán egyes területek maradtak még vissza, a melyeknek végleges besorozását az összeírás alapját képező törvényes jogcím tisztázásáig, illetőleg a felebbezések folytán szükséges helyszíni vizsgálatok fogatosításáig függőben kellett tartani.

Ez utóbb említett területeknek legnagyobb részét az 1898. évi XIX. t.-cz. 1. §-ának c) és d) pontjai alapján a volt úrbéresek részére az úrbéri birtokrendezések alkalmával legelő-illetőség fejében kihalított erdőterületekből, továbbá a volt úrbéresek által vásárlás, csere, vagy más czímen szerzett erdőkből összeírt területrészeket képezik. Ezeknek a területeknek az állami kezelésbe való besorozásánál az erdészeti szempontok mellett, a birtokosok állattenyésztési érdekeit is a lehető leggondosabban figyelembe kellett venni.

Ezért a felebbezések elintézése előtt intézkedés tétetett az iránt, hogy azok az úrbéri legelő illetőséget képező területek és vásárlás, csere vagy más jogcímen szerzett úrbéri erdők, melyeknek összeírását a birtokosok felebbezéssel támadták meg, egy-egy erdészeti gazdasági tisztviselő által a helyszínén megvizsgáltassanak, három vármegyében pedig (Abauj-Torna, Sáros és Szepes vármegyékben), a hol a közigazgatási bizottságok által fogatosított összeírás ellen az érdekeltek részéről tömeges felszólamlások adtak be, az összeírásnak a szóban forgó területekre vonatkozó része egészen megsemmisítettett s egészen új összeírás rendeltetett el, melyet minden egyes vármegyében egy-egy erdészeti és gazdasági szakértő fog közvetlenül a helyszínén eszközölni.

A törvényhatóságok, törvényhatósági joggal felruházott városok és a rendezett tanácsú városok tulajdonában levő erdők és kopár területek összeírása szintén megtörtént, de ezek további kezelésének végleges meghatározásánál az 1898. évi XIX. t.-cz. 1. §-ának e) pontja és 4. §-a értelmében főtekintet arra volt helyezendő, hogy azok a törvény életbe léptetése előtt is az állam által kezeltettek-e, illetőleg, hogy birtokosaik az állami erdőkezelést óhajtják-e; abban az esetben pedig ha nem, hogy erdeik jövedelme a külön erdőtiszt-tartás költségeit megbirja-e. Az ide tartozó 126 törvényhatósági és városi erdőbirtok jövőben kezelésének kérdése is eldöntetett már a belügyi miniszter úrral egyetértőleg, csak 13 esetben nem történt még végleges intézkedés részint az adatok hiányossága miatt, részint pedig az átvétellel kapcsolatos személyi ügyek miatt.

Ezzel az eljárással az 1898. évi XIX. t.-cz. alapján állami kezelésbe adandó területek közé a statisztikai részben közölt kimutatás adatai szerint az egész országban (beleértve Fiume városát és kerületét is) 13.873 erdőbirtok és kopár terület soroztatott be eddig véglegesen 3,217.980 kat. hold összes területtel. A besorozással kapcsolatban megállapítottatott egyúttal a törvény 19. §-a alapján az az évi átalányösszeg is, melyet az érdekelt birtokosok az állami kezelés költségeinek megtérítése fejében az 1900—1904. évekre terjedő első öt éves időszak alatt az államnak törvényhatóságokként fizetni fognak.

Ezek az évi átalányok — mint a statisztikai részben közölt kimutatásból kitűnik — egészben véve 730.613 korona 73 fillérre rugnak. Az 1900. évi költségvetésben ezen a czímen 795.363 korona volt előirányozva, a különbség tehát 64.750 korona. Ez a különbség onnan ered, hogy Abauj-Torna, Szepes és Sáros vármegyékben, hol mint már említettett, az összeírásnak a volt úrbéresek legelőilletőségére és vásárolt erdeire vonatkozó része

megsemmisítettett, e kezelési költségeknek az a hányada (20.501 korona), mely a költségvetés összeállításakor ezen utóbb említett területekre számítottatott egyelőre nem volt kivethető, s hasonlóképen nem volt kivethető a fentebb már említett okok folytán a volt 13. számú román bánáti határőrezred községeiből alakult vagyonközség Krassó-Szörény vármegyében fekvő erdeire sem a költségvetésileg előirányzott 39.788 korona kezelési költség.

Mint ezen számadatokból látható, az utóbb említett 4 vármegye kivételével a többi vármegyére nézve megállapított átalányok összege igen csekély eltéréssel fedezi az előirányzott összegeket.

Az évi átalányok megállapításánál különben az 1898. évi XIX. t.-cz. 19. §-a ama rendelkezésének, hogy az évi átalány kat. holdankint átlagosan nem lehet nagyobb annál az összegnél, a melyet a birtokosok kezelési költség címén az 1898. évben kat. holdankint átlag fizetni tartoztak, nemcsak teljesen érvény szereztetett, hanem még az a cél is jórészt el volt érhető, hogy a birtokosok átlagos megterhelése az 1898. évinél kisebb legyen. A 63 vármegye közül ugyanis 32 vármegyénél a holdankinti átlagos kezelési költség meggyezik az 1898. évivel, 31 vármegyében pedig az 1898. évinél kisebb.

A holdankinti átlagos kezelési költség 25 filléren alól van 27 vármegyében (43%), $25\frac{1}{2}$ — 50% fillérig terjed 21 vármegyében (33%), $50\frac{1}{2}$ — 100% fillérig terjed 11 vármegyében (18%) és 100% filléren felül emelkedik 4 vármegyében (6%); a holdankinti kezelési költségnek országos átlaga pedig kitesz $18\frac{3}{10}$ fillért, a mi magában véve is elég bizonyíték arra, hogy az állami erdőkezelés az érdekelt birtokosokra aránylag véve igen csekély terhet ró.

A szegényebb sorsú birtokosok anyagi megterhelésének lehető megkönnyítése céljából, a keveset vagy semmit sem jövedelmező véderdőkre és kopár területekre eső kezelési költségjárulékokból, mindjárt az évi átalányok megállapítása alkalmával elengedtetett összesen 7.011 korona 87 fillér.

Az állami kezelésbe vett erdők és kopár területek száma és kiterjedése különben, valamint a megállapított évi átalányok összege is a függőben tartott területek állami kezelésbe vétele kérdésének eldöntéséhez képest változni fog.

Az 1898. évi XIX. t.-cz. 20 §-a ama rendelkezésének, hogy a megállapított évi átalányokból az egyes birtokosokra eső évi járulékok az erdők és kopár területek terjedelme alapján, de egyúttal azok jövedelmezőségének is a figyelembe vételével vettessenek ki, az 1900. évben már teljesen elég lesz téve, miután a megállapított évi átalányok a közigazgatási hatóságok által a jövedelmezőség tekintetében fennálló különbségek gondos figyelembe vételével még az összeírás alkalmával megállapított osztályok jövedelmezőségi aránya szerint vettettek ki.

A mi a jövedelmezőségi osztályok számát illeti, a közigazgatási bizottságok az állami kezelésbe adandó erdőket és kopár területeket 8 vármegyében 4 osztályba, 33 vármegyében 3 osztályba, 16 vármegyében 2 osztályba sorozták, 6 vármegyében pedig nem állítottak fel osztályokat.

A közigazgatási bizottságok az erdőőrök és erdőszolgák szolgálati és fegyelmi szabályzatainak jóváhagyása, illetőleg hivatalból való megállapítása iránt az 1899. évben még nem intézkedhettek, miután a szabályzatokra vonatkozó tervezetek is csak az év végével készülhettek el.

Az 1898. évi XIX. t.-cz. 58. §-ának teljesen érvény szereztetett, a mennyiben az új törvény által megszüntetett erdőtiszti intézményeknél törvényes minősítéssel alkalmazva volt és szolgálatra képes erdőtisztek az államszolgálatba átvétettek és a m. kir. állami erdőhivataloknál és m. kir. járási erdőgondnokságoknál helyeztetek el, a betegség, vagy egyéb okokból szolgálatra képtelenek pedig megfelelő állami ellátásban részesítettettek.

Ezenfelül az államszolgálatba átvett erdőtiszteknek a törvényhatóságoknál, városoknál szerzett nyugdíjigénye is rendeztetett a ministertanácsnak azon határozatával, mely szerint ezeknek az államnál bekövetkező nyugdíjaztatása alkalmával a járási (vármegyei,

kerületi) erdőgondnokságoknál, illetőleg a törvényhatóságok, a törvényhatósági joggal felruházott városok és a rendezett tanácsú városok által saját erdeik kezelésére szervezett erdőtisztviszti intézményeknél töltött szolgálati ideje, attól a naptól kezdve a mikor ők a vármegyei- illetőleg a körjegyzői és a városi nyugdíjalapba felvétettek, az államnál töltött szolgálatukba beszámíttassék, habár tisztán állami szolgálatban 10 évig nem is állottak még, de azzal a föltétellel, hogy az illető erdőtisztvisztek eddigi nyugdíjalapaikkal szemben fennálló igényeiket az államnak átengedni tartoznak. Ennek a feltételnek az érdekelt erdőtisztvisztek kivétel nélkül eleget is tettek.

A közigazgatási hatóságok az 1898. évi XIX. t.-cz. II. címében foglalt rendelkezéseknek, a mennyiben ez lehetséges volt, az 1899. évben erre rendelkezésre állott rövid idő alatt is igyekeztek érvényt szerezni; nevezetesen a törvény II. címének hatálya alá tartozó volt úrbéres és közbirtokossági erdőket külön nyilvántartásba foglalták s birtokosaiknak a végrehajtási rendelet II. részét kézbesítették; a közös birtokosságok szervezkedésénél azonban csak elvétve vehettek részt, mert a szervezkedéshez szükséges kellékeket (szavazásra jogosultak jegyzékét, ügyviteli szabályzatokat) a birtokosok közül csak kevesen mutatták be.

Az 1898. évi XIX. t.-cz. első címének végrehajtására vonatkozó intézkedések azokban a vármegyékben, a melyekben az állami erdőkezelés a törvény életbeléptetése előtt is szerződés alapján már szervezve volt, az állami erdőhivatalok évi jelentései szerint nem keltettek fel valami különös érdeklődést a birtokosokban, mert ezeknek egyrészt a törvény szerinti állami kezeléssel kapcsolatosan felmerülő újabb anyagi megterhelhetéstől nem kellett tartaniok, az új rendszert pedig a szerződések alapján már évekkal előbb létesített s a birtokosok által megszokott állami kezelés folytatásának tekinthették.

Azokban a vármegyékben ellenben, a hol a községi, stb. erdők kezelése a törvény életbeléptetése előtt a törvényhatóságok által szervezett járási (vármegyei, kerületi) erdőgondnokságokra volt bízva, általában véve elég kedvező fogadtatásra talált az új törvény. Kétségtelenül azért, mert a birtokosoknak ezekben a vármegyékben nem kellett újabb megterhelhetéstől tartaniok, másrészt pedig, mert az állami kezeléstől joggal várhatták, hogy a kezelés körében több helyen előfordult rendtelenségeket megszünteti és az erdőknek a birtokosok érdekeivel összeegyeztetett helyesebb berendezését eredményezi.

Csak azok a birtokosok, a kiknek erdei és kopár területei ezen új törvény életbeléptetése előtt szakszerű kezelés alatt egyáltalán nem állottak s a kiknek erdeire és kopár területeire az 1879. évi XXXI. t.-cz. (erdőtörvény) szerinti szakszerű kezelést az 1898. évi XIX. t.-cz. tette először kötelezővé, fogadták bizalmatlansággal az új törvényt. Sőt ezek közül is a teljesen elkopárodott, vízmosásos területek tulajdonosai nagyobbára beismerték az új intézkedések szükségességét s azt, hogy területeik hasznavehetővé tételét csak így remélhetik. Az 1898. évi XIX. t.-cz. 1. §-ának *c)* és *d)* pontjai alá tartozó volt úrbéres legelőilletőségek, továbbá vásárlás, csere vagy egyéb úton szerzett erdők birtokosaiban azonban már az új törvény két irányban komolyabb aggodalmakat keltett, főleg Abauj-Torna, Sáros és Szepes vármegyében és még néhány más törvényhatóságban, hol az előbb említett területek összeírása ellen tényleg több-kevesebb felebbezés is adatott be.

A volt úrbéresek egyik és fő aggodalma az volt, hogy az úrbéri legelőilletőségek-ből és vásárolt erdőkből állami kezelésbe vett területeken a legeltetés egyszer s mindenkorra feltétlenül be fog tiltatni.

Tényleg nem is lehet teljesen mellőzni az ilyen területeken a legeltetésnek bizonyos mértékig való korlátozását, mert az eddigi oktalan használati módnak további elnézése egyes helyeken, rövid idő alatt a termőtalaj teljes elpusztulását idézné elő. Arról azonban, hogy a legeltetés korlátozása az elkerülhetetlen eseteken és a feltétlenül szükséges mértéken túl sehol se alkalmaztassék, gondoskodás történt már a végrehajtási rendeletben is, mely a bizalmatlanságot részben már meg is szüntette; de ezen felül a még mutatkozó aggodal-

makat is bizonyára el fogja oszlatni az a (10.791/1900 szám alatt) kiadott rendelet, mely a szóban forgó területek üzemterveinek elkészítése iránt akként intézkedik, hogy azok kezelésénél a főszűly első sorban az állattenyésztési érdekekre lesz fordítva s ehhez képest a legeltetés tilalmazása és az erdősisítés foganatosítása csakis az elkerülhetetlen szükséges mértékre lesz szorítva.

A másik aggodalma pedig a volt úrbéreseknél az volt, hogy az itt szóban forgó — és szakszerű kezelésbe vett — területeik után súlyos kezelési költségekkel fognak megterhelhetni.

Miután az állam úgy is jelentékeny összeget ráfizet a községi, stb. erdők kezelésére, mindenesetben és teljesen természetesen a kezelési költségek alól nem lehetett felmenteni a volt úrbéreseket; de miután az ilyen területeket a közigazgatási bizottságok nagyobbára a legalsóbb jövedelmezőségi osztályokba sorozták be, a kezelési költségjárulékok általában véve alacsonyok s ezenkívül a kopár és vízmosásos részek után részben vagy egészben ezek is elengedtetnek.

Remélhető tehát, hogy ezeknek a birtokosoknak az ellenszenvé is rövid idő alatt meg fog szűnni s az elégedetlenek legfeljebb azok maradnak, a kik általában véve ellenségei a törvényes rendnek.

Az 1898. évi XIX. t.-cikknek a közbirtokossági és volt úrbéres erdők gazdasági ügyvitelét szabályozó II. címében foglalt rendelkezéseit az érdekelt birtokosságok általában véve megnyugvással, sok helyen pedig örömmel fogadták. Mert belátták és megértették, hogy a törvény ama rendelkezése, a mely tőlük az addig elhanyagolt jogviszonyok rendezését, a közös használatokban való részesedési arány igazságos megállapítását, az egyes jogosultak jogainak és kötelességeinek szabatos meghatározását, a közös birtokból remélhető használatok szabályszerű kezelését és ellenőrzését követeli; de a mely egyuttal autonom szervezetüket törvényes formák között biztosítja: az egyesek hasznát és a közvagygon gyarapodását kétségtelenül előmozdítja.

Fiume városában és kerületében az 1898. évi XIX. t.-cikkkel életbeléptetett állami erdőkezelés és az ezzel kapcsolatos munkálatok csak az 1900. év tavaszán kezdetnek meg.

A volt naszódvidéki községek erdeit az 1898. évi XIX. t.-cz. értelmében az 1899. év folyamán is a besztercei m. kir. erdőigazgatóság kezelte.

Vízimunkálatokra beruházás címén az 1895. évi XLVIII. és az 1898. évi XX. törvénycikkek alapján az 1899. évben 10 millió korona állott rendelkezésre. Ezen összegből az egyes folyókon s főleg az ország két főfolyóján, a Dunán és Tiszán, jelentékeny munkálatok hajtottak végre, melyek kapcsolatban a megelőző szabályozásokkal, e folyók helyzetét úgy hajózási, mint vízleflyási és jéglevonulási, tehát közvetve árvédelmi szempontokból is tetemesen javították.

Hogy az 1898. évi nagy esőzések folytán bekövetkezett nyári árvíz levonulása, múlt év szeptember havában, még sem történhetett meg a nélkül, hogy a felső Duna mentén töltésekkel védett mintegy 100.000 holdnyi területet el ne öntsön, annak nem a meder rendezetlensége volt az oka, hanem az részben előre nem látható véletlen eseménynek, különösen az árvíz rendkívüli, az eddigi vízállásokat meghaladó magasságának, részben a védelmi berendezések fogyatékoságának tulajdonítható.

Kiváló súlyt helyezvén arra, hogy az ármentesítő társulatok árvédelmi helyzete lehetőleg biztosíttassék, gondoskodtam arról, hogy egyrészt a védelmi vonalak megfelelően megerősíttessenek, másrészt az árvédelmi előkészületek javíttassanak és tökéletesíttessenek. A kitört árvíz kártételeit különben mérsékelte az a körülmény, hogy oly időben következett be, midőn a termények legnagyobb része már be volt takarítva és hogy a víz gyorsan leflyván, az elöntött területek csekély kivétellel még gazdasági művelés alá kerülhettek.

A végrehajtott állami munkálatok közül különösen kiemelhetők a Dunán a promontóri Dunaág szabályozásának befejezése, miáltal a székes-főváros árvédelmi biztossága

Vízügyek.

jelentékenyen emelkedett, a Bezdán alatti blazoviczai átvágás befejezése és a Szigá-szigeti 8 kilométer hosszú átvágás munkába vétele, valamint a mohovói átvágás létesítése. A Tisza szabályozás terén a szolnoki, franyovai és borjasi átvágások szárazban való bővítésének befejezése és a borjasi átvágással kapcsolatban a Ferencz-csatorna tiszai torkolatának Ó-Becsére történt áthelyezése.

Attérve az állami munkálatok részletezésére, a vízi beruházások céljából rendelkezésemre állott 10 millió korona terhére a következő nagyobb munkálatok hajtattak végre, illetve engedélyeztettek: A Felső-Dunán a meglevő munkálatok kiegészítésére és fentartására 429.190 korona fordított. A pozsonyi téli kikötő kotrási munkálatára 825.252 korona engedélyeztetett. Az érsekújvári Dunaág felső torkának rendezésére 57.770 korona utalványoztatott. A budapesti rakodópartok folytatólagos kiépítésére 200.000 koronát utalványoztam. Az adony-ráczalmási szakasz szabályozására 761.854 korona, a sükösdí átmetszés folytatólagos munkálataira 16.000 korona fordított. A dunaföldvár-fajszai szakaszon a paksi piaci- és süveges-rév között végrehajtott szabályozási munkálatok 32.920 koronát vettek igénybe. A blazoviczai átvágás folyamatban levő munkálataira 180.000 koronát utalványoztam. A szigai átvágás fogantatba vett munkálataira 1.043.032 koronát engedélyeztem. A dunaszekcsői baloldali Dunaágot elzáró párhuzammű folytatólagos kiépítésére 206.000 koronát engedélyeztem.

A Tisza-torok feletti szakaszon folyamatban levő munkálatokra ez évben 266.360 korona, a palánkai szakasz rendezésére 600.000 korona, a mohovói átvágás folyamatban levő munkálatára 352.800 korona, a bukini partvédezetre 77.420 korona utalványoztatott.

A Felső-Tiszán szükséges partbiztosításokra mintegy 420.000 korona engedélyeztetett. A 77/II. sz. szolnoki átvágás folyamatban levő munkálatára mintegy 246.000 korona fordított. A vése-laposi és szolnok-ujvárosi partbiztosításokra közel 98.000 koronát, a hajlásúcsi szakasz rendezésére közel 30.000 koronát engedélyeztem. A borjasi átvágásra ez évben 500.000 koronát utalványoztam. A 95. sz. franyovai átvágás szárazbővítése mintegy 100.000 korona költséggel befejeztetett. A Titel feletti u. n. livodai szakasz szabályozására közel 80.000 korona fordított. A Titel alatti u. n. »Hármas sziget«-nél létesítendő mederelzárásra 56.000 korona, a törökkanizsai szakasz biztosítási munkálataira 36.000 korona engedélyeztetett. A 96. sz. átvágás felső részén végrehajtható hullámtéri partleásás és a kotrórétegnek szárazban való kiemelése 270.724 korona költséggel fogantatba vétetett. Az állami kotrótelepre, illetve az azzal végzett munkálatokra több mint 700.000 korona fordított.

A Szamoson mintegy 420.000 koronába kerülő munkálatok engedélyeztetettek s főként a Szatmár város belsőségét érintő és a Szatmár-csengeri szakasz szabályozására.

A Bodrogon mintegy 90.000 koronát igénylő szabályozási munkálat végeztetett.

A Kőrösi munkálatokra közel 500.000 korona fordított főként átvágások bővítésére.

A Maroson mintegy 120.000 korona erejéig hajtattak végre szabályozási munkálatok.

A Vág folyó rendezésére több mint 250.000 korona engedélyeztetett.

A Dráva folyó, Barcsmenti, Eszék felsővárosi, Kis-Dárda melletti és Moszlavina község feletti szakaszán mintegy 620.000 korona erejéig hajtattak végre szabályozási munkálatok.

A Száván a rácsai szakasz szabályozására és a cigányszigeti téli kikötő bejáratának biztosítására közel 23.000 korona fordított. A Ferencz-csatorna óbecsei torkolatának áthelyezésére mintegy 500.000 korona fordított. A Mura folyó szabályozása közel 110.000 koronát vett igénybe.

A grohovói hegyecsuszamlások megakadályozására 100.000 koronát utalványoztam.

Az árvédelmi társulatok közül nagyobb munkálatokat végeztek a Duna völgyén: a felső-csallóközi társulat, mely töltéseinek emelését és erősítését az 1897. évben megállapított szabvány méretekre kiépítette; az ebedfoki ármentesítő és belvízlecsapoló társulat

töltéseinek kiépítését befejezte; a Csepelszigeti társulat töltéseinek építését megkezdette; a monostorszeg-apatini, a gombos-vajszkai és mohács-kölkedi társulatok töltéseiknek kiegészítésén dolgoztak, a temes-bégavölgyi társulat pedig a Temes töltéseinek tervbevett emelését befejezte.

A Tiszavölgyén a Titeli-tisza-duna töltés fentartási társulat töltéseinek, belvíz-csatornáinak és szivattyútelepeinek kiépítésével közel 4 millió korona értékű munkálatokat hajtott végre. A többi tiszamenti társulatok töltéseiket a szabványméretekre már kiépítvén, csakis kisebb erősítési és fentartási munkálatokat végeztek. Nagyobb munkálatok folytak a Kőrösök völgyében, hol az aradmegyei ármentesítő és belvízszabályozó társulat a fekete-kőrösi ármentesítő társulat, a Berettyó vízszabályozó és ármentesítő társulat, az ivánfenéki ármentesítő és belvízszabályozó társulat a belvízrendezésekkel kapcsolatosan szivattyútelepeket is épített. A Kőrös-Tisza-marosi társulat kőrösmenti töltéseinek erősítésein kívül belvízcsatorna hálózatát is jelentékenyen fejlesztette.

A *kulturmérnöki hivatalok* száma 1899. évben 15-ről 17-re, a hivatalok mérnöki létszáma 64-ről 70-re emelkedett. A hivatalok 1899. évi működése 1,095.052³ kat. holdra terjedt ki és pedig befejeztek 56.805¹ hold területen munkát, folyamatban van a munka az év végén 104.669⁹ holdon, tervet kiadtak 358.475² holdra, míg 575.102¹ holdon meg-ejtett felvételek alapján a terv kidolgozása 1900-ra maradt. A kész munkálatokból 708² hold alagsövezés, 100 hold öntözés és 55.996⁹ hold lecsapolásra esik. Az 1898. évhez képest a lecsapolás és öntözés terén erős haladás, az alagsövezés terén pedig némi elmaradás mutatkozik.

A talajjavítási munkák közül a végzett földmunka 2,880.470⁷ m³-re rug. A hivatalok 1899. évben a kisebb folyók szabályozása körül is élénk tevékenységet fejtettek ki azon állandó érdeklődés folytán, a mely a kisebb folyók partrongálásai okozta károsodások elhárítása körül mutatkozik. 1899. évben összesen 12.309 folyóméter partvédmű készült el, a hivatalok terve szerint csaknem valamennyi államsegélylyel.

A hivatalok, mint hatósági szakértők, 9.122 engedélyezési ügyben és 1.314 vízrendőri ügyben nyilvánítottak véleményt a hatóságok megkeresésére.

A 17 hivatal ezenfelül engedélyezési ügyekben 906, vízrendőri ügyekben 261, összesen 1.167 esetben vett részt az illetékes hatóság meghívása folytán helyszíni tárgyalásokon és 113 esetben jelentek meg a hivatalok kiküldöttjei a vasúti és útépítési engedélyezési ügyekben tartott közigazgatási bejárásokon a földművelésügyi ministerium ügykörének képviselőjében.

A *közegészségügyi mérnöki szolgálat* 1899. évben véleményt adott vízvezetési és vízbeszerzési ügyben 63-szor, csatornázási ügyben 20-szor, lecsapolásra szolgáló szivattyútelepek ügyében 17-szer, artézikut-fúrás ügyekben 70-szer. Előtanulmányokat és felvételeket teljesített vízvezetési ügyekben: Iglón, Mundrán, Selmeczbányán, Trencsénben, Veszprém-ben, Nagy-Váradon, Kaposvárott, Pécsen és Missén községben; csatornázás tárgyában: Nagybánya, Trencsén, Selmeczbánya, Szeged és Ungvár városokban. Tervet készített vízvezetésekre Marczali, Szelece, Lapispatak, Tokaj, Tót-Vázsony, Privigye, Gárdony, Vár-Palota, Sáropatak, szerencsi cukorgyár, egri dohánygyár, Tasnád, Kolozs, Miskolcz, Zólyom, Siófok, Nagy-Enyed részére és Pécs város vízvezetékének bővítésére. Tervet készített csatornázásra Pápa, Kis-Szeben, Zala-Egerszeg, Zólyom városok és a szegedi sertéshizlaló-telep részére. Munkakivitelét végzett, illetve építési fővezetőséget gyakorolt vízvezetési ügyben: Alag, Tátra-Lomnicz, Szombathely részére; csatornázási ügyben Szombathely részére; artézikut-fúrás ügyben Cseklészen, Tasnádon, Baján és Sashalom puztán összesen 4 mélyfúrás történt. Felülvizsgált idegen terveket és pedig Budafok község és Torda város vízvezetési terveit, Győr és Kassa városok csatornázási terveit, továbbá két ármentesítő társulat szivattyútelepének terveit. Felülvizsgálta továbbá Igló, Lócse és Nagy-Várad városok vízműveit, valamint 12 lecsapolásra szolgáló szivattyútelepet.

Telepítés.

A telepítés terén tevékenységem a múlt évben is főleg a már létező telepek gazdasági és kulturális fejlesztése érdekében szükséges intézmények létesítésére, továbbá az egyes telepítvényeken még üres telephelyek betöltésére s az Apatinban, valamint Temes-Rékáson megkezdett telepítések munkálataira irányult.

A Krassó-Szörény vármegyei Bodófalva és Igazfalva telepítvények nagyközségi jelleget nyertek. Ehhez képest megindultak a telekkönyvi rendezési munkálatok, melyek alapján a szerződések megkötése is foganatosítható leend. A múlt évi jelentésben fel- említett állami támogatás következtében az igazfalvi és bodófalvi telepesek újabban mintegy 1.400 kat. holdon fejezték be az irtási munkálatokat.

Székelykevény, Sándoregyházán, Hertelendyfalván, F.-Muzslyán és T.-Erzsébetlakon az adás-vevési szerződések megkötése a múlt évi jelentésben foglalt s a telepesek hely- zetét nagyban megkönnyítő elvek szerint foganatosított. T.-Erzsébetlakon és Igazfalván a telepesek az egész határon, F.-Muzslyán pedig a pótlólag kiosztott földekre nézve a törvényszerű 6 évi adómentességben részesültek.

A mezőgazdasági viszonyok emelése érdekében Bodófalván, Torontál-Erzsébetlakon és Sándoregyházán parasztmintagazdaságot rendeztem be; tenyészállatokat részint ingyen, részint kedvezményes áron és részletfizetésre a szükséghez képest engedélyeztem; Igazfalván anyaszőlőtelep, Nagy-Sármáson, F.-Muzslyán és Torontál-Erzsébetlakon nemes fűztelep létesítése iránt intézkedtem, gyümölcsfacsemetéket pedig a rendelkezésre álló készlethez képest kiosztattam. A telepes községek faiskoláit szakértő gondozás alá vétettem. A vadász- erdei és nagysármási telepeseket vetőmag-kölcsönnel segítettem.

Igazfalván, Felső-Muzslyán, Vadászerdön és Bodófalván hitelszövetkezet alakult. Hertelendyfalván, Székelykevény, Sándoregyházán, Igazfalván, Bodófalván, Nagy-Sármáson és Vadászerdön gazdasági ismétlő oktatás tartatott.

A népoktatást illetőleg: a vallás- és közoktatásügyi minster úr hathatós támo- gatása folytán a múlt éven valamennyi telepes községben állami iskola működött. Részem- ről felépíttettem a még szükséges iskolai és kiseddóvó épületeket, nevezetesen Apatinban (2 tanterem, 1 tanítói lakás), Temes-Rékáson (2 tanterem, 1 tanítói lakás), Torontál- Erzsébetlakon (4 tanterem, 1 tanítói lakás), Viczén (2 tanterem és 1 tanítói lak), Gomboson (3 tanterem és 1 tanítói lakás); Sándoregyházán, Torontál-Erzsébetlakon, Bodófalván, Gomboson, Székelykevény pedig kiseddóvoda épületeket emelttem.

Közcélokra a lefolyt évben is megfelelő földterületeket hasítottam ki és ezen- felül az egyházaknak és lelkészeknek 2600 korona pénzbeli segílyt, Vadászerdön pedig az ottani iskolagondnokság kezdeményezése folytán létesült internátus céljaira 600 korona segílyt adtam.

Ezen internátusban a közeli vidék német és oláh ajkú gyermekei helyeztettek el.

A telepesek egyházi ügyeinek ellátása érdekében Igazfalván és Vadászerdön ev. református, Felső-Muzslyán és Sándoregyházán róm. katolikus lelkészi állások szervez- tettek a lefolyt évben. Nagy-Sármáson, Sándoregyházán, Igazfalván és Felső-Muzslyán egy-egy lelkészlakot építtettem.

Az új telepeken, nevezetesen Apatinban és Temes-Rékáson megkezdtem a telepes házak építését és a telepesek befogadását.

Apatinban 80 ház épült és ugyanannyi család helyeztetett el. Az egész telep 6.384 hold terjedelmű, a mely területen 260 család helyezhető el. A 20 holdas telepek ára 8000 korona, a mely összeg 4⁹/₁₀-os kamattal mellett 50 év alatt törlesztendő.

A temesrékási hozzátelepítés 50 lakóházzal és 50 család befogadásával indult meg. A telepítésre szánt terület összesen 2400 hold, a melyen 100 család lesz elhelyezhető. Egy 20 holdnyi telep vételára 7620 korona, a mely összeg törlesztése 4⁰/₁₀-os kamattal mellett 50 év alatt eszközlendő.

A mi a telepek forgalmát illeti, a lefolyt évben összesen 234 család helyeztetett el Apatinban, Temes-Rékáson, Igazfalván, Magyar-Nemegyén, Nagy-Sármáson és Viczén. E családoknak 4.945 kat. hold adatott át 1,713.494 korona árban, a melyből a telepesek a sorshúzás előtt 185.600 koronát fizettek le. A telepek fokozatos megszállása következtében ezidőszert Nagy-Sármáson csak 38, Magyar-Nemegyén 19, Viczén 6 és Igazfalván 7 telepállomány nincsen még betöltve.

Megjegyzem, hogy a telepítési alapból, a melynek pénzkészlete az év végén 2,392.962 korona 27 fillér volt, Temes vármegyében, Sztancsófalván megvásároltam a csanádi székes-káptalantól 4.707 kat. holdat 651.442 korona vételáron, a mely birtokon mintegy 160—170 család lesz elhelyezhető. Folytattam továbbá az előkészítő munkálatokat a telepítésre kijelölt kincstári erdőterületeken, a melyekből irtás végett 3.700 kat. hold vágásterület vétetett át az erdészeti ügyágtól Temes és Krassó-Szörény vármegyékben.

Végül megemlítem, hogy Ő csász. és apostoli királyi Felsége 1899. évi június hó 27-én Schönbrunnban kelt legfelső elhatározása alapján, az év végén a pénzügyi tárca kezeléséből 57 telepes községet vettem át tárczám kezelésébe, mintegy 101.007 kat. hold területtel és 11.679 telepes családdal.

A bajok, melyekben az északkeleti határszél hegyvidéki földművelő népe a megélhetés tekintetében szenved, mult évi jelentéséből ismeretesek. Azok tudatában tehát szükségét láttam első sorban annak, hogy a ruthén nép a megélhetéséhez feltétlenül szükséges földhöz jusson, hogy állatállománya javíttassék és a nép annak birtokosává váljék, végül pedig, hogy a birtokokat terhelő uzorakölcsönök olcsó hitellel felcseréltesse.

Ruthén actió.

Hitel- és fogyasztási szövetkezetek létesítése, mintaparasztagazdaságok felállítása és a havasi legelők belterjesebb üzembe vétele képezné eleinte a megélhetés, később a kívánatos jólét megteremtésének alapját.

Működésemet ezen irányban az 1899-ik év folyamán minden tekintetben a várható legjobb siker kísérte. A Schönbornféle hitbizományi uradalmak területéből kibérelt birtokrészek után az évi bérösszeg számot alig tevő csekélység híján pontosan befolyt és az 5.729 ruthén földművelő, mint albérlő a kérdéses birtoktest hasznosításával megélhetésében nagy könnyítést tapasztalt. Hasonlóan kedvező az eredmény az Ung vármegyei kincstári belzetek bérleteinél.

Az állattenyésztés terén szintén nagyobb szabású intézkedésekkel támogattam a ruthén földművelő népet. Több mint 200 db. bikát és ugyanennyi kant osztattam ki kedvezményes árak és fizetési feltételek mellett ottani községeknek.

Az egyes gazdák részére, úgy mint az előző évben, most is 400 db. telivér oberinnthali üszőt importáltattam Tyrolból, melyek árát 4°/_o-kal kamatozandó kölcsönkép az országos szarvasmarha tenyésztési alapból 5 éven át fizetendő részlettörlesztés ellenében engedélyeztem.

1899-ben Bereg vm. szolyvai járásának egy-egy községcsoportja részére nyolcz hitelszövetkezet alakult és pedig Alsó-Vereczkén, Szolyván, Polenán, Volócson, Felső-Bisztrán, Zsdenyován, Zúgón és Kis-Szolyván, melyek árúraktárakkal kapcsolatos működésüket meg is kezdték. Ezen szövetkezeteket egyenkint 40—40 üzletrész jegyzésével, összesen 16.000 korona értékben és ezen felül 27.000 korona segélylyel támogattam.

A termelés fokozását a létesített mintaparasztagazdaságokban tapasztalható példák utánzásától, továbbá vetőmag és gyümölcsfacsemeték kiosztásától is várom.

A Temes vármegyében fekvő deliblái kincstári birtokon homokkötési célból 1018 kat. hold 53 □ öl területet *erdősíttetem* be, részint ákáczcsemetével, részint nyárfa-
deliblái kincstári birtok.
dugványnyal. Kísérleteket tétettem továbbá a csicsókával és a homokkötésre alkalmas más növényekkel is.

A birtok határainak állandó megjelölése végett mintegy 17 kilom. hosszú vonalon határárkokat húztam, az utakat pedig sorompókkal láttattam el.

Noha a birtokon fennálló erdők összes területe 12.000 kat. holdat meghalad, védelmi okokból a fatermelést csak a legszükségesebb mértékre szorítottam. Az erdőnek hatályosabb őrizete érdekében az erdőőröket lovasítottam és a birtokon négy erdőőri lakot állítottam fel.

Intézkedtem egy artézi-kút fúrásának megkezdése iránt, hogy a vízhiányt, a mely a birtok intenzívebb kihasználását akadályozza, fokozatosan megszüntessem.

A minta-szőlőtelepen a termés kielégítő volt. A korábban érő szőlőfajokat csemege-szőlő gyanánt értékesíttettem.

Kielégítő volt a termés a szomszédos községek részére kihalított Pálffy-, Emánuel- és Wekerle-szőlőtelepeken is.

A Fejér-szőlőtelep fele részét a jég verte el. E telepen megindítottam a leszámolást a szőlőbirtokosokkal abból a célból, hogy a telep alapításával kilátásba helyezett mezőgazdasági telepítést 1900-ban megkezdhessem.

Rendeztem továbbá a birtokviszonyokat a Wekerle-, Emánuel- és Pálffy-szőlőtelepeken és hogy a szőlőtelepeseket kötelezettségeik teljesítésére szoríthassam, a birtokátruházások és az üres parcellák betöltésének módozatait újabb és szigorúbb feltételekhez kötöttem.

A szőlőtelepesek szakszerű kitanítása céljából mind a négy szőlőtelepen egy-egy vinczellért alkalmaztam.

Végül olcsó és jó építkezési mód elérése végett kísérletet tettem a homokpiséből vert fallal. A kísérlet eredménye azonban csak a jövő évben lesz megítélhető.

Gazdasági munkaviszonyok. A gazdasági munkaviszonyok az 1899. évben kedvezőbbek voltak, mint az előző években. A tél és tavasz folyamán helyenkint mutatkoztak ugyan a mozgalomnak jelei, azonban ezen helyi jelentőségű kisebb mozgalmak munkaviszonyaink kedvezőbb képét nem rontották meg s az aratási szerződések megkötése minden fennakadás nélkül folyt le.

Mivel azonban az aratási strike szervezésére több helyütt még hajlandóság mutatkozott, minden eshetőségre számítva, hogy az aratás a szerződött munkások strikeja esetén is foganatosítható legyen, Mezőhegyesen 700, Kisbéren 200, Bábólnán 100, a szolyvai állami bérlet területén 500 s a beszterczebányai m. kir. erdőigazgatóság, valamint a zsarnóczai m. kir. erdőhivatal kerületében lévő állami erdőterületeken 500, összesen tehát 2000 munkást tartottam az aratás idején felerészben 3, felerészben pedig 2 heti időtartam alatt készenlétben s ezenfelül 2000 munkás munkaerejét foglalóval akként biztosítottam, hogy ezek kötelezték magukat felhívásomra a szükséghez képest a tartaléksapatok kiegészítésére bármikor munkába állani. A tartalék-munkások átengedésének feltételeit teljesen az 1898. évben érvényben volt feltételeknek megfelelően állapítottam meg. Az aratás akadálytalan lefolyásának bizonyítékeként felemlítem, hogy a munkástartalékokat a tartalékmunkások szerződéseiben kikötött határidőkben feloszlathattam a nélkül, hogy munkaerejének strikeoló mezőgazdasági munkások pótlására való átengedése csak egyetlenegy esetben is szükségessé vált volna.

Az aratás nyugodt lefolyásához mindenkor fűződő fontos közgazdasági érdekek szempontjából tett eme kivételes intézkedések mellett a munkásközvetítés az 1899. évben is akként eszközöltetett, hogy a törvényhatóságok révén a községek előljáróságai felhívtak, hogy az idegen helyre is elszerződni hajlandó azon munkások számát, kik helyben vagy a környéken alkalmazást nem találhatnak és a kik a kereslet és a kínálat egyensúlyának megzavarása nélkül onnét elvonhatók, továbbá a munkásokat kereső munkaadók nevét közvetlenül a földművelésügyi ministerium munkásügyi osztályával közölgék, mely viszont azután közvetlenül szóbeli, levéلبeli, vagy távirati értesítéssel tájékoztatta a munkaadókat, hogy hol lehet munkásokat felfogadni s illetve a munkásokat, hogy hol kínálkozik munka-alkalom. A gazdasági munkásközvetítésnek rendeletileg leendő szabályozására az 1898:II. t.-cz. 77. §-ában nyert felhatalmazás alapján a gazdasági munkásközvetítés szervezése iránt az 1899. év végén intézkedtem.

A gazdasági munkásügyekkel kapcsolatban a vizimunkálatoknál, az út- és vasút-építésnél alkalmazott napszámosokról és munkásokról az 1899. évi XLI. t.-cz., a gazdasági munkavállalkozókról pedig az 1899. évi XLII. t.-cz. megalkottatván, az előbbi 1900. évi január hó 1-én életbe is lépett.

A munkások részére ingyenes népkönyvtáraknak az 1898. évben megkezdett létesítését az 1899. évben folytattam úgy, hogy azoknak száma az év végéig 313-ról több mint 600-ra emelkedett. A munkásnép között a helyes irányú néplapoknak, ponyvairódműveknek, naptáraknak több mint másfélmillió példánya terjesztetett el.

A gazdasági cselédek és munkások jutalmazására az 1899. évben is kiváló gondot fordítottam: 445 cseléd és munkás kapott pénzbeli jutalmat és dícsérő oklevelet; a negyven évi hű szolgálat kitüntetésére alapított díszérem pedig 81 gazdasági cseléd részére adományoztatott.

A munkásnéppel társadalmilag is helyes irányban foglalkozó előjárók, tanítók, lelkészek, stb. közül az 1899. évben 57-en részesültek elismerő jutalomban.

Kiváló gondot fordítottam továbbá a munkások önszegélyző szövetkezeteinek támogatására s e czímen az 1899. évben 12.260 korona államsegélyt engedélyeztem.

Harmincznégy törvényhatóságban a munkások érdekében létesítendő községi segélyalapok megalkottattak; az egyes községi segélyalapok támogatására az 1899. évben összesen 146.600 korona államsegélyt utalványoztam.

A mezőgazdasági kísérletügyi intézmények a mezőgazdaság érdekeinek védelmében felvilágosító és ellenőrző vizsgálatok, valamint a mezőgazdasági ismeretek előmozdítását célzó kísérletek végzésével a múlt évben is nagy tevékenységet fejtettek ki, jöllehet éppen ezen intézményeknek a párisi nemzetközi kiállításra való előkészülődés igen sok munkát adott.

Mezőgazdasági kísérletügyi és egyéb intézmények.

A *mezőgazdasági vegykísérleti állomások* legfőbb feladata a beküldött anyagok ellenőrző vizsgálata lévén, a párisi kiállításra szánt munkálatok mellett legtöbb idejüket a fokozódó ellenőrző vizsgálatok vették igénybe. Az 5 mezőgazdasági vegykísérleti állomás összesen 8.522 anyagot vizsgált meg. Ebből a számból esik a budapesti országos chemiai intézet és vegykísérleti állomásra 7.026, a magyaróvári vegykísérleti állomásra 882, a kassaira 313, a debreczenire 186, a keszthelyire 117 minta. A megvizsgált anyagok következőleg oszlanak meg: Talaj 111, műtrágya 1.023, víz 244, takarmány 142, burgonya 23, cukorrépa 101, tej és tejfél 223, vaj és zsír 557, bor 2.777, liszt és kenyér 36, szesz 254, tápszer 28, cukor 2.373, különféle, 630. A bortörvény végrehajtása érdekében és a cukoradótörvény körül felmerült cukorvizsgálatok után a legnagyobb számmal a műtrágyafélék szerepelnek, de a mai műtrágyafogyasztáshoz képest mégis csekély arányban, pedig a gazdáknak volna érdekükben az állomásokat műtrágyavizsgálatokra sűrűbben igénybe venni.

Az állomások gyakorlati és tudományos kísérletek megoldásával is foglalkoztak; így a budapesti országos chemiai intézet és vegykísérleti állomásnak az erjedés tanulmányozása s a szikes talajokra vonatkozó tanulmányokkal, a magyaróvári vegykísérleti állomás a magyar és francia babok összehasonlító vizsgálatával és a mesterséges borélesztőkre vonatkozó tanulmányokkal foglalkozott.

A mezőgazdasági vegykísérleti állomások szaporítása érdekében a törvényhozás által Fiumében engedélyezett új vegykísérleti állomás felállításának előkészítő munkálatai megtétettek és ez állomás is már a legközelebbi időben megkezdte működését.

A *mezőgazdasági vetőmagvizsgáló állomásokat* egészen igénybe vette a vetőmagvak fokozódó ellenőrző vizsgálata, a mely vizsgálatok legnagyobb része az 1894. évi XII. és az 1895. évi XLVI. t.-czikk következtében felmerülő magvizsgálatokra esik s ezekből az arankavizsgálatokra 30.466 vizsgálat esett, míg az összes vizsgálatok száma 39.688 volt.

E számból a legnagyobb rész, 33.047 vizsgálat, az összes vetőmagvizsgáló állomások közül legjobban felszerelt és a kereskedelem központjában, fekvésénél fogva legkeresettebb

budapesti vetőmagvizsgáló állomásra esik; míg a kolozsvári vetőmagvizsgáló állomás 2685, a kassai 1505, a debreczeni 1490, a keszthelyi 171, a magyar-óvári 790 vizsgálatot végzett.

Az elmúlt évben kerek 40.000 métermázsa heremag terjesztetett elő ólomzárolásra, és abból 10.000 métermázsa arankás lévén, visszautasított, 30.000 métermázsa pedig tényleg ólomzárral láttatott el.

A magvizsgáló állomások éberségének köszönhető részben az is, hogy a hazainál silányabb amerikai heremag még nagyobb mennyiségben piacunkon meg nem jelenhetett és hogy az amerikai heremagvak beözönlésének meggátlása érdekében eddig elégségesnek mutatkozott az az intézkedés, mely szerint az állomások amerikai heremagot ólomzárolásra el nem fogadnak.

A magyaróvári gépkísérleti állomás a múlt évben a következő gépekkel tett kísérleteket, u. m. Mandel Eduárd és Társai eketaligájával, Somorjai és Társa szántóvető-boronáló készülékével, Demko-Belánszky útsarabolójával, Frennet-Wauthier belga répaszedőjével, Hallock amerikai burgonyakiemelő gépével, petroluummotoros cséplőgéppel, csavarfelületes lemezekkel működő arankatisztító géppel, Veseley permetező gépével, Ernst József fészekbevető gépével, Bogusewszky orosz gabonaosztályozójával, Amiot és Bariat francia rostáló gépével, Kayser centrifugális gabonaosztályozójával, Gardner amerikai babcséplőgéppel, Buncher amerikai maglóheregyűjtőjével, Alfa separatorral és vajköpülővel.

A Mandel-féle eketaligák, a Hallock-féle burgonyakiemelő, és a Veseley-féle permetező viszonyaink közé teljesen beillő gépeknek találtattak, szintűgy az Alfa separator és köpülő, a többivel a kísérletek részben még nem nyertek befejezést, részben pedig azok a gyakorlatra nagy nyereséget nem képeznek.

A gépekkel végzett kísérleteken kívül 62 esetben adott az állomás szakkérdésekben felvilágosítást.

A magyaróvári növénytermelési kísérleti állomás hivatalos helyiségei közvetlen szomszédságában kellően felszerelt kísérleti telepet nyervén, a gazdák közreműködésével történő kísérletezéseken kívül a növénytermelési kérdések tisztázására irányuló beható kísérletezéssel is foglalkozhatott. Működésének nagy részét azonban most is a gyakorlat embereivel végzett kísérletezések tették ki. Az állomás gazdák közreműködésével növénytermelési kísérleteket végzett alacscai búzával (11), tót-árpa nemesítésével (3), hanna-árpatermeléssel (15), duppauai zabbal (18), bajor zabbal (14), tengerifélékkel (34), Vásárhelyi-féle és diószegi czukorrépával (49), burgonyával (100), lóbabbal (40), nyúlzapukával (16), homoki luczernával (14), fűmaggal (16), kékmákkal (24), összesen 354 helyen; trágyázási kísérleteket végzett thomas-salakkal gabonafélék alá (19), rétekre (31), herefélék alá (16), szőlőkben (50), összesen 116 helyen; ezenkívül 100 különböző helyen az 1898. évben foganatosított műtrágyázási kísérleteket újból megfigyelés alá vette.

Az állomásnak a gazd. akadémia kísérleti terén és saját telepén végzett kísérletei közül figyelemreméltóbb tanulmányok voltak: Búzanemesítés, cinquantino és pignoletto tengeri nemesítés, czukorrépamagtenyésztés, a répa felmagzásának tanulmányozása, a burgonya átörökítő képességének tanulmányozása, összehasonlító termelési kísérletek különböző rozs-, burgonya- és bükkönyfélékkel és fűmagvakkal, a káli és foszfátrágya utóhatásának megállapítása dohány után a rozsra, tengeri után a búzára és árpára, az árpa káli szükségletének megállapítása; az alinit kipróbálása; a magnézium termésfokozó hatásának megállapítása. Ezenkívül a gazdák által beküldött 36 talajmintát tápanyagszükségletére megvizsgálta és az elért eredményről, valamint annak gyakorlati alkalmazásáról a gazdákat tájékoztatta.

A debreczeni dohánytermelési kísérleti állomásnak, ez egészen új intézménynek, telepei most már a legszükségesebbekkel teljesen fel lévén szerelve, az állomás már egész erővel kezdhetette meg múlt évi működését. Rövid fennállása óta máris kitűnt hézagpótló munkálkodása. Múlt évben végzett főbb kísérletei a dohánypalánta melegágyi nevelése; a

korai kiültetés előnyeinek megállapítása, a megfelelő sortávolság tanulmányozása, műtrágyázási kísérletek martellines szuperfoszfáttal, jadooval. Kísérleteket végzett továbbá különböző felfűzési eljárásokkal, a dohánynak fűzés előtti erjesztésével. A fajtatermelési kísérleteknél jó eredmények mutatkoztak az amerikai Bik Frederik, Connecticut, White, Burley, Maylandi, a francia Philippini, a török ghuibek és kír dohánynyal; keresztezési kísérletek történtek hazai szamosháti, csabai rózsza és fehér virágú muskotály, megfelelő amerikai, illetve török dohányokkal. A magnemesítésre és fajtahűség fentartására nagyobbszabású kísérletek végeztettek a szamosháti, csabai rózsza és a fehér virágú muskotálylyal, kísérletek történtek végül a dohánydugványozással.

A *budapesti rovar-tani állomás* az elmúlt évben 567 rovarkár esetet és 120 egyéb állati és növényi parazitától eredő esetet dolgozott fel. Nagyobb tevékenységet a vértetű irtása körül fejtett ki. Tapasztaltatván ugyanis, hogy a közönség magárahagyatva, ezt az igen kártevő állatot, mely az ország almatermelését válságos helyzetbe döntheti, igen hiányos módon irtja s annak elrendelt kötelező irtása sem mindenütt hajtatott kellő szigorral végre, a szükséges útbaigazítások végzésére s ellenőrző vizsgálatok foganatosítására az állomás közegei gyakran kiküldettek.

S ezenkívül, hogy a vértetű irtása lehetőleg biztosíttassék, a törvényhatóságok figyelmét az annak kötelező irtása tárgyában kiadott körrendeletre újlag felhívtam s a követendő irtási eljárásnak minél szélesebb körben való megismertetése iránt irtási útmutatások kiosztásával, előadásokkal, stb. intézkedtem.

Azonkívül behatóbban foglalkozott ez az intézet a búzában nagy károkat okozó fonálférgekkel, a here magját rontó ápiókkal, a fogasfarkú szöcskék, a vetési bagolypille hernyójának, a répafonálférgnek, a drótféreg, a gyümölcsfák paizstetűinek, továbbá a szőlőmoly, szőlőiloncza, a fütetű, rügyfűró bogarak, az almamoly és gyümölcsfűró bogarak, végül a méhtetű vizsgálatával, valamint az ezek és az ismét nagyobb számban jelentkező mezei egerek és poczkok ellen alkalmazandó irtó eljárások megállapításával.

A mezei egerek és poczkok kártételei ellen való védekezés céljából a törvényhatóságokat az irtás tekintetében szükséges intézkedések megtételére utasítottam; s az irtás mikénti foganatosítását ismertető útmutatás mentől szélesebb körben való megismertetése iránt intézkedtem.

A *magyaróvári növényélet- és kórtani állomásnak* egyik legfontosabb feladatát képezi az, hogy a mező-, kert-, szőlő- és erdőgazdától beküldött beteg növényrészeket megvizsgálja s a beküldőt a betegségről és az ellene való védekezési módról értesítse.

Ám fontosságra nem kisebb jelentőségű az állomás tudományos kísérletezése sem, melynek közvetve veszi hasznát a mezőgazdaság. E téren nem csekély feladatok várnak megoldásra, a melyek némelyikével az állomás már a múlt évben is foglalkozott. Ily irányú működéséből felemlítendő: a gabonaroszda kérdése, melynek szélesebb körű tanulmányozása iránt a gabonafélékben évről-évre nagy mérvben mutatkozó rozsdakárok lehető elkerülése érdekében intézkedtem, továbbá a dohánymozaik betegség, francia és magyar babokkal összehasonlító termelési kísérletek anatómiai és hisztológiai vizsgálatokkal, permetezési kísérletek bordói keverékkel, strassburgi és kecskeméti porral, a burgonya, a paradicsom és a *Lupinus*-félék bakteriozis betegségének tanulmányozása, a répagómolyok használati értékének megállapítása. A gabonaroszda tanulmányozása érdekében az állomás a legszélesebb alapokon indította meg a kísérletezéseket, a melyeknek ezéjja, hogy e veszedelmes baj korlátozására módok találtassanak. E nagyszabású s rendkívül fáradságos munkálatoktól első sorban csak tudományos eredmények várhatók s a gyakorlat számára remélhető eredmények előreláthatólag csak abban állhatnak, hogy talán sikerül megállapítani, hogy mely gabonafélék minő művelési módok mellett képesek legjobban a rozsdapusztításának ellenállani.

Daczára az intézet igen rövid fennállásának, a művelt nyugat tudományos érdeklődését is magára vonta a czukorrépa bakteriozis betegségének tanulmányozásával, a melynek az állomás nemcsak okát derítette ki, hanem egyúttal a gyakorlatban is keresztülvihető módot jelölt meg az ellene való védekezésre.

Az állomás két évi fennállása óta rendkívül gondot fordított a répamag és növény betegségeinek vizsgálatára. Utóbbi időben általános volt ugyanis a panasz a gazdák között, hogy a különben megfelelő csíráképeségű magvakból vagy egyáltalán nem, vagy csak csenevész répa fejlődik és a különféle betegségek nagyobb pusztítást visznek véghez a répaültetvényekben a nélkül, hogy a betegség okát ismernék és ellene védekezni tudnának. A baj okának kiderítése végett az állomás beható vizsgálatokat végzett a répamagon és az állomásvezető hosszabb tanulmányútra küldetett Németországba és Hollandiába, a honnan a magyar répatermelők magszükségletük nagy részét fedezni szokták. E vizsgálat és tanulmányok eredményéből az tűnt ki, hogy az egyes betegségeknek csírái már a magon vagy magban megvannak; ennek felfedezése folytán az érdekelt hazai gyárosok elhatározták, hogy a répamagot csak úgy veszik át a termelőtől, ha azt a növényélet- és kórtani állomás megvizsgálta és megfelelő egészségesnek találta.

E vizsgálatok szükségessé tették az állomás személyzetének egy bakteriológussal, a felszereléseknek bakteriológiai műszerekkel való kiegészítését.

A *budapesti állatleltani és takarmányozási kísérleti állomás* folytatta az etetési és hizlalási kísérleteket czirokmaggal szárnyasokon, juhon, sertésen és szarvasmarhán, aztán golyóüszögös búzával lovon, sertésen, juhon és tyúkon; feldolgozta továbbá azoknak a kísérleteknek az eredményét, a melyeket a lovakon végzett annak vizsgálatára, hogy minő befolyást gyakorol a mész- és phosphorszegény takarmány a szervesetlen anyagok forgalmára az állati szervezetben.

E kísérleti állomásokon kívül legközelebb még Kassán a szesztermelési és Magyar-Óvárrott a tejgazdasági kísérleti állomások is megkezdik működésüket.

A mezőgazdasági állomások munkálkodásának eredménye az 1899. évben a gazdaközönségnek a *Kísérletügyi közlemények*-ben tétetett közzé, a mely időhöz nem kötött füzetekben 1898-ban indíttatott meg a mezőgazdasági kísérletügyi központi bizottság által. E kiadvány 1899-ben 6 füzetben, 25 nyomtatott íven jelent meg és 4800 példányban küldetett szét a gazdáknak.

A székes-fővárosban levő kísérleti állomások megfelelő elhelyezése érdekében a törvényhozás által engedélyezett építkezések előmunkálatai megtétettek s így ezen intézetek már a jövő évben czélszerűbb elhelyezést nyernek.

M. kir. gyapjú-minősítő intézet. 1899. év tavaszán kezdette meg működését.

Az intézet kiküldöttjei juhtenyészetek szervezése, tenyészállatok kiválasztása és nyájak osztályozásának vezetése céljából meglátogatták Baranya, Hajdu, Hunyad, Fejér, Nyitra, Pest, Somogy és Tolna vármegyék több juhászatát; továbbá részt vettek a budapesti gyapjúárveréseken, valamint a losonczy és miskolczy gyapjújvásárokon.

Az intézet gazdáknak, kereskedőknek és gyárosoknak szakvéleményt adott termékek, illetve árújuk nedvességtartalmára és rendement-jára nézve. Az ilyen részről jövő megkeresésekre végzett vizsgálatok száma összesen 649-et tett.

Tenyészállatokról nyírt teljes bundák, tenyésztői szempontból való megbírálása és értékelése céljából kívánt, minőségszerinti osztályozásokat 19 gazdaság részére 26 bundán végzett az intézet; tenyészállatok gyapjának hisztologiai szempontból való megvizsgálására pedig 51 esetben vették a tenyésztők igénybe.

A gyapjú kezelésének javítása érdekében végzett vizsgálatok közül kiemelhetők a forgalomba jövő gyapjak homoktartalmára és egyéb helytelen kezelésre visszavezethető,

tisztátalanságaira és hibáira vonatkozó vizsgálatok, valamint különböző mosószerek hatásának tanulmányozása.

Az intézet tudományos vizsgálatai működésének ezen első évében főleg a különböző minőségű gyapjak hygroszkoposságában mutatkozó eltérések tanulmányozására és növényi eredetű mosószerek saponin-tartalmának meghatározására vonatkoztak.

Foglalkozott azonkívül az intézet vizsgálati módszerek kidolgozásával, készülékek tökéletesbítésével, úgyszintén új készülékek szerkesztésével is.

A gyapjú előnyösebb értékesítése céljából magánvállalatban létesített és hat év óta fennálló gyapjúauctio intézményét a földművelésügyi tárcza évi segélylyel és szakközegeinek közreműködésével támogatja. A jelentés évében két sorozattal, július és szeptember hónapokban 4 illetőleg 2 napra terjedőleg tartott auctiók kedvező eredménnyel jártak. Az első árverésen 18.953 bál, a másodikon 6.156 bál, összesen tehát 25.109 bál gyapjút bocsátottak árúba, mely a német gyapjúkereskedők és kártolyfonók élénk kereslete folytán emelkedő árakon könnyen talált vevőkre. Az áremelkedés egész 40⁰/_o-ig ment és leginkább a középfinom fésűs gyapjúra terjedt, míg a legfinomabb merinofajtáknál csak 3—15⁰/_o-ot ért el, a durva gyapjút pedig, u. m. a cigaját és raczkát, egyáltalán nem érintette. A második (őszi) árverésen a gazdák főleg új nyírású báránygyapjakkal vettek részt. A vásárokat megelőzően működő értékmegállapító bizottságok munkáját, ezúttal a gyapjúminősítő intézet nagyon megkönnyítette a gyapjúminták zsir és víztartalmának meghatározásával, mert ezzel lehetővé tette a gyapjúnak látszólagos értékétől néha nagyon eltérő, valóságos értékének meghatározását.

Gyapjúauctio.

A *m. kir. földtani intézet* történetében az 1899. év igen fontos fordulópont. Az intézet a földművelésügyi m. kir. ministerium palotájában lévő szűk helyiségeiből kiszabadult és szeptember havában átköltözködött a Stefánia-úton épült új palotájába. Az új helyiségek berendezését azonban az 1899. év végéig nem lehetett befejezni.

Földtani intézet.

Az országos részletes geológiai felvételeken, a hegyvidékeken 3 osztály, 5 tag, a bányavidéken egy intézeti tag és az agrogeológiai felvételeken 3 intézeti tag foglalkozott. A hegyes-vidéki osztályok Máramaros, Szepes, Torda-Aranyos, Hunyad és Krassó-Szörény vármegyékben összesen 1365 km.² területet térképeztek. A bányageológiai osztály Alsó-Fehér és Torda-Aranyos vármegyékben 30 km.-t² vett fel. Ezenkívül részletesen tanulmányozta a Bueteun Izbite melletti Áráma és a Botesi aranybányákat. Az agrogeológiai osztály a nagy alföldön és a kis alföldön összesen 500 km.-t² vett fel részletesen és 30 km.² területet reambulált. Ezenkívül az intézet 37 ártézi kútúrásügyben, több vízellátási, védőterületi, bányászati, petroleumnyerési, vegyes ipari kérdésekben adott szakvéleményt, a középiskolák részére 8 rendszeres kőzetgyűjteményt állított össze és jelentékeny irodalmi tevékenységet is fejtett ki évi jelentések, évkönyvek és térképek kiadásával.

A *m. kir. országos meteorológiai és földmágnességi intézet* eddig különösen hiányát érezte egy meteorológiai és földmágnességi observatóriumnak; régi óhaja teljesedett tehát, midőn e célra a szükséges összeg az 1899. évi állami költségvetés keretében engedélyezettett, az observatórium építkezései a szóban levő évben meg is kezdettek és egy része teljesen elkészült, sőt részben fel is szereltetett, míg a másik rész tető alá került. Ilyképen tehát a meteorológiai tudománynak hazánkban is jutott saját hajléka és az Ó-Gyallán mostanáig ideiglenesen berendezett observatórium ügye végleges megoldást nyert.

Meteorológiai és földmágnességi intézet.

A folyamatszabályozás és árvízjelzés céljaira szolgáló megfigyelő hálózat 1899-ben újból bővítettett 150 ombrometriai állomás felállításával, főleg a Kőrös-Maros vízgyűjtő területén, valamint a Dunántúl érzett hézagok pótlására.

Az új állomásokkal együtt a megfigyelő hálózat körülbelül 600 állomásra növekedett, a melyek közül 120 a szorosabb értelemben vett klimatológiai hálózat kötelékébe tartozott, a többi az ombrometriai hálózatot alkotta.

A csapadékviszonyok tüzetesebb megismerésére az ország különböző tájain, lehetőleg arányosan, 12 új ombrograph állíttatott fel.

A földművelésügyi ministerium vízrajzi osztálya számára a prognózis állomásokról beérkező adatok naponkénti s a hóviszonyok 10 naponkénti leadása mellett az összes állomások csapadékviszonyairól összeállítások készültek részint térképek, részint statisztikai táblák alakjában. A prognózis szolgálat érdekében 60 külföldi és 40 hazai állomástól vett időjárásiról sürgönyök alapján naponta szerkesztett időjárásiról jelentés 180 példányban küldött szét egyes tudományos intézeteknek, napilapoknak és előfizetőknek.

Továbbá az intézet által kiadott prognózis, mint körözvény-sürgöny, körülbelül 300 távirdaállomáson került nyilvános kifüggesztésre. A zivatarhálózat is bővült és annak megfigyelései rendszeres feldolgozásban láttak napvilágot. Az elemi csapások okozta károkról a gyors tájékoztatás érdekében 300 zivatarmegfigyelő azokra vonatkozó díjmentes sürgönyjelentések feladására kapott meghatalmazást. A jég elleni védekezésre viharágyúk segítségével is történtek kísérletek. Ezen kísérletek még befejezést nem nyertek ugyan, de az eddig szerzett tapasztalatok indokolttá tették azoknak nagyobb arányokban való folytatását, miért is intézkedtem, hogy az állami telepeken rendszeres védekezési kísérletek tétessenek s a magánosok által végzett kísérleteket az intézet szaktanácsokkal, útbaigazításokkal támogassa. Az intézeti könyvtár, valamint az igazgató által 1896-ban kezdeményezett műszer-muzeum ebben az évben is öröndetes módon gazdagodott.

Mezőgazdasági
muzeum.

A m. kir. mezőgazdasági muzeum elhelyezésére szolgált épületek, jelesül az ezredéves kiállítás történelmi épületesoportjának ideiglenes jelleggel készült épületei közül a goth és renaissance-épületek, az azokon mutatkozott veszedelmes repedések folytán, tovább fenntarthatók nem lévén, ezen épületek lebontása és a muzeum újbóli elhelyezése iránt kellett gondoskodni. Ennek következtében a muzeum kénytelen volt ajtaját július 27-én a közönség elől bezárni és a gyűjteménytárgyak ideiglenesen a Kerepesi-út 72. számú bérházba szállították. Itt legnagyobb részben elhelyezést nyertek, egy részök azonban, nevezetesen a víz-építészeti, továbbá a halászati, az erdészeti s a házi ipari tárgyak a továbbra is fennálló szilárd építkezésű román-stílusú épületben rendeztetek el, hol a könyvtár azontúl is megmarad. A kerepesi-úti új helyiségekben elhelyezett gyűjtemények osztályokba sorozva, december hó 3-án a nagyközönség számára megnyithatók voltak. Az új elhelyezés mellett most már a gyűjtemények itt téli időben is megtekinthetők, mi a városligeti épületekben, a melyek nem voltak fűthetők, nem volt lehetséges. A muzeumnak a városban történt elhelyezése annak látogatottságára nem maradt hatástalan, a mi már a megnyitás napján kitűnt, mely napon a látogatók száma 2.205 személyre rúgott s utóbb oly nap is volt (1900. január 6.) melyen 3.184 látogató kereste fel a muzeumot. A muzeum múlt évi látogatására egyébiránt addig, míg az a városligetben volt, zavarólag hatott a történelmi csoport épületeinek bontási munkálata. A muzeum az elmúlt évben az említett körülmények miatt csak 75 napon állt nyitva s ezalatt 43.328-an látogatták. Ebből a számból arra az időre, a mely alatt a városligetben 51 napon állt nyitva, 15.264 látogatás esik, míg azon 24 nap alatt, mióta új helyiségeiben látható, 28.064-en látogatták. Ez utóbbi időszakban egy napra átlag 1170 látogató esik, a mi a közönségnek ezen intézmény iránt nem csekély érdeklődése mellett tesz tanúságot.

Mezőgazdasági
szakoktatás.

A gazdasági szakismeretek terjedéséről az 1899. évben a következő intézmények útján gondoskodtam: Gazdasági akadémia, gazdasági tanintézetek, földműves iskolák, tanítóképezdekhez beosztott gazdasági vándor- és szaktanárok, téli iskolák, tanfolyamok, a gazdasági egyesületek által rendezett vándorelőadások, tanulmányi kirándulások, végül a szakirodalom támogatása s népies gazdasági szakmunkák olcsó kiadása által.

A legfelsőbb gazdai kiképzést a magyaróvári gazdasági akadémia szolgáltatja két éves tanfolyamon. Szervezetében 1899. év folyamán csak annyiban történt változás, hogy a physika és elektrotechnika tanítására egy új tanszék szerveztetett; ezen tárgyaknak a

modern gazdasági viszonyok között és különösen nagyobb üzemeknél oly nagy jelentőségük van, hogy az ország első mezőgazdasági intézményének ezen előadását mellőzni már nem lehetett.

Az akadémián a tanítás gyakorlati része az akadémia gazdasága és kertje bemutatásával történik. Ezek tehát az oktatás céljának megfelelőleg az okszerű kezelés bemutatására szolgálnak. A tulajdonképeni tanítási berendezéseken kívül az akadémiával kapcsolatban, a tudományok szolgálatára, bűvárlatokra, a gazdasági előmenetel s a helyes ismeretek terjesztésére a következő állomások működnek: a gépkísérleti, vegykísérleti, vetőmagvizsgáló, növényélet- és kórtani, növénytermelési, állatgyógyászati, meteorologiai, végül a gazdasági tanácsadó-bizottság.

Itt kívánok megemlékezni a *gazdasági szakoktatási intézmények tanárainak képzéséről is*. A felsőbb gazdasági szakiskolák tanárai a növénytermelési és állattenyésztési üzemtani szak kivételével az egyetemen vagy a műegyetemen szerzik meg tanári képesítésüket. Az állattenyésztési tanszéken működő tanárok a gazdasági akadémia végbizonyítványa és az állatorvosi főiskolai oklevél, a növénytermelési és üzemtani tanszéken működő tanárok pedig gazdasági akadémián nyert végbizonyítvány alapján kellően beigazolt hosszabb gazdasági és a szakiskoláknál kiképzésük végett teljesített egyévi szolgálat után, a tanári testület előtt, saját maguk által szakmájuk köréből választott tárgyból próbaelőadást tartanak s kellő siker esetén mint segédtanerők alkalmaztatnak megfelelő tanszék mellett s rendszeren egy év tartamára továbbképzés céljából állami ösztöndíjjal külföldre küldetnek ki. Ezen kiképzés után, ha mint segéd-tanérő (assistens) minden tekintetben beválik s kellő irodalmi működést fejt ki, mint tanár nyer alkalmazást.

A földművesiskolák tanszemélyzete és a vándor gazdasági tanárok képesítésüket a fentihez hasonló módon nyerik el, itt azonban nem a tanszékek mellé osztatnak be, hanem az iskolák gyakorlati oktatására való tekintettel, a gazdaságban mint segítők foglalkoztatnak s továbbá a népies oktatásnál alkalmaztatnak.

Gazdasági tanintézet van négy, u. m.: Keszthelyen, Debreczenben, Kolozsvárott és Kassán. Céljük, hogy hallgatóikat a mezőgazdaság összes ágaiban előforduló teendőkkal és műveletekkel gyakorlatilag megismertessék, a fontosabb műszaki fogásokra megtanítsák s kellő gyakorlati alap után, tudományos szakképzés által saját birtokaik okszerű kezelésére, nagyobb birtokok hasznóbérlésére vagy a gazdatiszti pályára előkészítsék. A tanfolyam három évre terjed; felvételi kellék hat gymnasialis vagy hat reálosztály sikerrel vagy a polgári iskola hat osztályának általános »jó« osztályzattal való végzése.

Az első évben a tanítás túlnyomólag gyakorlati, a második és harmadik tanévben a fősúly a szaktárgyak tanítására van fektetve, mindazonáltal a gyakorlati oktatás ezen éveken is kiváló figyelemben részesül. A tanulók évenként néhány napra terjedő tanulmányi kirándulást tesznek okszerűen kezelt birtokok, gyárak megismerésére céljából az illető szaktanárok vezetése alatt.

A tanintézeteken ez év folyamán a hallgatók és gazdaközönség részére kertészeti, gőzcséplőgép-kezelői, szeszfőzői és kosárfonói tanfolyamok tartattak. A gazdasági tanintézetekkel kapcsolatban, az akadémiához hasonlóan szervezve, kísérleti állomások és gazdasági tanácsadó-bizottság működnek.

A gazdasági tanintézeteken korszerűen berendezett konviktusokat létesítettem Kassán, Kolozsvárott és Debreczenben. A tapasztalt eredmény azt mutatja, hogy ezáltal az odavaló elemet sikerült hallgatókul nyernünk, minthogy a középbirtokos osztály szívesen adja gyermekeit oly intézetbe, hol az kellő felügyelet és mérsékelt díjazás mellett végezheti tanulmányát.

A konviktusok felállítása óta az illető intézetek hallgatóinak száma oly rohamosan emelkedett, hogy például Kassán, hol a konviktus csak 48 hallgató elhelyezésére volt berendezve, annak még 20 hallgatóra való kibővítését kellett előirányoznom.

Az 1899. év folyamán az egyes gazdasági tanintézeteknél következő nevezetesebb változások történtek. A kolozsmonostori tanintézet részére eddig az államkincstár, az erdélyi róm. kath. státustól, az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap kolozsmonostori uradalmából 242 kat. hold gazd. területet, belsőséggel együtt bérelt. Ez a szerződés a múlt év október hó végén lejárt s így gondoskodnom kellett arról, hogy az eddig használt területek továbbra is a tanintézet részére biztosíttassanak és pedig akként, hogy a bérleti területen emelt kincstári épületek tulajdonjogát megszerezsem és meg legyen a lehetőség a további szükséges befektetésekre is. A kérdést akként sikerült megoldanom, hogy a birtoknak ama 224 holdnyi részét, melyen a kincstári épületek állanak, részben pedig emeltetni fognak s mely ezenkívül a gyakorlati oktatáshoz is elengedhetetlenül megkívántatik, a kincstár tulajdonába 262.000 korona becsértékben átvette s érte a 280.000 koronára becsült kolozsi birtokot adta cserébe. A 17.200 korona különbözetet pedig az erdélyi róm. kath. státus a kincstárnak készpénzben megtérítette. Miután pedig a gazdasági tanintézet ezidőszert nem nélkülözheti az eddig birt, de csere tárgyát nem képezett gazdasági területet sem, minthogy ezekre a gyakorlati oktatás és sikeres gazdálkodás, valamint a kísérleti ügy kifejlesztése érdekében okvetlenül szüksége van, a visszamaradó részeket további 30 évi időtartamra haszonbérbe vettem.

Gazdasági s tanügyi szempontból jelentősége ezen ügyletnek abban nyilvánul, hogy az erdélyi részek legelső gazdasági szakoktatási intézményének fenmaradása, kifejlődése és létfeltételül szolgáló birtok tulajdonjoga biztos alapot nyert.

A debreczeni gazdasági tanintézettel kapcsolatban lévő földművesiskolát megszüntettem azért, mivel a földművesiskola tanulói a Pallagon kint lakó első éves gazdászokkal való elkerülhetetlen érintkezés folytán viselkedésükben a tanintézet hallgatóit iparkodván utánozni, igényesebbekké váltak, s az étellel szemben támasztott követeléseik sem feleltek meg azon kiképzésnek, melyet a földműves iskola ad, s az iskola bevégezése után oly állások elnyerésére törekedtek, mely állások betöltésére képesítve nem voltak.

Ez veszélyeztette azt a most már következetesen keresztül vitt elvet is, hogy a földművesiskolák célja, csakis a munkaedzett kis gazdaságok kezelőinek és béres gazdák-
nak kiképzése.

A debreczeni földművesiskolát megszüntetvén, azt Karczagra helyeztem át hol valódi szükségét pótol. Viszont az iskola megszüntetésével tér és alkalom nyílt a gazdasági tanintézet fejlesztésére. A debreczeni gazdasági tanintézetnek ugyanis a Pallag pusztára való kihelyezése oktatásügyi szempontból okvetlen szükségessé vált, minthogy az intézet 2-od és 3-ad éves hallgatói, kik eddig kiképzésüket a városban fekvő intézetben nyerték, a gyakorlati szemléltető oktatást, amelyre a gazdasági tanintézeteken különös súlyt helyezek, érzékenyen nélkülözték, a mennyiben az intézet birtoka a várostól több mint 7 km. távolságra fekszik, s így csak nehezen közelíthető meg. A tanintézet fokozatos kihelyezése 1900. évben kezdődik.

Az 1899. évben a következő *földművesiskolák* működtek: a debreczeni, rima-szombati, csákvári, nagyszentmiklósi, pápai, adai, szentimrei, algyógyi, kecskeméti, lugosi, jászberényi, hódmezővásárhelyi m. kir. földműves iskolák; a békéscsabai vármegyei, a szabadkai városi földműves iskolák állami tanszemélyzettel, a besztercei, medgyesi, földvári szász, csákvári magán földművesiskolák, s végül a hasonczélú szeben vármegyei tangazdaság. Az 1898/99. tanév végével julius hóban a debreczeni gazdasági tanintézettel kapcsolatos földművesiskolát, mint fentebb is említém, tanügyi szempontból megszüntettem s az első éves tanulók az 1899. október hó elsején megnyílt karczagi földművesiskolába helyeztetek át.

Szervezés alatt állanak ez idő szerint a komáromi és szilágymegyei földművesiskolák, továbbá a felvidék különleges mezőgazdasági viszonyainak megfelelően berendezendő hegyvidéki földművesiskola. Az állami kezelésben lévő földművesiskolák szervezete alapján véve

ugyan egyenlő, az oktatás tekintetében azonban teljesen a helyi viszonyokhoz alkalmazkodnak. Az oktatás főként gyakorlati alapon történik, s főszóly a helyszínen való begyakorlás mellett a munkák értelmes végrehajtására van fektetve, az elméleti oktatás csupán a nélkülözhetetlen alapismereteket öleli fel, magyarázó és okmutató irányban. A növendékek vezetésében a törekvés az, hogy azok népiessége megőriztessék, ellátásuk egyszerű és nem tér el azon életmódtól, melyhez az iskolába lépésük előtt szokva voltak. A tanfolyam tartama két év, felvételi kellekek: betöltött 17 éves életkor, erős egészséges testalkat, s annak igazolása, hogy jól tud írni, olvasni és a négy alaplíművelettel számolni.

A gazdasági ismereteknek minél szélesebb körben való terjesztése czéljából 1899. évtől kezdve a földmívesiskolákkal kapcsolatban iskolánként két-két *téli gazdasági iskolát szerveztem.*

Czélja a téli gazdasági iskolának, hogy a felnőtt gazdaközönség, mely gazdaságát csak rövidebb időre hagyhatja el, az okszerű gazdálkodás alapismereteiben oktatást nyerhessen.

Az oktatás magyarázások, felvilágosítások, valamint a viszonyok szerint lehetséges gyakorlati útmutatásokkal történik. A téli gazdasági iskolára felvehető minden 18 évet betöltött földmívelő, ki írni, olvasni tud és a négy alaplíművelettel számolni tud, erkölcsi bizonyítvány felmutatása mellett. Saját birtokon gazdálkodók a felvételnél előnyben részesülnek. A felvételt az igazgatóság teljesíti.

A téli gazdasági iskolák tanfolyamának tartama két hónap. A közelben lakók a nyár folyamán egyes munkák megszemlélésére behívhatók. Később, ha azt a viszonyok megkívánják, a tanfolyam tartamának ideje 3, esetleg 4 hónapra is kinyújtható lesz. Az első november hó 1-től december hó 20-ig, a második pedig január hó 5-től február hó 28-ig tart.

Földmívesiskolánként, minden egyes téli iskola tanfolyamára 20—20 bentlakó tanuló vétetik fel, kik minden díj lefizetése nélkül lakást, teljes ellátást nyernek.

Ezen kívül annyi bejáró tanuló vétetik fel, a mennyit a helyi viszonyok megengednek.

A képezés a talajismeretre, az általános növénytermelésre s a részletes növénytermelésből azon növényeink ismertetésére szorítkozik, mely növényeket az illető vidéken természetnek, esetleg a melyek termesztése ott különösen indokolt, továbbá az állattenyésztés és ápolás azon mérvig s azon mozzanatok felölelésével, melyek az iskola gazdaságában gyakorlatban előfordulnak s illetve gyakorlati és szemléltető módon felölelhetők; ez áll úgy a nagy házi állatok, mint a baromfityesztésre nézve. Számadás legegyszerűbb vezetése a mi a munka végzés, a termény, pénz bevételeinek és kiadásainak bejegyzésén túl nem terjed. Mezőrendőri és munkástörvény ismertetése.

A téli iskola növendékei a mezőgazdasági háziipar azon ágából, tehát bognár, asztalos, kosár-, seprő-, kefekötő, stb. nyernek oktatást, a mire az iskola be van rendezve.

A tanítás, magyarázás a legegyszerűbb nyelven példák, szemléltető tárgyak segítségével történik. Ennélfogva úgy a gyűjtemény tárgyai, mint az iskola eszköz s állat leltára legszorgosabban igénybe vétetik.

Gyakorlati foglalkoztatásra különös súly helyeztetvén, a gazdaságban és kertben előforduló s végezhető minden munkánál alkalmaztatnak a tanulók. A tanulók által készített háziipari tárgyak a készítők tulajdonát képezik, így: kosarak, seprők, gereblyék, eszköznyelek, sőt méhkaptárak, stb. de csak akkor, ha ezeket a tanulók önállóan készítik s e tárgyak nem valami az iskola gazdasága tulajdonát képező eszköz vagy tárgy tartozékai (pl. kocsilócs, kerékküllő, stb.). Ha csak az időjárás megengedi, a szérüs kertben, vagy más alkalmas ponton a tanulók a kigazdálnak alkalmas trágyatelepet készítenek, hogy a méret, alak, beosztás és eljárás tekintetében avatottságot nyerjenek.

A számadás egyszerűen naptárba való bejegyzések megmagyarázása és gyakorlása

útján taníttatik. Szóval a képzés főként és kiválóan gyakorlati alapon az élet számára egyszerű modorban, de mindig okmutatóan történik, meghatározások kerültetnek, tankönyv és jegyzetkészítés mellőztetik, a tudnivalók közlése csak magyarázás és példák, gyakorlati és szemléltető okmutatások igénybe vétele mellett történik; a kisgazda viszonyainak szem előtt tartásával s a tanulók otthoni gazdasági mozzanatainak kikérdezése s az azokkal való összehasonlítás mellett.

A gazdasági képezéssel kapcsolatos és azt támogató szempont a bentlakóknál a tisztaság, rend és pontosságra való szoktatás.

A téli iskolát végzett tanulók bizonyítványt nyernek, melyet részükre az igazgatóság állít ki.

Valamennyi földművesiskolánál a múlt évhez hasonlóan a nyári időszakban a gazdasági ismétlőiskolai tanítók, továbbá lelkészek számára négyhetes gazdasági és kertészeti tanfolyamot tartattam.

A földművesiskolák gazdaságában egyes tenyésztési, termelési ágak, eszközök bemutatása céljából a környék gazdái részére előadások tartattak.

A földművesiskolák gazdaságainál szem előtt tartatik, hogy azok a növendékek oktatásánál mint eszköz, a környék gazdáinak pedig az okszerű gazdálkodás terén mintául szolgáljanak. E végből kiváló súlyt helyezek arra, hogy a földművesiskolák vidékek népével minél szorosabb érintkezésbe lépjenek, hogy vezetősök és útmutatások segítségével a kisgazdák értelmisége emelkedjék.

A gazdaságban termelt jó minőségű vetőmagvak mérsékelt áron, esetleg csere útján bocsáttatnak a gazdaközönség rendelkezésére, ugyancsak a jó apaállatok mérsékelt áron adatnak el a tenyésztőknek.

Az iskoláknál az eddig is gyakorlatban volt házi ipari oktatást szélesebb alapokra fektettem, s a téli időszakban, midőn a külső munka legnagyobb részét szünetel, a tanulókat kosár és méhkas fonás, kefe és seprűkötés, faragómunkára, kézieszköz készítésére megfelelő mesteremberek oktatják.

Gazdasági
vándortanárok.

Gazdasági vándortanárok ez idő szerint 16 működik. Ezen kívül az egész országra kiterjedő hatáskörrel 3 gazdasági vándorszaktanár a tejgazdasági, a lentermelési és a komlótermelési szakra. A gazdasági vándortanárok feladata a gazdasági szakismeretek terjesztése, a kijelölt tanítóképezdénél a mezőgazdaságtan tanítása, továbbá az, hogy a gazdasági szakkérdésekben felvilágosítást, tanácsot, útmutatást adjanak. A helyi lapokat megfelelő gazdasági közleményekkel látják el. Működésük területén gazdasági tanfolyamokat rendeztek, a gazdasági előadások szervezetében és keresztülvitelében tevékeny részt vettek. A kerületükben szervezett minta-parasztgazdaságokat ellenőrizték, a növénytermelési kísérleti állomás által a gazdák közreműködésével foganosított kísérletekre felügyeltek. A megye területén lévő gazdasági egyesületek, szövetkezetek működésében tevékeny részt vettek, a szövetkezeti eszmét terjesztették.

Lelkészek és
tanítók gazdasági
képzése.
Gazdasági
ismétlőiskolák.

E helyen kívánok megemlékezni a lelkészek, néptanítók, gazdasági kiképzéséről és a gazdasági ismétlőiskolákról is.

A gazdasági felső népiskolák tanerőinek biztosítására, valamint az elemi népiskolákkal kapcsolatban tervezett gazdasági ismétlőiskolák vezetéséhez szükséges szakavatott tanítók kiképzése céljából a tanítóképezdén előadott gazdaságtan oktatásával képzett gazdák bizáltak meg, így 22 tanítóképezdén már a gazdasági vándortanárok, gazdasági tanintézet és földművesiskola tanszemélyzete látják el az oktatást. A tanítók további kiképzéséről a földművesiskolákon nyáron rendezett négyhetes gazdasági, kertészeti, tejgazdasági tanfolyamok útján gondoskodom.

Ez idő szerint ugyancsak négy lelkészképző intézeten szakegyének által adatik elő a gazdaságtan, s a lelkészek részére a földművesiskolákon a tanítókéhoz hasonló tanfolya-

monkat is rendezek. Az önálló gazdasági ismétlőiskolák részére, melyek 20—80 kat. hold nagyságú birtokkal rendelkeznek, a vezető tanítók a földművesiskolák két éves tanfolyamán nyerne kiképzést. E célból valamennyi földművesiskolánál egy-egy ösztöndíjas néptanítót alkalmazok, ki az iskola két éves tanfolyamát végzi, s egyúttal a földművesiskola növendékeit az elemi tárgyakban oktatja.

A vallás- és közoktatásügyi minister úr által szervezett gazdasági ismétlő iskolákat ez évben is támogatásomban részesítettem s a vezető tanítók szakképzésén kívül gondoskodtam ezen iskolák részére olvasókönyvekről és a gazdasági oktatáshoz a tanítók részére szükséges vezérfonalról, melyből ez idő szerint már több mint 2.800 darabot osztattam szét ingyen ezen iskolák között.

A népies gazdasági előadások évről-évre fokozottabb érdeklődés mellett tartatnak. Az ismeretterjesztő előadások szervezésével és keresztülvitelével, mint az előző években is, a vármegyei gazdasági egyesületeket, gazdaköröket bíztam meg. A helyi viszonyokra való tekintettel állapíttatik meg, hogy hol, mikor, mely tárgyból tartassék előadás. Ennek megtartására pedig kellő szakértelemmel bíró, közttekintélynek örvendő gazdák nyeretek meg.

Az előadások megtartására ez évben is gazdaosztályunk képzett elemei, földbirtokosok, bérlők, gazdatisztek, közigazgatási tisztviselők, lelkészek, állatorvosok és tanítók vállalkoztak, közreműködtek továbbá a gazdasági ismeretek terjesztését célzó intézetek szakfőnökei és gazdasági vándortanárok.

A mezőgazdasági ismereteknek a nép között való terjesztése 2—4 hónapig tartó tanfolyamokon, előadási sorozatokon, végül a vándorelőadásokon történik. Kettőtől négy hónapig tartó tanfolyamokon a rendszeres gazdasági kiképzés tüzetett ki célul, hol az okszerű gazdasági ismeretek terén általános tájékozást szerezhethet a szorgalmas résztvevő.

A sorozatos előadások a gazdasági üzem egyes ágainak vagy részleteinek alaposabb ismertetésére szolgáltak.

A községekben tartott egyszeri előadások az érdeklődés felkeltése, az aktuálisabb gazdasági kérdések megbeszélésére, továbbá egyes gazdasági ágak részleteinek megismertetésére szolgáltak.

Az előadások tárgyai kinyomatva a résztvevők közt szétosztattak.

A tanfolyamokon és a hasonló célokat szolgáló előadások alkalmával jobb, célszerűbb gazdasági eszközök is bemutatottak s ezek a legszorgalmasabb résztvevő kisgazdák közt kisorsoltattak.

Hogy a kisgazda jövedelmét fokozza, minden munkát meg kell ragadnia, ami jövedelmet hoz a házhoz, vagy felesleges kiadástól megkíméli. A múlt évben megkezdett háziipari oktatást a biztató eredmények folytán az egész országra kiterjesztettem, úgy hogy 1899. telén már több mint 120 mezőgazdasági házi ipari tanfolyam szerveztetett.

A mezőgazdasági háziipar oktatása felöleli a kosárfonást (takarmányhordó, gyümölcs-, szőlő-, baromfi-szállító kosár, koci-kas), kefe- és seprűkötést, szalma- és gyékényfonást, gyümölcsösomagoló ládák készítését, kisebb gazdasági és kerti kézi faeszközök, eszköznyelek faragását, a nők részére a zöldségek és gyümölcsök aszalását, eltartását, különböző gyümölcszések, gyümölcssajtok, tarhonya, stb. készítését.

Ezek a tanfolyamok csakis az illető vidéken dívó vagy ott haszonnal meghonosíthatókat ölelték fel. A tanfolyamok tartama a kitűzött célhoz képest 15 naptól egészen öt hónapig terjed. Az oktatás díjmentes. A tanfolyamok iránt oly nagy volt az érdeklődés, hogy az egyes tanfolyamokra a 20—25-re tervezett létszám helyett gyakran kétszer, sőt háromszor annyit is föl kellett venni.

Az iparágak elsajátítására leginkább 15—20 éves ifjak jelentkeztek, kik igen tanulékonyaknak bizonyultak. Számtalan ifjú, kit családja távoli községből küldött a

tanfolyamra, egyes ágakban, mint kész mester távozott, s az otthon maradt családtagokat és falubeliket már ő tanította a munkára, így öregbítve a tanfolyam hatását.

A mezőgazdasági háziipar üzése vezet rá a földművelő népet gazdasági és kerti terményeinek oly értékesítési módjára, mely annak értékét nagyban emelvén, szép haszonnal fizeti meg a reá fordított fáradságot. Így érti meg majd a föld népe azt a bölcs mondást, hogy ne a földet, hanem a munkát szaporítsd, mert tapasztalja, hogy nem csak a drága pénzen vásárolt föld fokozhatja a jövedelmét, hanem a céltudatos, helyesirányú munkálkodásával minden pénzbefektetés nélkül is, meglévő földjéből, terményeinek jobb értékesíthetése folytán, több és biztosabb jövedelmet képes előteremteni.

Kisgazdák
tanulmányi
kirándulása.

A gazdasági oktatásnál az előadásokon hallottaknak szemléleti úton való bemutatására szolgálnak azok a tanulmányi kirándulások, melyeket a kisgazdák a ménesbirtokok és földművesiskolák gazdaságaiba tettek. E tanulmányi kirándulások alkalmat adnak a falusi kisgazdáknak, hogy a vármegyei gazd. egyesületek, gazdakörök által szervezett kisebb csoportokban vidékükhöz legközelebb eső állami ménesbirtokokat és földművesiskolákat meglátogathassák, s közvetlenül szerezhessenek tapasztalokat a czélszerűen berendezett birtokokon a mezőgazdasági kultúra haladásáról, a helyes talajművelés és a célirányos állattenyésztés eredményéről. 1899. évben 29 gazdasági egyesület, illetve gazdakör rendezett ily tanulmányi kirándulást, a mezőhegyesi, kishéri, bábolnai ménesuradalmakba, adai, algyógyi, debreczeni, szentimrei, csákvári, lugosi, csákovári, kecskeméti, rimaszombati földművesiskolákba, mely tanulmányi kirándulásokon összesen 3.956 kisgazda vett részt.

Gazdasági
szakirodalom.

A gazdasági szakirodalom fejlesztése kiváló gondoskodásom tárgyát képezi, s míg egyrészt jeles és tehetséges szakírókat munkájuk kiadásánál segíyem, szaklapokat s gazdasági irodalmi vállalatokat tömeges megrendeléseimmel támogatom, másrészt a szakirodalom terén tapasztalható hiányokat, hézagokat a mezőgazdaság egyes ágainak emelése érdekében, avatott tollú szakírók ismeretterjesztő műveinek kiadásával pótolom. Az általam kiadott műveket a lehető legolcsóbb áron juttattam a gazdaközönség közé, a lelkészek és tanítók részére pedig ingyen küldöm meg.

A népies gazdasági előadások tárgyai összegyűjtve is kinyomattatnak, ilyenformán közel 150 népies munka jelent meg, mintegy 120.000 példányban, mely az előadásokon résztvevők között osztatott szét.

Az 1899. évben a következő szakműveket adtam ki: 1. »Mezőgazdasági munkabérek Magyarországon 1897-ben« 3.000 példányban. 2. »Fatenyésztés« III-ik kiadás 5.000 példányban. 3. »Mező- és kertgazdaságra káros rovarok« I. rész 1.200 példányban. 4. »Kendertermelési útmutató« 10.000 példányban. 5. »Útmutatás a szőlőművelésre« 20.000 példányban. 6. »A pinczeszövetkezet« 65.000 példányban. 7. »Alapszabály pinczeszövetkezetek részére« 20.000 példányban. 8. »Mezőgazdasági vezérfonál néptanítók számára« III. kiadás. 4.000 példányban. 9. »Rét és legelőművelés« 3.000 példányban. 10. »Útmutatás a must és bor okszerű kezeléséhez« 40.000 példányban. 11. »Magyarország madarai különös tekintettel gazdasági jelentőségükre« 2.000 példányban. Összesen tehát 11 munka 173.200 példányban.

A m. kir. állat-
orvosi főiskola.

Az állatorvosi szakoktatás ügye az 1898/99. tanév folyamán nagy és fontos lépéssel haladt előre annak folytán, hogy az állatorvosi akadémia Ó. cs. és ap. kir. Felsőháza 1899. évi február hó 11-én kelt legfelsőbb elhatározásával főiskolai szervezetet nyert és ezzel kapcsolatban az állatorvosi tanfolyamra szükséges előképzettség a gymnasium vagy reáliskola teljes elvégzésében, illetőleg az érettségi vizsgálat letételében állapított meg. Az újjászervezés kétségtelenül igen üdvös hatással lesz úgy az oktatás színvonalára és eredményére, valamint általában az ország állategészségügyi viszonyaira, mert jövőben minden tekintetben alaposan kiképzett és magas tudományos minősítéssel bíró szakemberek fogják az állategészségrendészeti teendőket ellátni.

Az állatorvosi tanfolyam 4 évből, illetőleg 8 félévből áll. A beiratkozás föltételei voltak: valamely középiskola hat osztályának elvégzése és betöltött 16-ik életév. Kivételt képeztek ez alól a katonai hallgatók, kik mint gyógykovácsok is felvétettek a felső tanfolyamra, sikerrel megállott felvételi vizsga alapján. Tekintettel arra, hogy a tanítás magas színvonala mindinkább szükségessé teszi, hogy a beiratkozó ifjak teljes középiskolai előképzettséggel bírjanak, olyanoknak, kik érettségi bizonyítvány alapján vétettek fel, 600 koronás ösztöndíjat engedélyeztem az 1899. évi költségvetésben előirányzott hitel terhére. Ezenkívül még 40 hallgató élvezett évi 300 koronás ösztöndíjat.

Az állatorvostan hallgatók létszáma a mult tanévihez képest emelkedett, mi azon öröndetes tény bizonytsága, hogy az ifjúság egyre fokozottabb érdeklődéssel viseltetik az állatorvosi pálya iránt.

A főiskola kórházaiban az 1899. év folyamán belső betegségek miatt 1.109 állat vétetett fel kezelés végett, a kis állatok kórházába pedig 682 állat. A külső betegségek miatt befogadott állatok száma a nagy állatok kórházában 539, a kis állatokéban 294 volt. Ezenkívül mint bejáró beteg 592 nagy állat és 554 kis állat részesült díjtalan orvosi kezelésben. Nagyobb operálás 198 állaton végeztetett. Szavatossági hibákra az év folyamán összesen 65 állatot vizsgáltak meg. A főiskola bonczoló termében az 1899. év folyamán összesen 246 nagy és 257 kis állat került bonczolás alá.

A III. éves hallgatók hattagú csoportokban felváltva jártak ki a gödöllői koronauradalomba, hol a vezető állatorvos és két kerületi intéző vezetése alatt a betegek vizsgálatát, kezelését, az operációkat, az ellésnél való segédkezeseket, továbbá a fajta és külemtani gyakorlatokat végezték. A IV. éves hallgatók egy állami állatorvos vezetése alatt a főváros környékén felmerült járványok alkalmával kirándulásokat tettek, ezenkívül pedig egyes megbetegedések alkalmával a tulajdonosok házáinál is segédkeztek a betegkezelés körül.

A főiskola tanártestülete közigazgatási hatóságok megkeresésére állategészségi ügyekben véleményeket, bíróságok megkeresésére pedig polgári peres ügyekben felülvéleményeket adott. A kórboncztoni intézet hatóságoktól és magánosoktól beküldött kóros szervek szövettani és bakteriologiai vizsgálata alapján főképpen a veszettségi, ragadós tüdőlob, sertésvész és takonykóros esetekben mondott véleményt.

A főiskolával kapcsolatos állami bakteriologiai intézet a folyó ügyeken kívül a sertésvész elleni védekezés tanulmányozásával, mallein és tuberculin előállításával és szétküldésével, valamint az emberi diphteria elleni gyógsavónak előállításával foglalkozott. A már szüknek bizonyult régi bakteriologiai intézet rendeltetésének meg nem felelvén, a Stefánia-út és Hungária-út keresztezésénél újonnan vásárolt kb. 4.000 □ ölnyi telken új bakteriologiai intézet építetett, mely az 1900. év folyamán fog használatba vétetni.

Az egyes tanszékek helyiségei hasonlóképpen szükeknek bizonyulván, a nagy kórházi épület 120.000 korona költséggel emelettel bővítetett, melyen egyes tanszékek tágasabb helyiségeket kaptak, ezek közt a vegytani tanszék nagy laboratoriumot is, melyben egyszerre ötven hallgató foglalkozhatik a vegytani gyakorlattal.

Az erdőöri teendők végzésére alkalmas egyének kiképzésére ez évben is négy erdőöri szakiskola tartatott fenn, még pedig Vadászerdőn (Temesvár mellett), Királyhalmán (Szabadka mellett), Liptó-Újvárott és Görgény-Szent-Imrén. A szakiskolai tanfolyam teljes két év. A növendékek legnagyobb része állami ellátás mellett és csak kis részben saját költségen vétetett fel; ez utóbbiak az ellátás- és ruházatért 300 korona évi díjat fizetnek. A növendékek mind bentlakók. Az oktatás főként gyakorlati, de részben elméleti; a gyakorlati ismeretek bővítése végett a tanulóknak a szakiskolák kezelése alatt levő erdőkben, csemete és növénytani kertekben a legkülönbözőbb kezelési, használati és tenyésztési módok mutattatnak be s azonkívül tanulmányi utakat is tesznek.

Erdészeti szak-
oktatás.

Tejgazdasági
szakoktatás.

A tejgazdasági szakoktatás további fejlesztése céljából Lajos bajor kir. herceg neje, eseti Mária Terézia Dorottya főhercegnő öz fensége sárvári uradalmának *Pusztá Lánosz* nevű majorján elhelyezett tejgazdasági szakiskola tárgyában a f. évben lejárt szerződést további 20 évre meghosszabbítottam és hogy az intézetben a jövőben több növendék legyen elhelyezhető, azt tetemesen kibővíttem. A f. évben a sárvári tejgazdasági szakiskolában 18, a munkácsi tejgazdasági munkásokat képző iskolában 9, a gödöllőiben 5 és a nagyszécsényi munkásnökeket képző iskolában 7 növendék végezte a tanfolyamot.

Darányi Ignác, s. k.

Magyar Kir. Herceg-
szék

MAGYARORSZÁG ŐSTERMELÉSÉNEK ÁLLAPOTA 1899-BEN.

Magyarországi
erdészet

A jogszabályi változások további kijelölés céljából Lajer hátr kő hátraz
a jele este Mária Terézia Dorothea királynéval a fennségi erdőgazdálkodás Párisi
Lajos nagy majornak előzetes tárgyalásai alapján a f. ében lejárt
szabályok további 30 évre meghosszabbítottam és hogy az intézkedés a jövőben 1885
előzetes legény előzetesét, az előzetesen kibővítem. A f. ében a társasági jogszabályi
szabályokban 15, a munkási jogszabályi munkásoknál képző iskolában 9, a földművelés
és a mezőgazdasági munkásoknál képző iskolában 7 munkás végzett a tanfolyamot.

Dárdai Linder, s. k.

Bár újabb időben mezőgazdasági termelésünk kezd mindjobban kibontakozni régi egyoldalúságából, s a szemtermelés mellett egyre nagyobb tért foglal el a takarmánynövények termesztése, mely viszont az állattenyésztést és ennek haszonvételeit emeli; mégis mezőgazdaságunk legfontosabb ágát mind mai napig a gabona- főleg a búzatermelés képezi, s ennek kedvező vagy kedvezőtlen eredménye dönti el, hogy valamely esztendő a mezőgazdaságra nézve jónak vagy rossznak mondhatunk-e?

Mezőgazdaság.

Az 1899. év a közepes esztendőkhöz sorozható; nagyobb csapások nem sújtották mezőgazdaságunkat, de fényes sikerekről sem számolhatunk be. Az időjárás gazdáinknak gyakran adott okot panaszra. Az 1898. év nyarán hosszú szárazság állt be, s még szeptemberben sem jöttek meg a várva-várt esők. A kiszáradt, megkeményedett földet kötött talajú vidékeken szántani sem lehetett; de ott is, a hol a gazdák vetni tudtak, a száraz földbe hullott mag vagy ki sem kelt, vagy csak egyenetlenül, a kikelt vetést pedig a hideg, sokfelé dérral járó éjszakák sanyarták. Ha például Debreczont, az alföldnek ezt az eléggé tipikus pontját veszszük, ott augusztus 16-ától egészen szeptember 28-ig egy csöpp eső sem esett, ellenben az éjjeli hőmérséklet szeptember 6-án 5°, szeptember 21-én 4°, szeptember 26-án pedig 2° Celsius fokra szállt le. Többé-kevésbé így alakultak országszerte az időjárási viszonyok. Az ősz a lehető legmostohábban köszöntött be, úgy a még be nem takarított terményekre, mint az őszi vetési munkálatokra nézve.

Időjárás.

Szeptember utolsó napjaiban országszerte jó esők áztatták meg a földet, itt-ott még október első napjaira is átterjedve, október közepe táján pedig ismét országos esőzés indult meg. E kedvező időjárás mellett nemcsak a vetési munkálatokat lehetett folytatni, hanem a vetések fejlődése is rendkívül kedvezően haladt. Nagyobb hibák csak a repcében mutatkoztak, mely, mint korai vetésű termény, legjobban megsínylette a tartós szárazságot. Novemberben kisebb, de gyakori esők voltak, melyek állandóan nyirkosan tartották a földet s előmozdították úgy a vetések fejlődését, mint az őszi vetési munkálatok akadálytalan befejezését. A túlságos buja vetéseket sokfelé legeltették is, sőt a kedvező hőmérsékleti viszonyok lehetővé tették, hogy a jószág állandóan legelőn járjon, úgy, hogy a gazdák nem voltak kénytelenek hozzányúlni a téli takarmánykészlethez. Rovarkárok csak szórványosan fordultak elő s az egerek is csak a felvidéken és az erdélyrészi vármegyékben okoztak itt-ott károkat.

Az időjárás decemberben is aránylag enyhe volt. Ha Magyarország jellegzetesebb pontjain a meteorologiai jelentések adatait tekintjük, azt látjuk, hogy legtöbb helyen úgy az átlagos hőmérséklet, mint a hőmérséklet maximuma és minimuma jóval magasabb volt, mint a megelőző hét év bármelyikének decemberében. Noha csapadék kevés volt — minthogy az elpárolgás ilyenkor már nem nagy — az időjárás folyvást kedvezett a vetések fejlődésének, úgy hogy még e késői hónapban is széltére legeltették a túlságos buja vetéseket; a szántás pedig tavasziak alá egész erővel folyt.

Az idő januárban is enyhe maradt; e hónap hőmérséklete a meteorologia által évek hosszú során folytatott följegyzésekből megállapított középértékének szintén jelenté-

kenyen föléje emelkedett. A januári átlagos hőmérsék az ország legnagyobb részében erősen zérus fölött állt, így a vetések hótakaró nélkül is jól teleltek. Január hó általános jellege szintén száraz volt, sőt februárnak is inkább csak első napjaiban voltak kisebb-nagyobb csapadékok; de távolról sem olyan mennyiségben, hogy az elmaradt téli nedvességet igazán pótolhatták volna.

Február közepéig a hőmérséklet lassanként annyira fölmelegedett, hogy az idő egészen tavasziasra vált. Szegeden a hőmérsék maximuma a hónap 12-én 15^o6 fokra, Kalocsán 18^o1 fokra emelkedett. Az enyhe időjárás mellett a vegetáció erősen megindult, a tavaszi vetési munkálatok pedig megkezdődtek. De 20-án túl a levegő erősen lehült, pl. Budapesten február 25-én a hőmérő 12os fokkal süllyedt zérus alá.

A márczius sem volt kedvező, a hónap 20—23-áig alig volt csapadék, 6 és 10-ike közt pedig erős fagyok jártak. Különösen az ország keleti részében uralkodtak rendkívüli hidegek, márczius 8-án a higanyoszlop Maros-Vásárhelytől 18^o6, Nagy-Szebenben 21os fokra süllyedt zérus alatt. Szerencsére az ország ezen részében a tenyészet nem indult meg ily korán s a szokatlanul erős hideg nagyobb károkat nem okozhatott. A márcziusi fagyoktól az Alföldön a korán virágzó fák, mint pl. a sárga barack, sokat szenvedtek, sőt a fagy a korán kinyitott szőlőkben is jelentékeny károkat okozott.

Az időjárás még áprilisban sem igen akart kedvezőre válni. Az Alföldön és az ország keleti részében ebben a hónapban is kevés volt a csapadék. A hőmérséki viszonyok szintén sok kívánnivalót hagytak. A hónap első napjaiban a hőmérő fagypontra szállt, 23-tól 25-ig is erős lehülések mutatkoztak; a derek nem csekély kárt tettek a szőlőben és gyümölcsökben, sőt itt-ott a vetések is szenvedtek a hidegtől.

A május, kivéve a királyhágóntúli megyék egy részét, bő esőzéseket hozott. A csapadék e hónapban Debreczenben 103, Kalocsán 149, Budapesten 152, Keszthelyen 153, Herényben 173, Szegeden 182, Ó-Gyallán 189 millimétert tett. Ez hatalmasan előmozdította a tenyészetet, noha a hőmérsék a hónap első felében elég alacsony volt s többfelé derek és fagyok jártak. A felvidéken viszont a roppant esőzések, a patakok és folyók kiáradásával jelentékeny károkat okoztak. A hónap vége felé, tetemes hősüllyedés mellett az Alföldön zivataros esők verték le a vetéseket, a felvidéken pedig még havazott is. A hó 8- és 23-ika közt a levegő annyira lehült, hogy helylyel-közzel a dér is megcsipte a gyöngébb növényeket. Május harmadik harmadától fogva a ködök is gyakoriak voltak, a rozs nem jól virágzott el, sok kalász csorba maradt. A nedves időjárás folytán a búza sását korán meglepte a rozsda, sőt a búzagyökérpenész föllépése miatt is panaszkodtak. Szerencsére a nagy forróság sem június végén, sem július elején nem állt be; a szeles időjárás megakadályozta a rozsda továbbterjedését, mely csak kivételesen ment át a szárra és kalászra; a hűvös időben pedig a szem lassan ért, nem aszott össze, még ott sem, a hol a rozsda erősen megtámadta a vetéseket, csak a nagyon korán, még virágzás előtt megdőlt búza szeme szorult meg.

Az aratást korán megkezdték, de a július 2-án beállt országos esőzés a munkát meglehetősen megakasztotta, az árpa és búza minőségén pedig sokat rontott. Mind ennek daczára 1899. évi termésünk a közepesen nem igen maradt alul. De mielőtt a számszerű eredményeket bemutatnók, röviden megemlítjük, hogy az elemi csapások mily területen semmisítették meg a vetéseket.

Ritka esztendő, hogy az *elemi csapások* oly kevés kárt tegyenek, mint 1899-ben. Az egész Magyarbirodalomban 11⁶⁹ millió hektár bevetett területből az elemi károk csak 185 ezer hektárt pusztítottak el teljesen, vagyis 1⁵⁸^o/₁₀-ot. Sőt valószínűleg még annyit sem, mert a községek, melyek az elemikár-adatokat szolgáltatják, határozott utasítás ellenére sok olyan területet is kimutatnak, melyen a termés csak részben semmisült meg. Az elemikárok csekély voltának tulajdoníthatjuk, hogy a termés, a mint alább

látni fogjuk, meglehetősen egyenletes volt az egész országban, a végletek már az egyes vármegyék határain belül kiegyenlítődték.

A magyar anyaországban 1899-ben 148⁴² ezer hektár vetést semmisítettek meg az elemi csapások, Horvát-Szlavonországokban pedig 36⁵⁶ ezer hektárt. Legtöbb kárt tett az árvíz és a jég, az egész Magyarbirodalmat tekintve az árvíz 58⁶, a jég 54⁴ ezer hektár vetést semmisített meg; az aszály 31², a rozsda 14⁵, a férgek 8¹, a fagy 6⁶, a köd 4², az egerek 2⁵ ezer hektárt, ezenkívül külön meg nem nevezett elemi csapások 4⁹ ezeret.

Ha az egyes terményeket nézzük, legnagyobb terület azokból pusztult el, melyek az összes vetésterületben is legnagyobb tért foglalnak el. A magyar anyaországban (Horvát-Szlavonországokból ezek az adatok nem állanak rendelkezésre) őszi búzából 42⁷, tengeriből 40², zabból 14⁸, tavaszi árpából 13⁶, őszi rozsából 12⁶, burgonyából 8⁹ ezer hektár. Hogy a bevetett területekből néhány fontosabb terménynél hány százalékot semmisítettek meg az elemi csapások, azt a következő számok mutatják:

A termény megnevezése	A bevetett területből elemi csapás folytán megsemmisült	A termény megnevezése	A bevetett területből elemi csapás folytán megsemmisült
Tavaszi rozs	2 ³⁹ %	Zab	1 ⁵¹ %
Burgonya	1 ⁹² >	Tavaszi árpa	1 ⁴⁴ >
Tavaszi búza	1 ⁸⁵ >	Őszi búza	1 ³⁸ >
Szemes tengeri	1 ⁸⁵ >	Őszi rozs	1 ²¹ >
Őszi repeze	1 ⁵⁸ >	Őszi árpa	1 ²⁰ >
Kétszeres	1 ⁵⁶ >		

Ez adatok szerint az őszi vetésekből általában kevesebb pusztult el, mint a tavasziakból. Különösen feltűnően nyilatkozik ez azoknál a terményeknél, melyeket őszi és tavaszi is vetünk. Az itt kimutatott arányok azonban nem állandó jellegűek, nagy mértékben módosulhatnak az időjárás szerint, noha másrésről az is tapasztalati tény, hogy ugyanaz a termény, mely őszzel és tavasszal is vethető, őszzel vetve általában jóval biztosabb és nagyobb termést szokott adni.

Ezzel áttérhetünk 1899. évi termésünk főbb eredményeinek bemutatására.

Legfontosabb terményünk, a búza 40⁹⁰ millió métermázsát adott, 2⁹⁰ millió métermázsával többet, mint 1898-ban, de 5⁸⁷ millió métermázsával kevesebbet, mint az igazán jótermésű 1895-ik évben. Az 1899. évi termésemből 38⁴⁵ millió métermázsa a magyar anyaországra, 2⁴⁵ millió pedig Horvát-Szlavonországokra esett. Egy hektár búzavetés átlagos termése az egész Magyarbirodalomban 12⁰ métermázsa volt, Horvát-Szlavonországokban jelentékenyen kevesebb, csak 9⁶ métermázsa; de a magyar anyaország egyes részei közt ez évben feltűnő eltérést nem látunk. A Duna-Tisza közében volt legalacsonyabb a hektáronkénti átlagos búzatermés, 11⁸ métermázsa, legnagyobb ellenben a Duna bal partján, 13⁶ métermázsa. A legtöbb országrész átlaga egészen közel jár az országos átlaghoz, mi arra mutat, hogy a vetés ez évben jóval egyenletesebb volt, mint rendszeren szokott. Ennek köszönhetjük az aránylag kedvező eredményt. Az egyes vármegyék között azonban — a városi törvényhatóságokra itt nem szükség tekintettel lennünk — már nagyon jelentékenyek az eltérések. Nyitra megyében 15⁰, Brassóban 16⁶, Esztergom megyében 16⁷, Mosonban 17¹ métermázsa búzát arattak egy hektárról, Csongrád megyében ellenben csak 9⁵ métermázsát. Ennél gyengébb termése csakis néhány horvát-szlavon, az anyaországban pedig néhány zordonabb fekvésű vármegyének volt, mint például Liptónak és Máramarosnak.

Termés-
eredmények.

A másik fő kenyérterményből, a rozsából hazánknak 1899-ben elég jó aratása volt, termett összesen 12⁶⁷ millió métermázsa, egy kerek millióval több, mint a megelőző évben

és negyedfél millió métermázsával több mint az 1897-ik inséges esztendőben. Több még mint 1895-ben, csaknem annyi mint 1896-ban, jelentékenyen csak az 1894-ik év fényes rozstermése múlta felül tavalyi termésünket. Őszi rozsból hektáronként 11'17 métermázsa termett, tavasziból pedig 9'34. Az átlagot itt is némileg Horvát-Szlavonországok termése szállította le, mert ott őszi rozsból csak 7'75, tavaszi rozsból csak 6'83 métermázsa termett hektáronként. A rozs átlagos termése, mint rendesen, valamivel a búzáé mögött maradt; kivétel az, hogy a rozs a búza átlagos termését utóléri vagy meg is haladja, így például Tolna megyében 12'1 métermázsa búza termett hektáronként, ellenben rozs 13'2, Csikban búza 11'4, rozs 13'1, Fogarasban búza 11'4, rozs 12'5, Hunyadban búza 11'6, rozs 13'1, Udvarhelyben búza 10'7, rozs 13'4 métermázsa. A maximális rozstermés ugyanazoknál a megyéknél fordul elő, melyeknél a búza is legjobban fizetett, Esztergom megyében 15'2, Brassóban 15'7, Moson megyében szintén 15'7 métermázsa rozst arattak egy hektár területről.

Árpából szintén jó termésünk volt. Az egész Magyarbirodalom árpatermése, őszi és tavaszi együtt, megütötte a 14 millió métermázsát. Ezt a mennyiséget csak az 1896-ik év termése közelítette meg, de az sem érte el egészen. Az őszi árpa nálunk valami nagy szerepet tudvalevőleg nem játszik, ez évben is mindössze csak 1'53 millió métermázsa termett, tavaszi árpa ellenben 12'47 millió. Őszi és tavaszi árpa az egész Magyarbirodalomban 12'9 métermázsát adott átlagosan egy hektáron. Horvát-Szlavonországok termése árpából szintén sokkal gyengébb az anyaországnál, mert ott csak 8'6 métermázsa árpát arattak egy hektárról, a Dráván innen ellenben 13'2 métermázsát. Számos vármegyében valóban fényes árpatermésünk volt; mellőzve ismét a városi törvényhatóságokat, az átlagos árpatermés Brassó megyében a 20 métermázsát, Fogarasban a 17-et megközelítette, Esztergomban és Tolnában pedig 15-öt, s Bars, Nyitra, Pozsony, Moson, Zólyom, Fejér, Sopron, Bács és Szeben megyékben 14 métermázsát tett.

A kedvező május és június fényes *zabterméssel* jutalmazta gazdáink fáradságát, ebből a gabonanemből már 1898-ban is igen jó termésünk volt, az 1899-ik évi zabtermés azonban még azt is meghaladta pár százezer métermázsával. Az egész Magyarbirodalomban 12'71 millió métermázsára rúgott, a mire még nem volt példa mezőgazdaságunk történetében. A mi a hektáronkénti átlagtermést illeti, az egész Magyarbirodalomban megközelítette a 12 métermázsát, a magyar anyaországban pedig még meg is haladta. Voltak vármegyéink 15 métermázsa átlagos zabterméssel, sőt Tolna megyében 17'3 métermázsa termett átlagosan egy hektáron.

Valamennyi mezőgazdasági termény között a búza után hazánkban a *tengerit* termesztik legnagyobb mértékben. Ezzel a fontos kapásnövényvel az egész Magyarbirodalomban évenként körülbelül harmadfélmillió hektár van bevetve. 1899-ben tengeritermésünk csak közepszerű volt, közel ötödfél millió métermázsával kevesebb mint 1898-ban, mely év, bár elég jó volt, távolról sem tartozik a legkedvezőbbek közé. Összes kukoriczatermésünkben 1899-ben a magyar anyaországra 29'46, Horvát-Szlavonországokra pedig 3'73 millió métermázsa esett. Hektáronként az egész Magyarbirodalomban a kukoricza 13'3 métermázsát adott, valamivel tehát az árpánál is többet. Az anyaországban ebből a terményből is nagyobb volt az átlagtermés, 13'8 métermázsa hektáronként, míg Horvát-Szlavonországokban csak 10'1 métermázsa. Az egyes vármegyék tengeritermése nagy különbségeket mutat. Szintén mellőzve a törvényhatóságú városokat, Fejér és Bács megyékben 19 métermázsa termett átlagosan egy hektáron, Fogaras megyében 18'2, Bars, Tolna és Veszprém megyékben több mint 17, Nyitra, Moson megyékben 16 métermázsa, Ugocsában ellenben csak 4'7, Máramarosban 5'5, Szepesben 6'0, Lika-Krbavában 6'7, Beregben 6'8, s nem említve a többi mostohább, vagy kulturailag elmaradt megyét, még Csongrád vármegyében is csak 8'6 métermázsa termett átlagosan egy hektáron. Nem hagyhatjuk itt említés nélkül, hogy Csongrád vármegyének 1899-ben általában igen gyenge termése volt

s e vármegye földmívelő népét a három utolsó évben két rossz és egy gyöngé középtermés látogatta meg.

Az egész Magyarbirodalom *burgonyatermése* 38'65 millió métermázsa volt, több mint két millióval kevesebb, mint a megelőző évben; de még így is a jobb termések közé sorozható, a mennyiben hektáronként az átlagtermés 74'11 métermázst tett, Horvát-Szlavonországoknak azonban, ha csak a statisztikai fölvételek nem becsülik túlságos alacsonyra a termést, ez évben is gyöngé burgonyatermése volt, csak 39'84 métermázsa hektáronként, míg az anyaországnak körülbelül kétszerannyi, 79'01 métermázsa.

Czukorrépa-termésünk a múlt évben nagyon kedvező volt, 16'22 millió métermázsa termett, 217'95 métermázsa átlagosan hektáronként. Ily nagy tömeget még egyetlen évben sem nyertünk, mi annál örvendetesebb, mert a répa polarizációjá is kedvező volt. Kedvezett az idő a *takarmányrépának* is, mely összesen 36'45 millió, hektáronként 242'97 métermázst adott. Mesterséges *szálas takarmány* és *régi széna* is elég bőven termett, úgy, hogy általában takarmányban nem volt hiány, a mi alig megbecsülhető haszon állattenyésztésünk szempontjából. Termésünk ipari növényekből nem mondható valami fényesnek. Repcze-, len- és kendertermésünk csak közepes volt, dohányból pedig az utóbbi öt év közül ekkor termett legkevesebb.

Mezőgazdaságunk szempontjából azonban nemcsak az fontos, hogy mennyi terem, hanem az is, hogy termésünket milyen áron tudjuk értékesíteni. Az 1899. év első három hónapjában még a megelőző év kedvező *gabonaárai* tartották magukat, de áprilistól kezdve az árak kezdtek lemorzsolódní, mindössze júniusban szakítva meg a lassú hanyatlást egy kis emelkedés. Júliustól kezdve azonban az árak megszakítás nélkül folyvást hanyatlottak egészen az év végéig, a mint a következő néhány, példa gyanánt kikapott adat mutatja. Hogy azonban az áralakulást, legalább főbb vonásokban, az egész gazdasági évről feltüntessük, az 1900. év hat első hónapjáról is bemutatjuk a búza árának alakulását, rövidség okáért szorítkozva a tiszavidéki búzára, ennél is a budapesti gabonatözsdén csak a minimális és maximális árak havi átlagát véve:

Gabonaárak.

1899	Tiszavidéki búza		1900	Tiszavidéki búza	
	legalacsonyabb ára	legmagasabb koronákban		legalacsonyabb ára	legmagasabb koronákban
Július	18'09	19'31	Január	14'80	16'19
Augusztus	16'62	17'82	Február	14'93	16'39
Szeptember	16'48	17'48	Márczius	14'80	16'27
Október	16'19	17'20	Április	15'21	16'61
November	15'38	16'61	Május	15'15	16'55
Deczember	15'21	16'58	Június	14'73	16'13

Az árcsökkenés tehát még deczemberben sem állt meg, januárban az árak még mélyebbre sülyedtek. A februári javulás igen jelentéktelen és nagyon rövid ideig tartó volt, márcziusban körülbelül a januári színvonalon állt a búza ára, ellenben április és május hónapokban figyelemre méltóbb javulás mutatkozott.

Még egy érdekes kérdés merül föl; mennyiben akasztotta meg gabonaexportunkat az a körülmény, hogy a gazdaközönség jelentékeny része, jobb árakra várva, tartózkodott az eladástól? Erre nézve külkereskedelmi forgalmunk havi eredményei nyújtanak némi felvilágosítást. Ime búzakivitelünk alakulása több éven keresztül az aratást követő hónapokban:

H ó n a p	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	1899-ben
	m é t e r m á z s a					
Július	387.318	398.830	479.193	222.546	205.258	212.775
Augusztus	506.424	594.120	610.568	374.865	486.794	497.444
Szeptember	566.056	721.495	807.472	270.037	502.495	519.236
Október	509.057	692.836	800.926	203.534	445.793	521.038
Együtt	1,968.855	2,407.281	2,698.159	1,070.982	1,610.340	1,750.493

E számok összehasonlításánál természetesen a kivitel befolyásoló különböző körülményekre is tekintettel kell lenni. A kivitel nagysága függ attól, hogy mennyire keresi a külföld búzáinkat, de függ saját termésünk nagyságától is. Az 1897. évi rossz aratás után magától értetődőleg nem lehetett nagy kivitelünk, 1898-ban javulás mutatkozik, 1899-ben szintén, de talán még sem olyan arányban, mint a mennyivel búzatermésünk ez évben jobb volt, különösen júliustól szeptemberig látjuk, hogy az 1899. évi kivitel alig haladja meg a megelőző évet, a mi csakugyan arra látszik mutatni, hogy a gazdák tartózkodásának a kivitel alakulására tényleg volt hatása. Az 1894—1896. évi nagyobb kivitelünket különben a nagyobb búzatermés eléggé indokolja. 1894-ben 1'12, 1895-ben 5'87, 1896-ban pedig 2'97 millió métermázsával termett több búzáink, mint 1899-ben, s így a terméshez képest az utóbbi évben búzakivitelünk nem látszik oly csekélynek.

A mezőgazdasági
termények for-
galma.

Az egész 1899. évben 1,676.289 métermázsa búzát hoztunk be s 3,695.315 métermázsát vittünk ki, búzakivitelünk tehát két millió métermázsával haladta meg a behozatalt. Sokkal kedvezőbb eredmény ez, mint az 1898. évi, midőn 2,892.700 métermázsa búzakivittel 2,541.479 métermázsa behozatal állt szemben s tiszta kivitelünk csak negyedfél százezer métermázsára zsugorodott össze. Búzaforgalmunkat azonban nem szabad külön magában nézni, szoros összefüggésben áll az a lisztforgalommal, mely összefüggést eddig az őrlés-kikészítési forgalomnak nyújtott kedvezmény még szorosabbá tett. Liszt-behozatalunk alig tesz számot, még 1898-ban is csak 135 ezer métermázsára rúgott, 1899-ben ellenben leszállt 86 ezer métermázsára, liszt kivitelünk ellenben, mely 1898-ban 4'88 millió métermázsát képviselt, 1899-ben 5'67 millió métermázsára emelkedett. Így tehát nemcsak búzát, hanem lisztet is jóval többet vittünk ki, mint a megelőző évben, a mi exportképességünk emelkedéséről tanuskodik. Nem mondhatjuk azonban, hogy akár búza-, akár liszt kivitelünk 1899-ben is versenyezhetett volna jobb termésű éveink forgalmi eredményével; 1895-ben ugyanis 6'09 millió métermázsa búzát s 6'45 millió lisztet, 1896-ban pedig 6'67 millió búzát s 7'19 millió métermázsa lisztet vittünk ki. Búzakivitelünk értéke 1899-ben 70'21, liszt kivitelünké 146'96 millió koronára rúgott, a kettő együtt, ha levonjuk a behozatal értékét, 192'40 millió koronát sem tett, csak 12 millióval haladva meg az 1898. évi eredményt (180'34 millió koronát), midőn kivitelünk mennyisége jóval csekélyebb volt ugyan, de a mit kivittünk, sokkal magasabb áron tudtuk értékesíteni.

Búza és liszt után árpát vittünk ki legtöbbet és legtöbb értékűt. 1899-ben 4'24 millió métermázsa árpát exportáltunk, oly mennyiséget, melyet eddig alig pár évben haladtunk meg. Az is örvendetes, hogy árpakivitelünk Németországba is igen erős volt; Ausztriába 2'22, Németországba 1'70 millió métermázsa árpát vittünk ki, s minthogy a Németországba exportált árpánk értéke az értékmegállapító bizottság nagy gondnal és szakértelemmel teljesített megállapítása szerint métermázsánként két koronával magasabb volt, az értékek még közelebb állnak egymáshoz, a mennyiben Ausztriába 32'04, Németországba 24'44 millió korona értékű árpát vittünk ki. Árpakivitelünk értéke 61'06 millió koronára rúgott, míg árpabehozatalunknak, mely jobbára Szerbiából jött be, értéke 1'31 millió koronát tett. Kukoricz kivitelünk is nagyon jelentékeny volt, 490 ezer métermázsa behozattal szemben 2'99 millió métermázsa kivitel állt, 33'51 millió korona értékben. Tekintélyes volt zab- és rozskivitelünk is, amaz 2'44 millió métermázsát s 29'24 millió koronát, emez 2'06 millió métermázsát s 28'87 millió koronát tett, s ha veszszük, hogy babból és malátából is az átlagosnál többet vittünk ki, elmondhatjuk, hogy mezőgazdasági terményeink kivitele ebben az évben kedvező volt. Az összes gabonaneműek, hüvelyesek, liszt és egyéb őrlemények valamint a kivitelének értéke 397'86 millió koronára rúgott, s ha ebből levonjuk a behozatal értékét, 49'99 millió koronát, tiszta eredményül 347'87 millió koronát kapunk. Pedig ezenkívül a mezőgazdaság javára irandók: a mák, repce, szalma, széna, komló és más egyéb termény és növényi rész. Vannak azonban már a felsorolt mezőgazdasági ter-

mények közt olyanok is, melyek kivitelének emelkedése nem mindig örvendetes jelenség. Ezek főként az állatok takarmányozására szolgáló termények. Állattenyésztésünknek egyik nagy hibája, hogy állataink nem részesülnek elég bő takarmányozásban, legtöbb esetben előnyösebb volna, ha a kivitt takarmányt állati termékekre változtatva exportálnók. Hogy csak a fontosabb takarmányneműeket említsük, 1899-ben kivittünk 2,436.349 métermázsa zabot, 2,991.580 métermázsa kukoriczát, 483.027 métermázsa szénát, 74.822 métermázsa szárított moslékot, 100.420 métermázsa olajpogácsát s nem kevesebb, mint 1,024.870 métermázsa korpát.

Mezőgazdasági termelésünknek azonban aránylag csak kis része az, ami a nemzetközi forgalomba kerül, legnagyobb részét annak, a mit termesztünk, itt benn fogyasztjuk el, részint emberi szükségletek közvetlen kielégítésére, részint állatok takarmányozására, mely utóbbinak egy része viszont állatok és állati termékek alakjában ismét kivitetik, részint pedig vetőmagul. Mennyiség szerint összes terményeinket nem foglalhatjuk össze, mert a heterogén elemekből alakult összeg egyáltalán nem birna semmi tanulsággal, de *pénzértékben* kifejezve felmutathatjuk *mezőgazdasági termelésünk egész nagyságát*. Az egész Magyarbirodalomban a szántóföldön és réten termelt összes termények értéke 3.633 millió koronára rúgott, miből 3.311 millió korona az anyaországra, 322 millió pedig a társországokra esett. Az egész Magyarbirodalom adatainál maradván, mint rendesen, ezúttal is a legnagyobb értéket a kenyértermények képviselték, melyek összes mennyisége 1.550 millió korona értékkel állapítottatott meg, második helyen a szálás takarmányfélék állnak 561, harmadikon a kapások 505, negyediken a kenyérterményekhez nem tartozó gabonaneműek (árpa, zab, stb.) 450, ötödiken a szalma és szár 405, hatodikon a kereskedelmi növények 73, hetediken a takarmánymagvak 31, nyolczadikon a káposzta 30, végre kilenczedik helyen a hüvelyesek 28 millió korona értékkel.

Az összes termények értékének tehát 42⁶⁸ %-a a kenyérterményekre esik, sőt magára a búzára 16⁸⁸ %. Ez is mutatja, hogy mezőgazdaságunk legtöbb értékét közvetlenül az emberi fogyasztás számára termel, pedig a kenyérterményekkel a közvetlenül emberi fogyasztásra szolgáló termények köre kimerítve nincs, oda tartozik jobbára a köles és tatárka, oda tartoznak a hüvelyesek, a tengeri, burgonya és mák nem csekély része, a káposzta túlnyomólag, a dohány mondhatni egészen. Pontosan azonban megállapítani nem lehet, noha igen érdekes volna, hogy a mezőgazdasági termelésből mily értékű szolgál közvetlen emberi fogyasztásra, mennyi állatok takarmányozására, mennyi exportra, mennyi ipari és mennyi egyéb czélokra (pl. fűtésre).

A mezőgazdasággal szervesen összefügg az *állattenyésztés*. Állatlétszámunkat az Állattenyésztés 1895. évi nagy mezőgazdasági összeírás állapította meg legutóbb. Ez adatok szerint — a és állatforgalom. cs. és kir. hadsereg, a m. kir. honvédség és a m. kir. csendőrség állatállományának beszámítása nélkül — a Magyarbirodalomban 6,738.257 szarvasmarha, 2,282.028 ló, 1,911 öszvér, 23.852 számár, 7,330.091 sertés, 8,122.681 juh, 308.810 kecske és 32,765.339 báromfi találtatott. Tudjuk, hogy 1895. óta a sertésvész mily nagy pusztítást vitt véghez sertésállományunkban; de minthogy a pusztulás következtében időlegesen beállt magas árak gazdáinkat a vész daczára a sertésenyésztés fokozására ösztönözték, mint-hogy továbbá a sertés rendkívül gyorsan szaporítható, alig szenved kétséget, hogy sertésállományunk most sem kisebb, mint az összeírás idejében volt.

De bár a háziállatok létszámára vonatkozólag nincsenek újabb adataink, a gazdasági üzemek legutóbb elkészült statisztikája érdekes világot vet rá, hogy a háziállatok miként oszlanak meg a törpe, a kis, a közép és a nagygazdaságok közt.

A gazdaságok alábbi kategóriáira	A szarvasmarhák	A lovak	Az öszvérek	A szamarak	A sertések	A juhok	A kecskék	A baromfiak	A méhek
			összes	számából	esett	százalék			
Törpegazdaság	17'56	14'64	46'00	37'23	22'78	7'39	37'41	31'12	25'12
Kisgazdaság	61'80	73'06	32'95	23'28	54'72	42'20	60'28	59'67	65'12
Középgazdaság	9'13	6'64	6'28	15'34	8'27	14'18	1'63	5'76	6'26
Nagygazdaság	11'51	5'66	14'77	24'15	14'23	36'23	0'68	3'45	3'50
Együtt	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00	100'00

Meg kell jegyeznünk, hogy itt csak a gazdaságokhoz tartozó állatlétszámot vettük figyelembe, a gazdasággal nem bíró állattulajdonosok állatait egészen mellőztük. Azt is említenünk kell, hogy törpegazdaság alatt az 5 katasztrális holdnál kisebb, kisgazdaság alatt az 5—100 holdas, középgazdaság alatt a 100—1000 holdas, nagygazdaság alatt pedig az 1000 holdnál nagyobb gazdaságokat értjük. Hogy az előbbi arányszámokhoz némi mértéket állítsunk, szükségesnek látjuk megemlíteni, hogy a Magyarbirodalomban a gazdaságok összes területéből a törpegazdaságokra 6'15, a kisgazdaságokra 48'44, a középgazdaságokra 14'22, a nagygazdaságokra pedig 31'19 % esik. Ha ez arányokat is tekintetbe vesszük, kétségtelen, hogy a törpegazdaságok vannak legjobban ellátva állatokkal. Ez természetes, minthogy ezeknél az állatok nem annyira a gazdaság kiegészítő részét képezik, mint inkább a gazda élelmi forrását, munkájában, vállalkozásában segítő társát. S mint ahogy magának a gazdaságnak, mely sokszor csak egy pár száz négyszög öl kerti földből áll, nem szükséges fölszerelését teszik, úgy takarmányozásuk is csak kis részben kerül ki magából a gazdaságból. A törpegazdaságoknak legjellemzőbb állatja a kecske és szamar, mindkettő a szegénység társa. Az öszvért nem tekintve, mely hazai viszonyaink közt jelentőséggel egyáltalán nem bír, még a baromfiakból is nagy a törpegazdaságok részesülése. Jóval kisebb, de szintén jelentékeny a méheknél és sertéseknél is.

A négy fő állatnemből az egy gazdaságra eső átlagszámokat az egész Magyarbirodalomra vonatkozólag a következő kis összeállítás mutatja:

A gazdaságok következő kategóriáinál	Egy gazdaságra esett átlagosan			
	szarvasmarha	ló	sertés	juh
Törpegazdaság	0'76	0'21	0'99	0'39
Kisgazdaság	3'00	1'20	2'66	2'54
Középgazdaság	27'99	6'90	25'40	53'80
Nagygazdaság	184'66	30'78	228'59	719'00

Látható e számokból, hogy mily sok olyan törpegazdaság van, melynek nincs állatja; még sertése sincs mindeniknek, átlagosan sem esvén egy sertés egy törpegazdaságra; pedig tudjuk, hogy van sok olyan törpegazdaság, melynek nemcsak egy, hanem több sertése van, s így annál számosabb a sertéssel egyáltalán nem bíró törpegazdaság. A kisgazdaságok szarvasmarhával vannak legjobban ellátva, feltűnő, hogy átlagosan több szarvasmarhájuk van, mint sertésük. Ez az eset különben a középgazdaságoknál is fenforog, de ezeknél a juhok a szarvasmarhák számát is túlszárnyalják. A juhok túlsúlya még erősebben kidomborodik a nagy gazdaságoknál, melyeknél a sertések átlagos száma szintén felülmúlja a szarvasmarhákét.

A földművelésügyi minister úr jelentése megemlékezik azokról a törekvésekről, melyek állattenyésztésünket, főleg alkalmas apaállatok alkalmazása által előmozdítani igyekeznek, kerüendő az ismétléseket, elég, ha itt néhány fontos adat fölemlítésére szorítkozunk.

Első sorban az állami méntelepekről kell megemlékeznünk, melyek lótenyésztésünkre még jelenleg is döntő befolyást gyakorolnak. Az 1899. évben a Magyarbirodalom 5 méntelepének kerületében összesen 1.118 fedező állomás állt fenn, 3.285 fedező ménnel, átlá-

gosan tehát egy állomásra 3 mén esett. Az állomásokon alkalmazott méneken kívül 211 darab mén magánosoknak bérbe volt adva esetről-esetre, bérösszeg fizetése mellett. Mint-hogy az állami méntelepek a kistenyésztők igényeit is szem előtt tartják s legelső sorban a népies tenyésztés érdekeit kívánják szolgálni, az állami méneknek aránylag csak kis részét teszik a telivérek, az összes számból 342 darab angol és csak 40 darab arab telivér találatott. Legnagyobb számmal fordulnak elő az angol fajta, tehát nem tiszta angolvérű lovak, ezek száma 1.604-re rúgott, Nonius mén 517, arab fajta 351, lipiczai 288, Gidrán 236, nóri 113, norfolki 5 darab alkalmaztatott. Az egész Magyarbirodalomban a fedezési állomásokon összesen 146.753 kanczát fedeztek az állami mének, egy-egy ménre tehát átlagosan körülbelül 45 kancza esett, míg a bérmenek 7.598, átlagosan tehát 36 darab kanczát fedeztek. A fedezett kanczák hány százaléka kap csikót? Arra nézve szintén próbálnak adatokat gyűjteni, de sikertelenül; a magánfelek, sajnos, nem fordítanak gondot a bejelentésre. Az állami méneket nemcsak a magyar királyi állami ménesek szolgáltatják, gyakran magánosoktól is vásárol az állam méneket a fedező állomások számára.

A mint köztudomású, összesen négy állami ménesünk van: Kis-Béren, hol az angol telivértenyésztés, Bábólnán, hol a arab telivértenyésztés, Mezőhegyesen, hol a félvértenyésztés és Fogarason, hol főleg a lipiczai lovak tenyésztése az uralkodó. A négy állami ménes lóállománya 1899-ben 4.314 darab volt, ezek közül 68 fedező törzsmén. A m. kir. állami ménesek nemcsak saját szükségletükre és a fedező állomások részére nevelnek kanczákat, illetőleg méneket, hanem az ország tenyészanyagának javítása céljából magánosoknak is adnak el; 1899-ben 137 darab ménés 97 darab kancza került az állami ménesekből magántenyésztők kezébe.

Az állam, karöltve a gazdasági egyesületekkel, a többi állatnemek tenyésztésének emelésére is kiváló gondot fordít. Az 1899. évben köztenyésztésre kiosztatott 1.828 bika, 1.148 kan, 108 kos és 2.924 baromfi. A kiosztott bikák közül 588 darab magyar fajta, 490 darab pirostarka, főleg simmenthali jellegű, 510 pinzgauí, 217 borzderes és 23 darab bivaly volt. E számokból első tekintetre szembeszökik, hogy a nyugoteurópai fajták mennyire túlsúlyban vannak a kiosztott tenyészbikák közt. Ebből azonban nem lehet azt a következtetést vonni, mintha az állam a nyugoteurópai szarvasmarhák tenyésztését favorizálná a magyar-erdélyi szarvasmarha rovására. A kiosztás többnyire szegényebb községeknek történik, s ezek nem a magyar-erdélyi szarvasmarha tenyésztésére prädestinált Alföldön, hanem a hegyes vidékeken fordulnak elő, hol a természeti viszonyok már eléggé kedveznek a nagyobb igényű nyugoti fajta szarvasmarha tenyésztésének. Magában Árva vármegyében 109 pinzgauí, magában Máramaros vármegyében 110 borzderes tenyészbika osztatott ki ez egyetlen évben. A kiosztott kanok között a zsirsertés oly annyira túlnyomó, hogy az összes 1.148 darabból 1.078 darab volt ilyen s csak 70 darab hússertés. A kiosztott kosok száma igen csekély, ezek nagy része, 108 darabból 98, raczka; valamennyi az erdélyi vármegyékben helyeztetett el, s a kormány azon törekvésével függ össze, hogy a hegyes vidékeken a tejtermelő juhászatok verjenek minél erősebb gyökeret. A kiosztott baromfi között volt 1.848 kakas, 365 gunár, 454 gácsér és 257 pulyka. A tyúkféle baromfi tekintetében mindinkább az a meggyőződés kezd túlsúlyra vergődni, hogy a csekély ellenálló képességgel bíró külföldi fajták meghonosítása helyett, jobb, ha saját beces baromfifajtánkat igyekszünk, különösen a mi a test nagyságát illeti, fejleszteni.

Állategészségügyünk állapota 1899-ben sem volt kedvezőtlen, nagyobb pusztítást csak a sertésvész okozott. Ez a makacs járvány sokat vesztett ugyan heveességéből, de azért még mindig óriási károkat okoz. 1896-ban, a vész második esztendejében, midőn egyuttal tetőpontját érte el, sertésvészben 741.220 darab sertés hullott el; a következő évben a veszteség csaknem felére, 380.448 darabra csökkent, 1898-ban további javulást látunk, a mennyiben az elhullott sertések száma már csak 216.243 darabot tett, de 1899-ben szintén 211.397 darab hullott el, a javulás tehát ebben az évben már, lehet mondani, nem folytató-

dott. A sertések közt az orbáncz is meglehetősen nagy pusztítást vísz véghez, de korántsem akkorát, mint a sertésvész, 1899-ben 10.236 darab sertés hullott el orbánczban, míg 1898-ban csak 5.843. A járvány tehát a múlt évben erősebb volt, de távolról sem olyan, mint a 90-es évek első felében, midőn átlagosan 33.314 sertés hullott el sertésorbánczban. 1899-ben a juhhimlő is erősen pusztított; de csak Horvát-Szlavonországokban, a himlőben összesen elhullott 22.022 juhból 21.534 darab Horvát-Szlavonországokra esett.

Lépfenében kevesebb juh, de valamivel több szarvasmarha hullott el 1899-ben, mint a megelőző években; a veszteség közel akkora volt, mint az 1891—95. évek átlagában. Örvendetes azonban a takonykór miatt elhullott vagy kiirtott lovak számának nagy csökkenése a megelőző évhez képest, 1898-ban a veszteség 1.771 darabra rúgott, 1899-ben ellenben leszállt 952-re. Bár az utóbbi szintén még mindig magas szám, mégis remélhetjük, hogy az erélyes intézkedéseknek sikerülni fog a veszedelmes bajt pár év alatt elfojtani. A szarvasmarhák ragadós tüdőlobja elfojtottnak tekinthető, a mennyiben 1899-ben már csak 10 darabot kellett kiirtani, holott az 1891—95. évek átlagában 3.197 drb volt az évi veszteség. Ellenben feltűnően több szarvasmarha hullott el száj- és körömfájásban, 1898-ban csak 122 drb, 1899-ben pedig 749. De ebből nem következik, hogy a száj- és körömfájás 1899-ben ismét nagyobb erővel tört volna ki; épen ez évben ezt a sok kellemetlenséget és anyagi veszteséget okozó bajt sikerült meglehetősen szűk korlátok közé szorítani. 1899. jun. 28-án még 54 község és 322 udvar volt fertőzve ragadós száj- és körömfájással, 1899. december 27-én ellenben már csak 7 községben mindössze csak 11 udvar. Azóta a baj még szűkebb körre szorult s a kormány mindent elkövet, hogy ez az állati járvány, a mely által előidézett kárnak csak egy egész kis része jut kifejezésre az elhullott szarvasmarhák értékében, netaláni újabb föllépése esetén minél szűkebb körre korlátoztassék.

Állattenyésztésünk hasznát számokban kimutatni nem tudjuk; nemcsak a háziállatok által képviselt munkaerő értékének kiszámítására nem történtek eddig kísérletek, hanem az az érték sem állapítatott meg számokban, a melyet az állatok húspan, tejben, zsírban, gyapjában, bőrökben és más állati termékekben évenként produkálnak. A nagy mezőgazdasági statisztika a fejési eredmény kutatására is kiterjedt, de az eredmény eddig még teljesen összeállítva nincs. Ezen megjegyzés azonban csak az összes termelésre áll, mert a külföldre kivitt állatoknak és állati terményeknek úgy mennyiségét, mint értékét jól ismerjük külkereskedelmi forgalmunk adataiból.

Állattenyésztésünk fontosságáról fényesen tanuskodnak külkereskedelmi forgalmunk adatai. Ha összefoglaljuk az összes eredményt, mely a különböző árúcsoportokban szétszórvva foglaltatik, kivitelünk összes értéke állatokban és különféle állati termékekben 1899-ben 329,277.727 koronára rúgott. Igaz, hogy ez nem tiszta kivitel, mert kivitelünkkel szemben nem éppen jelentéktelen behozatal áll, ezt levonva, tiszta kivitelünk értéke is 266,488.610 koronát tett, tehát közvetlenül sorakozik a gabona és őrlemények kivitelének roppant összege után. Legnagyobb értéket képvisel kivitelünk vágóökörből, mely maga 82'92 millió koronára rúgott. Második helyen sertéskivitelünk áll, 43'10 millió koronával. Az előbbi tehát csaknem kétszeresen meghaladja az utóbbit, de nem így volt az mindig, vágóökörkivitelünk örvendetesesen emelkedik, míg ellenben sertéskivitelünk az 1895-ben kitört sertésvész következtében rendkívül alászállt; 1894-ben még 156'95 millió korona értékű sertést vittünk ki külföldre, de már a következő években sertéskivitelünk oly rohamosan aláhanyatlott, hogy 1897-ben a kivitel értéke alig tett többet 33 millió koronánál, az utóbbi évhez képest a múlt évi kivitel eredménye már észrevehető emelkedésről tanuskodik, reményünk azonban alig lehet, hogy a kivitel egykori nagyságát többé elérjük. A Németbirodalom állhatatosan elzárja piacait a magyar sertés előtt, de még ha megnyitná is, kérdés, hogy a rohamosan fejlődő német sertéstenyésztés mellett tudna-e a magyar hízott sertés akkora tért foglalni el, mint még a közel múltban is? Újabb időben ló kivitelünk vett örvendetes fejlődést. 1895 óta évről-évre meghaladja a 20 millió koronát, 1899-ben 26'22 millió koronára

nára rúgott. De ló kivitelünk értékén is túltesz egy oly állati termény kivitelének értéke, mely az állattenyésztésnek egy sokkal jelentéktlenebb ágától származik, t. i. a tojáskivitel, mely 1899-ben 28⁵³ millió koronát képviselt. E szám is meglepőleg igazolja baromfityénységünk fontosságát, mely még jobban kitűnik, ha a baromfityénység összes termékeinek kivitelét összefoglalva mutatjuk ki. Élő és leölt baromfit, tojást, tollat, lúdzsirt és lúdmáját összesen közel 70 millió korona értékűt vittünk ki 1899-ben, ha ezzel szembeállítjuk a többi állatnemek termékeiből kivitt mennyiség értékét, azt látjuk, hogy szarvasmarhatenyésztésünk produktumaiból, ide értve természetesen a kivitt élő szarvasmarhákat is, 120,388.812 kor. értéket vittünk ki. Ló kivitelünk a lóbörök és lószőr értékével együtt 27,260.484 koronát képviselt, sertésenyésztésünk produktumaiból 67,433.886 korona értéket szállítottunk külföldre, juhtenyésztésünkéből pedig 34,702.624 koronát. Látható ebből, hogy a baromfityénység haszna mily előkelő helyet foglal el kivitelünkben.

Állatokból és állati termékekből azonban nemcsak kivitelünk van, hanem jelentékeny behozatalunk is. Különösen vágómarhát hozunk be nagy mennyiségben, kivált Szerbiából. 1899-ben Szerbiából nem kevesebb mint 64.749 darabot, 13⁴⁷ millió korona értékben hoztuk be, sertést is sokat importáltunk ebből a szomszédos Balkán-államból; 1899-ben 89.908 darabot, kerekszám 10⁹⁷ millió korona értékben, noha mióta főleg Németországba irányuló sertéskivitelünk az elrendelt tilalmak folytán szünetel, — a szerb sertések behozatala is erősen megcsökkent. Az állati termékek közül, és pedig már nemcsak a Balkán-államokból, hanem kivált Ausztriából, még bőréket hozunk be nagy mennyiségben, melyek értéke jóval meghaladja a 8 millió koronát. Gyapjúbehozatalunk már távolról sem oly jelentékeny, míg ellenben gyapjúkivitelünk régóta tartó hanyatlás után 1899-ben annyira föllandult, hogy ez évben több mint 25 millió korona értékű gyapjút vittünk ki külföldre.

Állataink forgalmáról az ország határain belül az *állatvásárok* nyújtanak némi töredékes képet. Az állatforgalom egészét a vásárok természetesen fel nem tüntetik, minthogy ezeken kívül is igen sok állat gazdát cserél, ép azért, ha állatvásáraink forgalmát tekintjük, még inkább meglep bennünket, hogy mily roppant sok állat fordul meg a vásárokon. 1899-ben az egész Magyarbirodalomban 5.473 állatvásár tartott, ezekre felhajtott 5⁸³ millió darab szarvasmarha, 2²⁴ millió ló, 1⁰⁷ millió juh, 1²⁰ millió sertés. Különösen rendkívül nagy a vásárra hajtott szarvasmarhák és lovak száma. E számokból szinte azt gondolhatná az ember, hogy csaknem minden szarvasmarha és minden ló évenként egyszer vásárra kerül; ez azonban természetesen nem áll, e nagy számot az idézi elő, hogy ugyanazzal az állattal gyakran 4—5 sőt 10 vásárt is bejárnak a kupeczek. Az eladás a felhajtáshoz képest aránytalanul csekély, 2 millió szarvasmarha adatott el és csak 503 ezer ló, az utóbbi még negyed részét sem teszi a felhajtásnak, jóval kedvezőbb az eladott juhok és sertések aránya, mert 545 ezer juh és 482 ezer sertés adatott el, a felhajtott juhoknak tehát több mint fele gazdát cserélt. Vannak vásárok, melyeken a felhajtás valóban óriás nagy; a bánffy-hunyadi vásárra 1899-ben több mint 40.000 szarvasmarha hajtott fel, a nagyenyedi vásárra 39 ezer, az ungvárirra 35 ezer, a medgyesire 36 ezer, a marosvásárhelyire 33 ezer, a zalaegerszegire 33 ezer, a tordaira 32 ezer, a debreczenire 30 ezer darab. Ha még a 20 és 30 ezer darab felhajtás között váltakozó vásártartó községeket is tekintjük, azt látjuk, hogy főleg az ország keleti részében rendkívül nagy a szarvasmarhavásárok forgalma. Legtöbb szarvasmarha adatott el Bánffy-Hunyadon, 26 ezer darab, Maros-Vásárhelyt 14 ezer, Szász-Régenben 13 ezer darab. Legtöbb ló fordult meg a gyulai és temesvári vásárokon, amott 26.700, emitt 25.593 darab. Juhot a debreczeni vásárra hajtottak fel legtöbbet, 104.250 darabot. Sertést ellenben Gyulára 13.630, Szatmár-Németibe 12.752, Vukovárra 11.996, Mitroviczára 10.632, Temesvárra 10.910, Zágrábba pedig 10.378 darabot. A legtöbb állatnemen azonban a budapesti állatvásárok bírnak legnagyobb fontossággal, nemcsak az országos, hanem a hetivásárok is. A budapesti vásárokra ugyanis

felhajtattott 1899-ben 123.123 ökör, 8.482 bika, 5.643 bivaly, 7.759 fejős tehén, 40.001 vágótehén, 119.867 borjú, vagyis összesen 304.875 darab szarvasmarha, továbbá 62.972 juh és 35.960 bárány.

Állatforgalmunkban régebben rendkívül fontos helyet foglalt el a kőbányai sertés-piacz, az 1895-ben kitört sertésvész pusztítása óta azonban e piacz jelentősége nagy mértékben alászállt, 1899-ben összesen csak 167.950 sertés szállítattott fel Kőbányára, ebből is csak 77.589 származott a belföldről, 90.361 ellenben szerbiai származású volt. Kőbánya mint nemzetközi piac szintén vesztett jelentőségéből, most már az elszállított hízók legnagyobb része csak a belföldi fogyasztás szükségleteire szolgál, elszállított ugyanis 179.614 darab, ebből magára Budapestre 75.686, egyéb hazai helyre 42.477 darab. Bécsbe irányuló exportunk mindössze 23.193 darabot tett, míg Ausztria egyéb tartományaiban mindössze csak 37.105 darabot tudtunk elhelyezni, Németország pedig, a mint említettük, beviteli tilalommal tartja távol határától a magyar sertést. A kőbányai piac forgalmát a ferenczvárosi consumvásár a mult évben már meghaladta, oda ugyanis 214.949 darab sertés érkezett; Győr szintén jelentékeny sertéshizlalo és sertéskereskedelmi gócz-pont, oda 1899-ben 40.362 darab érkezett, elszállított pedig 51.807 darab, 4.185 Győrbe 2.217 Magyarország más helyére, 30.295 Bécsbe, 15.091 darab pedig Ausztria egyéb városába. A mult évben tehát a győri piacz Bécsbe már több sertést szállított, mint a kőbányai.

A budapesti gyapjúauktiók szintén szép eredményt mutatnak, noha az emelkedést, mely 1897-ig tapasztalható volt, az utóbbi két évben némi hanyatlás váltotta fel. 1894—1899-ig, vagyis 6 év alatt mindössze 135.766 bál gyapjú árvereztetett el a budapesti gyapjúauktiókon.

Az állattenyésztés haszna sehol sem emelkedik oly szembeszökő módon, mint a tejtermelés terén. Mennyi tej és egyéb tejtermék kerül forgalomba, azt nem tudjuk. Érdekes adatok állanak azonban rendelkezésünkre az utóbbi években létesített falusi tejszövetkezetekről; mily rohamosan terjednek, annak illusztrációjára elég a következő néhány számot felhoznunk: a falusi tejszövetkezetek tagjainak száma 1897-ben még csak 2.767 volt, 1899-ben ellenben már 15.183, ugyanezen idő alatt a szövetkezethez tartozó tehenek száma 5.937-ről 27.264-re emelkedett, az elszállított tej mennyisége 479 millió literről 22'15 millió literre, az általuk készített vaj 191 ezer kgr.-ról 878 ezer kilogrammra, végül a szövetkezetek bevétele 539 ezer koronáról 2,311.000 koronára.

A fő háziállatok hasznán kívül nem kicsinylendő az a haszon sem, melyet a kisebb tenyésztési ágak nyújtanak. Baromfitenyésztésünk nagy fontosságát, ha másból nem, már magából külkereskedelmi forgalmunknak fentebb közölt adataiból is világosan felismerhetjük. A baromfitenyésztésen kívül azonban az állattenyésztésnek még más kisebb ágai is jelentékeny mértékben hozzájárulnak a nemzeti termeléshez. A méhtenyésztés, bár lassan, de folyvást előre halad és mindig okszerűbbé válik, mutatja ezt a mozgó szerkezetű kaptárakban elhelyezett méhcsaládok számának állandó, megszakítás nélküli emelkedése. 1891-ben még csak 107.865 mozgó szerkezetű kaptár méh volt, 1899-ben pedig mondhatni kétszer annyi: 212.191. Szaporodott ez idő alatt a közönséges kaptárakban élő méhcsaládok száma is, de távolról sem oly nagy arányban, 356.875-ről mindössze csak 447.899-re emelkedett. A további, szintén a méhészeti felügyelők által gyűjtött adatok szerint 1899-ben a termelt méz 33.518 mm.-ra rúgott, 2.815.512 korona értékkel, a termelt viasz pedig 2.319 mm.-t tett 463.800 korona értékben. Egy méhcsaládra átlagosan több, mint 5 kgr. méz és 0'35 kgr. viasz esett. Ha az ország egyes részeiben a mozgó szerkezetű kaptárak és közönséges köpük egymáshoz való arányát tekintjük, nagy eltéréseket látunk. A két alföldi országrészben már a mozgó szerkezetű kaptárak vannak túlsúlyban, úgy hogy a Duna-Tisza közén 31.799 közönséges köpüvel már 39.616 mozgó szerkezetű áll szemben, a Tisza-Maros szögében pedig 35.987-tel 69.865. A többi országrészben ellenben igen erős a közönséges

köpük túlsúlya, különösen két országrészben, a Tisza jobb partján és Erdélyben. Az előbbi országrészben 7.157 mozgó szerkezetű kaptár mellett 39.479 közönséges köpüben elhelyezett méhcsalád van, az erdélyrészi vármegyékben pedig mozgó szerkezetű kaptárakban elhelyezve 32.761 méhcsalád van, 157.287 ellenben közönséges köpükben, pedig éppen Erdélyben legáltalánosabb a méhtenyésztés, mely országrészre magára a méhészeti termékek értékének több mint egyharmad része esik.

Ha nem is oly általánosan elterjedt, mint a méhtenyésztés, de nem kevésbé fontos a *selyemtenyésztés*. E szép lendületet vett termelési ágban 1899-ben némi visszaesés mutatkozik, a mennyiben a selyemtenyésztéssel foglalkozó községek száma a megelőző évvel szemben 2.461-ről 2.274-re, a termelő családok száma 86.467-ről 79.928-ra, a termelt gubó pedig 1,272.331 kgr.-ról 1,244.728 kgr.-ra szállott le, az átlagosan egy uncia pete után termelt gubómennyiség is némileg kedvezőtlenebb volt, amennyiben 26 kgr.-ról 25 kgr.-ra esett, de ezekkel szemben a selyem kedvezőbb értékesítése folytán a selyemtermelők keresete 1,959.876 koronáról 2,082.791 koronára emelkedett s míg egy család átlagos keresete 1898-ban 23 koronát tett, addig 1899-ben 26 koronára emelkedett. A selyemgyárakban és raktárakban alkalmazottak keresete azonban valamivel kevesebb volt, 1,020.000 korona, az 1898. évi 1,132.060 koronával szemben. Végeredményben a selyemtermeléssel foglalkozóknak és a selyemipari alkalmazottaknak kifizetett kereseti összeg mégis némi emelkedést mutat, a mennyiben 3,091.936 koronáról 3,102.791 koronára emelkedett.

A selyemtenyésztési felügyelőség, mely évtizedek óta oly nagy buzgóságot fejt ki e kereseti ág felvirágoztatása körül, ez évben is óriási erőfeszítéseket tett, hogy a selyemtenyésztésnek valóságos létalapját képező szederfatenyésztést minél inkább előmozdítsa. Az intézet ez évben a magyar anyaországban 3.498 liter szederfamagot osztott ki, továbbá 8,692.138 darab 2—3 éves szederfacsemetét és 59.014 darab kiültetésre alkalmas szederfát. Külön Horvát-Szlavonországokban pedig kiosztott 274 liter szederfamagot, 831.294 darab 2—3 éves szederfacsemetét és 9.363 darab kiültetésre alkalmas szederfát.

Az 1899. év adatai egész határozottsággal mutatják, hogy *szőlőművelésünk* túl van már azon a súlyos válságon, melybe a phylloxera pusztítása döntötte, s mely nemzeti termelésünknek ezt a fontos ágát alapjában rázkódtatta meg. Szőlőművelésünk, bár korábbi terjedelmét még nem érte el, de azért minden tekintetben határozottan a haladás útjára lépett. Az emelkedő irányzat különösen világosan mutatkozik a magyar anyaországban; itt a szőlőterület, mely 1884-ben még 367.808 hektárt tett, folytonos hanyatlás után 1895-ben 202.865 hektárra süllyedt. Ez évben volt legkisebb a magyar anyaország szőlőterülete, a következő évben már megkezdődik az emelkedés, és bár még mindig igen sok szőlő pusztult el, az új ültetések már meghaladták a pusztulást. 1897-ben egy kis szünet állt be, de 1898-ban már 208.477 hektárra emelkedett a terület; még gyorsabb volt azonban az emelkedés a legutóbbi évben, midőn már a magyar anyaország szőlőterülete 214.484 hektárra emelkedett. Horvát-Szlavonországokban a szőlőterület 1898-ban érte el legmélyebb állását, akkor csak 39.746 hektárt tett, 1899-ben itt is beállt a fordulat, noha csak kisebb mértékben, a terület ebben az évben 40.438 hektárra emelkedett.

A mi a szőlőterület megoszlását illeti, 1899-ben a magyar anyaországban az új ültetésű szőlők 53.194 hektárt tettek, az összes szőlőterületnek közel egy negyed részét ($24\frac{8}{10}\%$ -át). Semmi sem mutatja jobban, hogy mily rohamosan terjedt a szőlők ültetése, mint az új ültetésű szőlők nagysága az utóbbi hat esztendőben. Míg ugyanis 1894-ben az új ültetésű szőlők az összes területnek $13\frac{2}{10}\%$ -át tették, 1899-ben már, a mint említettük, körülbelül egy negyedére emelkedtek. A teljes termésben levő szőlők aránya ennek megfelelőleg hanyatlott $51\frac{2}{10}\%$ -ról leszállott $44\frac{7}{10}\%$ -ra; de nemcsak viszonylag hanyatlottak, absolute is csökkenés mutatkozik a teljes termésben levő szőlőknél: míg ugyanis 1894-ben 112.507 hektárt tettek, az összes szőlőterületnek $51\frac{2}{10}\%$ -át, 1899-ben csak 95.828 hektárt, vagyis $44\frac{7}{10}\%$ -ot. Tekintélyes ez a hanyatlás, a mi arra mutat, hogy a phylloxera

Szőlőművelés.

még mindig nagy mértékben pusztította szőlőinket. 1894-től 1898-ig évről-évre csökkent a teljes termésben levő szőlők területe, ellenben 1899-ben a megelőző évhez képest több mint 3.000 hektárnyi javulást látunk. Az elvényt szőlők területe és területének aránya nagy változáson e hat év alatt nem ment át, 1894-ben 13,2, 1899-ben 13,7⁰/₀-át tette az összes szőlőterületnek, a közbeeső évek nagyobb abszolút és viszonylagos számokat mutatnak; a phylloxeralepelt szőlőknél ellenben határozott hanyatlás látszik, 49.280 hektárról, vagyis 22,4⁰/₀-ról leszálltak 36.051 hektárra, vagyis 16,8⁰/₀-ra. Ezt a tüneményt különben az magyarázza meg, hogy a phylloxera által meglepett szőlők egy tekintélyes része évről-évre kipusztul.

A mi a *peronospora* elterjedését illeti, az egyes évek között roppant különbségeket látunk, 1894-ben a *peronospora* csak 70.096 hektárt, az összes szőlőterületnek 31,9⁰/₀-át lepte meg, a következő években a baj meglehetősen rohamosan terjedt úgy, hogy 1897-ben már 147.350 hektár volt inficizálva, az összes területnek 71,7⁰/₀-a. A baj ebben az évben érte el tetőpontját, azóta hanyatlást tapasztalunk és 1899-ben csak 108.422 hektárt, vagyis az összes területnek 50,6⁰/₀-át lepte meg a *peronospora*.

Érdekes a szőlőterületben az immunis talajú szőlők térfoglalása. Az új ültetési szőlők a 90-es évek közepéig túlnyomólag a phylloxerának ellenálló immunis homokba ültetettek, 1896-ban érték el a maximumot, midőn az immunis talajú szőlők területe 22.159 hektárt, az új ültetési szőlők összes területének 61,5⁰/₀-át tette, azóta hanyatlott az arányszám, 1899-ben már csak 37,9⁰/₀-át teszik az összes szőlőterületnek. Ellenben a teljes termésben levő szőlők területében, minthogy az új ültetési szőlők egyrésze már ebbe a kategóriába lépett át, az immunis talajúak arányszáma még folyvást emelkedik, 1894-ben a teljes termésben levő immunis talajú szőlők 50.882 hektárt tettek, az összes szőlőterületnek 45,2⁰/₀-át, 1899-ben pedig 53.806 hektárt, a területnek már 56,1⁰/₀-át. Mindezek az adatok csak a magyar anyaországra vonatkoznak, az immunis talajú szőlőkre vonatkozólag Horvát-Szlavonországra adataink nincsenek is, de a többi kategóriákról, az elvényt szőlők kivételével a társországozokról is beszámolhatunk. Az új ültetési szőlők területe itt is örvendetesen emelkedik, 1894-ben még csak 2.241 hektárt tett, az összes szőlőterületnek 4,9⁰/₀-át, 1899-ben ellenben 7.580 hektárt, az összes szőlőterületnek már 18,7⁰/₀-át. Emelkedett a termésben lévő, valamint elvényt szőlők (mert a horvát adatgyűjtés az utóbbi csoportot is ide foglalja) területe 26.781 hektárról (58,8⁰/₀) 27.413 hektárra (67,8⁰/₀). Igen nagy arányban fogyott azonban a phylloxeralepelt szőlők területe, mely 1894-ben 16.543 hektárra rúgott, az összes terület 36,3⁰/₀-ára, 1899-ben ellenben már csak 5.445 hektárt tett, az összes szőlőterület 13,5⁰/₀-át. Úgy látszik a phylloxeravész itt rohamosan befejezi munkáját és a meglepett szőlőterületek mihamar teljesen el is pusztulnak.

A magyar anyaországban 1898-ban a *szénkéneggel fentartott* szőlők területe a megelőző évi 3.443 hektárról 5.075 hektárra emelkedett. 1899-ben e tekintetben még erősebb volt az emelkedés, mert a szénkéneggel gyérített szőlők területe ez évben már csak 9.361 hektárt tett. Horvát-Szlavonországozokban a szőlőknek szénkéneggel való védelmezése ebben az évben sem volt alkalmazásban.

Hatalmasabb volt az *amerikai szőlővesszőkkel való védekezés*. A magyar anyaországban 1899-ben 46 állami amerikai szőlővesszőtelep állott fenn, 1.012 hektár területtel, melyből 660 hektár tényleg már be volt ültetve. Egyéb közérdekű telep még 500 működött s állított elő részint vesszőket, részint oltványokat, 460 hektár területen. Az 1899—1900. évi időszakban az állami telepeken rendelkezésre állott több mint 18 millió amerikai vessző és több mint 1 millió oltvány. Horvát-Szlavonországozokban 8 országos és 46 egyéb közérdekű amerikai szőlővesszőtelep működött, előbbi 63,3, utóbbi 18,4 hektár területtel, az állami szőlőtelepeken 4—5 millió vessző állott rendelkezésre. Az állami szőlőtelepek amerikai vesszőtermelésének 62,67⁰/₀-a riparia portalisra esett, mi eléggé mutatja, hogy ez az amerikai

alany az, a mely az igényeknek legáltalánosabban megfelel. A vesszőtermelésből 13'56°/_o riparia monticolára, 9'95°/_o vitis solonisra, 13'82°/_o egyéb fajtára esett.

Az állam a szakképzettség előmozdításával is igyekszik szolgálni hazai szőlőművelésünk érdekeit; különféle tanfolyamokat tart, melyek száma 1899-ben a Magyarbirodalomban 753-ra rúgott, mely tanfolyamokon nem kevesebb mint 31.119 egyén vett részt. Óriási is a haladás, mely a szőlőnek okszerű művelése és különböző szőlőbetegségek ellen való megvédelmezése tekintetében mutatkozik, ez már magában véve egy jobb jövő záloga, úgy hogy teljes bizalommal tekinthetünk szőlőművelésünk jövője elé.

Nemcsak a szőlőterület növekedett örvedetesen 1899-ben, hanem a szüret is elég kedvezően ütött ki. Az egész Magyarbirodalomban 2,041.000 hektoliter újbor termett, jó hétszázezer hektoliterrel több, mint a megelőző évben. Nem lehet azonban azt mondani, hogy ezen eredmény is kielégítő volna, nemcsak a régiek termése mögött marad el messze, mielőtt a phylloxerának a peronosporával karöltve történt pusztítása egyszerre oly rohamosan megapasztotta Magyarország bortermését, hanem még a 90-es években is volt év, mely valamivel kedvezőbb termést mutat fel az 1899-ik évinél, 1895-ben ugyanis már 2,191.000 hl. borunk termett. A termett új borból 1899-ben 1,726.000 a magyar anyaországra, 315.000 hl. pedig Horvát-Szlavonországra esett. Hektáronként átlagos bortermésünk az egész Magyarbirodalomban 8'01 hektolitert tett. A magyar anyaországban valamivel magasabb volt az átlag, 8'05, mint Horvát-Szlavonországon, hol csak 7'80 hektoliter újbort szürtek átlagosan egy hektárról. Az ország egyes részeinek termése között igen nagy eltérést látunk, a Tisza jobb partján mindössze csak 4'79 hl. termett hektáronként, a Tisza-Maros szögében ellenben 14'37 hl., kedvező volt még Erdélyben is, 10'59 hl. A Duna két partján és a Tisza bal partján többé-kevésbé meghaladta a 6 hl.-t, a Duna-Tisza között a 8 hl.-t is. Még nagyobb eltéréseket látunk az egyes törvényhatóságok között. Ugocsa vármegyében még az 1 hektolitert sem érte el, Szeged megyében ellenben a 33 hektolitert is meghaladta. A városi törvényhatóságoknál szintén látjuk ezeket az éles ellentéteket, Hódmező-Vásárhelyt csak 0'76 hl. az átlagos mennyiség, Sopronban ellenben 30'23 hl. A vármegyék között a következők mutatnak fel kedvezőbb termést: a már említett Szeged megyén kívül Arad megye (20'16 hl.), Szerém (14'93), Verőcze (11'86), Bács (10'89), Torontál (10'86), Sopron (10'78), Moson (10'76), Pozsega (10'47) és Alsó-Fehér (10'05), a többi vármegye termése a 10 hektolitert nem éri el. Vannak különben, és pedig elég sajnos, a bortermelés szempontjából fontos vármegyék is, hol a termés rendkívül csekély volt, így Baranya vármegyében hektáronként nem termett több 3'97, Borsodban 4'51, Zemplénben 4'34 hektoliternél.

Adataink szerint szőlő gyanánt 71.006 mm. adatott el, csaknem teljesen ugyanannyi, mint a megelőző évben. A szőlő- és bortermés értéke megfelelőleg a jelentékenyen nagyobb termésnek, értékben is nagyobb volt, 1898-ban 53'08 millió, 1899-ben pedig 73'51 millió koronát tett. Az érték kiszámításánál természetesen az újbornak múlt ősszel volt ára vétetett alapul, de ha tekintjük, hogy az 1898-iki termés a következő év elején és folyamán hasonlíthatatlanul jobb áron értékesült, mint az 1899-iki termés a folyó évben, kétségtelen, hogy az előny, a melyet a jobb termés nyújtott szőlősgazdáinknak, nem érvényesülhetett teljes mértékben, és így a magyar bortermelők szempontjából az 1899-ki év sem mondható kielégítőnek.

Ismeretesek az okok, melyek szőlő- és bortermésünk kedvező értékesítésének akadályául szolgálnak, s itt elég, ha a legfontosabbakra futólag rámutatunk. Csemege-szőlő termelésünk, a mint köztudomású, újabb időben roppant fejlődést vett, s különösen a homoki szőlők ültetésével, melyek egy része éppen a csemegefajok művelésére fektetett, ezen a téren meglepő eredményeket értünk el. Sajnos azonban, kivitelünk nem tud igazán nagy arányokat öltetni, a szállítási nehézségek miatt. Sokkal édesebb és zamatosabb szőlőknek, a velünk versenyző olasz és spanyol szőlővel szemben a szállíthatóság tekintetében megvan az a hát-

Borforgalom.

ránya, hogy vékonyabb héju és így kevésbé állja ki a messze földre való szállítást. A csomagoláshoz sem értünk úgy, mint az olaszok, akár a fürtök elhelyezésének czélszerűségét, akár a csomagolás külső csinját tekintjük. Azok a kísérletek, melyek az észak Németországba való szállítással történtek, nem mindig jártak a kívánt sikerrel, a versenyt nem tudjuk az olasz szőlővel felvenni, noha hazánk szinte utalva volna rá, hogy úgy Németországot, mint a többi északi országokat kitünő minőségű, édes, zamatos szőlőjével ellássa. Borunk értékesítésének akadályai között ki kell emelnünk azt a körülményt, hogy a mint szőlőink pusztulása és a peronospora elterjedése folytán borter-mésünk rohamosan alászállt, a belfogyasztás szintén nagyon megapadt. A külföld előtt viszont a borhamisítás rontotta meg a magyar bor hitelét, s borkivitelünk még nagyobb mértékben hanyatlott, mint a hogy azt a rendelkezésre álló belföldi készletek indokolnák. Míg azonban borkivitelünk fokozatosan hanyatlott, addig borbehozatalunk óriási mérvet öltött. Az utóbbi 10 év alatt borbehozatalunk és kivitelünk következőleg alakult:

	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet	Kiviteli többlet
	m é t e r m á z s a			
1890.	232.364	1,342.495	—	1,110.131
1891.	400.790	1,045.230	—	644.440
1892.	727.059	724.994	2.065	—
1893.	1,224.036	722.304	501.732	—
1894.	1,127.827	694.369	433.458	—
1895.	773.838	782.416	—	8.578
1896.	1,046.713	794.460	252.253	—
1897.	1,293.033	785.862	507.171	—
1898.	1,272.298	700.567	571.731	—
1899.	1,235.314	612.143	623.171	—

Sajnos, hogy borkivitelünk 1899-ben is jelentékenyen hanyatlott, kissé a behozatal is csökkent, de távolról sem oly arányban, mint a kivitel. Borbehozatalunkban az orosz-lán-rész Olaszországra esik; csak a hordókban behozott bort tekintve, Olaszországból 889.962 mm. bort hoztunk be, közel 20 millió korona értékben, sőt valószínűleg valamivel még többet, mert Trieszten át, a nélkül, hogy áruforgalmi statisztikánk meg tudná jelölni a bornak tulajdonképeni provenientiaját, 39.228 mm. bort hoztunk be, 863 ezer korona értékben, a melynek jelentékeny része kétségkívül szintén olasz bor. Borbehozatalunk Ausztriából szintén igen nagy, 1899-ben 292.105 métermázsára rúgott, több mint 8 millió korona értékben. E bornak túlnyomó része természetesen isztriai és dalmát bor s körülbelül ugyanoly szempont alá esik, mint az olasz bor. Palaczkos bort többet vittünk ki, mint a mennyit behoztunk, 3.537 métermázsa behozatallal szemben 8.030 métermázsa kivitel állt és a kivitt bor értéke is több mint 200.000 koronával haladta meg a behozott palaczkos bor értékét. A pezsgőboroknál már nem ily kedvező az arány, 3.134 métermázsa behozatallal csak 2.337 métermázsa kivitel áll szemben és míg a behozatal értéke 689.480 koronára rúgott, a kivitelé csak 350.550 koronát tett.

Gyümölcs-
termelés.

Gyümölcsstermelésünkről alig közölhetünk valami új adatot. Fölösleges volna újra idéznünk a gyümölcsfák számát, melyet az 1895. évi adatgyűjtés alapján már mult évi ismertetésünkben felsoroltunk, elég, ha gyümölcsstermelésünknek a külkereskedelmi forgalomban való szerepére kitérünk. A gyümölcsforgalom nagyságát a következő számok tüntetik fel:

A gyümölcs megnevezése	Behozatal	Kivitel	Behozatali többlet	Kiviteli többlet
	m é t e r m á z s a			
Dió	7.617	16.246	—	8.629
Mogyoró	3.579	310	3.269	—
Mandula	7.249	34	7.215	—
Alma, körte friss állapotban	117.070	108.816	8.254	—
Barack, cseresznye, meggy, szilva friss állapotban	94.284	130.807	—	36.523
Dinnye	1.487	11.242	—	9.755
Egyéb friss bogyós gyümölcs	1.365	10.351	—	8.986
Gyümölcs szárítva és elkészítve	1.945	5.992	—	4.047
Aszalt szilva	192.329	172.348	19.981	—

Látható e számokból, hogy friss barackból, cseresznyéből, meggyből s szilvából, továbbá dinnyéből, különböző bogyós gyümölcsökből, szárított gyümölcsből, dióból jóval többet viszünk ki, mint a mennyit behozunk. Friss almából és körtéből, valamint aszalt szilvából való behozatalunk, különösen a mi az értéket illeti, körülbelül egyensúlyban áll kivitelünkkel, ellenben mogyorót és még inkább mandulát, mely utóbbit a vámtarifa a déligyümölcsök közé sorol, aránytalanul többet és több értékűt hozunk be. A felsorolt gyümölcs behozatalának értéke 1899-ben 12,645.975, kivitelének értéke pedig 12,818.849 koronára rúgott.

A Magyarbirodalom *erdőterülete* 1899. év végén 9,037.844 hektárt tett, miből 7,507.402 hektár a magyar anyaországra, 1,530.442 hektár pedig a társorszárokra esett. Az egész Magyarbirodalom összes erdőterületéből 5,965.683 hektár erdő volt tervszerű kezelésre kötelezve; a mi pedig a talaj szerint való megoszlást illeti, 432.614 hektár véd-erdő volt; 122.050 hektár futóhomokon, 6,823.627 hektár feltétlen erdőtalajon állt, s csak 1,659.553 hektár nem állt feltétlen erdőtalajon, az összes területnek tehát 18³⁶/₁₀₀-a. Nagy különbség van e tekintetben az anyaország és a társorszárok között, a magyar anyaországban a nem feltétlen erdőtalajon álló erdők mindössze 968.909 hektárt tettek, vagyis 12⁹¹/₁₀₀-át foglalták el az összes erdőterületnek, a társorszárokban ellenben 690.644 hektár erdő vagyis 45¹³/₁₀₀ állt nem feltétlen erdőtalajon. Kitűnik ebből, hogy a Dráván túl jóval nagyobb arányban fordulnak elő oly erdők, melyek földje más művelési ág számára is alkalmas volna. Fanemek szerint, ismét a Magyarbirodalom összes erdeit tekintve, az egész állomány következőleg oszlott meg: tölgyfaerdő volt 2,417.833 hektár, bükk és más lomberdő 4,728.527 hektár, fenyőerdő 1,891.484 hektár. A Dráván innen és Dráván túl az egyes fanemek más-más arányban fordulnak elő, a tölgyerdőkre Magyarországon 27⁷²/₁₀₀, Horvát-Szlavonorszárokban 21⁹⁸/₁₀₀, a bükk- és más lomberdőkre a Dráván innen 49⁴⁰/₁₀₀, a Dráván túl 66⁶⁴/₁₀₀, a fenyőerdőkre az anyaországban 22⁸⁸/₁₀₀, a társorszárokban 11³⁸/₁₀₀ esett.

A kincstári erdőbirtokok összes területe, szintén az 1899. év végén, 1,554.628 hektárra rúgott, 203⁸⁷ millió korona értékkel. Az említett területből azonban 155.023 hektár a nem tulajdonképeni erdőterületre esett, hanem részint legelő, részint havasi legelő, részint rét, részint szántóföld, részint nem termő terület, részint beltelek foglalta el. Az összes erdőterületből 148.546 hektár használaton kívül állt, míg a rendes használat alatt levő erdőkből 190.850 hektár tölgyerdő, 384.817 hektár fenyőerdő, 663.031 hektár bükk- és más kemény lombfaerdő, 12.361 hektár pedig fűz, nyár és más puha lombfaerdő volt. A kincstári erdőkből kihasználható volt 1899-ben 36.603 hektár, tényleg azonban ebből a területből csupán 12.914 hektár használtatott ki, a tényleg kihasznált vágás-területben termett összesen 1,142.046 m³ épület- és tűzifa, 1,780.169 m³ tűzifa, összesen tehát 2,922.215 tömör köbméter fatömeg; értékesíthetetlenül visszamaradt az év végén 310.809 m³. Zárószámunk adatai szerint a kincstári erdőkből ez évben a bevétel 16,548.000 koro-

Erdészeti.

nára, a kiadás pedig 9,352.000 koronára rúgott, a tiszta jövedelem pedig 7,196.000 koronára.

A kincstár nagy gondot fordít az erdősítésekre. A kincstári erdők üzemterve szerint évenként 18.660 hektárt kell beerdősíteni, az 1899. évben a régebbi évek hátralékaival együtt 33.093 hektár volt összesen beerdősítendő, ebből tényleg beerdősített természetes úton 5.067, vetéssel 2.402, ültetéssel 13.146 hektár, összesen tehát 20.615 hektár, így a hátralék leszállt 15.095 hektárra. Az év folyamán foganatosított erdősítések költsége 380.906 koronát tett, hektáronként a természetes úton létrejött erdősítésekénél 93 fillért, a vetésnél 12¹⁶ koronát, az ültetésnél 26³⁹ koronát.

A kincstári erdők a beültetésre szükséges csemetét a kincstári csemetekertekből nyerik, a csemetekertek terjedelme 1899-ben kerekszám 400 hektárt tett. A csemetekertek azonban nemcsak a kincstári erdők szükségletét fedezik, hanem kopár területek befásítására magánosoknak is szolgáltatott csemetét. A kincstári csemetekertekből 1899-ben az erdőkincstár által foganatosított ültetéshez 40⁴ millió fenyő-, 7² millió tölgy-, 3³ millió egyéb lombfa, összesen 50⁹ millió csemete adatott ki. Magánosoknak kopárterületek befásítására kiosztott 14⁸ millió fenyő-, 4⁴ millió tölgy-, 6⁹ millió egyéb lombfa, összesen tehát 26¹ millió csemete. Az egyéb lombfát a magánosoknak kiszolgáltattott csemeték között az akác emeli oly magasra, a mely a fűtőhomok területek befásítására osztatik ki. A kopár és vizmosásos területek beerdősítésére a 1899. év folyamán úgy az erdőőri szakiskoláknál, valamint az országos erdőalap költségén, nemkülönben a magyar királyi erdő-kincstár s végül a selmeczbányai erdészeti akadémia költségén fentartott csemetekertekben összesen 75² millió csemete állt rendelkezésre, még pedig 16⁶ millió lucfenyő, 0⁸ millió jegenyefenyő, 8⁸ millió erdei fenyő, 18⁴ millió fekete fenyő, 0⁵ millió vörös fenyő, 13³ millió kocsányos tölgy, 1⁷ millió kocsánytalan tölgy, 2⁶ millió kóris, 10⁴ millió akác, 1⁰ millió fűz, nem említve a kisebb mennyiségben előforduló fánemeket.

A fa és egyéb erdei termékek külkereskedelmi forgalmunkban nagyon fontos szerepet játszanak, behozatalunk értéke 1899-ben ezekből az árukból összesen 16,333.760 kor.-ra, kivitelünk értéke pedig 90,896.216 koronára rúgott. Behozatalunkban legfontosabb szerepet játszanak a fűrészelt és faragott faárúk puhafából, melyekből 2,260.160 métermázsát hoztunk be 10,372.358 korona értékben, míg dongabehozatalunk 334.867 métermázsára rúgott 3,013.803 korona értékben. Fakivitelünk fontosabb árúit a következő számok mutatják:

	métermázsa	korona
Tüzifa	790.271	1,185.406
Kemény épület- és műfa	716.757	5,165.618
Puha épület- és műfa	1,382.773	4,481.629
Donga kemény fából	1,381.751	16,094.709
Vasúti talpfa	905.895	3,804.759
Fűrészelt és faragott faárú kemény fából	2,086.955	22,265.890
Fűrészelt és faragott faárú puha fából	3,327.033	23,579.540
Cserzőanyagkivonat	288.805	5,821.304
Cserzőhéjak	476.731	4,290.579

Ezek az erdészetnek azok a főbb termékei, melyek kivitelének értéke az 1899. évben az egy millió koronát meghaladta.

Kultur-
mérnökség.

A *kulturmérnökség* munkássága 1899-ben jelentékenyen túlszárnyalta a megelőző évit. A magyar anyaországban végrehajtott munkálatoknál összesen 2⁸⁸ millió köbméter földtömeg mozgósított. A kulturmérnökség tevékenysége 32.691 hektárra terjedt ki, s túlnyomólag ebben az esztendőben is lecsapolásból állt. E munkálat 32.226 hektárt ölelt fel, míg ellenben alagsövezés csak 407 hektáron hajtatott végre, öntözésre pedig csak 58 hektár rendeztetett be. Sajnos, hogy az öntözés nálunk ennyire nem tud meghonosodni, sajnosan tapasztaljuk, hogy e tekintetben nem haladás, hanem határozott hanyatlás mutat-

kozik, míg ugyanis 1892-ben 1.654 hektárt rendeztek be öntözésre, 1893-ban 1.805 hektárt, és még 1897-ben is 637 hektárt, addig 1898-ban már mindössze csak 3 hektáron honosították meg az öntözést. Az a csekély emelkedés, mely 1899-ben mutatkozik, a feladatok nagyságához képest számba sem jöhet.

A földművelésügyi minister úr jelentése után kevés mondani valónk lehet a *mezőgazdasági szakoktatásról*. A statisztikai adatok közül örömmel emeljük ki, hogy Magyarországon a gazdasági tanintézetek összes hallgatóinak száma évről-évre örvendetesen emelkedik és 1899-ben nem kevesebb mint 2.104-re rúgott. Az emelkedésben részt kér magának a gazdasági tanintézetek csaknem minden kategóriája; csak a legutóbbi évvel hasonlítva össze az 1899-ik év adatait, a felsőbb gazdasági tanintézetek hallgatóinak száma 910-ről 925-re, a földműves-iskoláké 465-ről 500-ra, a vinczellér-iskoláké pedig 272-ről 302-re emelkedett. Sokkal nagyobb volna az emelkedés, ha a régibb évek adataival hasonlítottuk volna össze, mert az 1898. év is már igen kedvező eredményeket mutatott. Horvát-Szlavonországokban nem látunk hasonló eredményt, itt a tanulók száma 1899-ben csak 198 volt, míg a megelőző évben 200.

Mezőgazdasági
szakoktatás

Érdekes a tanulók anyanyelv szerint való megoszlása. Csak a magyar anyaországra szorítkozva, az összes tanulóknak 84'55 % a magyar volt, 9'41 % a német, 2'24 % a tót, 2'33 % a oláh, 0'52 % a ruthén, 0'14 % a horvát, 0'76 % a szerb, 0'05 % a pedig egyéb anyanyelvű. Ez az arány még sokkal kedvezőbb volna, ha a földműves iskolák le nem szállítanák a magyarság arányát, míg ugyanis a felsőbb gazdasági tanintézetek hallgatóinak 97'19 % a magyar anyanyelvű volt, a földműves-iskolák tanulóinak csak 64'20 % a, míg a német ajkúak 25'20 %-kal szerepelnek, a mi főleg az erdélyrészi száz földműves-iskolák látogatottságának tulajdonítható.

Régóta érezzük, hogy mily nagy érdeke mezőgazdaságunknak, hogy a gazdaságokat, akár mint tulajdonosok, akár mint bérlők, akár mint gazdatisztek, szakképzett egyének vezessék, kik a modern gazdasági haladásnak hivatott képviselői legyenek. A mi a felsőbb gazdasági intézetek hallgatóit illeti, ide számítva a magyar királyi állatorvosi akadémia növendékeit is, de mellözve a selmeczbányai erdészeti akadémia hallgatóit, összesen 199 egyén nyert oklevelet, a magyar közép- és nagy gazdaságok számához képest tehát még mindig aránytalanul kevés.

Az *erdészeti szakképzés* ismertetésére szolgáljon a következő néhány adat. A selmeczbányai erdészeti akadémian a tanulók száma 1899-ben 93 volt, több mint a három megelőző évben, de jelentékenyen kisebb, mint a 90-es évek első felében. Az erdőri szakvizsgáknál viszont némi hanyatlást látunk, a mennyiben 1899-ben 380 egyén vizsgáltatott meg, a megelőző évben 423, a különbség tehát 43; örvendetes, hogy a különbség jó része a bukottakra esik, nem kevesebb mint 24 s így az eredménynyel vizsgázottak száma tulajdonképen csak 19-czel volt kevesebb 1899-ben mint a megelőző évben.

Lépten-nyomon találkozunk azokkal a törekvésekkel, melyeket az állam földművelésünk előmozdítása érdekében kifejt, ezek közt és a magántevékenység között középső helyet foglal el a gazdatársadalom cselekvése, mely főleg a *gazdasági egyesületek* működésében nyilatkozik. Nem kívánunk itt kiterjeszkedni gazdasági egyesületeink és a gazdaságkörök működésének jellemzésére, csakis a statisztikai adatok egyszerű felsorolására szorítkozunk. Az egész országra kiterjedő egyesület egy van, több megyére kiterjedő három, egy megyére kiterjedő általános gazdasági egyesület 51, egy megyénél kisebb hatáskörrel bíró általános jellegű egyesület viszont 152, a gazdaságok egyes ágaival foglalkozó egyesület pedig részint az egész országra, részint egyes megyékre, részint kisebb területek szorítkozó összesen 38 működött. Az összes gazdasági egyesületek és körök tagjainak létszáma 1899. évben 70.168-ra rúgott, a törzsvagyon pedig 3,943.495 koronát tett, bevételeik 1,796.322 koronára, kiadásai 1,498.612 koronára rúgtak.

A mezőgazdaság szempontjából nagy fontossággal bírnak a munkabérvizonyok, minthogy épen a *napszámok* a termelési költség igen jelentékeny tényezőjét alkotják. De nemcsak a mezőgazdaság szempontjából bírnak fontossággal a napszámok, szociális szempontból ép oly nagy jelentőségűek, különösen nálunk, mert, a mint a népszámlálás adataiból tudjuk, nagy vidékeken, névszerint a magyar alföld számos vármegyéjében, a mezőgazdasági munkások a népességnek aránytalanul nagy százalékát teszik.

A mezőgazdasági napszámokat tulajdonképen minél kisebb területen kellene vizsgálunk, minthogy az a kiegyenlítődés, a mely a termények áránál a szállítóeszközök mai tökéletessége mellett többé-kevésbé bekövetkezik, a napszámok tekintetében nem igen jut érvényre. Itt a helyi viszonyok alakítólag, sőt döntőleg hatnak. A jelentés évkönyvi része törvényhatóságokint tünteti fel a napszámokat; itt nem volna helye hasonló részletességbe bocsátkoznunk, elég ha országrészenként feltüntetjük a jellemzőbb különbségeket, melyeket a következő átlagszámok mutatnak:

	Férfinapszám				Női napszám				Gyermeknapszám			
	tavaszi	nyári	őszi	téli	tavaszi	nyári	őszi	téli	tavaszi	nyári	őszi	téli
	ellátás nélkül fillérekben											
Duna bal partja	115	172	129	92	81	109	89	64	55	72	60	45
Duna jobb partja	103	179	125	87	80	119	92	68	56	79	63	49
Duna-Tisza köze	120	220	143	97	90	148	102	75	60	94	70	51
Tisza jobb partja	119	176	130	98	75	104	82	63	51	69	56	42
Tisza bal partja	101	181	128	83	74	117	90	67	50	79	60	45
Tisza-Maros szöge	104	194	135	94	87	124	100	73	57	84	66	50
Erdély	99	134	109	83	73	104	84	65	51	67	55	43
Országos átlag	108	176	127	90	80	116	91	68	54	77	65	47
Horvát-Szlavonországok	138	180	137	121	107	137	105	93	67	71	64	56

Összehasonlításainknál csak az ellátás nélküli napszámokra vagyunk tekintettel, minthogy az ellátás különfélesége nagy mértékben zavarja az adatok összehasonlíthatóságát. A mi első tekintetre szembeűnik, az, hogy Horvát-Szlavonországokban úgy a férfi-, mint a női- és gyermeknapszám jelentékenyen magasabb, mint az anyaország átlaga. A napszám általában a Duna-Tisza közén a legmagasabb, a mit részint a főváros közelsége, részint a nagyobb vagyonság, részint a munkások nagyobb igényei s helyenkint a termőföldhöz képest a csekélyebb népesség magyaráznak. A többi országrészekben a napszámok magassága váltakozik az egyes évszakok szerint, a férfiak tavaszi napszáma a Duna-Tisza köze után legmagasabb a Tisza jobb partján, azután a Duna bal partján, legalacsonyabb ellenben Erdélyben és a Tisza bal partján, de alacsony még a Duna jobb partján és a Tisza-Maros szögében is. A nyári férfinapszám a Duna-Tisza köze után már a Tisza-Maros szögében a legmagasabb, melynek jó része határozott alföldi jelleggel bír és a hol a nyári hónapokban az összetorlódtott mezei munka lényegesen emeli a napszámokat. A férfiak őszi napszáma szintén itt a legmagasabb, természetesen eltekintve a Duna-Tisza közétől, a mely, a mint említettük, csaknem kivétel nélkül legelől áll, a téli napszám ellenben a Tisza jobb partján már magasabb, mint a Tisza-Maros szögében, hol azonban a téli napszám is elég magas. Legalacsonyabb a napszám az év minden szakában az erdélyrészi vármegyékben. Nem szükséges kitérnünk a női- és gyermeknapszámra, mely utóvégre többé-kevésbé a férfinapszám szerint alakul.

A napszámok magasságából azonban még távolról sem lehet megítélni valamely vidék vagy országrész mezőgazdasági munkásnépének kedvező vagy kedvezőtlen helyzetét. A mint a fentebbi számok mutatják, túlságosan alacsonynak ezek az átlagszámok épen nem mondhatók, sőt a nyári napszám határozottan magas. A baj nem is az alacsony napszámokban

rejlik, hanem abban, hogy az évnek nem minden szakában kínálkozik munkára alkalom s a munkásnép az esztendőnek jelentékeny részét kereset nélkül kénytelen eltölteni. Alig kiszámítható, kétségkívül milliókra megy a veszteség, a mely a fel nem használt munkaerő elvesztése folytán az országra hárul. Az improductiv módon eltöltött idő s a felhasználatlanul megsemmisült munkaerő jól gyümölcsöztetve tisztességes megélhetést biztosítana annak a munkásnépnek, mely most gyakran a megélhetés nehézségeivel küzd, sőt nem egyszer épen a munkahiány miatt idegen földre kénytelen vándorolni, hogy megkeresse mindennapi kenyerét.

Az 1895. évi VIII. törvényczikk alapján végrehajtott mezőgazdasági statisztikai összeírás feldolgozott eredményei sok irányban érdekes világot vetnek a *gazdaságokra*, melyek a mezőgazdasági termelésnek tulajdonképeni alapját képezik. Utalva az olvasót az évkönyvi rész adataira, itt csak a legfőbb szám adatok fölemlítésére szorítkozunk.

A Magyarbirodalom összes gazdaságainak száma kerekén 2⁸ millióra rúg. E számnak több mint felét (1,459.893-at) az 5 holdnál kisebb törpegazdaságok teszik, az 5—100 holdas kisgazdaságok száma 1,311.218-ra rúg, míg ellenben középgazdaság csak 20.797, nagygazdaság csak 3.977 találtatott. A törpegazdaságok jelentékeny részét mezei gazdaságnak nevezni nem is lehet, 616.835 gazdaság területe még az egy holdat sem éri el, sőt ezek közül is 318.190-hez szántóföld egyáltalán nem is tartozott, hanem az egész gazdaság csak egy kis kertből vagy szőlőből állt.

Egészen másképp alakulnak az arányok, ha a gazdaságoknak nem számát, hanem területét tekintjük. A gazdaságoknak 23,893.434 hektárt tevő összes területéből, melybe nem foglaltattak be a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok, a törpegazdaságokra csak 1,467.533 hold (6¹%) esik, a kisgazdaságokra ellenben 11,574.860 hektár (48⁵%), a középgazdaságokra 3,399.401 hektár (14²%), a nagygazdaságokra pedig 7,451.640 hektár (31²%). Ez adatok, kivált a zárjel közé foglalt viszonyszámok, világosan mutatják, hogy birtokmegoszlás tekintetében nincs meg nálunk a helyes egyensúly, a középbirtokok aránytalanul csekély tért foglalnak el. Különösen gyenge a középgazdaságok aránya a Dráván túl, hol a gazdaságok összes területéből csak 5²%-kal részesülnek, sőt vannak egyes vármegyék (Lika-Krbava és Modrus-Fiume), hol még egy százalékkal sem. A magyar anyaországban a következő vármegyékben a leggyöngébb a középgazdaságok aránya: Árvában (2⁸%), Brassóban (4⁰%), Fogarasban (5⁴%), Krassó-Szörényben (5⁹%), Besztercze-Naszódban (6⁴%).

Az egyes művelési ágak a gazdaságok különböző nagyságú kategóriáiban nem egyforma tért foglalnak el. Úgy a törpe-, mint a kis- és középgazdaságokban a területnek túlnyomó része szántóföld, a nagygazdaságokban ellenben az első helyet az erdő foglalja el, melyre a területnek 42³%-a esik, míg a szántóföldre csak 32¹%. A szántóföld aránya legnagyobb a kisgazdaságoknál: 67¹%, legközelebb állanak ehhez a törpegazdaságok 62⁴%-kal, a középgazdaságoknál ellenben az arányszám leszáll 57²%-ra, a nagygazdaságoknál pedig, a mint említettük, 32¹%-ra. A kertnél, a mint a legalacsonyabbtól a magasabb kategóriák felé haladunk, szabályszerű csökkenés mutatkozik. A kert a törpegazdaságok területének 6⁸%-át foglalja el, míg ellenben a nagygazdaságoknál leszáll 0⁴%-ra. A rétnél ugyanaz az irányzat mutatkozik, mint a szántóföldnél, legnagyobb mértékben szerepel a rét a kisgazdaságoknál, kevésbé a törpegazdaságok területében, még kisebb mértékben a közép- és leggyöngébben a nagygazdaságoknál. A szőlő viszont ismét ugyanazon a nyomon halad, mint a kert; a törpegazdaságok területében foglal el legnagyobb helyet, s fokozatosan csökkenve, legkisebbet a nagygazdaságokban. Egészen megfordított az arány a legelőnél és az erdőnél, mely két művelési ág a törpegazdaságoknál rendkívül gyengén van képviselve s fokozatosan emelkedik a magasabb kategóriák felé.

A nagy mezőgazdasági statisztika a gazdaságokat nemcsak nagyságuk, hanem

Mezőgazdasági
üzemek.

kezelési módjuk szerint is csoportosította, megkülönböztetve a házilag kezelt tulajdon, a házilag kezelt haszonélvezeti, a haszonbéres és a vegyes jellegű gazdaságokat, mely utóbbiakhoz azokat sorolta, melyeknél a terület egy része haszonbéres, más része pedig tulajdon vagy haszonélvezeti birtok volt. A gazdaságoknak akár számát, akár területét tekintjük, a házilag kezelt tulajdongazdaságok vannak erős túlsúlyban. A gazdaságok számából a tulajdongazdaságokra 87,4, a haszonélvezetiekre 1,5, a haszonbéresekre 2,6, a vegyes jellegűekre 8,5% esett; a gazdaságok területéből pedig a házi kezelés alatt álló tulajdongazdaságokra 70, a haszonélvezetiekre 5, a haszonbéresekre 8,6, a vegyes jellegűekre 16,4% esett. A vegyes jellegű gazdaságoknak több mint fele a gazdálkodónak tulajdonbirtoka volt; ezzel együtt a házilag kezelt tulajdonbirtokoknak az összes területben való részesülési aránya 78,4%-ra emelkedett.

Gazdasági gépek
és eszközök.

Az 1895. évi mezőgazdasági statisztikai összeírás a gazdasági gépeket és fontosabb eszközöket is számbavette. Valóban alapvető munkának tekinthetjük ezt a munkálatot, minthogy a hetvenes években végrehajtott kísérlet egyáltalán nem sikerült. Ez adatgyűjtés szerint, ha csak a legfontosabb gazdasági gépekre szorítkozunk, 9.816 lokomobil, 9.509 gőzerő által hajtott cséplőszekrény, 179 gőzeke, 391 egyéb gőzgép, 385 szélmotor, 45 villamos, 85 petroleum-, 18 benzin- és 245 vízmotor állt működésben. A motorikus erő által hajtott gépeken kívül az állati erőre készített gépek közül megemlíthetjük, hogy 1.592.653 eke és kultivátor volt alkalmazásban, ebből 1.188.830 fagerendelyű egyes eke, 177.479 vasgerendelyű egyes eke, 55.811 kettős, 21.069 hármas, 20.398 mélyítő, 103.242 töltőgető eke és 25.824 kultivátor. Boronát 1.353.937-et vettünk számba, mely számból 159.679 vaskerettel bíró borona volt. Henger 145.024 alkalmaztatott, vetőgép pedig 45.934, még pedig, a mi igen örvendetes, a legnagyobb rész sorvetőgép volt. A sorvetőgépek, melyekkel annyi magot lehet megtakarítani, s mely a vetések jóságát is nem csekély mértékben előmozdítja, ma már általános elterjedésnek örvendenek, s nemcsak a nagy- és közép-, hanem igen sok kiscgazdaság is használja ezt a becses gazdasági gépet. 1895 novemberében már 39.298 darab sorvetőgép volt a Magyarbirodalom összes gazdaságának birtokában. Arató- és kaszálógép a magyar anyaországban magában közel 5.000 darab volt alkalmazásban, pedig tudjuk, hogy az agrárszocialisták mozgalom az összeírás óta, a gazdákat, különösen 1897-ben és 1898-ban, nagyszámú aratógép beszerzésére bírta. Nem mondható ez örvendetesnek szociális szempontból, minthogy az aratógépek nagymérvű alkalmazása a mezőgazdasági munkásnépet legjövődelműbb keresetétől, az aratási munkáktól fosztja meg, ha nem is egészen, de nem csekély mértékben. A mezőgazdasági munkások megélhetése ezáltal még nehezebbé válik s a szociális bajok még inkább elmérgesednek.

Ismét az egész Magyarbirodalom adatait tekintve, lógereblyét 26.554 darabot vett számba az összeírás, járgányt 48.246-ot, cséplőszekrényt 49.342-öt, kukoriczamorzsólót 35.806-ot, rostát 291.761-et, konkolyválasztót 22.084 darabot, a takarmány-előkészítő gépek és eszközök száma is nagyon szépen megnövekedett, szecs kavágó 180.592 darab volt alkalmazásban, répavágó 52.746, daráló 34.408, szénasajtoló 1.013, gőzfűlesztő 3.987 db. A szekerek száma 1.545.859 darabra rúgott, melyből 946.006 darab vastengelyű volt. Sajnos, hogy az okszerű trágyakezelés még oly kis mértékben tudott gyökeret verni hazánkban, hogy összesen csak 3.024 trágyalészivattyú volt alkalmazásban, holott a mint fentebb láttuk, a közép- és nagygazdaságok száma megközelítette a 25 ezret, így tehát még minden nyolczadik közép- és nagygazdaságra sem esik egy trágyaszivattyú. Kétségkívül ez lényeges fogyatkozása mezőgazdaságunknak, pedig a mint a felsorolt gazdasági gépek számadatai mutatják, úgy a talajművelő, mint a takarmánykészítő modern gépek és eszközök alkalmazásában mezőgazdaságunk már eddig is szép eredményt tud felmutatni.

Nem mondható örvendetesnek, hogy az ingatlanok, különösen a földbirtokok, melyeknek jellegét épen az állandóság adja meg, sűrűn cserélnek gazdát. Az 1899.

év e tekintetben épen nem volt kedvező, az egész Magyarbirodalomban ebben az évben 499.615 *birtokváltás* történt, 105.000-rel több, mint még 1891-ben. A birtokváltás a Birtokváltások. legtöbb esetben, az esetek 72²⁵/₀-ában, ez évben is szerződés által történt, a szerződés által történt birtokváltások arányszáma azonban már több éven keresztül évről-évre csökken, ellenben sajnos, a végrehajtás által történt változások úgy abszolút, mint relatív száma emelkedik; az ingatlanok 1898-ban 18.070 esetben, az esetek 3⁸¹/₀-ában, cseréltek gazdát végrehajtás által, míg 1899-ben már 19.930 esetben, az összes esetek 3⁹⁹/₀-ában. Nagy mértékben emelkedett a haláleset folytán történt birtokváltások eseteinek száma is.

Az összes birtokváltás pénzértéke 800⁴ millió koronára rúgott, kerek 200 millióval többre, mint 1891-ben, de a megelőző két év összegének az 1899-ik évi összeg alatta maradt. 1899-ben a szerződés által 499⁷, végrehajtás által 35⁵, haláleset következtében 265² millió korona értékű ingatlan cserélt gazdát.

STATISZTIKAI ADATOK.

1851

/1866/

Az erdőgazdálkodás és a faipar fejlődésének története Magyarországon az 1851-es évtől kezdődik. Ekkor hozták ki az erdőrendelkezést, amely szabályozta az erdőgazdálkodást és a faipari tevékenységet. A törvény célja az erdővel való fenntartható gazdálkodás biztosítása volt.

Az erdőgazdálkodás és a faipar fejlődésének története Magyarországon az 1851-es évtől kezdődik. Ekkor hozták ki az erdőrendelkezést, amely szabályozta az erdőgazdálkodást és a faipari tevékenységet. A törvény célja az erdővel való fenntartható gazdálkodás biztosítása volt. A faipar fejlődésének története Magyarországon az 1851-es évtől kezdődik. Ekkor hozták ki az erdőrendelkezést, amely szabályozta az erdőgazdálkodást és a faipari tevékenységet. A törvény célja az erdővel való fenntartható gazdálkodás biztosítása volt.

1851

1866

Az erdőgazdálkodás és a faipar fejlődésének története Magyarországon az 1851-es évtől kezdődik. Ekkor hozták ki az erdőrendelkezést, amely szabályozta az erdőgazdálkodást és a faipari tevékenységet. A törvény célja az erdővel való fenntartható gazdálkodás biztosítása volt.

1. Összetételéről feltekinthető népesség az 1858-iki népszámlálás szerint.

Összetétel az egészországi viszony	Magyarország			Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye			Magyarországon		
	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.
Összesen	1,347,745	149,302	1,497,047	263,382	24,958	288,340	1,796,252	166,025	1,962,277
férfiak	659,041	72,000	731,041	138,396	12,480	150,876	1,111,041	102,000	1,213,041
nők	688,704	77,302	766,006	124,986	12,478	137,464	685,211	64,025	749,236
0-14 évesek	312,730	33,817	346,547	65,981	6,240	72,221	300,000	28,000	328,000
15-64 évesek	412,730	43,817	456,547	84,986	8,240	93,226	400,000	38,000	438,000
65+ évesek	163,244	17,678	180,922	34,019	3,478	37,497	165,211	16,025	181,236
Összesen	1,347,745	149,302	1,497,047	263,382	24,958	288,340	1,796,252	166,025	1,962,277

STATISZTIKAI ADATOK.

1858-1866-1874-1880-1886-1892-1898-1904-1910-1916-1922-1928-1934-1940-1946-1952-1958-1964-1970-1976-1982-1988-1994-2000-2006-2012-2018-2024

Népesség	1858		1866		1874		1880		1886	
	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.	szék.
Összesen	1,347,745	149,302	1,497,047	263,382	24,958	288,340	1,796,252	166,025	1,962,277	2,128,302
férfiak	659,041	72,000	731,041	138,396	12,480	150,876	1,111,041	102,000	1,213,041	1,275,041
nők	688,704	77,302	766,006	124,986	12,478	137,464	685,211	64,025	749,236	853,261
0-14 évesek	312,730	33,817	346,547	65,981	6,240	72,221	300,000	28,000	328,000	340,000
15-64 évesek	412,730	43,817	456,547	84,986	8,240	93,226	400,000	38,000	438,000	450,000
65+ évesek	163,244	17,678	180,922	34,019	3,478	37,497	165,211	16,025	181,236	190,000
Összesen	1,347,745	149,302	1,497,047	263,382	24,958	288,340	1,796,252	166,025	1,962,277	2,128,302

1. Őstermeléssel foglalkozó népesség az 1890-iki népszámlálás szerint.

Őstermelési ág, foglalkozási viszony	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt	férfi	nő	együtt
a) Keresők.									
<i>Mezőgazdaság:</i> Földbirt., földm.	1,462.940	140.202	1,603.142	263.082	24.848	287.930	1,726.022	165.050	1,891.072
Bérlő	8.562	265	8.827	1.246	66	1.312	9.808	331	10.139
Tiszt	9.087	—	9.087	503	—	503	9.590	—	9.590
Mérnök	128	—	128	20	—	20	148	—	148
Gépész	1.901	—	1.901	47	—	47	1.948	—	1.948
Szolga (béres, p.)	512.722	13.317	526.039	39.286	14.892	54.178	552.008	28.209	580.217
Napszámos (zsell.)	185.391	94.055	279.446	26.059	29.341	55.400	211.450	123.396	334.846
Családi kisegítő	654.799	440.762	1,095.561	245.233	278.334	523.567	900.032	719.096	1,619.128
Összesen	2,835.530	688.601	3,524.131	575.476	347.481	922.957	3,411.006	1,036.082	4,447.088
Erdészet	22.417	314	22.731	2.038	—	2.038	24.455	314	24.769
Szénégetés	2.202	49	2.251	262	31	293	2.464	80	2.544
Méhészet	117	13	130	3	—	3	120	13	133
Selyemtenyésztés	40	8	48	14	41	55	54	49	103
Haltenyésztés	16	—	16	—	—	—	16	—	16
Összesen	2,860.322	688.985	3,549.307	577.793	347.553	925.346	3,438.115	1,036.538	4,474.653
Napszámosok ¹⁾	651.641	583.084	1,234.725	3.438	4.121	7.559	655.079	587.205	1,242.284
Együtt	3,511,963	1,272.069	4,784.032	581.231	351.674	932.905	4,093.194	1,623.743	5,716.937
b) Eltartottak	2,144.217	4,539.589	6,683.806	345.379	597.761	943.140	2,489.596	5,137.350	7,626.946
Mindöss	5,656.180	5,811.658	11,467.838	926.610	949.435	1,876.045	6,582.790	6,761.093	13,343.883
Az össz. nép. %-ában	37'06	38'08	75'14	42'03	43'12	85'20	37'69	38'72	76'41

¹⁾ Az 1890. évi népszámlálás alkalmával igen sok napszámos vétetett fel közelebbi meghatározás nélkül. Miután ezek nagy része kétségkívül a mezőgazdaságban foglalkozik, czél szerűnek tartottuk számukat az őstermeléssel foglalkozók számával párhuzamba állítani.

2. A gazdaságok száma és területe a gazdaságok nagyságkategoriai szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás alapján.¹⁾

a) Abszolút számokban.

A gazdaságok nagysága	A gazdaságok száma			A gazdaságok területe hektároiban		
	Magyar- országon	Horvát- Szlavon- országokban	a Magyar- birodalom- ban	Magyar- országon	Horvát- Szlavon- országokban	a Magyar- birodalom- ban
1 holdon alul, szántóföld nélkül	294.475	23.715	318.190	53.218	4.558	57.776
1 holdon alul, szántófölddel	268.474	30.171	298.645	80.296	9.469	89.765
1— 5 holdig	716.769	126.289	843.058	1,106.708	213.284	1,319.992
5— 10 »	458.535	110.999	569.534	1,908.860	463.136	2,371.996
10— 20 »	385.381	81.657	467.038	3,105.280	649.303	3.754.583
20— 50 »	205.181	30.603	235.784	3,459.737	494.489	3,954.226
50— 100 »	36.032	2.830	38.862	1,387.822	106.232	1,494.054
100— 200 »	10.275	550	10.825	807.636	42.431	850.067
200— 500 »	6.448	263	6.711	1,163.262	48.658	1,211.920
500—1000 »	3.144	117	3.261	1,288.410	49.005	1,337.415
1000 holdon felül	3.768	209	3.977	6,848.818	602.822	7,451.640
Összesen	2,388.482	407.403	2,795.885	21,210.047	2,683.387	23,893.434
Törpegazdaság (0—5 holdas)	1,279.718	180.175	1,459.893	1,240.222	227.311	1,467.533
Kisgazdaság (5—100 holdas)	1,085.129	226.089	1,311.218	9,861.699	1,713.161	11,574.860
Középgazdaság (100—1000 holdas)	19.867	930	20.797	3,259.308	140.093	3,399.401
Nagygazdaság (1000 holdnál nagyobb)	3.768	209	3.977	6,848.818	602.822	7,451.640
Összesen	2,388.482	407.403	2,795.885	21,210.047	2,683.387	23,893.434

¹⁾ Itt csak a tulajdonképeni mezőgazdasági üzemek vétettek föl, a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok egészen figyelmen kívül hagyattak.

A gazdaságok száma és területe a gazdaságok nagyságkategóriái szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás alapján.

b) Az összes gazdaságokból és a gazdaságok összes területéből az egyes nagyságkategóriákra eső %-os arány, valamint a gazdaságok átlagos területe nagyságkategóriák szerint.

A gazdaságok nagysága	Az összes gazdaságokból			A gazdaságok összes területéből			Átlag esett 1—1 gazdaságra az egyes nagyságkategóriákban		
	az egyes nagyságkategóriákra esett %						Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban
	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban			
1 holdon alul, szántóföld nélkül	12'4	5'8	11'4	0'2	0'2	0'2	0'1	0'2	0'2
1 holdon alul, szántófölddel	11'2	7'4	10'7	0'4	0'4	0'4	0'3	0'3	0'3
1— 5 holdig	30'0	31'0	30'1	5'2	7'9	5'5	1'5	1'7	1'6
5— 10 »	19'2	27'3	20'4	9'0	17'3	9'9	4'2	4'2	4'2
10— 20 »	16'1	20'0	16'7	14'6	24'2	15'7	8'1	8'0	8'0
20— 50 »	8'6	7'5	8'4	16'3	18'4	16'6	16'9	16'2	16'8
50— 100 »	1'5	0'7	1'4	6'6	3'9	6'3	38'5	37'5	38'4
100— 200 »	0'4	0'1	0'4	3'8	1'6	3'5	78'6	77'1	78'5
200— 500 »	0'3	0'1	0'2	5'5	1'8	5'1	180'4	185'0	180'6
500—1000 »	0'1	0'0	0'1	6'1	1'8	5'6	409'8	418'8	410'1
1000 holdon felül	0'2	0'1	0'2	32'3	22'5	31'2	1.817'6	2.884'3	1.873'7
Összesen	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	9'3	6'6	8'5
Törpegazdaság (0—5 holdas)	53'6	44'2	52'2	5'8	8'5	6'1	0'9	1'3	1'0
Kisgazdaság (5—100 holdas)	45'4	55'5	46'9	46'5	63'8	48'5	9'1	7'6	8'8
Középgazdaság (100—1000 holdas)	0'8	0'2	0'7	15'4	5'2	14'2	164'1	150'6	163'5
Nagygazdaság (1000 holdnál nagyobb)	0'2	0'1	0'2	32'3	22'5	31'2	1.817'6	2.884'3	1.873'7
Összesen	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	9'3	6'6	8'5

3. A gazdaságok %-os megoszlása nagyságkategóriák szerint törvényhatóságokint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a				Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a			
		törpe-	kis-	közép-	nagy-			törpe-	kis-	közép-	nagy-
		gazdaságokra %						gazdaságokra %			
I. Magyarország.											
a) Duna bal partja.											
1	Árva vármegye	3'6	67'6	2'6	26'2	5	Moson vármegye	3'5	45'6	15'2	35'7
2	Bars »	7'1	43'1	14'9	34'9	6	Somogy »	3'9	27'9	9'3	58'9
3	Esztergom »	7'4	46'3	8'7	37'6	7	Sopron »	7'8	43'1	7'9	41'2
4	Hont »	4'9	42'5	17'8	34'8		Sopron, th. j. v.	18'6	48'1	12'8	20'5
	Selm.- és Bélab., th. j. v.	9'1	22'3	8'4	60'2	8	Tolna vármegye	7'3	44'3	9'4	39'0
5	Liptó vármegye	8'5	51'2	17'0	23'3	9	Vas »	6'7	54'5	11'0	27'8
6	Nógrád »	5'0	30'0	24'6	40'4	10	Veszprém »	4'4	35'8	12'7	47'4
7	Nyitra »	7'2	41'3	19'1	32'4	11	Zala »	11'1	36'3	11'7	40'9
8	Pozsony »	6'0	41'7	13'3	39'0		Összesen	6'1	39'2	11'2	43'5
	Pozsony, th. j. v.	33'7	63'6	2'7	—	c) Duna-Tisza köze.					
9	Trencsén vármegye	7'2	50'0	14'0	28'8	1	Bács-Bodrog vármegye	4'7	60'5	16'5	18'3
10	Turóc »	4'4	45'3	19'3	31'0		Baja, th. j. v.	10'3	35'7	25'8	28'2
11	Zólyom »	10'4	50'6	10'2	28'8		Szabadka, th. j. v.	4'9	51'0	35'8	8'3
	Összesen	6'4	43'9	15'9	33'8		Ujvidék, th. j. v.	5'0	44'2	38'7	12'1
b) Duna jobb partja.											
1	Baranya vármegye	5'8	51'2	8'5	34'5		Zombor, th. j. v.	4'2	53'1	36'7	6'0
	Pécs, th. j. v.	18'1	26'9	15'1	39'9	2	Csongrád vármegye	4'8	41'6	17'4	36'2
2	Fejér vármegye	4'1	21'7	10'7	63'5		H.-Vásárhely, th. j. v.	4'8	68'6	25'7	0'9
	Szék.-Fejérvár, th. j. v.	12'1	63'3	11'0	13'6	3	Szeged, th. j. v.	8'5	76'9	14'6	0'0
3	Győr vármegye	5'6	35'5	19'6	39'3		Heves vármegye	5'4	31'1	19'0	44'5
	Győr, th. j. v.	11'3	73'2	15'5	—	4	Jász-N.-K.-Szoln. várm.	4'4	46'2	22'4	27'0
4	Komárom vármegye	3'9	36'9	16'6	42'6		Pest-P.-S.-K.-Kun »	5'4	41'8	23'6	29'2
	Komárom, th. j. v.	10'7	32'9	19'1	37'3		Budapest, sz.-főváros	32'3	56'7	11'0	0'0
							Kecskemét, th. j. v.	2'7	40'2	28'3	28'8
	Összesen	5'1	47'4	21'3	26'2						

A gazdaságok %-os megoszlása nagyságkategóriák szerint törvényhatóságokint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a				Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a			
		törpe-	ki-	közép-	nagy-			törpe-	ki-	közép-	nagy-
d) Tisza jobb partja.					g) Erdély.						
1	Abauj-Torna vármegye	4'8	37'4	23'5	34'3	1	A.-Fehér vármegye	8'0	58'5	16'2	17'3
	Kassa, th. j. v. ...	15'1	58'0	26'9	0'0	2	Beszt.-Naszód »	5'5	84'4	6'4	3'7
2	Bereg vármegye	6'1	36'9	8'3	48'7	3	Brassó »	12'6	81'0	4'0	2'4
3	Borsod »	6'2	38'0	22'1	33'7	4	Csik »	5'0	71'1	9'8	14'1
4	Gömör »	4'2	33'8	16'4	45'6	5	Fogaras »	6'1	79'9	5'4	8'6
5	Sáros »	4'0	44'1	21'7	30'2	6	Háromszék »	7'6	49'9	17'4	25'1
6	Szepes »	5'6	51'1	13'1	30'2	7	Hunyad »	6'4	61'8	9'1	22'7
7	Ung »	8'3	48'5	15'7	27'5	8	Kis-Küküllő »	8'4	54'8	21'9	14'9
8	Zemplén »	4'4	29'2	16'0	50'4	9	Kolozs »	4'9	47'1	18'7	29'3
	Összesen ...	5'2	38'0	17'0	39'8	10	Kolozsvár, th. j. v. ...	10'9	58'0	20'7	10'4
e) Tisza bal partja.					h) Fiume város és ker.						
1	Békés vármegye	4'7	42'1	16'5	36'7		Magyarország össz. ...	6'7	61'2	13'8	18'3
2	Bihar »	5'7	32'3	11'2	50'8		Magyarország össz. ...	5'8	46'5	15'4	32'3
	N.-Várad, th. j. v. ...	3'3	16'5	4'0	76'2	II. Horvát-Szlavonországok.					
3	Hajdú vármegye	4'8	48'6	19'0	27'6	1	Belovár-Kőrös várm. ...	9'9	79'4	3'0	7'7
	Debreczen, th. j. v. ...	1'2	32'2	33'0	33'6	2	Lika-Krbava »	17'4	82'5	0'1	0'0
4	Máramaros vármegye	5'1	54'3	13'1	27'5	3	Modrus-Fiume »	9'8	70'4	0'5	19'3
5	Szabolcs vármegye	3'1	24'0	28'2	44'7	4	Pozsega »	4'5	62'6	3'7	29'2
6	Szatmár »	4'4	42'7	21'6	31'3	5	Szerém »	4'5	70'8	7'7	17'0
	Szatm.-Németi, th. j. v. ...	11'3	73'5	15'2	0'0		Zimony, th. j. v. ...	13'3	86'7	0'0	0'0
7	Szilágy vármegye	7'0	46'1	16'9	30'0	6	Varazsd vármegye ...	17'7	55'4	10'7	16'2
8	Ugocea vármegye	10'2	58'2	19'6	12'0		Varazsd, th. j. v. ...	24'5	67'4	8'1	0'0
	Összesen ...	5'1	39'8	17'4	37'7	7	Verőcze vármegye ...	2'9	35'6	4'7	56'8
f) Tisza-Maros szöge.					Magyarbirod. össz. ...						
1	Arad vármegye	7'9	35'9	11'0	45'2	8	Zágráb vármegye ...	11'1	68'8	7'0	13'1
	Arad, th. j. v. ...	9'7	46'5	36'3	7'5		Zágráb, th. j. v. ...	4'8	9'6	9'4	76'2
2	Csanád vármegye	4'3	50'8	22'1	22'8		Összesen ...	8'5	63'8	5'2	22'5
3	Krassó-Szörény várm.	9'2	64'7	5'9	20'2		Magyarbirod. össz. ...	6'1	48'5	14'2	31'2
4	Temes vármegye	5'2	60'6	13'8	20'4						
	Temesvár, th. j. v. ...	20'3	49'8	29'9	0'0						
	Versecz, th. j. v. ...	11'6	69'7	12'3	6'4						
5	Torontál vármegye	4'6	60'7	11'8	22'9						
	Pancsova, th. j. v. ...	9'8	86'0	4'2	0'0						
	Összesen ...	6'3	56'1	11'9	25'7						

4. A gazdaságok megoszlása kezelésként az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.¹⁾

Közzégi alkatrész	A tulajdon					A haszon-élvezeti					A vegyes jellegű gazdaságokban lévő tulajdonbirtok területe
	A tulajdon	A haszon-élvezeti	A haszon-béres	A vegyes jellegű	Az összes	A tulajdon	A haszon-élvezeti	A haszon-béres	A vegyes jellegű	Az összes	
	gazdaságok száma					gazdaságok területe hektárokbán					
a) Szám szerint.											
I. Magyarország ...	2,071.602	37.107	64.624	215.149	2,388.482	14,450.755	1,142.748	1,979.431	3,937.113	21,210.047	1,831.664
II. Horv.-Szl.-orsz.	372.189	5.837	7.447	21.930	407.403	2,274.858	60.047	79.762	268.720	2,683.387	185.449
Magyarbirodalom	2,443.791	42.944	72.071	237.079	2,795.885	16,725.613	1,202.795	2,059.193	3,905.833	23,893.434	2,017.113
b) Százalékokban.											
I. Magyarország ...	86'7	1'6	2'7	9'0	100'0	68'1	5'4	9'3	17'2	100'0	8'6
II. Horv.-Szl.-orsz.	91'4	1'4	1'8	5'4	100'0	84'8	2'2	3'0	10'0	100'0	6'9
Magyarbirodalom	87'4	1'5	2'6	8'5	100'0	70'0	5'0	8'6	16'4	100'0	8'4

¹⁾ Itt csakis a tulajdonképeni mezőgazdasági üzemek vétettek föl, a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok egészen figyelmen kívül hagytak.

5. A gazdaságok százalékos megoszlása kezelésük szerint törvényhatóságokint, az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a					Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	A gazdaságok összes területéből esett a				
		tulajdon	haszonélvezeti	haszonbéres	vegyesjellegű	vegy. jell. gazdaságokban lévő tulajd.-hírtokra			tulajdon	haszonélvezeti	haszonbéres	vegyesjellegű	vegy. jell. gazdaságokban lévő tulajd.-hírtokra
százalék						százalék							
I. Magyarország.													
a) Duna bal partja.													
1	Árva vármegye ...	93'8	0'9	0'7	4'6	3'2	1	Békés vármegye ...	64'6	0'6	9'3	25'5	11'3
2	Bars » ...	60'5	7'9	10'4	21'2	11'5	2	Bihar » ...	60'4	17'7	11'9	10'0	4'0
3	Esztergom » ...	75'2	12'4	1'6	10'8	5'7	3	N.-Várad, th. j. v. ...	15'3	76'8	3'4	4'5	2'3
4	Hont » ...	64'9	7'4	8'7	19'0	11'1	4	Hajdú vármegye ...	52'5	0'8	21'5	25'2	11'0
	Selm.-és B.-b., th. j. v. ...	82'9	1'2	1'1	14'8	7'6	5	Debreczen, th. j. v. ...	38'6	0'6	24'7	36'1	11'8
5	Liptó vármegye ...	78'2	1'2	9'0	11'6	6'6	4	Máramaros várm. ...	90'1	1'0	1'5	7'4	4'5
6	Nógrád » ...	69'5	8'3	8'6	13'6	6'9	5	Szabolcs » ...	57'2	1'5	21'3	20'0	6'8
7	Nyitra » ...	64'3	4'5	8'5	22'7	11'9	6	Szatmár » ...	75'1	7'1	9'0	8'8	4'1
8	Pozsony » ...	52'7	11'5	8'6	27'2	16'8	7	Sz.-Németi, th. j. v. ...	79'6	0'6	1'6	18'2	8'0
	Pozsony, th. j. v. ...	65'5	0'3	2'5	31'7	16'8	8	Szilágy vármegye ...	80'7	1'0	7'1	11'2	5'4
9	Trencsén vármegye ...	80'4	1'4	6'9	11'3	5'2		Ugocsa » ...	84'6	1'5	8'8	5'1	2'5
10	Turóc » ...	58'2	0'8	8'7	32'3	24'5		Összesen ...	68'0	6'9	11'3	13'8	5'9
11	Zólyom » ...	80'6	4'2	2'4	12'8	6'4							
	Összesen ...	68'7	6'0	7'4	17'9	10'1							
b) Duna jobb partja.													
1	Baranya vármegye ...	64'8	11'8	9'0	14'4	3'3	1	Arad vármegye ...	74'0	2'2	7'9	15'9	6'5
	Pécs, th. j. v. ...	90'4	2'6	0'1	6'9	0'6	2	Arad, th. j. v. ...	52'6	0'7	11'7	35'0	—
2	Fejér vármegye ...	65'8	3'7	14'7	15'8	7'5	3	Csanád vármegye ...	63'4	4'1	7'2	25'3	12'5
	Sz.-Fejérvár, th. j. v. ...	41'3	13'8	2'2	42'7	19'1	4	Krassó-Szörény vm. ...	82'1	1'3	2'2	14'4	9'8
3	Győr vármegye ...	46'5	14'3	15'3	23'9	14'3	4	Temes vármegye ...	74'7	1'3	6'8	17'2	10'2
	Győr, th. j. v. ...	36'2	0'4	5'4	58'0	26'7	5	Temesvár, th. j. v. ...	51'7	0'7	18'7	28'9	12'8
4	Komárom várm. ...	46'0	14'1	12'8	27'1	16'4		Versecz, th. j. v. ...	44'3	0'3	0'9	54'5	22'3
	Komárom, th. j. v. ...	34'5	37'3	5'6	22'6	10'4	5	Torontál vármegye ...	70'5	0'9	1'9	26'7	17'2
5	Moson vármegye ...	42'7	14'7	6'6	36'0	26'1		Pancsova, th. j. v. ...	25'7	0'1	14'6	59'6	32'3
6	Somogy » ...	62'4	4'3	21'7	11'6	3'9		Összesen ...	73'2	1'5	4'7	20'6	11'9
7	Sopron » ...	42'3	4'9	23'5	29'3	17'1							
	Sopron, th. j. v. ...	29'0	0'6	35'1	35'3	22'8							
8	Tolna vármegye ...	67'8	0'5	17'9	13'8	5'9							
9	Vas » ...	69'7	5'1	6'9	18'3	11'6							
10	Veszprém » ...	57'6	11'1	16'1	15'2	7'4							
11	Zala » ...	68'0	8'9	14'7	8'4	4'0							
	Összesen ...	60'6	7'5	14'6	17'3	8'9							
c) Duna-Tisza köze.													
1	Bács-Bodrog várm. ...	66'9	1'8	5'0	26'3	14'5							
	Baja, th. j. v. ...	51'3	0'2	31'6	16'9	0'4							
	Szabadka, th. j. v. ...	57'6	2'1	15'1	25'2	12'9							
	Ujvidék, th. j. v. ...	36'8	0'2	6'0	57'0	33'0							
	Zombor, th. j. v. ...	63'1	0'0	3'8	33'1	22'2							
2	Csongrád vármegye ...	45'0	18'4	12'6	24'0	9'1							
	Hód. - Vásárhely ...	54'8	0'8	8'3	36'1	16'9							
	Szeged, th. j. v. ...	59'9	1'3	12'1	26'7	12'8							
3	Heves vármegye ...	52'5	14'0	9'8	23'7	10'4							
4	J.-N.-K.-Szoln. vm. ...	60'3	1'9	13'0	24'8	12'6							
5	Pest-P.-S.-K.-K. vm. ...	63'2	3'7	13'7	19'4	7'5							
	Budapest, sz.-föv. ...	63'1	0'1	16'4	20'4	9'7							
	Kecskemét, th. j. v. ...	56'0	0'5	16'1	27'4	12'1							
	Összesen ...	60'8	4'6	10'9	23'7	9'1							
d) Tisza jobb partja.													
1	Abauj-Torna várm. ...	59'8	4'9	12'6	22'7	12'1							
	Kassa, th. j. v. ...	61'9	0'2	10'1	27'8	5'2							
2	Bereg vármegye ...	49'4	40'0	6'6	4'0	1'8							
3	Borsod » ...	63'0	3'2	15'9	17'9	8'7							
4	Gömör » ...	54'9	6'3	5'9	32'9	11'4							
5	Sáros » ...	74'0	4'1	9'7	12'2	7'6							
6	Szepes » ...	62'9	12'4	7'5	17'2	10'9							
7	Ung » ...	74'3	3'8	9'4	12'5	6'3							
8	Zemplén » ...	62'0	3'7	14'7	19'6	7'9							
	Összesen ...	61'7	9'4	10'7	18'2	8'8							
e) Tisza bal partja.													
	Békés vármegye ...	64'6	0'6	9'3	25'5	11'3							
	Bihar » ...	60'4	17'7	11'9	10'0	4'0							
	N.-Várad, th. j. v. ...	15'3	76'8	3'4	4'5	2'3							
	Hajdú vármegye ...	52'5	0'8	21'5	25'2	11'0							
	Debreczen, th. j. v. ...	38'6	0'6	24'7	36'1	11'8							
	Máramaros várm. ...	90'1	1'0	1'5	7'4	4'5							
	Szabolcs » ...	57'2	1'5	21'3	20'0	6'8							
	Szatmár » ...	75'1	7'1	9'0	8'8	4'1							
	Sz.-Németi, th. j. v. ...	79'6	0'6	1'6	18'2	8'0							
	Szilágy vármegye ...	80'7	1'0	7'1	11'2	5'4							
	Ugocsa » ...	84'6	1'5	8'8	5'1	2'5							
	Összesen ...	68'0	6'9	11'3	13'8	5'9							
f) Tisza-Maros szöge.													
1	Arad vármegye ...	74'0	2'2	7'9	15'9	6'5							
	Arad, th. j. v. ...	52'6	0'7	11'7	35'0	—							
2	Csanád vármegye ...	63'4	4'1	7'2	25'3	12'5							
3	Krassó-Szörény vm. ...	82'1	1'3	2'2	14'4	9'8							
4	Temes vármegye ...	74'7	1'3	6'8	17'2	10'2							
	Temesvár, th. j. v. ...	51'7	0'7	18'7	28'9	12'8							
	Versecz, th. j. v. ...	44'3	0'3	0'9	54'5	22'3							
5	Torontál vármegye ...	70'5	0'9	1'9	26'7	17'2							
	Pancsova, th. j. v. ...	25'7	0'1	14'6	59'6	32'3							
	Összesen ...	73'2	1'5	4'7	20'6	11'9							
g) Erdély.													
1	A.-Fehér vármegye ...	83'7	1'7	4'8	9'8	4'3							
2	B.-Naszód » ...	90'4	1'1	3'9	4'6	2'6							
3	Brassó » ...	49'2	0'4	1'3	49'1	33'2							
4	Csík » ...	84'9	3'6	1'7	9'8	3'1							
5	Fogarás » ...	84'2	1'2	0'3	14'3	7'7							
6	Háromszék » ...	74'3	1'1	3'0	21'6	14'4							
7	Hunyad » ...	92'8	0'7	1'7	4'8	2'3							
8	Kis-Küküllő » ...	84'2	1'7	6'5	7'6	3'9							
9	Kolozs » ...	78'3	1'0	7'2	13'5	6'5							
	Kolozsvár, th. j. v. ...	75'0	0'5	12'8	11'7	4'6							
10	Maros-Torda várm. ...	83'3	7'0	2'8	6'9	3'1							
	M.-Vásárh., th. j. v. ...	60'3	1'0	9'7	29'0	20'3							
11	N.-Küküllő várm. ...	83'7	1'0	2'1	13'2	7'8							
12	Szeben » ...	83'0	0'7	1'2	15'1	9'3							
13	Sz.-Doboka » ...	82'6	1'4	6'2	9'8	4'0							
14	T.-Aranyos » ...	82'1	1'2	5'9	10'8	5'2							
15	Udvarhely » ...	89'7	1'7	2'1	6'5	2'9							
	Összesen ...	83'5	1'8	3'8	10'9	5'6							
h) Fiume vár. és ker.													
	Magyarorsz. össz. ...	96'1	0'4	3'5	—	0'0							
	Összesen ...	68'1	5'4	9'3	17'2	8'6							
II. Horv.-Szl.-orsz.													
1	Belovár-Kőrös vm. ...	93'7	1'5	0'7	4'1	2'6							
2	Lika-Krbava » ...	90'9	0'4	0'2	8'5	6'2							
3	Modrus-Fiume » ...	93'9	0'9	0'3	4'9	3'4							

6. A gazdaságok megoszlása nagyságkategóriák és művelési ágak szerint, az 1895-ik évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.¹⁾

a) Abszolút számokban.

Közjogi alkatrész; nagyságkategóriák	A gazdaságok egyes kategóriáinak területeiből esett								
	szántó- földre	kertre	rétre	beültetett	parlag	legelőre	erdőre	nádásra	nem termő területre
				s z ö l ő r e					
	h e k t á r								
I. Magyarország.									
Törpegazdaságok	788.582	90.185	159.087	62.382	27.210	39.823	24.144	1.567	47.243
Kisgazdaságok	6.719.103	214.669	1.669.563	111.212	49.114	523.138	400.531	16.910	157.458
Középgazdaságok	1.877.437	27.554	341.986	11.483	4.918	390.807	507.669	12.010	85.444
Nagygazdaságok	2.279.664	25.322	485.716	6.905	3.343	934.665	2.756.402	37.189	319.611
Összesen	11.664.786	357.730	2.656.352	191.982	84.585	1.888.433	3.688.746	67.676	609.756
II. Horv.-Szlav.-orsz.									
Törpegazdaságok	127.742	9.287	43.293	5.240	5.638	13.310	16.910	7	5.880
Kisgazdaságok	1.044.263	42.115	345.514	19.184	15.447	94.473	127.643	117	24.406
Középgazdaságok	67.698	1.567	17.538	828	1.017	10.381	36.493	312	4.259
Nagygazdaságok	110.804	1.585	28.973	1.118	958	38.931	398.967	1.350	20.138
Összesen	1.350.507	54.554	435.318	26.370	23.060	157.095	580.013	1.786	54.683
Magyarbirodalom.									
Törpegazdaságok	916.324	99.472	202.380	67.622	32.848	53.133	41.054	1.574	53.123
Kisgazdaságok	7.763.366	256.784	2.015.077	130.396	64.561	617.611	528.174	17.027	181.864
Középgazdaságok	1.945.135	29.121	359.524	12.311	5.935	401.188	544.162	12.322	89.703
Nagygazdaságok	2.390.468	26.907	514.689	8.023	4.301	973.596	3.155.369	38.539	339.749
Összesen	13.015.293	412.284	3.091.670	218.352	107.645	2.045.528	4.268.759	69.462	664.439

b) A gazdaságok egyes kategóriáinak területéből az egyes művelési ágakra és a művelési ágak területeiből a gazdaságok egyes kategóriáira eső %-os arány.

Közjogi alkatrész; nagyságkategóriák	A gazdaságok egyes kategóriáinak területeiből esett								A gazdaságok egyes kategóriáira esett az összes										
	szántóföldre	kertre	rétre	beülte-	parlag	legelőre	erdőre	nádásra	nem termő területre	szántóföld- ből	kertből	rétből	beülte-	parlag	legelőből	erdőből	nádásból	nem termő területből	területből
				szőlőre	szőlőből														
	s z á z n a l é k																		
I. Magyarország.																			
Törpegazdaságok	63%	7%	12%	5%	2%	3%	2%	0%	3%	6%	25%	6%	32%	32%	2%	0%	2%	7%	5%
Kisgazdaságok	68%	2%	16%	1%	0%	5%	4%	0%	1%	57%	60%	62%	57%	58%	27%	10%	25%	25%	46%
Középgazdaságok	57%	0%	10%	0%	0%	12%	15%	0%	2%	16%	7%	12%	6%	5%	20%	13%	17%	14%	15%
Nagygazdaságok	33%	0%	7%	0%	0%	13%	40%	0%	4%	19%	7%	18%	3%	3%	49%	74%	55%	52%	32%
Összesen	55%	1%	12%	0%	0%	8%	17%	0%	2%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
II. Horv.-Szlav.-orsz.																			
Törpegazdaságok	56%	4%	19%	2%	2%	5%	7%	0%	2%	9%	17%	9%	19%	24%	8%	2%	0%	10%	8%
Kisgazdaságok	61%	2%	20%	1%	0%	5%	7%	0%	1%	77%	77%	79%	72%	67%	60%	22%	6%	44%	63%
Középgazdaságok	48%	1%	12%	0%	0%	7%	26%	0%	3%	5%	2%	4%	3%	4%	6%	6%	17%	7%	5%
Nagygazdaságok	18%	0%	4%	0%	0%	6%	66%	0%	3%	8%	2%	6%	4%	4%	24%	68%	75%	36%	22%
Összesen	50%	2%	16%	1%	0%	5%	21%	0%	2%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Magyarbirodalom.																			
Törpegazdaságok	62%	6%	13%	4%	2%	3%	2%	0%	3%	7%	24%	6%	30%	30%	2%	1%	2%	8%	6%
Kisgazdaságok	67%	2%	17%	1%	0%	5%	4%	0%	1%	59%	62%	65%	59%	60%	30%	12%	24%	27%	48%
Középgazdaságok	57%	0%	10%	0%	0%	11%	16%	0%	2%	14%	7%	11%	5%	5%	19%	12%	17%	13%	14%
Nagygazdaságok	32%	0%	6%	0%	0%	13%	42%	0%	4%	18%	6%	16%	3%	4%	47%	73%	55%	51%	31%
Összesen	54%	1%	12%	1%	0%	8%	17%	0%	2%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

¹⁾ Itt csak a tulajdonképeni mezőgazdasági üzemek vétettek föl, a tisztán erdő- vagy legelőbirtokok egészen figyelmen kívül hagyattak.

7. A gazdasági gépek és eszközök száma az 1895-ik évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

A gazdasági gépek és eszközök megnevezése	A gazdasági gépek és eszközök száma			A gazdasági gépek és eszközök megnevezése	A gazdasági gépek és eszközök száma		
	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban		Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	a Magyar-birodalomban
I. Gépek motorikus erőre.				2. Terménybetakarító-, tisztító- és előkészítő-eszközök.			
Locomobil	9.365	451	9.816	Marokrakó-aratógép ...	2.247	—	—
Cséplőszekevénygőzerőr.	8.920	589	9.509	Kévekötő-aratógép ...	794	—	—
Gőzeke	159	20	179	Kaszálógép	1.923	—	—
Egyéb gőzgép	240	151	391	Arató- és kaszálógép. e.	4.964	—	—
Szélmotor	378	7	385	Lógereblye	20.044	6.510	26.554
Villamos motor	43	2	45	Járgány	46.552	1.694	48.246
Petroleummotor	84	1	85	Cséplőszekevény	46.814	2.528	49.342
Benzinmotor	16	2	18	Kukoricza-morzsoló ...	31.356	4.450	35.806
Vízmotor	221	24	245	Rosta	281.897	9.864	291.761
II. Gépek, eszközök állati és egyéb erőre.				Konkoly-választó	20.652	1.432	22.084
I. Talajmivelő-eszközök.				3. Takarmány-előkészítő gépek és eszközök.			
Egyes eke fagerendely.	1,035.553	153.277	1,188.830	Szecskaavágó	174.695	5.897	180.592
Egyeseke vasgerendely.	158.955	18.524	177.479	Répavágó	51.411	1.335	52.746
Kettős eke	53.974	1.837	55.811	Daráló	17.132	17.276	34.408
Hármas eke	20.436	633	21.069	Szénasajtoló	870	143	1.013
Mélyítő-eke	19.067	1.331	20.398	Gőzfűlesztő	1.865	2.122	3.987
Töltőgető-eke	84.533	18.709	103.242	4. Egyéb gazdasági gépek és eszközök.			
Kultivátor	17.201	8.623	25.824	Szekér fatengelylyel ...	549.461	50.392	599.853
Ekék, kultivát. együtt	1,389.719	202.934	1,592.653	Szekér vastengelylyel	777.742	168.264	946.006
Borona fakerettel	799.062	96.809	895.871	Szekerek együtt	1,327.203	218.656	1,545.859
Borona vaskerettel ...	132.234	27.445	159.679	Trágyaszivattyú	2.776	248	3.024
Tüskeborona	286.235	12.152	298.387	Vízszivattyú	6.056	527	6.583
Boronák együtt	1,217.531	136.406	1,353.937	Vizhordó-lajt	27.697	17.988	45.685
Sima henger	115.876	10.183	126.059	Borsajtó fából	118.415	17.786	136.201
Fogas henger	17.848	1.117	18.965	Borsajtó vasból	12.205	551	12.756
Hengerek együtt	133.724	11.300	145.024	Szőlőzőző	16.661	658	17.319
Szóróvető-gép	6.133	503	6.636	Gyümölcsaszaló	9.400	1.452	10.852
Sorvetőgép	38.035	1.263	39.298	Nagyobb mérleg	48.555	2.579	51.134
Vetőgépek együtt	44.168	1.766	45.934				

S. A belvizek szabályozására fordított állami kiadások 1867-től 1899-ig.

É v	Kezelési és Szabályozási		É v	Kezelési és Szabályozási		É v	Kezelési és Szabályozási	
	kiadások	kiadások		kiadások	kiadások		kiadások	kiadások
1867	198.007	250.464	1878	406.625	2,220.132	1889	858.835	4,885.099
1868	240.117	1,222.574	1879	444.192	7,805.336	1890	1,030.505	5,201.168
1869	183.759	1,037.105	1880	552.630	7,956.981	Átlag:		
1870	507.866	2,567.595	Átlag:			1886—1890	746.941	5,093.105
Átlag:			1876—1880	439.661	4,449.394	1891	1,092.220	4,862.118
1867—1870	282.437	1,269.434	1881	511.896	4,339.705	1892	1,246.694	5,387.759
1871	517.398	2,101.558	1882	576.499	8,190.836	1893	1,204.034	5,519.085
1872	717.630	5,459.924	1883	394.211	6,556.305	1894	1,297.395	9,868.600
1873	668.492	6,478.247	1884	613.481	6,274.033	1895	1,270.940	6,422.000
1874	615.630	5,605.472	1885	606.120	7,609.765	Átlag:		
1875	334.189	3,737.498	Átlag:			1891—1895	1,222.247	6,411.912
Átlag:			1881—1885	540.442	6,594.168	1896	2,295.433	9,499.620
1871—1875	571.068	4,676.540	1886	497.909	6,313.400	1897	1,307.794	9,499.999
1876	431.630	2,062.564	1887	505.446	4,684.370	1898	1,296.934	9,494.299
1877	363.228	2,202.158	1888	841.008	4,381.486	1899	871.516	9,999.999

9. A kulturmérnöki hivatal által teljesített talajjavítási munkálatok 1891-től 1899-ig. 97

Év	Magyarországon								Horvát-Szlavonországokban									
	Leccapolás		Alagcsövezés		Öntözés		Vízmosások megkötése		Összesen hektár	Földmőzgetés összesen ezer köbméterekb.	Leccapolás		Alagcsövezés		Öntözés		Összesen hektár	Földmőzgetés összesen ezer köbméterekb.
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár	%	hektár	%	hektár	%		
1891 ...	41.360	96'94	455	1'06	852	2'00	—	—	42.667	1.661	540	88'96	—	—	67	11'04	607	26
1892 ...	25.099	91'55	664	2'42	1.654	6'03	—	—	27.417	2.037	806	93'50	44	5'11	12	1'39	862	37
1893 ...	13.073	83'54	731	4'67	1.805	11'53	40	0'26	15.649	2.179	836	95'65	38	4'35	—	—	874	36
1894 ...	44.075	96'97	447	0'98	624	1'37	306	0'68	45.452	2.630	860	89'30	73	7'58	30	3'12	963	35
1895 ...	20.459	94'88	596	2'76	189	0'88	319	1'48	21.563	1.517	1.004	98'24	18	1'76	—	—	1.022	31
Átl. 1891—95	28.813	94'31	579	1'90	1.025	3'35	133	0'44	30.550	2.005	809	93'42	35	4'04	22	2'54	866	33
1896 ...	48.642	96'32	648	1'28	634	1'26	574	1'14	50.498	2.058	614	94'17	—	—	38	5'88	652	33
1897 ...	12.875	90'77	673	4'75	637	4'48	1)	1)	14.185	1.900	3.880	99'85	—	—	6	0'15	3.886	63
1898 ...	28.711	97'98	589	2'01	3	0'01	1)	1)	29.303	1.342	32.200	99'89	29	0'09	6	0'02	32.295	1.811
1899 ...	32.226	98'58	407	1'24	58	0'18	1)	1)	32.691	2.880	64.365	99'86	82	0'18	7	0'01	64.454	2.000

1) Adatok nincsenek. — 2) Az előző évekkel szemben mutatókozó jelentékenny növekedést az a körülmény magyarázza, hogy a talajjavítási munkáknak, melyeket azelőtt a h.-szlav.-orsz. kormány építési osztálya végzett, nagy része 1898. óta a horvát kulturmérnöki hivatal hatáskörébe ment át.

10. Gazdasági egyesületek és körök az 1899. évben Magyarországon.

Sorszám	A gazdasági egyesület jellege	Az egyesületek száma	Tagok száma	Törzsvagyony	Bevétel		Kiadás	
					az 1899. évben			
					korona		korona	
1	Általános, az egész országra kiterjedő egyesület ...	1	3.041	1.068.069	149.802		149.802	
2	Több megyére kiterjedő, általános gazdasági egyesületek ...	3	15.716	401.513	238.324		222.083	
3	Egy megyére kiterjedő, általános gazdasági egyesületek ...	51	22.697	1.669.354	999.087		777.020	
4	Általános jellegű, egy megyénél kisebb hatáskörrel bíró egyesületek ...	152	18.914	512.324	185.680		154.736	
5	A gazd. különböző ágaival foglalkozó s az egész országra kiterjedő egyesületek ...	7	4.890	54.203	51.970		48.743	
6	A gazd. különböző ágaival foglalkozó, több megyére kiterjedő egyesületek ...	3	1.023	9.881	12.354		11.821	
7	A gazd. különböző ágaival foglalkozó, egy megyére kiterjedő egyesületek ...	3	196	5.181	1.633		211	
8	A gazd. különböző ágaival foglalkozó, egy megyénél kisebb területen működő egyesületek ...	25	3.691	222.970	157.472		134.196	
	Összesen ...	245	70.168	3.943.495	1.796.322		1.498.612	

11. A telekkönyvi birtoktestek forgalma 1891-től 1899-ig.

Év; közjogi alkatrész	A birtokváltások															
	eseteinek száma						összes pénzértéke 1000 koronákban									
	Szerződés által		végrehajtás által		haláleset következtéb.		Összesen 1)		Szerződés által		végrehajtás által		haláleset következtében		Összesen	
	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%	szám sz.	%
1891 ...	302.744	76'70	14.978	3'79	74.616	18'91	394.699	388.056	64'67	24.562	4'09	187.466	31'24	600.084		
1892 ...	315.373	76'35	15.090	3'65	79.527	19'26	413.045	421.176	64'24	22.966	3'50	211.534	32'26	655.676		
1893 ...	314.131	75'90	15.363	3'72	82.191	19'86	413.873	484.218	68'15	25.524	3'59	200.848	28'36	710.590		
1894 ...	310.778	76'36	14.922	3'67	77.629	19'07	406.995	495.318	69'30	26.526	3'71	192.930	26'99	714.774		
1895 ...	311.303	76'74	15.057	3'71	76.518	18'86	405.670	470.580	67'84	26.068	3'76	196.986	28'40	693.634		
Átlag 1891—95 ...	310.866	76'41	15.082	3'63	78.096	19'19	406.856	451.870	66'94	25.132	3'72	198.064	29'34	675.066		
1896 ...	317.209	77'78	15.012	3'68	72.590	17'80	407.832	469.898	68'78	32.590	4'77	180.688	26'45	683.176		
1897 ...	342.041	75'48	18.857	4'16	89.551	19'76	453.151	521.542	63'24	34.752	4'21	268.420	32'55	824.714		
1898 ...	349.398	73'71	18.070	3'81	104.074	21'96	474.007	509.987	63'65	38.675	4'88	252.515	31'52	801.177		
	1899-ben.															
Magyarország ...	327.700	71'40	18.970	4'18	112.285	24'47	458.955	477.745	62'11	33.495	4'35	257.996	33'54	769.236		
H.-Szlavonország	35.702	87'81	960	2'36	3.998	9'88	40.660	21.933	70'31	2.008	6'44	7.253	23'25	31.194		
Magyarbirodalom	360.942	72'25	19.930	3'99	116.283	23'27	499.615	499.678	62'43	35.503	4'43	265.249	33'14	800.430		

1) A horvát-szlavonországi házközösség-felosztási esetek befoglalásával, a melyek száma 1891-ben 2.361 (0'60%), 1892-ben 3.055 (0'78%), 1893-ban 2.188 (0'52%), 1894-ben 3.666 (0'96%), 1895-ben 2.792 (0'69%), 1891—95 évek átlagában 2.812 (0'71%), 1896-ban 3.021 (0'74%), 1897-ben 2.702 (0'68%), 1898-ban 2.465 (0'62%) és 1899-ben 2.460 (0'66%) volt.

12. A birtokost változtató telekkönyvi birtoktestek átlagos értéke az 1891.—95. évek átlagában, 1898-ban és 1899-ben.

Közjogi alkatrész	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez- okok	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez- okok	Szerző- dés	Végre- hajtás	Halál- eset	Mindez- okok
	folytán történt birtokváltások átlagos értéke koronákban											
	Átlag 1891—1895-ben.				1898-ban.				1899-ben.			
Magyarország	1.516	1.668	2.404	1.720	1.538	2.184	2.453	1.774	1.458	1.766	2.298	1.676
Horv.-Szlavonországek	772	1.562	2.966	1.052	682	1.213	1.715	752	614	2.092	1.814	767
Magyarbirod. össz.	1.454	1.666	2.536	1.670	1.460	2.140	2.426	1.690	1.375	1.781	2.281	1.602

13. A telekkönyvi birtoktestek megterheltségében előfordult változások 1891-től 1899-ig.

É v ; közjogi alkatrész	Új terhek keletkezése				Régi terhek megszüntetése			Az új és megszüntetett terhek különbözete	
	szerződések bekebelezése által	igazolt előjegyzés által	végrehajtás utján való bekebelezés által	hagyatéki átszolgáltatás által	összesen	a hitelezők kielégítésére befolyt összeg elégtelensége miatt	a jognak más módon való megszűnése által		összesen
A változások eseteinek száma.									
1891	196.439		51.595	21.075	269.109	2.501	165.618	168.119	100.990
1892	198.143		51.664	20.862	270.669	4.306	174.393	178.699	91.970
1893	224.382		54.291	24.620	303.293	3.486	189.894	193.380	109.913
1894	227.685		61.911	24.574	314.170	3.906	193.458	197.364	116.806
1895	245.936		66.827	23.432	336.195	5.863	197.735	203.598	132.597
1896	242.462		76.121	23.763	342.346	4.060	201.013	205.073	137.273
1897	301.636		80.292	29.065	410.993	7.498	232.464	239.962	171.031
1898	293.408		84.666	33.411	411.485	9.537	215.553	225.090	186.395
1899-ben.									
Magyarország	263.064	11.478	79.700	34.464	388.706	12.080	221.609	233.689	155.017
Horv.-Szlavonországek	13.274		11.413	39	24.726	198	13.981	14.179	10.547
Magyarbirod. össz.	287.816		91.113	34.503	413.432	12.278	235.590	247.868	165.564
A változások pénzértéke ezer koronákban.									
1891	375.022		26.940	9.668	411.630	3.172	255.154	258.326	153.304
1892	372.320		25.266	9.600	407.186	5.004	286.940	291.944	115.242
1893	482.704		30.696	20.342	533.742	6.390	353.082	359.472	174.270
1894	501.976		35.108	9.422	546.506	5.186	404.718	409.904	136.602
1895	571.736		41.124	18.694	631.554	9.606	390.868	400.474	231.080
1896	531.402		57.008	12.210	600.620	6.336	360.092	366.428	234.192
1897	601.198		54.262	17.500	672.960	7.706	398.242	405.948	267.012
1898	602.829		49.945	14.312	667.086	11.179	441.604	452.783	214.303
1899-ben.									
Magyarország	516.319	15.434	49.746	17.749	599.248	10.369	323.523	333.892	265.356
Horv.-Szlavonországek	20.225		2.558	85	22.868	570	12.514	13.084	9.784
Magyarbirod. össz.	551.978		52.304	17.834	622.116	10.939	336.037	346.976	275.140

14. Népies gazdasági oktatás az 1899. évben Magyarországon.

Sorszám	Előadások rendezésével megbizattak	Tanfolyamok			Gazdasági előadások					
		Községek	Tanfolyamok	Állandó résztvevők	Megyék	Községek	Előadók	Előadások	Résztvevők	Előadások alkalmával kiosztott füzetek
		s z á m a			s z á m a					
1	Gazdasági egyesületek gazdakörök	21	21	1.109	45	1.303	613	4.532	280.177	116.419
2	Gazdasági vándortanárok (16-an)	21	21	1.279	20	281	16	894	48.815	5.535
	Összesen	42	42	1.388	65	1.584	629	5.426	328.992	121.954

15. Gazdasági tanintézetek 1899-ben.

a) Főttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Az intézet alapít. éve	Tanfolyamok száma	Tanárok és tanítók száma			Tanulók száma			Tanulók száma a korábbi években					
				rendelősek	más-félék	összesen	rendelősek	más-félék	összesen	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban	
I. Magyarország.															
1	1. Felsőbb gazd. tanintézetek.	Erdészeti akadémia, Selmeczbánya ...	1808	3	4	3	7	93	—	93	105	94	86	81	79
2		Állatorvosi főiskola, Budapest ...	1787	4	10	15	25	364	12	376	256	255	317	336	383
3		Gazdasági akadémia, Magyar-Óvár ...	1818	2	9	7	16	124	6	130	117	128	137	103	125
4		Gazdasági tanintézet, Debreczen ...	1868	3	6	3	9	70	—	70	98	96	88	93	80
5		Gazdasági tanintézet, Kassa ...	1875	3	7	3	10	88	5	93	79	107	95	73	84
6		Gazdasági tanintézet, Keszthely ...	1864	3	7	2	9	95	8	103	112	114	106	97	91
7		Gazdasági tanintézet, Kolozsvár ...	1869	3	6	3	9	60	—	60	93	98	106	87	68
		Összesen ...		—	49	36	85	894	31	925	860	892	935	870	910
a) Államiak.															
1	2. Földműves-iskolák.	Ada ...	1884	2	3	3	6	35	—	35	36	36	30	32	30
2		Algyógy (gr. Kún Kocsárd-féle) ...	1891	2	4	3	7	39	—	39	26	30	27	25	31
3		Csákova ...	1885	2	3	3	6	30	—	30	20	26	30	28	26
4		Debreczen ...	1867	2	3	—	3	29	—	29	37	39	37	39	38
5		Hódmező-Vásárhely ...	1897	2	2	3	5	26	—	26	—	—	—	—	15
6		Jász-Berény ...	1896	2	3	—	3	28	—	28	—	—	—	11	26
7		Kecskemét ...	1895	2	3	3	6	17	—	17	—	—	—	25	21
8		Lugos ...	1895	2	3	2	5	24	—	24	—	—	—	12	24
9		Pápa ...	1893	2	3	—	3	26	1	27	11	27	26	31	34
10		Rima-Szombat ...	1883	2	5	—	5	23	—	23	27	29	28	27	19
11		Szent-Imre (Somogy vm.) ...	1886	2	3	3	6	27	5	32	32	32	32	31	30
12		Szerb-N.-Szt.-Miklós (Kristóf-int.) ...	1887	2	2	3	5	26	2	28	30	29	32	30	27
		Együtt ...		—	37	23	60	330	8	338	219	248	279	299	326
b) Községi és magánjellegűek, de állami kezelés alatt.															
13		Békés-Csaba ...	1896	2	3	2	5	20	—	20	—	—	—	—	13
14		Besztercze ...	1868	2	1	4	5	15	—	15	10	11	15	12	14
15		Brassó-Földvár ...	1871	2	2	2	4	20	—	20	20	22	15	23	26
16		Medgyes ...	1871	3	4	2	6	59	—	59	33	31	24	34	46
17		Szabadka ...	1896	1	2	3	5	23	—	23	—	—	—	—	16
18		Szebenmegyei földm. tangazdaság ¹⁾	1889	1	1	1	2	7	—	7	6	7	6	6	7
			Együtt ...		—	13	14	27	144	—	144	69	71	60	75
c) Magánjellegű.															
19		Csákvár (gr. Eszterházy M. Móríc-féle)	1891	2	1	2	3	18	—	18	14	14	11	16	17
		2. összesen ...		—	51	39	90	492	8	500	302	333	350	390	465
3. Vinczellértékezők és szőlőszeti iskolák.															
1		Erzsébet szeretetház, Balaton-Füred	1875	3	1	2	3	18	—	18	9	9	9	9	17
2		Szőlőszeti és kertészeti tanf., Eger ...	1897	2	4	—	4	29	—	29	—	—	—	—	9
3		Bihar-Diószeg ...	1871	2	3	—	3	30	2	32	28	30	31	29	36
4		Ménés ...	1881	1	4	—	4	36	2	38	14	25	22	29	37
5		Munkács ...	1892	1	1	1	2	8	—	8	12	19	12	15	15
6		Nagy-Enyed ...	1880	3	4	1	5	22	—	22	20	21	22	25	22
7		Pécs ...	1896	3	1	—	1	21	—	21	—	—	—	—	16
8		Szőlőszeti és kert. szakisk., Pozsony ...	1884	2	4	—	4	19	—	19	12	17	20	19	23
9		Szőlősz. előmunk.-kép. tanf., Szegzárd ...	1888	1	1	—	1	8	—	8	24	22	24	16	10
10		Szőlősz. előmunk.-kép. tanf., Bonyhád ...	1898	1	1	—	1	10	—	10	—	—	—	—	—
11		Szőlősz. előmunk.-kép. tanf., Gyöngy ...	1895	1	1	—	1	10	—	10	—	—	—	—	10
12		Szőlőszeti és borászati tanf., Kaposvár ...	1899	1	1	—	1	15	—	15	—	—	—	—	—
13		Tapolcza ...	1891	1	3	—	3	32	—	32	23	26	22	22	33
14		Tarcal ...	1871	1	4	—	4	14	—	14	8	8	8	18	28
15		Felsőbb szől. és borgazd. tanf. Bpest ...	1892	1	—	9	9	24	2	26	9	14	13	22	21
		3. összesen ...		—	33	13	46	296	6	302	159	191	183	230	272
4. Egyéb gazdasági tanintézetek.															
1		Kertészeti m. kir. tanint., Budapest ²⁾	1893	4	3	7	10	36	1	37	18	28	14	16	37
2		Kertészképzőint., Istvántelek (R.-Pal.)	1884	4	6	3	9	106	—	106	25	30	27	30	108
3		M. kir. vízmeister-iskola, Kassa ...	1879	1	5	—	5	33	—	33	41	40	33	31	40
4		Tejgazdasági szakiskola, Sárvár ...	1890	2	2	1	3	18	—	18	26	35	29	30	21
5		Tejgazdasági szakiskola, N.-Szécsény	1897	2	1	1	2	7	—	7	—	—	—	—	6
6		Munk.-képz. tejgazd. szakisk., Munkács	1895	1	1	—	1	9	—	9	—	—	—	7	6
7		Munk.-képző tejg. szakisk., Gödöllő ...	1895	1	—	1	1	5	—	5	—	—	—	11	6
8		Erdőőri szakisk., Görgey-Szt-Imre ...	1893	2	1	1	2	58	—	58	23	24	59	53	54
9		Erdőőri szakisk., Királyhalma (Szeged)	1883	2	1	1	2	23	—	23	24	21	21	23	23
10		Erdőőri szakiskola, Liptó-Ujvár ...	1886	2	1	1	2	57	—	57	39	55	58	54	55
11		Erdőőri szakisk., Vadászterdő (Temesv.)	1885	2	1	1	2	24	—	24	24	23	23	24	23
		4. összesen ...		—	22	17	39	376	1	377	220	256	282	279	384
		Gazdasági tanintézetek összesen ...		—	155	105	260	2.058	46	2.104	1.541	1.672	1.750	1.769	2.081

¹⁾ Nagy-Szebenben. — ²⁾ Ez intézettel kapcsolatos egy egyéves kertészegédi tanfolyam 8 tanulóval.

Gazdasági tanintézetek 1899-ben.

Főáttekintés az intézetek egyenkinti felsorolásával.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Az intézet alapít. éve	Tanárok és tanítók száma				Tanulók száma			Tanulók száma a korábbi években				
			Tanfolyamok száma	rende-sek	más-félék	össze-sen	rende-sek	más-félék	össze-sen	1894-ben	1895-ben	1896-ban	1897-ben	1898-ban
II. Horvát-Szlavonországok.														
1	Mezőgazd. és erdészeti középisk., Kőrös ...	1860	4	9	5	14	32	4	36	77	69	52	54	43
2	Földmives-iskola, Kőrös ...	1860	3	3	4	7	36	—	36	62	62	57	48	43
3	Földmives-iskola, Pozsega ...	1884	2	2	3	5	21	—	21	37	39	28	22	22
4	Szőlészeti és gyüm.-kert. iskola, Petrinja ...	1893	2	2	—	2	5	—	5	10	8	7	13	8
5	Szőlészeti tanfolyam, Božjakovina ...	1896	2	2	—	2	25	—	25	—	—	—	16	26
6	Tejgazdasági tanfolyam, Božjakovina ...	1896	2	1	2	3	12	—	12	—	—	—	11	10
7	Patkoló-tanfolyam, Zágráb ...	1886	1	3	—	3	45	18	63	31	37	41	41	48
	Összesen ...		—	22	14	36	176	22	198	217	215	185	205	200
	Magyarbirodalom összesen ...		—	177	119	296	2.234	68	2.302	2.016	2.164	2.257	2.289	2.784

b) Tanulók részletezése anyanyelv és hitfelekezet szerint.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Anyanyelv szerint							Hitfelekezet szerint							Összesen	
		magyar	német	tót	oláh	ruthén	horvát	szerb	egyéb	róm. kath.	gör. kath.	gör. keleti	ág. hív. evang.	ev. ref.	unitárius		izraelita
I. Magyarország.																	
I. Felsőbb gazd. tanintézetek.																	
1	Erdész. akadémia, Selmeczb.	69	13	8	—	—	1	2	—	69	—	4	13	7	—	—	93
2	Állatorvosi főisk., Budapest	376	—	—	—	—	—	—	—	125	5	5	29	28	3	181	376
3	Gazdasági akad., M.-Óvár.	129	1	—	—	—	—	—	—	74	3	4	20	14	—	15	130
4	Gazd. tanint., Debreczen ...	70	—	—	—	—	—	—	—	30	3	—	5	30	1	1	70
5	Gazdasági tanint., Kassa ...	93	—	—	—	—	—	—	—	68	1	—	7	14	—	3	93
6	Gazdasági tanint., Keszthely	103	—	—	—	—	—	—	—	71	—	2	11	13	—	6	103
7	Gazd. tanint., Kolozsvár ...	59	—	—	1	—	—	—	—	23	1	—	4	29	3	—	60
	Összesen ...	899	14	8	1	—	1	2	—	460	13	15	89	135	7	206	925
	%-ban ...	97'19	1'51	0'86	0'11	—	0'11	0'22	—	49'73	1'41	1'62	9'62	14'59	0'76	22'27	100'00
2. Földmives-iskolák.																	
a) Államiak ...																	
		275	28	5	19	—	1	10	—	181	3	28	8	102	6	10	338
b)—c) Községi és magán-jellegűek ...																	
		46	98	12	4	—	—	2	—	35	3	3	109	9	—	3	162
	Együtt ...	321	126	17	23	—	1	12	—	216	6	31	117	111	6	13	500
	%-ban ...	64'20	25'20	3'40	4'60	—	0'20	2'40	—	43'20	1'20	6'20	23'40	22'20	1'20	2'60	100'00
3. Vinczellér-kép. és szől.-isk.																	
		262	26	2	5	5	—	1	1	160	15	8	22	97	—	—	302
	%-ban ...	86'75	8'61	0'66	1'66	1'66	—	0'33	0'33	52'98	4'97	2'65	7'28	32'12	—	—	100'00
4. Egyéb gazdasági tanintézetek.																	
1—2	Kertészképző-intézetek ...	141	2	—	—	—	—	—	—	79	2	—	25	34	—	3	143
3	Vizmester-iskola, Kassa ...	24	9	—	—	—	—	—	—	24	1	—	5	3	—	—	33
4—7	Tejgazdasági szakiskolák ...	21	6	3	2	6	1	—	—	16	7	2	10	4	—	—	39
8—11	Erdőőri szakiskolák ...	111	15	17	18	—	—	1	—	117	15	11	6	11	2	—	162
	Összesen ...	297	32	20	20	6	1	1	—	236	25	13	46	52	2	3	377
	Gazd. tanint. mindössze ...	1.779	198	47	49	11	3	16	1	1.072	59	67	274	395	15	222	2.104
	%-ban ...	84'55	9'41	2'24	2'33	0'52	0'14	0'76	0'05	50'95	2'81	3'19	13'02	18'77	0'71	10'55	100'00
II. Horv.-Szlavonország.																	
1	Mezőgazdasági és erdészeti középiskola, Kőrös ...	—	—	—	—	—	—	31	5	23	—	13	—	—	—	—	36
2—3	Földmives-iskolák ...	—	1	—	—	—	—	56	—	42	1	14	—	—	—	—	57
4—5	Szöl. és kert. iskolák ...	—	—	—	—	—	—	30	—	25	2	3	—	—	—	—	30
6	Tejgazd. tanfolyam, Božjakovina ...	—	—	—	—	—	—	12	—	10	—	2	—	—	—	—	12
7	Patkoló-tanfolyam, Zágráb ...	—	2	6	1	—	—	53	1	45	—	16	—	2	—	—	63
	Összesen ...	—	3	6	1	—	—	122	6	145	3	48	—	2	—	—	199
	Magyarbirod. öszs. ...	1.782	204	48	49	11	201	7	1.217	62	115	274	397	15	222	2.302	

c) A felsőbb gazdasági tanintézetek részletesen.

1. Tiszti és tanszemélyzet, az intézetek működésére vonatkozó némely főbb adat.

A felsőbb gazdasági tanintézetek	Tiszti és tanszemélyzet														A gazdaságot megtekintette		Az esetek száma, melyekben az intézetek tanácsot, véleményt nyújtottak				
	Igazgató tanár	Rendes tanár	Rendkívüli tanár	Segédtanár	Tanárség	Tanító	Tanító követés	Ösztöndíjas gyakorlatok	Intéző	Titkár	Intézeti orvos	Gondnok	Főértész	Intézői segéd	Ösztöndíjas gazd. segéd	Irodatiszt		Napiidjás irnok	Összesen	gazda	nem gazda
M. kir. állatorv. főisk. Bpest	1	7	2	1	12	2	1	5	—	1	—	—	—	—	—	1	2	35	—	—	88
Gazdasági akad. M.-Óvár ...	1	—	—	2	5	—	—	—	—	1	—	—	1	1	4	—	1	25	16	12	54
Keszthely ...	1	6	—	2	—	—	—	—	1	—	1	—	1	2	1	—	—	16	77	86	9
Debreczen ...	1	5	1	1	1	—	—	—	1	—	1	—	1	3	1	—	—	17	123	63	46
Kolozsvár ...	1	5	1	2	—	—	—	—	1	—	1	1	1	2	1	—	—	17	29	49	11
Kassa ...	1	6	—	2	1	—	—	—	1	—	1	—	1	2	1	—	—	17	47	37	11
Összesen ...	6	37	4	10	19	2	1	5	5	2	4	1	5	5	13	5	3	127	292	247	219

2. A hallgatók s a végzett növendékek részletezése.)

A felsőbb gazdasági tanintézetek	A rendes hallgatók összes száma	Tanfolyamok szerint				Gazdaszok, gyógy-szerészek, stb.	Előképzettség szerint										Életkor szerint		
		Az I.	A II.	A III.	A IV.		Műegyetemi oklevél	Gazdaszati oklevél, gyógy-szerész	Tanítói oklevél	Gymnasziumi v. reáliskolai érettségi biz.	Kereskedelmi iskolai érettségi bizonyítv.	Gym. v. real VI. oszt. és azon felül	VI. polgári iskola földmives-	16-19	20-24	25-30			
																	éves		
		tanfolyamon																	
M. kir. állatorv. főisk. Bpest	364	150	106	65	43	33	—	—	12	3	19	3	209	118	—	201	151	12	
Gazdasági akad. M.-Óvár ...	132	70	62	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	62	60	10	
Keszthely ...	97	32	28	37	—	—	—	—	1	3	5	42	42	4	81	16	—		
Debreczen ...	84	18	43	23	—	—	—	—	2	3	4	71	—	4	39	44	1		
Kolozsvár ...	70	33	20	17	—	—	—	—	1	5	—	24	39	1	36	33	1		
Kassa ...	90	34	31	25	—	—	—	—	—	—	6	46	34	2	64	24	2		
Összesen ...	837	337	200	167	43	33	—	—	12	7	127	55	392	333	11	483	328	26	

A felsőbb gazdasági tanintézetek	A szülőik polgári állása szerint							Ösztönd.-ban részesültek állami		Oklevelet, ill. végbizonyítványt nyertek ezek közül									
	értelmiség	földbirtokos	bérió	gazdatiszt	földmives	kereskedő és iparos	magázó	ismeretlen	önálló hallgató	600 korona	300 korona	magán	összesen	szülői v. saját birtokára	fels. gazd. intéz.-be v. kül-, tá-nulm.-ára	gazdasz-tan-nyelven	tanpályára	katonai szolgálatra ismeretlen	a sorsuk
M. kir. állatorv. főisk. Bpest	13	17	37	6	96	130	8	47	10	12	40	7	48	—	—	—	—	—	
Gazdasági akad. M.-Óvár ...	27	47	15	16	4	10	11	2	—	—	8	7	55	10	—	20	2	23	
Keszthely ...	22	22	7	24	4	9	7	2	—	—	6	9	35	2	5	12	—	16	
Debreczen ...	14	37	1	16	8	4	3	—	1	—	6	1	22	2	1	5	2	12	
Kolozsvár ...	34	18	2	6	3	3	4	—	—	26	—	—	14	1	—	4	2	7	
Kassa ...	26	31	1	8	1	9	11	—	3	—	6	3	25	3	—	4	2	9	
Összesen ...	136	172	63	76	116	165	44	51	14	38	66	27	199	—	—	—	—	—	

1) A tanulók számában e táblázat és a 99 oldalon foglalt 15. sz. kimutatás adatai között mutatkozó eltérés onnan ered, hogy az utóbb említett kimutatás a tanév végi, előbbi pedig a tanéveleji állapotnak felel meg.

16. Gazdasági tanfolyamok és tanulmányi kirándulások 1899-ben Magyarországon.

Folyó szám	Az intézet jellegének és székhelyének megnevezése	Tanfolyamok száma						Résztvevők száma					Tanulmányi kiránduláson az intézetet felkereste
		mezőgazd.	kertészeti	mezőg. ip. (gépkészítés szeszgyárt.)	mezőgazd. házi ipari	patkolás	egyéb	szeszfőző és gyáros	lelkészek	tanítók	gazdák és kertészek	kovácsok	
1	Állatorvosi főisk. Bpest	—	—	—	—	2	—	—	—	—	81	—	
2	Gazd. ak. M.-Óvár ...	—	—	1	—	—	—	—	—	46	—	—	
3	Gazd. tanint. Keszthely	—	1	1	—	—	—	—	23	26	—	—	
4	> Debreczen	—	1	—	1	—	—	—	20	—	—	—	
5	> Kolozsvár	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	110	
6	> Kassa ...	1	—	2	—	—	—	—	18	17	—	80	
	Összesen ...	1	2	4	1	2	—	—	18	17	43	190	
1	Önállóan rendezve ...	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	148	
2	Állami földmives-isk. ...	21	2	2	3	—	1	—	8	397	97	64	
3	Megy., közs. mag. f.-m. isk.	5	—	—	1	—	—	—	—	76	110	—	
	Összesen ...	26	2	2	4	4	1	—	8	473	207	212	
	Mindössze ...	27	4	6	5	6	1	—	18	25	516	293	

a) B u z a.

Table showing wheat prices (Buza) categorized by region (Bánsági, Tiszavidéki, Pestvidéki) and month (Hónap) from January to December, with an average row (Átlag). The table is organized in a grid with multiple columns for different grades and regions.

b) Egyéb gabonaműek.

Table showing prices for other grain products (Egyéb gabonaműek) including Rózs, Árpa, Z a b, Tengeri, Repce, and K ö l e s, categorized by month (Hónap) from January to December, with an average row (Átlag).

18. Különbféle terményeknek havi és évi átlagára 1899-ben a budapesti tőzsde árjegyzései szerint.1)

Table showing average prices for various products (Különbféle terményeknek) from January to December, categorized by product type (1. Disznózsír, 2. Szalonna, 3. Szilva, 4. Szilvaiz, 5. Heremag) and including an average row (Átlag).

1) Valamennyi terménynél a pénz és árú átlaga. — 2) Ingeny hordó. — 3) Zsákkal együtt, gőngysúly tiszta súly helyett, Minőség 500 grammonkint.

H ó n a p		1885	1886	1887	1888	1889	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
		m é t e r m á z s á n k i n t k o r o n a														
1. Búza	Január	16'72	15'96	18'38	14'62	15'14	17'42	16'56	22'28	15'94	15'22	13'86	14'28	17'22	26'16	20'66
	Február	17'02	16'66	18'24	14'52	14'88	17'62	17'02	21'84	16'02	15'16	13'28	14'84	16'60	26'54	20'60
	Márczius	17'20	17'24	18'36	14'50	15'00	17'90	17'48	20'86	15'76	14'98	13'92	14'02	16'46	26'36	20'48
	Április	18'40	16'96	18'64	14'64	14'72	18'22	19'08	19'20	16'24	15'20	14'32	14'14	15'90	27'72	18'58
	Május	18'72	16'46	18'22	14'72	14'44	17'22	20'76	18'54	17'50	14'22	15'00	14'22	16'22	29'76	18'20
	Június	18'54	16'16	18'08	14'50	14'56	17'36	19'98	18'04	17'46	14'66	14'54	13'82	17'32	24'84	19'34
	Július	17'26	16'06	16'96	14'00	17'10	16'00	21'10	17'44	16'52	14'04	13'76	13'54	20'36	21'68	18'60
	Augusztus	15'12	16'56	13'96	14'98	17'32	14'68	21'74	16'62	15'52	13'20	12'60	13'78	25'12	18'82	17'26
	Szeptember	15'06	17'34	13'56	15'04	17'26	14'88	21'46	16'06	15'26	12'86	12'84	14'42	24'96	18'40	17'00
	Október	15'80	17'32	13'96	15'78	17'20	15'06	21'66	15'92	15'10	12'92	13'24	15'46	25'60	19'58	16'74
	November	15'78	17'10	14'22	15'74	16'94	16'10	22'88	15'78	15'00	13'84	13'82	16'38	26'28	20'86	16'02
	Deczember	15'96	17'70	14'52	15'48	17'50	16'50	22'84	15'92	15'08	13'56	13'78	16'78	26'18	20'86	15'78
2. Rozs	Január	14'12	12'50	13'36	11'84	11'14	15'94	14'48	20'48	12'60	10'18	10'76	12'68	13'40	17'90	16'16
	Február	14'38	12'66	13'46	11'24	11'46	17'38	14'62	19'84	12'80	11'42	10'78	12'92	13'04	17'52	15'04
	Márczius	14'80	13'36	13'64	11'38	11'54	16'62	15'10	18'74	12'62	11'26	11'34	12'80	12'80	17'60	15'70
	Április	15'36	12'94	13'54	11'54	11'96	16'62	15'88	17'64	12'94	11'46	11'78	12'72	12'30	18'36	14'56
	Május	15'28	12'76	13'34	11'54	11'84	14'96	16'46	17'28	14'56	10'76	12'56	12'62	15'60	20'16	14'36
	Június	14'34	12'42	13'14	11'30	11'88	14'38	15'50	16'44	13'48	10'30	11'84	12'30	12'96	17'38	14'36
	Július	13'54	12'40	12'08	10'68	13'50	12'60	17'14	15'18	12'76	10'06	11'02	11'64	14'80	15'30	13'74
	Augusztus	12'50	12'88	11'00	11'12	13'52	11'78	19'34	13'20	12'46	10'06	10'70	11'28	17'32	14'08	13'10
	Szeptember	12'24	13'06	10'82	11'06	13'66	12'82	19'32	12'96	11'86	10'16	10'74	12'32	16'96	14'20	13'08
	Október	12'92	12'94	11'00	11'10	14'34	13'86	19'40	13'20	11'68	10'52	11'98	13'04	16'78	15'62	13'12
	November	12'78	13'04	11'02	11'40	14'52	14'50	20'86	12'72	11'56	10'64	12'64	13'46	17'02	16'48	12'48
	Deczember	12'56	12'88	11'16	11'14	15'84	14'36	20'96	12'68	11'42	10'62	12'36	13'32	17'10	16'60	12'36
3. Sűrarpa	Január	16'70	14'58	17'00	13'80	14'66	16'80	15'60	14'70	12'46	15'80	14'30	12'80	13'00	16'00	15'40
	Február	16'70	14'40	16'60	13'70	14'68	16'80	15'60	14'20	12'40	15'80	14'38	12'86	13'00	16'00	15'36
	Márczius	16'70	15'02	16'56	13'50	14'70	16'50	15'60	13'84	12'26	15'80	14'40	12'00	13'00	16'00	15'20
	Április	16'78	14'20	16'20	13'60	14'70	16'50	15'80	13'64	12'44	15'80	14'24	11'42	13'00	16'00	14'66
	Május	16'04	13'80	15'32	13'12	14'36	16'50	15'36	—	13'86	15'80	14'20	—	13'00	—	13'52
	Június	15'20	—	—	13'20	13'62	—	—	—	—	—	—	—	13'00	—	13'52
	Július	—	—	—	—	17'00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13'50
	Augusztus	14'60	17'24	14'22	15'54	16'42	14'82	—	13'08	13'88	14'60	13'80	12'12	16'26	15'00	14'46
	Szeptember	15'00	16'90	14'00	15'60	16'00	15'20	14'66	12'80	13'88	14'60	13'60	12'68	15'10	14'60	14'88
	Október	15'00	17'00	14'00	15'50	16'00	15'28	14'70	12'80	15'30	14'66	13'80	12'14	15'00	15'18	14'92
	November	15'00	17'00	13'98	15'30	16'00	15'70	15'16	12'60	15'68	14'66	13'84	11'80	15'00	15'60	14'52
	Deczember	15'00	17'00	13'80	14'82	16'20	15'60	14'74	12'54	15'80	14'30	13'20	12'76	15'40	15'44	12'74
4. Takar- mányarpa	Január	13'20	11'14	13'40	10'96	11'44	13'34	13'54	12'70	10'56	12'60	11'80	10'00	8'00	12'70	12'50
	Február	13'34	11'14	13'34	10'98	11'64	13'34	13'68	12'40	10'46	12'42	12'20	10'00	8'98	13'00	12'54
	Márczius	13'66	11'82	13'44	10'90	12'00	13'48	13'70	12'04	10'20	12'40	12'68	9'80	9'02	13'38	12'74
	Április	14'18	11'30	13'30	11'10	12'20	13'62	14'22	11'62	10'48	12'24	12'94	9'38	8'54	13'58	12'52
	Május	13'42	10'74	12'60	10'84	12'06	13'70	13'98	11'10	12'54	12'22	12'92	9'70	8'78	13'76	12'18
	Június	12'80	11'22	11'78	11'22	11'92	13'30	12'88	10'88	11'94	11'32	12'04	9'10	9'46	—	12'14
	Július	11'24	—	10'64	—	13'30	—	12'40	10'80	—	—	10'44	—	11'00	11'20	12'06
	Augusztus	11'24	12'50	10'68	11'06	12'58	11'48	12'62	11'04	11'68	11'24	10'50	7'92	13'00	11'58	11'56
	Szeptember	11'24	12'98	10'48	11'10	12'40	12'08	12'40	10'80	11'82	11'60	10'38	8'58	12'68	11'46	12'02
	Október	11'24	13'32	10'64	11'28	12'40	12'82	12'32	10'74	12'56	11'88	10'26	8'34	11'94	12'20	11'94
	November	11'26	13'36	10'72	11'72	12'32	13'70	13'04	10'36	12'78	11'86	10'32	8'48	11'94	12'70	11'68
	Deczember	11'44	13'30	10'64	11'46	12'86	13'42	12'74	10'54	12'90	11'60	10'10	8'34	12'12	12'54	11'40
5. Zab	Január	12'98	13'18	12'38	11'12	11'14	15'50	14'06	12'80	11'30	12'10	12'16	12'50	12'02	12'94	11'78
	Február	13'72	13'04	13'44	11'06	10'92	15'46	14'16	12'56	11'46	14'10	12'22	12'88	12'24	13'22	11'94
	Márczius	14'06	13'48	13'36	10'94	10'94	16'24	14'30	12'12	11'56	14'34	13'14	12'62	12'16	13'94	11'94
	Április	14'52	13'46	12'92	10'78	11'14	16'66	14'64	11'84	11'94	14'42	13'90	12'68	12'04	14'62	11'94
	Május	14'40	13'24	12'38	10'60	11'08	16'00	13'98	11'54	13'72	13'96	13'84	12'62	12'00	15'58	11'76
	Június	13'50	12'82	11'88	10'50	11'04	17'36	12'78	11'20	14'14	13'54	13'38	12'54	11'86	14'84	11'62
	Július	12'92	12'60	11'04	10'44	12'48	15'72	11'74	11'30	14'50	13'94	12'90	12'60	11'86	15'16	11'50
	Augusztus	12'28	12'66	10'94	10'74	12'98	12'80	12'50	11'36	13'76	12'02	12'06	11'54	12'72	11'58	11'30
	Szeptember	12'50	12'70	10'50	10'82	13'70	12'92	12'22	11'18	13'60	11'94	12'04	11'30	12'58	11'48	10'62
	Október	12'84	12'48	10'62	10'52	14'28	13'08	12'28	11'44	14'36	11'94	11'90	11'44	12'58	11'80	10'54
	November	12'90	12'18	10'68	10'70	14'48	14'20	13'00	11'26	14'12	12'12	12'58	11'78	13'04	11'80	10'46
	Deczember	13'10	11'82	10'62	10'74	15'42	14'16	12'90	11'48	14'10	12'04	12'26	11'90	12'96	11'76	10'40
6. Tengeri	Január	11'30	10'24	11'54	10'94	9'12	10'20	11'98	11'36	9'24	8'78	12'00	8'30	6'80	10'30	11'10
	Február	11'28	10'64	11'88	11'20	9'50	9'72	12'30	10'08	9'44	9'08	12'42	8'34	7'04	10'38	11'64
	Márczius	11'70	11'08	12'02	11'64	9'12	9'70	12'46	10'58	9'28	9'60	12'66	8'26	7'10	10'84	9'30
	Április	12'36	10'88	11'60	12'32	9'24	9'72	13'48	10'04	9'14	10'02	12'46	8'14	7'00	11'16	8'90
	Május	12'42	10'72	11'16	12'66	9'08	9'90	13'34	9'72	10'24	9'62	13'54	7'94	6'94	11'86	8'84
	Június	12'56	10'40	11'08	12'96	9'12	10'20	12'26	9'64	10'16	9'56	12'86	8'08	7'80	10'40	9'00
	Július	11'80	10'32	11'18	12'42	9'90	10'									

Folyó szám	Országrész, törvényhatóság	Férfi-napszám								Női napszám								Gyermek-napszám							
		tavaszi		nyári		ősz		téli		tavaszi		nyári		ősz		téli		tavaszi		nyári		ősz		téli	
		ellátással		ellátás nélkül		ellátással		ellátás nélkül		ellátással		ellátás nélkül		ellátással		ellátás nélkül		ellátással		ellátás nélkül		ellátással		ellátás nélkül	
		f i l l é r e k b e n																							
I. Magyarország.																									
<i>a) Duna bal partja.</i>																									
1	Árva vm.	100	135	124	155	106	152	84	111	46	95	50	99	48	100	39	60	33	45	37	45	37	45	—	—
2	Bars »	89	121	133	181	94	129	70	93	57	82	78	109	60	87	43	64	38	58	50	67	38	56	27	49
3	Esztergom vm.	83	120	127	183	90	125	67	100	65	100	97	133	72	100	60	87	42	75	65	105	48	73	36	60
4	Hont vm.	73	105	131	180	90	124	58	77	52	74	86	114	70	91	45	60	31	45	43	67	40	53	24	40
	Selm.-és Béalab.)	—	160	—	220	—	200	—	120	—	100	—	120	—	100	—	80	—	80	—	80	—	80	—	—
5	Liptó vm.	98	148	143	186	100	166	78	114	49	72	60	88	57	89	45	59	33	54	47	68	47	74	31	43
6	Nógrád »	81	103	130	167	102	122	69	84	66	75	93	110	76	84	52	61	40	52	65	77	45	55	31	42
7	Nyitra »	79	105	129	166	92	119	64	83	61	82	89	114	67	88	49	67	40	58	54	78	46	67	31	48
8	Pozsony »	75	111	111	168	76	134	57	85	60	84	75	117	64	98	46	68	37	57	54	77	41	66	29	44
	Pozsony, th.j.v.)	240	320	240	320	200	260	—	200	90	140	100	170	90	140	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	Trencsén vm.	84	123	119	173	101	135	70	101	56	84	72	105	63	92	45	65	34	53	42	64	34	51	26	44
10	Turóc »	70	100	130	187	65	93	50	80	37	60	67	90	43	70	30	50	30	47	47	72	33	53	—	—
11	Zólyom »	76	113	106	156	77	117	61	95	44	63	56	83	45	62	39	57	28	45	37	56	29	44	23	41
	Átlag ...	83	115	124	172	92	129	64	92	57	81	78	109	63	89	45	64	36	55	50	72	40	60	29	45
<i>b) Duna jobb p.</i>																									
1	Baranya vm.	68	104	119	168	82	117	62	90	58	84	87	121	70	93	55	72	36	60	54	80	46	65	32	52
	Pécs, th. j. v.	120	180	160	220	120	180	—	—	80	140	120	160	80	140	—	—	60	80	80	100	60	80	—	—
2	Fejér vm.	76	102	172	227	92	120	50	85	62	87	124	147	75	98	52	72	39	57	64	90	45	62	23	48
	Sz.-Fejérvár ...	—	140	—	200	—	160	—	120	—	120	—	140	—	120	—	100	—	70	—	100	—	80	—	60
3	Győr vm.	70	84	160	195	98	128	50	75	52	75	100	134	58	92	42	59	33	52	53	77	38	65	30	48
	Győr, th. j. v. ...	<i>A d a t o k n i n c s e n e k</i>																							
4	Komárom vm.	67	95	113	182	90	120	52	85	50	75	77	118	60	90	43	71	37	55	60	81	—	65	—	58
	Komárom, thjv.	—	140	—	240	—	200	—	—	—	110	—	180	—	140	—	—	100	—	150	—	100	—	—	—
5	Moson vm.	82	103	110	166	130	169	—	84	62	75	90	122	105	121	—	67	—	57	—	80	—	75	—	58
6	Somogy »	72	101	140	179	105	124	60	83	54	78	83	120	64	89	46	66	38	51	58	70	43	59	27	38
7	Sopron »	94	110	134	184	107	135	80	96	73	83	101	126	86	104	56	72	45	59	66	85	55	68	38	54
	Sopron, th. j. v.	140	180	160	200	120	140	100	120	160	140	180	100	130	—	100	120	120	140	80	100	—	—	—	—
8	Tolna vm.	80	93	148	175	94	108	57	78	52	76	90	113	62	84	47	64	38	56	55	73	43	62	35	48
9	Vas »	74	109	124	183	95	134	64	90	60	79	88	113	69	89	53	70	38	53	70	78	44	60	30	45
10	Veszprém vm.	72	104	108	143	81	122	55	85	50	72	69	104	56	89	45	62	32	48	45	73	40	57	30	46
11	Zala »	71	100	117	161	77	108	62	83	54	77	78	107	60	81	46	65	40	60	54	77	44	61	34	50
	Átlag ...	77	103	133	179	94	125	61	87	59	80	90	119	69	92	49	68	40	56	61	79	46	63	32	49
<i>c) D.-Tisza köze.</i>																									
1	Bács-Bodrog vm.	99	126	196	236	133	169	86	103	86	93	117	148	86	114	64	82	40	53	78	95	55	69	37	50
	Baja, th. j. v.	—	100	—	180	—	120	—	100	—	80	—	140	—	100	—	80	—	60	—	100	—	60	—	40
	Szabadka, thjv.)	80	120	160	220	90	140	60	100	50	90	100	140	70	110	50	80	40	60	70	90	60	80	40	60
	Ujvidék, th. j. v.	120	160	240	280	140	180	120	140	80	140	120	180	100	120	80	140	60	100	80	120	60	100	60	100
	Zombor, th. j. v.	120	160	160	200	160	200	100	140	80	120	100	140	80	120	60	100	40	60	60	80	60	80	40	60
2	Csongrád vm.	85	117	265	320	135	170	80	105	55	90	150	180	82	115	50	67	47	57	102	145	65	102	40	55
	H.-Vásárhely ...	120	180	200	350	110	250	70	100	80	110	120	235	90	110	50	90	40	60	55	110	40	55	30	45
	Szeged, th.j.v.)	120	160	160	200	100	140	80	100	60	90	100	140	60	90	40	70	40	60	60	80	40	60	30	50
3	Heves vm.	68	100	136	192	78	108	56	82	47	73	78	145	60	89	38	66	34	55	53	82	38	60	31	47
4	J.-N.-K.-Sz. vm.	81	105	169	211	94	124	60	83	56	80	111	145	68	85	44	61	37	57	72	98	47	66	37	47
5	P.-P.-S.-K.-K. vna.	87	120	163	207	103	135	70	97	67	92	111	146	77	102	54	77	42	64	67	92	49	71	38	56
	Budapest, sz.-f.	—	200	—	300	—	200	—	200	—	140	—	160	—	160	—	—	—	50	—	160	—	—	—	—
	Kecskemét ¹⁾ ...	144	184	182	202	124	164	86	126	100	140	114	154	88	128	60	100	60	100	70	110	60	100	—	—
	Átlag ...	90	120	178	220	111	143	73	97	65	90	112	148	77	102	54	75	40	60	71	94	50	70	37	51
<i>d) Tisza j. partja.</i>																									
1	Abauj-Torna vm.	78	103	110	149	92	123	58	84	57	70	72	94	62	76	44	58	36	51	48	69	44	59	27	41
	Kassa, th. j. v.	80	130	160	230	90	160	70	120	50	90	80	120	50	90	40	85	30	55	50	85	40	70	30	55
2	Bereg vm.	63	100	105	157	91	123	—	82	43	76	71	110	52	88	—	64	—	51	—	69	—	57	—	43
3	Borsód »	66	102	120	176	86	120	63	99	49	72	82	115	59	82	44	62	41	54	55	75	42	56	32	49
4	Gömör »	84	125	124	184	89	128	68	98	45	73	66	103	50	78	38	57	33	47	49	70	39	52	23	37
5	Sáros »	88	119	135	166	96	121	72	97	46	64	68	87	56	73	42	57	29	43	40	55	33	41	25	34
6	Szepes »	103	167	131	209	110	171	90	151	50	87	60	98	55	89	46	76	37	69	45	74	39	66	33	57
7	Ung »	93	114	170	189	105	137	67	93	50	68	100	117	68	87	47	64	29	42	54	61	39	47	25	38
9	Zemplén vm.	81	114	124	172	97	127	63	93	50	74	78	104	59	80	45	60	30	50	44	69	40	59	27	41
	Átlag ...	83	119	125	176	96	130	68	98	49	75	72	104	56	82	42	63	35	51	47	69	39	56	27	42

¹⁾ 1898-ról szóló adatok.

Mezőgazdasági átlagos napszámok az 1899. évben törvényhatóságokint.

Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	Férfi-napszám				Női napszám				Gyermek-napszám															
		tavaszi		nyári		őszi		téli		tavaszi		nyári		őszi		téli									
		ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül	ellátással	ellátás nélkül								
f i l l é r e k b e n																									
<i>e) Tisza b. partja.</i>																									
1	Békés várm. ...	86	109	232	257	119	160	63	87	62	77	114	135	80	98	46	62	41	52	72	88	72	68	32	45
2	Bihar » ...	73	97	138	181	94	125	59	81	53	72	91	119	55	87	43	61	36	50	63	82	45	61	29	44
	N.-Várad, th. j. v.	80	120	160	200	100	140	80	100	80	100	120	140	90	110	—	—	40	50	80	100	60	90	—	—
3	Hajdú várm. ...	71	96	170	185	110	146	59	82	53	74	103	129	80	101	46	62	32	47	77	95	53	71	35	50
	Debreczen, th. j. v.	70	110	190	250	160	250	90	150	50	90	95	133	80	160	65	135	40	70	65	130	60	100	45	80
4	Máramaros várm.	78	113	115	163	82	121	66	100	42	80	62	100	50	85	39	66	28	53	38	65	31	56	25	43
5	Szabolcs »	81	113	119	181	100	142	60	88	52	74	75	110	65	99	40	65	34	50	44	70	38	61	30	51
6	Szatmár »	68	91	136	175	94	122	53	73	50	72	99	125	69	92	39	56	31	46	62	83	38	53	25	40
	Sz.-Németi 1)	70	90	120	160	90	120	60	80	60	80	80	120	60	80	40	60	40	60	60	80	40	60	20	40
7	Szilágy várm. ...	67	96	105	138	75	104	54	78	51	78	78	104	58	85	44	63	32	53	51	76	35	57	27	46
8	Ugocsa »	50	70	110	132	50	73	40	62	35	55	80	107	35	57	30	50	25	38	55	67	25	38	20	35
	Átlag ...	73	101	140	181	94	128	59	83	51	74	89	117	64	90	42	67	33	50	58	79	41	60	28	45
<i>f) Tisza-Mar. sz.</i>																									
1	Arad várm. ...	71	92	135	155	109	120	57	73	56	67	95	115	81	93	48	62	35	49	66	83	56	64	32	45
	Arad, th. j. v.	—	110	—	170	—	120	—	85	—	80	—	100	—	100	—	70	—	75	—	90	—	90	—	70
2	Csanád várm. ...	80	113	192	244	144	179	70	87	51	74	98	138	82	104	52	64	40	59	72	110	60	80	37	54
3	Krassó-Szörény	83	102	130	185	88	129	77	105	67	89	87	123	72	98	57	78	46	66	57	80	47	70	40	60
4	Temes várm. ...	82	116	130	181	101	134	71	94	61	92	91	131	75	98	48	73	39	56	59	82	49	63	32	48
	Temesvár, th. j. v.	A d a t o k n i n c s e n e k																							
	Versetz, th. j. v.	A d a t o k n i n c s e n e k																							
5	Torontál várm. ...	84	96	181	234	116	140	70	101	70	93	110	123	86	105	58	74	40	54	62	84	49	66	30	47
	Pancsova, th. j. v.	150	220	550	—	150	—	110	—	130	—	240	—	150	—	110	—	75	—	150	—	75	—	—	—
	Átlag ...	82	104	157	194	106	135	70	94	64	87	98	124	80	100	54	73	41	57	63	84	50	66	34	50
<i>g) Erdély.</i>																									
1	Alsó-Fehér várm.	65	90	92	131	73	100	54	75	49	72	65	99	55	79	42	61	32	52	44	66	35	58	28	44
2	Beszt.-Naszód »	81	109	112	152	92	129	66	94	54	72	81	125	67	99	49	71	32	54	47	71	35	56	26	40
3	Brassó várm.	105	160	150	220	135	182	93	153	75	85	98	135	80	110	53	83	45	67	62	90	52	75	—	—
4	Csik »	100	147	134	194	94	148	85	126	61	84	79	116	64	97	51	84	37	63	52	78	42	69	26	46
5	Fogarás »	80	103	110	136	81	108	65	85	66	83	81	102	59	81	49	64	36	47	42	60	40	52	30	42
6	Háromszék »	65	113	86	140	76	115	59	102	49	86	72	109	59	92	44	77	29	79	40	62	38	59	26	44
7	Hunyad »	70	103	116	149	82	114	66	88	63	79	88	117	66	87	50	68	37	56	59	82	43	63	34	50
8	Kis-Küküllő vm.	64	91	79	114	59	79	47	60	46	67	60	85	44	64	34	55	26	42	34	52	24	40	20	35
9	Kolozs várm. ...	60	83	88	130	65	93	52	73	47	74	65	89	52	76	40	61	29	44	40	59	28	43	21	37
	Kolozsvár 1)	70	120	160	200	116	150	80	120	70	100	110	150	76	116	70	100	—	40	56	76	36	56	—	36
10	Maros-Torda vm.	59	89	93	132	66	102	52	78	46	71	71	103	53	80	42	62	28	47	44	67	33	53	25	41
	M.-Vásárhely 1)	60	100	100	160	70	110	60	90	50	80	70	100	60	80	—	—	—	40	70	100	30	60	—	—
11	N.-Küküllő várm.	60	101	85	156	70	120	49	90	47	86	62	112	53	96	41	74	30	53	45	73	32	54	30	50
12	Szeben »	65	97	122	163	80	110	55	84	50	65	87	127	65	97	42	72	33	59	45	73	38	63	28	48
13	Sz.-Doboka »	64	85	89	117	71	95	52	67	53	70	72	94	57	76	44	59	34	48	49	64	39	54	27	41
14	T.-Aranyos »	70	116	112	139	78	106	56	83	49	75	72	99	58	81	42	64	33	50	52	72	41	55	32	42
15	Udvarhely »	59	87	86	118	63	89	43	70	45	72	61	88	48	73	34	57	30	49	33	55	34	49	25	48
	Átlag ...	68	99	100	134	76	109	57	83	51	73	73	104	57	84	44	65	31	51	46	67	36	55	27	43
<i>h) Fiume v. és ker.</i>																									
Országos átlag																									
		78	108	132	176	93	127	64	90	56	80	85	116	65	91	45	68	36	54	55	77	42	65	29	47
II. Horv.-Szlav.																									
1	Belov.-Kőrös vm.	92	126	106	138	86	120	78	108	82	110	94	122	78	106	72	96	56	76	62	84	56	74	50	60
2	Lika-Krbava »	84	138	100	160	90	144	82	132	60	100	64	112	58	98	56	90	40	60	42	68	38	60	38	56
3	Modr.-Fiume »	110	168	116	184	106	162	96	152	64	98	72	104	62	96	58	92	40	64	44	66	40	60	40	58
4	Pozsega várm. ...	90	126	104	160	80	128	80	108	72	106	80	132	68	102	60	86	42	70	50	82	40	62	34	56
5	Szerém »	98	136	138	180	108	144	84	114	80	104	116	130	84	116	70	92	48	64	56	76	48	70	44	60
	Zimony, th. j. v.	190	236	240	350	200	252	164	200	120	174	160	200	132	180	100	160	70	88	72	100	60	90	40	60
6	Varasd várm. ...	64	80	78	96	58	76	54	64	52	66	60	80	52	66	50	60	36	48	42	50	36	44	32	40
	Varasd, th. j. v.	66	100	140	170	90	112	—	—	60	100	120	150	90	110	—	—	—	40	48	60	40	50	—	—
7	Verőcze várm. ...	90	112	114	148	88	108	78	100	72	96	86	112	72	92	64	80	44	60	58	72	46	64	40	54
	Eszék, th. j. v. ...	—	160	—	178	—	160	—	144	—	120	—	132	—	116	—	104	—	70	—	80	—	72	—	60
8	Zágráb várm. ...	80	116	94	136	76	106	64	98	70	104	80	116	66	96	60	92	50	68	50	72	48	60	40	60
	Zágráb, th. j. v.	120	150	134	180	108	130	90	112	64	108	88	118	62	80	50	76	—	—	—	60	—	66	—	—
	Átlag ...	89	138	124	180	99	137	87	121	72	107	93	137	75	105	64	93	47	67	52	71	45	64	40	56

) 1898. évi adatok.

23. Az összes szántóföld, a bevett és az elemi csapások folytán kivett terület 1899-ben törvényhatóságunkint.

Folyó szám	Országgrész, törvényhatóság		Elemi csapások folytán kivett terület 1899-ben		Országgrész, törvényhatóság		Elemi csapások folytán kivett terület 1899-ben						
	Összes szántóföld	Ebből bevett terület az 1895-ben községenként történt felvétel szerint	hektárokban	az összes szántóföld %ában	Összes szántóföld	Ebből bevett terület az 1895-ben községenként történt felvétel szerint	hektárokban	az összes szántóföld %ában					
									hektárokban	hektárokban			
I. Magyarország.					e) Tisza b. partja.								
a) Dunab. partja.					1 Békés vm. ... .. 260.063 253.488 560 0'22 0'22								
1	Árva vármegye	82.246	59.021	1.593	1'94	2'70	2	Bihar »	440.982	395.677	5.070	1'15	1'28
2	Bars »	117.884	102.624	2.136	1'81	2'08		N.-Várad	1.516	1.516	—	—	—
3	Esztergom »	61.145	54.074	552	0'90	1'02	3	Hajdú vm.	132.821	126.483	1.968	1'48	1'56
4	Hont »	104.679	82.385	2.317	2'21	2'81		Debreczen	42.416	40.696	—	—	—
	Selm. és Bélab.	868	868	—	—	—	4	Máramaros vm.	107.225	72.408	3.840	3'58	5'30
5	Liptó várm. ...	36.707	32.785	448	1'22	1'37	5	Szabolcs »	291.809	238.381	3.623	1'24	1'52
6	Nógrád » ...	174.104	138.116	529	0'30	3'83	6	Szatmár »	271.511	209.444	1.205	0'44	0'58
7	Nyitra » ...	302.704	266.838	4.771	1'58	1'69		Sz.-Németi	9.039	7.118	—	—	—
8	Pozsony » ...	248.176	227.058	3.874	1'56	1'71	7	Szilágy vm. ...	156.039	115.280	391	0'25	0'34
	Pozsony, th. j. v.	2.448	2.448	52	2'12	2'12	8	Ugocsa »	52.360	41.118	2.670	5'10	6'49
9	Trencsén vm. ...	152.032	131.352	1.601	1'05	1'22		Összesen	1.765.781	1.501.609	19.327	1'10	1'29
10	Turóc » ...	30.782	26.694	2.341	7'60	8'77	f) T.-Mar. szöge.						
11	Zólyom » ...	44.599	38.824	212	0'48	0'55	1	Arad vm.	244.774	235.225	138	0'06	0'06
	Összesen ...	1.358.374	1.163.087	20.426	1'50	1'76		Arad, th. j. v.	6.730	6.460	—	—	—
b) Duna j. partja.					2 Csanád vm. ... .. 140.409 139.658 1.322 0'94 0'95								
1	Baranya vm. ...	250.619	206.404	765	0'31	0'37	3	Kr.-Szörény vm.	201.759	183.213	604	0'29	0'33
	Pécs, th. j. v.	2.181	2.087	—	—	—	4	Temes »	422.495	398.329	3.443	0'82	0'86
2	Fejér vm.	253.635	219.247	1.676	0'66	0'86		Temesvár	1.498	1.498	—	—	—
	Sz.-Fejérvár ...	7.316	7.253	—	—	—	5	Verecz, th. j. v.	12.861	12.861	—	—	—
3	Győr vm.	87.135	82.825	1.324	1'52	1'60		Torontál vm. ...	693.094	682.249	9.607	1'39	1'41
	Győr, th. j. v.	2.369	2.369	35	1'48	1'48		Pancsova	7.260	7.239	—	—	—
4	Komárom vm.	161.701	142.650	2.550	1'58	1'58		Összesen	1.730.880	1.666.732	15.114	0'87	0'91
	Komárom	749	749	186	24'83	24'83	g) Erdély.						
5	Moson vm.	110.709	95.832	—	—	—	1	Alsó-Fehér vm.	129.324	96.912	487	0'38	0'50
6	Somogy »	333.094	296.602	263	0'08	0'09	2	B.-Naszód »	74.567	54.971	53	0'07	0'10
7	Sopron »	161.343	151.828	6.111	3'79	4'02	3	Brassó »	38.893	36.298	588	1'51	1'62
	Sopron, th. j. v.	3.424	3.424	—	—	—	4	Csík »	68.901	38.276	115	0'17	0'30
8	Tolna várm. ...	215.512	184.936	2.033	0'24	1'10	5	Fogaras »	60.792	46.454	1.520	2'50	3'27
9	Vas »	266.726	257.835	2.194	0'62	0'85	6	Háromszék »	89.038	67.744	2.409	2'71	3'56
10	Veszprém » ...	196.213	180.931	3.961	2'02	2'19	7	Hunyad »	163.676	140.027	1.448	0'89	1'03
11	Zala »	221.998	212.908	1.611	0'73	0'76	8	Kis-Küküllő »	77.315	62.901	914	1'18	1'45
	Összesen ...	2.274.721	2.047.880	22.709	1'00	1'31	9	Kolozs »	160.919	119.127	2.629	1'63	2'21
c) D.-Tisza köze.					10 Kolozsvár ... .. 4.611 4.547 — — —								
1	B.-Bodrog vm.	643.011	597.946	9.386	1'46	1'57	11	M.-Torda vm.	113.487	94.723	6.648	5'86	7'02
	Baja, th. j. v.	6.534	4.901	921	14'10	18'79		M.-Vásárhely	1.458	1.417	—	—	—
	Szabadka	63.440	54.696	173	2'73	0'32	12	N.-Küküllő vm.	113.425	82.719	460	0'41	0'56
	Ujvidék, th. j. v.	12.240	11.813	—	—	—	13	Szeben »	72.082	60.313	—	—	—
	Zombor, th. j. v.	24.470	20.312	—	—	—	14	Sz.-Doboka »	183.564	133.343	331	0'18	0'25
2	Csongrád vm. ...	114.761	113.361	104	0'09	0'09	15	T.-Aranyos »	114.749	84.861	2.837	2'47	3'34
	H.-Vásárhely	58.633	58.633	—	—	—		Udvarhely »	72.484	52.238	267	0'37	0'51
	Szeged, th. j. v.	38.537	38.277	—	—	—		Összesen	1.539.285	1.176.871	20.766	1'35	1'76
3	Heves vm.	189.691	164.175	1.234	0'65	0'75	h) Fiume v. ésker.						
4	J.-N.-K.-Szolnok	339.881	326.902	3.581	1'05	1'10	Magy.-orsz. ö. sz. 11.929.923 10.436.948 148.417 1'24 1'42						
5	Pest-P.-S.-K.-K.	608.322	536.445	8.489	1'40	1'58	II. H.-Szlav.						
	Budapest, sz.-f.	6.978	6.961	3	0'04	0'04	1	Belov.-Kőr. vm.	193.654	169.954	1.847	0'95	1'09
	Kecskemét ...	43.606	37.664	—	—	—	2	Lika-Krbava »	92.084	72.080	2.837	3'08	3'94
	Összesen ...	2.150.104	1.972.086	23.891	1'11	1'21	3	Modr.Fiume »	98.236	81.006	3.127	3'18	3'86
d) Tisza j. partja.					4 Pozsega » 152.182 128.740 4.508 2'96 3'50								
1	A.-Torna vm. ...	135.746	114.718	218	0'16	0'19	5	Szerém »	332.897	307.739	4.821	1'45	1'57
	Kassa, th. j. v.	3.059	2.966	—	—	—		Zimony, th. j. v.	3.968	3.968	—	—	—
2	Bereg várm. ...	111.667	90.187	12.809	11'47	14'20	6	Varazsd vm. ...	87.519	86.233	413	0'47	0'48
3	Borsod » ...	162.727	134.578	727	0'45	0'54		Varazsd, th. j. v.	3.037	3.037	—	—	—
4	Gömör »	107.753	83.610	1.524	1'41	1'82	7	Verőcze vm. ...	191.123	171.855	1.100	0'58	0'64
5	Sáros » ...	146.231	120.665	1.335	0'91	1'11		Eszék, th. j. v.	4.081	4.081	—	—	—
6	Szepes » ...	119.397	102.107	1.427	1'20	1'40	8	Zágráb vm. ...	226.949	201.828	17.690	7'79	8'77
7	Ung »	87.340	65.532	1.385	1'59	2'11		Zágráb, th. j. v.	1.073	1.056	221	20'60	20'93
8	Zemplén » ...	236.855	194.320	6.819	2'88	3'51		Összesen	1.886.893	1.231.577	36.564	2'64	2'97
	Összesen ...	1.110.775	908.683	26.244	2'36	2'89	Magyarbir. össz. 13.316.726 11.668.525 184.981 1'39 1'59						

24. A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1899-ben.

A) Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona
Kenyértermények.									
Őszi búza	3,035.953	37,231.146	558.676	246.090	2,381.630	36.265	3,282.043	39,612.776	594.941
Tavaszi búza	122.252	1,220.409	17.376	10.458	71.687	1.105	132.710	1,292.096	18.481
Őszi és t. búza egy.	3,158.205	38,451.555	576.052	256.548	2,453.317	37.370	3,414.753	40,904.872	613.422
Őszi rozs	1,024.369	11,722.746	139.815	83.019	643.342	7.883	1,107.388	12,366.088	147.698
Tavaszi rozs	27.317	267.728	3.208	5.046	34.439	407	32.363	302.167	3.615
Őszi és t. rozs egy.	1,051.686	11,990.474	143.023	88.065	677.781	8.290	1,139.751	12,668.255	151.313
Kétszeres	91.312	1,048.469	12.725	55.551	542.671	6.946	146.863	1,591.140	19.671
Tönköly	2.008	18.363	180	6.090	28.297	246	8.098	46.660	426
Egyéb gabona-neműek.									
Őszi árpa	81.477	1,117.714	11.606	46.105	411.322	4.087	127.582	1,529.036	15.693
Tavaszi árpa	934.347	12,291.381	144.621	23.204	184.144	1.990	957.551	12,475.525	146.611
Őszi és t. árpa egy.	1,015.824	13,409.095	156.227	69.309	595.466	6.077	1,085.133	14,004.561	162.304
Zab	964.112	11,788.614	111.758	98.957	916.711	8.043	1,063.069	12,705.325	119.801
Köles:									
mint főtermény ...	27.147	253.632	2.459	31.228	149.494	1.368	58.375	403.126	3.827
mint utónövény ...	4.534	27.547	270	4.637	23.545	228	9.171	51.092	498
Tatárka:									
mint főtermény ...	6.646	42.263	462	4.467	19.029	243	11.113	61.292	705
mint utónövény ...	10.447	46.604	562	3.452	17.797	223	13.899	64.401	785
Hüvelyesek.									
Borsó	9.098	84.078	1.316	2.314	16.518	395	11.412	100.596	1.711
Bab:									
mint főtermény ...	13.410	123.595	1.599	12.789	87.521	971	26.199	211.116	2.570
mint mellékterm.	596.861	1,127.094	13.514	260.699	704.368	8.512	857.560	1,831.462	22.026
Lencse	8.224	66.708	1.204	878	5.731	164	9.102	72.439	1.368
Kapásnövények.									
Szemes tengeri	2,128.911	29,460.642	258.965	367.711	3,728.880	36.989	2,496.622	33,189.522	295.954
Dinnye	18.815	1,646.178	7.498	532	30.488	362	19.347	1,676.666	7.860
Tök:									
mint főtermény ...	12.237	1,982.415	1.686	661	38.440	47	12.898	2,020.855	1.733
mint mellékterm.	694.397	12,738.511	10.976	273.750	4,994.697	6.321	968.147	17,733.208	17.297
Burgonya	456.322	36,054.117	101.432	65.185	2,596.865	12.244	521.507	38,650.982	113.676
Czukorrépa	73.345	16,175.945	27.222	1.093	48.054	109	74.438	16,223.999	27.331
Takarmányrépa:									
szántóföldön	143.642	36,045.377	35.181	6.372	403.201	898	150.014	36,448.578	36.079
kertekben	10.316	2,702.246	2.588	—	—	—	10.316	2,702.246	2.588
Tarlórépa:									
mint utónövény ...	12.249	1,082.433	1.090	7.116	330.218	673	19.365	1,412.651	1.763
Seprőcírokmag:									
mint főtermény ...	2.125	25.474	186	—	—	—	2.125	25.474	186
mint mellékterm.	85.661	105.169	875	—	—	—	85.661	105.169	875
Kereskedelmi növények.									
Őszi repce	46.439	384.224	8.318	5.432	30.252	671	51.871	414.476	8.989
Tavaszi repce	1.698	13.084	275	575	3.910	79	2.273	16.994	354
Őszi és t. repce egy.	48.137	397.308	8.593	6.007	34.162	750	54.144	431.470	9.343
Komló	363	2.564	340	32	198	35	395	2.762	375
Dohány	34.865	434.191	15.221	57	750	15	34.922	434.941	15.236
Kendermag	55.965	354.187	5.450	8.528	7.504	108	64.493	361.691	5.558
Kenderfonal		399.744	19.108		65.392	4.288		465.136	23.396
Lenmag	11.202	61.078	1.217	7.189	6.693	120	18.391	67.771	1.337
Lenfonal		58.155	3.823		35.927	3.011		94.082	6.834
Mák:									
mint főtermény ...	3.615	25.500	1.157	411	2.092	114	4.026	27.592	1.271
mint mellékterm.	8.230	7.004	352	386	1.545	83	8.616	8.549	435

1) A dült számokkal szedett adatok más termények területi adataiban már belefoglaltak.

A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1899-ben.
Abszolút számokban.

A termény neve	Magyarország			Horvát-Szlavonországok			Magyarbirodalom		
	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona	A learatott terület hektárokból ¹⁾	A termés mennyisége méter-mázsákban	A termés értéke, 1000 korona
Takarmánymagvak.									
Őszi búkköny	5.308	56.447	678	2.535	18.589	198	7.843	75.036	876
Tavaszi búkköny ...	42.784	454.537	4.960	2.533	18.721	199	45.317	473.258	5.159
Őszi és t. búkk. egy.	48.092	510.984	5.638	5.068	37.310	397	53.160	548.294	6.035
Lóhere	74.227	121.950	13.055	4.162	10.461	1.025	78.389	132.411	14.080
Luczerna	14.606	38.338	3.506	1.397	3.952	392	16.003	42.290	3.898
Baltaczim	2.879	18.672	397	25	58	1	2.904	18.730	398
Mohar	5.513	52.800	606	147	657	7	5.660	53.457	613
Szálás takarmány.									
Csalamádé	84.513	23.183.862	14.268	1.621	94.397	313	86.134	23.278.259	14.581
Őszi b., borsó és rozs	19.541	706.220	2.307	16.953	412.616	1.492	36.494	1.118.836	3.799
Tavaszi búkköny ...	277.427	9.621.707	33.170	20.987	516.576	1.847	298.414	10.138.283	35.017
Őszi és t. búkk. egy.	296.968	10.327.927	35.477	37.940	929.192	3.339	334.908	11.257.119	38.816
Lóhere	190.442	7.621.133	30.114	51.225	1.758.631	7.055	241.667	9.379.764	37.169
Luczerna :									
szántóföldön	119.163	5.721.615	21.939	11.328	417.831	1.685	130.491	6.139.446	23.624
kertekben	22.857	1.129.749	4.307	2.167	90.839	255	25.024	1.220.588	4.562
Széna és sarjú :									
réten	2.933.310	92.564.380	310.489						
kertekben	114.111	3.904.895	13.913						
egyéb kaszálókon	48.006	1.068.991	3.584	1.100.913	18.894.357	70.268	4.196.340	116.432.623	398.254
Baltaczim	13.928	422.268	1.608	441	7.857	25	14.369	430.125	1.633
Mohar	31.413	1.020.132	3.772	1.496	39.943	144	32.969	1.060.075	3.916
Szalma és szár.									
Őszi búza	3.035.953	80.232.031	68.314	246.090	5.511.220	11.840	3.282.043	85.743.251	80.154
Tavaszi búza	122.252	2.584.354	3.244	10.458	137.369	407	132.710	2.721.723	3.651
Őszi és t. búza egy.	3.158.205	82.816.385	71.558	256.548	5.648.589	12.247	3.414.753	88.464.974	83.805
Őszi rozs	1.024.369	29.927.058	31.058	83.019	1.638.388	4.170	1.107.388	31.615.446	35.228
Tavaszi rozs	27.317	682.014	799	5.046	76.378	193	32.363	758.392	992
Őszi és t. rozs egy.	1.051.686	30.609.072	31.857	88.065	1.764.766	4.363	1.139.751	32.373.838	36.220
Kétszeres	91.312	2.435.298	2.147	—	—	—	—	—	—
Tönköly	2.008	40.375	42	—	—	—	—	—	—
Őszi árpa	81.477	2.006.805	2.316	46.105	816.489	—	127.582	2.823.294	—
Tavaszi árpa	934.347	22.355.597	34.432	23.204	252.324	—	957.551	22.607.921	—
Őszi és t. árpa egy.	1.015.824	24.362.402	36.748	69.309	1.068.813	—	1.085.133	25.431.215	—
Zab	964.112	24.288.425	33.882	98.957	1.504.846	—	1.063.069	25.793.271	—
Köles :									
mint főtermény ...	27.147	504.276	654	—	—	—	—	—	—
mint utónövény ...	4.534	54.115	61	—	—	—	—	—	—
Borsó	9.098	171.767	191	—	—	—	—	—	—
Bab :									
mint főtermény ...	13.410	212.005	149	—	—	—	—	—	—
mint mellékterm.	596.861	2.090.528	1.092	—	—	—	—	—	—
Lencse	8.224	125.202	144	—	—	—	—	—	—
Tengeri	2.128.911	69.421.361	45.224	367.711	10.425.135	—	2.496.622	79.846.496	—
Seprőczirok :									
mint főtermény ...	2.125	21.602	404	—	—	—	—	—	—
mint mellékterm.	85.661	176.849	2.738	—	—	—	—	—	—
Tatárka :									
mint főtermény ...	6.646	88.131	80	—	—	—	—	—	—
mint utónövény ...	10.447	96.345	83	—	—	—	—	—	—
Őszi búkköny	5.308	129.403	133	—	—	—	—	—	—
Tavaszi búkköny ...	42.784	1.019.975	1.176	—	—	—	—	—	—
Őszi és t. búkk. egy.	48.092	1.149.378	1.309	—	—	—	—	—	—
Lóhere	74.227	1.409.944	1.532	—	—	—	—	—	—
Luczerna	14.606	296.490	351	—	—	—	—	—	—
Baltaczim	2.879	56.528	66	—	—	—	—	—	—
Mohar	5.513	144.484	249	—	—	—	—	—	—
Zöldségfélék.									
Fejes káposzta :									
mint főtermény ...	33.898	6.566.771	25.257	16.870	656.154	3.104	50.768	7.222.925	28.361
mint mellékterm.	19.439	378.873	1.547	—	—	—	19.439	378.873	1.547

¹⁾ A dült számokkal szedett adatok más termények területi adataiban már befigyeltetnek.

A learatott terület és a termés mennyisége, minősége és értéke termények szerint 1899-ben.

B) Viszonylagos számokban.

a) Átlagos termés hektáronként és a termés átlagos értéke mm.-kint.

A termény neve	Magyarorszag		Horv.-Szl.-országok		Magyar-birodalom		A termény neve	Magyarorszag		Horv.-Szl.-országok		Magyar-birodalom	
	átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona	átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona	átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona		átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona	átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona	átlag 1 hektára esett mm.	a termés értéke mm.-kint korona
Kenyértermények.							Takarmánymagvak.						
Őszi búza	12 ²⁶	15 ⁰¹	9 ⁶⁸	15 ²²	12 ⁰⁷	15 ⁰²	Őszi búkköny	10 ⁶³	12 ⁰¹	7 ³³	10 ⁶⁵	9 ⁵⁷	11 ⁶⁷
Tavaszi búza	9 ⁹⁸	14 ³⁴	6 ⁸⁵	15 ⁴²	9 ⁷⁴	14 ²⁰	Tavaszi búkköny	10 ⁶²	10 ⁰¹	7 ²⁹	10 ⁶³	10 ⁴⁴	10 ⁹⁰
Őszi rozs	11 ⁴⁴	11 ⁹³	7 ⁷⁵	12 ³⁶	11 ¹⁷	11 ³⁰	Lóhere	1 ⁶⁴	107 ⁰²	2 ⁵¹	97 ⁹⁸	1 ⁶⁹	106 ³⁴
Tavaszi rozs	9 ⁸⁰	11 ⁹⁸	6 ⁸³	11 ⁸⁴	9 ³⁴	11 ⁷⁶	Luczerna	2 ⁶³	91 ⁴⁴	2 ⁵³	99 ¹⁹	2 ⁶⁴	92 ¹⁷
Kétszeres	11 ⁴⁸	12 ¹³	9 ⁷⁷	12 ⁸⁰	10 ⁸⁴	12 ²⁶	Baltaczim	6 ⁴⁹	21 ²⁷	2 ³²	17 ²⁴	6 ⁴⁵	21 ²⁵
Tönköly	9 ¹⁴	9 ³²	4 ⁶⁵	8 ⁷²	5 ⁷⁶	9 ¹³	Mohar	9 ⁵⁸	11 ⁴⁷	4 ⁴⁷	10 ⁶⁵	9 ⁴⁴	11 ⁴⁷
Egyéb gabona-neműek.							Szálas takarmány.						
Őszi árpa	13 ⁷²	10 ³⁸	8 ⁶²	9 ⁹⁴	11 ⁶⁸	10 ²⁶	Csalamádé	274 ³²	0 ⁶²	58 ²³	3 ³³	270 ²⁶	0 ⁶⁵
Tavaszi árpa	13 ¹⁵	11 ⁷⁷	7 ⁹⁴	10 ⁸⁰	13 ⁶³	11 ⁷⁵	Őszi búkköny, borsó és rozs	36 ¹⁴	3 ²⁷	24 ⁸⁴	3 ⁶²	30 ⁶⁶	3 ⁴⁰
Zab	12 ²³	9 ⁴⁸	9 ²⁶	8 ⁷⁵	11 ⁹⁵	9 ⁴⁸	Tavaszi búkköny	34 ⁶⁸	3 ⁴⁰	24 ⁶¹	3 ⁵⁸	33 ⁹⁷	3 ⁴⁵
Köles:							Lóhere	40 ⁰²	3 ⁰⁶	34 ³³	4 ⁰¹	38 ⁵¹	3 ⁹⁶
mint főtermény	9 ³⁴	9 ⁶⁹	4 ⁷⁹	9 ¹⁵	6 ⁹¹	9 ⁴⁹	Luczerna:						
mint utónövény	6 ⁰⁸	9 ⁸²	5 ⁰⁸	9 ⁶⁸	5 ⁵⁷	9 ⁷⁵	szántföldön	48 ⁰¹	3 ⁸²	36 ⁸⁸	4 ⁰⁸	47 ⁰⁵	3 ⁸⁵
Tatárka:							kertekben	49 ⁴⁸	3 ⁸¹	41 ⁹²	2 ⁵³	48 ⁷⁸	3 ⁷⁴
mint főtermény	6 ³⁶	10 ⁹⁴	4 ²⁶	12 ⁷⁶	5 ⁵²	11 ⁵⁰	Széna és sarjú:						
mint utónövény	4 ⁴⁶	12 ⁰⁶	5 ¹⁶	12 ⁵³	4 ⁶³	12 ¹⁹	réten	31 ⁵⁵	3 ³³				
Hüvelyesek.							kertekben	34 ²²	3 ⁵⁶	17 ¹⁶	3 ⁷²	27 ⁷⁵	3 ⁴⁸
Borsó	9 ²⁴	15 ⁶⁵	7 ¹⁴	23 ⁹¹	8 ⁵¹	17 ⁰¹	egyéb kaszálókon	22 ²⁷	3 ³³				
Bab:							Baltaczim	30 ³²	3 ⁸¹	17 ⁸²	3 ¹⁴	29 ⁹⁸	3 ⁵⁰
mint főtermény	9 ²²	12 ⁹⁴	6 ⁸⁴	11 ⁰⁹	8 ⁰⁶	12 ¹⁷	Mohar	32 ⁴⁷	3 ⁷⁰	26 ⁷⁰	3 ⁶¹	32 ²¹	3 ⁶⁹
mint mellékterm.	1 ⁸⁹	11 ⁹⁹	2 ⁷⁰	12 ⁰⁸	2 ¹²	12 ⁰³	Szalma és szár.						
Lencese	8 ¹¹	18 ⁰⁰	6 ⁶³	28 ⁶²	7 ⁹⁶	18 ⁵⁸	Őszi búza	26 ⁴⁸	0 ⁸⁵	22 ⁴⁰	2 ¹⁵	26 ¹²	0 ⁹⁸
Kapásnövények.							Tavaszi búza	21 ¹⁴	1 ²⁶	13 ¹⁴	2 ⁹⁶	20 ⁵¹	1 ³⁴
Szemes tengeri	13 ⁸⁴	8 ⁷⁹	10 ¹⁴	9 ⁶²	13 ²⁹	8 ⁹²	Őszi rozs	29 ²¹	1 ⁰⁴	20 ³⁴	2 ⁴⁷	23 ⁵⁵	1 ¹¹
Dinnye	87 ⁴⁹	4 ²⁵	57 ³¹	11 ⁸⁷	86 ⁶⁶	4 ⁶⁹	Tavaszi rozs	24 ⁹⁷	1 ¹⁷	15 ¹⁴	2 ⁶³	23 ⁴⁸	1 ³¹
Tök:							Kétszeres	26 ⁶⁷	0 ⁸⁸	—	—	—	—
mint főtermény	162 ⁰⁰	0 ³⁵	58 ¹⁵	1 ²⁸	156 ⁶⁸	0 ⁸⁶	Tönköly	20 ¹¹	1 ⁰⁴	—	—	—	—
mint mellékterm.	18 ³⁴	0 ⁸⁰	18 ²⁵	1 ²⁷	18 ³²	0 ⁹⁶	Őszi árpa	24 ⁶³	1 ¹⁵	17 ⁷¹	—	22 ¹³	—
Burgonya	79 ⁰¹	2 ⁸¹	39 ⁸⁴	4 ⁷¹	74 ¹¹	2 ⁹⁴	Tavaszi árpa	23 ⁹²	1 ⁵⁴	10 ⁸⁷	—	23 ⁶¹	—
Czukkorrépa	220 ⁶⁴	1 ⁶⁸	43 ⁹⁷	2 ²⁹	217 ⁹⁵	1 ⁶⁸	Zab	25 ¹⁹	1 ²⁹	15 ²¹	—	24 ²⁶	—
Takarmányrépa:							Köles:						
szántföldön	250 ⁹⁴	0 ⁹⁸	63 ²⁸	2 ²³	242 ⁹⁷	0 ⁹⁶	mint főtermény	18 ⁵⁸	1 ³⁰	—	—	—	—
kertekben	261 ⁹⁵	0 ⁹⁶	—	—	261 ⁹⁵	0 ⁹⁶	mint utónövény	11 ⁹⁴	1 ¹³	—	—	—	—
Tarlórépa:							Borsó	18 ⁵⁸	1 ¹¹	—	—	—	—
mint utónövény	88 ³⁷	1 ⁰¹	46 ⁴⁰	2 ⁰⁴	72 ⁶⁵	1 ²⁵	Bab:						
Seprőcírokmag:							mint főtermény	15 ⁸¹	0 ⁷⁰	—	—	—	—
mint főtermény	11 ⁹⁹	7 ³⁰	—	—	11 ⁹⁹	7 ³⁰	mint mellékterm.	3 ⁵⁰	0 ⁶⁹	—	—	—	—
mint mellékterm.	1 ²³	8 ³¹	—	—	1 ²³	8 ³¹	Lencese	15 ²²	1 ¹⁵	—	—	—	—
Kereskedelmi növények.							Tengeri	32 ⁶¹	0 ⁶⁵	28 ³⁵	—	31 ²⁸	—
Őszi repce	8 ²⁸	21 ⁶⁵	5 ³⁷	22 ¹⁸	7 ⁹⁹	21 ⁶⁹	Seprőcírok:						
Tavaszi repce	7 ⁷¹	21 ⁰²	6 ⁸⁰	20 ³⁰	7 ⁴⁸	20 ⁶³	mint főtermény	10 ¹⁶	18 ⁷³	—	—	—	—
Kömly	7 ⁰⁶	132 ⁴²	6 ¹⁹	176 ⁷¹	6 ²⁹	135 ⁷⁷	mint mellékterm.	2 ⁰⁸	15 ⁴⁸	—	—	—	—
Dohány	12 ⁴⁵	35 ⁰⁶	13 ¹⁶	20 ⁰⁰	12 ⁴⁵	35 ⁰⁶	Tatárka:						
Kendermag	6 ³⁸	15 ²⁸	0 ⁸⁸	14 ²⁹	5 ⁶¹	15 ²⁷	mint főtermény	13 ²⁵	0 ⁹⁰	—	—	—	—
Kenderfonál	7 ¹⁴	47 ⁸⁶	7 ⁶⁷	65 ⁵⁷	7 ²¹	50 ³⁰	mint utónövény	9 ²²	0 ⁹⁹	—	—	—	—
Lenmag	5 ⁴⁵	19 ⁹²	0 ⁸³	17 ⁹³	3 ⁶⁹	19 ⁷³	Őszi búkköny	24 ³⁸	1 ⁰³	—	—	—	—
Lenfonál	5 ¹⁹	65 ⁷³	5 ⁰⁰	83 ⁸¹	5 ¹⁵	72 ⁶⁴	Tavaszi búkköny	23 ⁸⁴	1 ¹¹	—	—	—	—
Mák:							Lóhere	18 ⁹⁹	1 ⁰⁹	—	—	—	—
mint főtermény	7 ⁰⁵	45 ³⁶	5 ⁰⁹	55 ⁴⁹	6 ⁸⁵	46 ⁰⁶	Luczerna	20 ³⁰	1 ¹²	—	—	—	—
mint mellékterm.	0 ⁸⁵	50 ²²	4 ⁰⁰	53 ⁷²	0 ⁹⁹	50 ⁸⁵	Baltaczim	19 ⁶⁴	1 ¹⁶	—	—	—	—
							Mohar	26 ²¹	1 ⁷³	—	—	—	—
							Zöldfélék.						
							Fejes káposzta:						
							mint főtermény	193 ⁷²	3 ⁵⁵	38 ⁶⁹	4 ⁷³	142 ²⁹	3 ⁹⁸
							mint mellékterm.	19 ⁴⁹	4 ⁰⁸	—	—	19 ⁴⁷	4 ⁰⁸

b) A termés átlagos súlya.

A termény neve	1 hektol. átl. súlya kgr.			A termény neve	1 hektol. átl. súlya kgr.			A termény neve	1 hektol. átl. súlya kgr.		
	Magyarorszag	H.-Szlav.-országok	Magyar-birodalom		Magyarorszag	H.-Szlav.-országok	Magyar-birodalom		Magyarorszag	H.-Szlav.-országok	Magyar-birodalom
Kenyértermények.				Tatárka:				Kereskedelmi növények.			
Őszi búza	77 ⁰	76 ⁹	77 ⁰	mint főtermény	59 ⁷	63 ⁷	60 ⁹	Őszi repce	68 ³	—	—
Tavaszi búza	76 ⁰	73 ⁸	75 ⁹	mint utónövény	59 ⁰	65 ⁵	60 ⁷	Tavaszi repce	68 ⁴	—	—
Őszi rozs	71 ⁷	69 ²	71 ⁶	Hüvelyesek.				Kendermag	56 ⁹	48 ²	56 ⁷
Tavaszi rozs	69 ⁸	68 ³	69 ⁶	Borsó	75 ⁸	78 ⁶	76 ²	Lenmag	69 ⁶	67 ¹	69 ⁴
Kétszeres	72 ⁸	66 ¹	71 ⁵	Bab:				Takarmánymagvak.			
Tönköly	61 ⁰	47 ⁰	51 ⁴	mint főtermény	76 ⁶	78 ⁵	77 ⁶	Őszi búkköny	77 ¹	80 ⁹	78 ⁰
Egyéb gabona-neműek.				mint melléktermény	77 ¹	79 ⁸	78 ⁵	Tavaszi búkköny	77 ¹	80 ⁹	77 ³
Őszi árpa	63 ⁵	59 ⁷	62 ³	Lencese	75 ⁶	80 ⁴	76 ⁰	Lóhere	77 ⁹	79 ⁸	78 ¹
Tavaszi árpa	64 ⁹	62 ⁹	64 ⁹	Kapásnövények.				Luczerna	77 ⁶	79 ⁷	77 ⁸
Zab	45 ²	46 ²	45 ³	Szemes tengeri	73 ⁵	75 ⁰	73 ⁶	Baltaczim	33 ⁶	63 ³	33 ⁷
Köles:				Seprőcírokmag	59 ⁹	—	59 ⁹	Mohar	64 ¹	61 ⁰	64 ⁰
mint főtermény	68 ¹	62 ⁸	68 ⁶	mint melléktermény	58 ²	—	58 ²				
mint utónövény	64 ⁹	70 ⁴	67 ³								

25. A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1899-ben törvényhatóságonként.

Folyószám	Ország rész, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
		Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya	Búza ¹⁾	Rozs ²⁾	Árpa ¹⁾	Zab	Tengeri	Burgonya
m é t e r m á z s á k b a n													
I. Magyarország.													
<i>a) Duna bal partja.</i>													
1	Árva vármegye	3.414	15.340	69.917	262.620	—	799.620	12'1	10'5	10'9	9'5	—	50'6
2	Bars »	389.318	106.284	383.594	77.776	77.158	359.612	13'6	10'7	14'1	11'0	17'0	82'6
3	Esztergom »	246.997	96.421	196.133	66.822	102.941	179.635	16'7	15'2	15'7	15'4	15'5	83'5
4	Hont »	332.301	104.404	196.633	90.021	36.993	315.107	12'1	10'1	12'9	10'6	12'0	98'8
	Selm.-és Bél., th. j. v.	1.963	375	1.812	2.265	—	6.040	11'3	8'7	10'4	8'7	—	69'4
5	Liptó vármegye	2.009	33.119	85.527	66.113	—	499.992	9'1	9'6	10'7	8'3	—	60'2
	Nógrád »	527.248	304.272	273.628	124.616	130.561	571.474	12'8	11'2	12'3	11'6	15'2	73'3
7	Nyitra »	563.309	614.781	1,122.562	205.554	222.177	1,906.691	15'0	13'0	14'0	12'9	16'0	121'8
8	Pozsony »	556.204	409.846	810.677	108.205	241.352	1,328.798	13'5	12'5	14'0	12'0	13'5	81'7
	Pozsony, th. j. v. ...	2.168	5.742	17.016	179	252	3.850	14'7	15'6	13'9	14'9	10'5	87'5
9	Trencsén várm.	112.680	143.812	409.588	240.819	1.692	2,253.330	12'0	11'1	12'3	10'4	16'1	87'2
10	Turóc »	9.072	60.036	36.910	41.447	—	226.228	11'1	9'8	9'7	9'5	—	47'2
11	Zólyom »	57.620	44.364	48.878	75.349	—	438.683	9'6	8'2	14'2	9'0	—	55'2
	Összesen	2,804.303	1,938.796	3,652.875	1,361.786	813.126	8,889.060	13'6	11'8	13'6	10'7	14'9	79'2
<i>b) Duna jobb partja.</i>													
1	Baranya vármegye ...	826.895	253.358	167.731	247.378	662.861	601.839	12'8	11'3	12'8	14'1	13'8	78'2
	Pécs, th. j. v.	9.906	1.482	6.474	1.442	15.000	1.968	18'0	16'5	18'0	15'5	17'4	140'0
2	Fejér vármegye	910.211	218.270	381.115	342.050	521.878	894.436	13'6	12'8	14'1	13'4	19'0	99'6
	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	28.590	7.155	47.376	1.720	67.065	275	17'4	15'6	20'8	17'4	26'1	45'8
3	Győr vármegye	255.206	157.271	129.846	74.786	124.710	252.815	12'0	11'5	11'1	11'3	12'4	64'4
	Győr, th. j. v.	8.311	4.428	4.960	325	2.731	6.523	12'0	11'8	11'1	11'2	11'8	67'2
4	Komárom vármegye	521.355	192.363	258.893	174.729	179.517	492.484	12'7	11'4	12'6	11'4	11'9	75'8
	Komárom, th. j. v.	2.065	412	1.128	—	2.056	—	7'8	9'6	10'4	—	13'9	—
5	Moson vármegye	396.444	197.319	382.379	61.132	199.667	239.545	17'1	15'7	14'3	15'1	16'0	106'8
6	Somogy »	868.334	527.477	418.733	319.928	580.296	1,525.972	11'1	10'9	13'9	14'1	14'6	126'5
7	Sopron »	494.533	278.502	361.814	122.133	80.133	978.096	13'2	12'6	14'6	13'2	13'2	104'9
	Sopron, th. j. v. ...	9.655	11.522	7.968	7.840	2.380	27.300	14'3	12'2	10'4	12'3	24'3	112'8
8	Tolna vármegye	690.467	232.452	313.836	278.400	547.252	1,015.923	12'1	13'2	15'3	17'3	17'2	111'8
9	Vas »	729.086	498.144	308.484	319.211	140.789	1,714.001	10'5	9'1	12'9	12'8	10'4	84'3
10	Veszprém »	515.224	409.632	336.773	176.218	256.822	1,152.756	12'1	12'9	12'1	13'2	17'8	83'2
11	Zala »	497.574	511.583	251.662	162.806	361.315	780.736	10'1	10'4	12'0	12'8	11'0	76'9
	Összesen	6,763.856	3,501.370	3,379.172	2,290.098	3,744.472	9,684.669	12'2	11'4	13'3	13'6	14'5	92'7
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>													
1	Bács-Bodrog várm.	2,672.776	83.599	386.616	1,360.304	3,362.988	602.814	11'4	11'3	14'6	15'3	19'0	81'1
	Baja, th. j. v.	7.280	10.950	725	5.395	8.287	9.000	9'7	10'4	11'3	11'3	11'3	52'0
	Szabadka, th. j. v.	188.004	27.600	88.769	216.235	223.836	103.206	11'8	12'0	14'6	16'9	18'7	89'6
	Ujvidék, th. j. v. ...	54.519	324	6.725	17.346	79.695	27.360	11'7	13'0	14'9	15'4	19'9	148'7
	Zombor, th. j. v. ...	102.340	1.434	18.030	48.720	71.244	69.000	12'2	11'3	13'0	13'9	15'6	69'5
2	Csongrád vármegye	423.916	78.914	130.591	54.875	197.320	108.185	9'5	7'2	11'3	10'3	8'6	48'5
	H.-Vásárh., th. j. v.	227.353	2.250	111.902	34.000	122.360	90.000	10'0	7'8	14'6	14'8	8'7	156'5
	Szeged, th. j. v.	38.515	106.400	11.000	1.260	75.950	205.000	8'7	7'0	8'7	7'0	8'7	43'4
3	Heves vármegye	830.869	183.929	269.792	110.731	273.907	289.789	13'4	11'5	13'1	12'4	14'4	85'2
4	J.-N.-K.-Szolnok vm.	1,926.179	137.685	469.097	186.108	555.090	117.291	12'3	11'8	13'5	13'0	10'4	43'2
5	Pest-P.-S.-K.-K. vm.	1,357.130	1,733.452	771.254	457.820	1,323.678	1,813.330	12'6	11'9	13'5	13'0	14'5	63'8
	Budapest, szék.-főv.	4.547	12.114	28.496	2.926	14.760	31.939	13'9	15'6	13'9	12'1	10'4	71'3
	Kecskemét, th. j. v.	35.532	142.427	70.371	18.240	90.852	317.700	10'4	11'4	12'2	8'7	10'4	104'3
	Összesen	7,868.960	2,521.078	2,363.368	2,513.900	6,399.967	3,784.614	11'8	11'3	13'5	14'3	15'3	68'2
<i>d) Tisza jobb partja.</i>													
1	Abauj-Torna várm.	473.000	199.399	270.853	155.877	46.651	920.187	13'7	11'5	12'4	11'7	10'9	137'1
	Kassa, th. j. v.	10.209	6.037	11.238	1.860	39	12.825	11'7	9'1	12'6	10'4	9'8	82'7
2	Bereg vármegye	237.203	64.069	22.483	171.399	95.604	430.513	12'2	9'4	10'4	11'3	6'8	51'0
3	Borsod »	648.946	180.966	234.115	90.147	170.763	228.790	12'7	10'9	12'0	9'9	13'5	77'4
4	Gömör »	269.683	132.408	99.758	182.705	32.387	593.768	12'0	10'4	12'2	10'7	10'2	70'4
5	Sáros »	100.780	155.972	200.523	307.171	2.650	1,261.701	11'4	9'9	9'8	9'2	10'1	55'0
6	Szepes »	3.205	121.157	283.554	256.721	12	1,684.795	10'7	10'7	11'1	8'6	6'0	71'2
7	Ung »	232.660	110.693	49.173	85.838	63.796	509.651	13'8	11'5	12'5	10'0	8'5	66'1
8	Zemplén »	645.880	297.485	321.555	245.029	131.566	873.225	12'7	10'8	12'3	10'4	9'5	64'1
	Összesen	2,621.566	1,268.186	1,493.252	1,496.747	543.468	6,515.455	12'7	10'7	11'6	10'0	9'7	68'9

1) Őszi és tavaszi együtt. — 2) Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

A fontosabb mezőgazdasági termények terméseredményei 1899-ben törvényhatóságonként.

Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	Ö s s z e s t e r m é s						Átlagos termés hektáronként					
		Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 3)	Zab	Tengeri	Burgonya	Búza 1)	Rozs 2)	Árpa 3)	Zab	Tengeri	Bur- gonya
		m é t e r m á z s á k b a n											
e) Tisza bal partja.													
1	Békés vármegye ...	1,437.465	43.457	412.667	207.985	750.102	66.213	13'0	11'5	13'7	14'2	13'2	67'0
2	Bihar » ...	1,338.821	669.546	262.485	270.678	1,339.098	512.673	11'4	10'8	12'9	12'3	13'1	71'5
	Nagy-Várad, th. j. v.	4.256	2.920	2.100	2.070	9.009	—	12'2	10'8	13'0	13'0	15'6	—
3	Hajdú vármegye ...	629.978	201.497	169.259	49.216	347.270	110.377	14'3	11'5	13'8	10'6	10'4	94'3
	Debreczen, th. j. v.	105.789	106.881	33.873	23.124	156.560	55.520	12'0	12'0	10'5	10'4	13'9	139'2
4	Máramaros vmegye ...	26.472	14.177	26.961	163.428	130.888	423.127	8'4	10'0	9'4	7'1	5'5	51'7
5	Szaboles » ...	497.775	706.635	135.308	87.799	459.206	1,863.778	12'0	10'8	11'8	11'1	10'8	84'2
6	Szatmár » ...	807.307	227.262	69.375	227.283	633.688	383.854	12'1	10'8	12'4	11'7	10'7	61'6
	Szat.-Németi, th. j. v.	40.241	412	570	4.320	29.907	3.000	15'2	14'2	15'4	15'7	11'3	69'8
7	Szilágy vármegye ...	409.599	113.014	24.748	128.525	486.687	94.912	11'7	11'6	12'2	12'3	11'6	79'4
8	Ugocsa » ...	97.255	21.231	5.858	72.623	69.769	61.630	10'6	9'0	9'6	10'9	4'7	64'3
	Összesen ...	5,394.958	2,107.032	1,143.204	1,237.051	4,412.184	3,575.034	12'3	11'0	12'9	11'1	11'4	73'7
f) Tisza-Maros szöge.													
1	Arad vármegye ...	1,318.143	133.010	146.719	217.514	1,085.749	139.181	12'7	12'2	13'7	14'6	15'1	89'5
	Arad, th. j. v. ...	52.640	1.854	6.555	5.000	10.200	1.126	13'0	13'7	14'4	17'4	10'4	93'8
2	Csanád vármegye ...	681.785	30.509	185.425	82.497	615.927	33.849	11'8	10'7	14'0	15'1	15'3	56'4
3	Krassó-Szörény vm.	710.110	45.926	23.475	201.411	1,099.555	454.550	11'4	11'0	12'4	11'6	13'8	107'3
4	Temes vármegye ...	2,521.626	152.594	128.803	307.211	1,918.935	252.593	13'1	12'9	13'8	14'2	15'1	83'8
	Temesvár, th. j. v. ...	7.627	408	2.782	1.733	5.432	1.680	13'8	13'6	14'8	14'3	12'8	140'0
	Versecz, th. j. v. ...	85.448	—	3.097	2.805	76.713	1.514	12'2	—	14'1	14'3	15'8	84'1
5	Torontálvármegye ...	3,640.116	90.262	281.244	431.634	3,442.078	429.093	11'0	11'7	12'7	14'2	15'4	105'5
	Pancsova, th. j. v.	35.217	200	16.840	1.890	61.680	6.400	12'2	11'1	30'8	15'6	20'8	139'1
	Összesen ...	9,052.712	454.763	794.940	1,251.695	8,316.269	1,319.986	11'9	12'1	13'5	13'8	15'1	97'3
g) Erdély.													
1	Alsó-Fehérvármegye ...	473.313	55.849	7.274	59.984	478.986	101.516	12'7	12'1	12'3	13'0	12'1	79'4
2	Beszt.-Naszód várm.	194.724	5.525	23.221	152.500	265.145	37.324	12'3	10'7	11'8	12'0	13'2	73'0
3	Brassó vármegye ...	51.353	42.576	194.642	47.669	74.905	522.682	16'6	15'7	19'7	16'2	15'4	151'2
4	Csik » ...	35.676	187.091	56.648	108.464	14.469	180.479	11'4	13'1	11'7	10'9	10'5	75'3
5	Fogarás » ...	77.916	113.969	24.311	116.834	222.368	363.619	11'4	12'5	16'8	13'1	18'2	83'8
6	Háromszék vmegye ...	135.285	138.178	77.625	106.497	102.812	288.902	12'4	10'9	9'7	9'9	10'8	68'4
7	Hunyad » ...	530.040	115.926	13.801	126.084	707.978	216.532	11'6	13'1	11'7	11'7	11'8	74'1
8	Kis-Küküllő » ...	263.242	58.544	7.860	39.759	292.269	38.010	14'3	13'5	9'4	11'6	11'3	75'7
9	Kolozs » ...	453.605	119.634	53.349	118.272	482.210	54.479	12'2	11'9	13'1	12'1	11'3	50'8
	Kolozsvár, th. j. v.	26.264	21.216	9.614	8.119	35.700	2.280	24'3	22'6	19'1	23'6	34'8	51'8
10	Maros-Torda vmegye ...	297.555	52.047	26.239	110.668	357.289	21.563	13'0	12'6	11'4	9'9	11'5	60'9
	M.-Vásárh., th. j. v.	4.424	960	927	672	4.260	105	24'3	15'7	15'7	12'2	10'4	52'5
11	Nagy-Küküllő várm.	319.455	62.645	4.065	97.134	499.731	147.324	12'4	12'1	12'8	11'8	15'1	88'5
12	Szeben vármegye ...	257.812	29.731	13.072	99.672	322.443	124.593	13'3	12'7	14'6	14'8	15'5	66'1
13	Szolnok-Doboka vm.	324.777	59.097	19.251	256.656	900.462	83.100	11'2	11'0	12'6	11'5	14'8	80'6
14	Torda-Aranyos vm.	343.240	76.721	45.917	86.581	341.260	34.168	11'9	10'9	11'7	11'7	13'5	50'3
15	Udvarhely vmegye ...	156.519	108.009	4.468	101.712	128.869	68.573	10'7	13'4	10'4	10'0	9'5	60'4
	Összesen ...	3,945.200	1,247.718	582.284	1,637.277	5,231.156	2,285.249	12'2	12'5	13'6	11'7	13'0	83'1
h) Fiume vár. és ker.													
	Magyarorsz. össz. ...	38,451.555	13,038.943	13,409.095	11,788.614	29,460.642	36,054.117	12'2	11'4	13'2	12'2	13'8	79'0
II. H.-Szlav.-orsz.													
1	Belovár-Kőrös vm.	294.959	216.498	77.643	35.079	431.838	450.411	9'1	6'7	8'8	7'8	8'8	35'9
2	Lika-Krbava » ...	36.808	70.934	110.142	44.737	65.069	483.857	6'1	6'4	7'8	5'0	6'7	51'8
3	Modrus-Fiume » ...	63.386	33.678	29.385	33.993	126.195	268.054	9'0	6'5	7'4	6'1	7'2	30'8
4	Pozsega » ...	322.640	85.154	35.891	77.144	255.225	169.987	8'5	7'1	7'2	7'5	7'6	32'0
5	Szerém » ...	923.332	390.510	159.555	381.270	1,278.136	344.859	10'6	10'7	10'4	11'5	13'6	59'7
	Zimony, th. j. v.	12.454	2.263	1.992	2.385	23.471	14.200	9'5	9'8	10'4	5'4	16'7	173'2
6	Varazsd vármegye ...	55.153	116.556	31.673	38.868	489.075	335.956	11'2	10'5	9'2	10'1	10'6	49'2
	Varazsd, th. j. v.	2.865	5.979	7.225	2.681	21.823	—	16'3	14'2	15'7	14'1	17'5	—
7	Verőcze vármegye ...	603.566	186.105	59.414	217.537	351.775	163.318	9'9	9'5	9'1	11'6	11'1	34'3
	Eszék, th. j. v. ...	16.269	1.579	2.024	2.876	8.199	11.700	12'7	8'7	5'1	4'9	10'1	130'0
8	Zágráb vármegye ...	121.791	111.000	80.009	79.945	674.661	350.897	7'5	7'4	8'0	6'5	8'4	30'1
	Zágráb, th. j. v. ...	94	196	513	196	3.413	3.626	10'4	8'5	8'0	6'5	7'7	24'3
	Összesen ...	2,453.317	1,220.452	595.466	916.711	3,728.880	2,596.865	9'6	8'5	8'6	9'3	10'1	39'8
	Magyarbiod. össz. ...	40,904.872	14,259.395	14,004.561	12,705.825	33,189.522	38,650.982	12'0	11'1	12'9	12'0	13'3	74'1

1) Őszi és tavaszi együtt. — 2) Őszi, tavaszi és kétszeres együtt.

I. Magyarország.

C z i m	Abszolút számokban				Viszonyszámokban			
	1896	1897	1898	1899	1896	1897	1898	1899
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, ill. az összes szántóföld %-ában.)			
I. Terület (hektárokbán).								
Őszi vetés	4.248.996	3.837.327	4.140.473	4.281.558	41'91	40'33	41'12	41'61
Tavaszi vetés	5.889.920	5.677.896	5.928.147	6.006.973	58'09	59'67	58'88	58'39
Együtt	10.138.916	9.515.223	10.068.620	10.288.531	84'99	79'76	84'40	80'24
Elemi és egyéb csapások folytán kivészett vetés területe	298.032	921.725	368.328	148.417	2'50	7'73	3'09	1'24
Ugarnak maradt tér	1.492.975	1.492.975	1.492.975	1.492.975	12'51	12'51	12'51	12'52
Összes szántóföld	11.929.923	11.929.923	11.929.923	11.929.923	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint.)*					A learatott ter. %-ában.1)			
Őszi buza	3.013.723	2.670.054	2.936.195	3.035.953	30'32	28'63	29'66	30'07
Tavaszi buza	112.644	109.861	121.102	122.252	1'13	1'18	1'22	1'21
Kétszeres	91.097	85.526	90.537	91.312	0'92	0'92	0'91	0'90
Őszi rozs	1.017.007	972.508	989.850	1.024.369	10'23	10'43	10'00	10'14
Tavaszi rozs	27.375	26.797	26.382	27.317	0'28	0'28	0'27	0'27
Őszi árpa	79.871	71.042	78.080	81.477	0'80	0'76	0'79	0'81
Tavaszi árpa	929.971	874.850	896.534	934.347	9'35	9'38	9'05	9'25
Zab	938.485	897.033	947.084	964.112	9'44	9'62	9'57	9'55
Tönköly	2.008	1.681	2.003	2.008	0'02	0'02	0'02	0'02
Köles	25.031	24.419	26.323	27.147	0'25	0'26	0'27	0'27
Tatárka	6.618	5.567	6.647	6.646	0'07	0'06	0'07	0'07
Őszi repce	45.290	36.516	43.808	46.439	0'46	0'39	0'44	0'46
Tavaszi repce	1.662	1.433	1.671	1.698	0'02	0'01	0'02	0'02
Szemes tengeri	2.081.894	1.987.777	2.114.388	2.128.911	20'94	21'31	21'36	21'08
Magbükköny	45.784	45.021	46.994	48.092	0'46	0'48	0'47	0'48
Borsó, lencse, bab	29.629	28.712	30.427	30.732	0'28	0'31	0'31	0'30
Len	10.905	10.730	11.122	11.202	0'11	0'11	0'11	0'11
Kender	54.776	53.666	54.728	55.965	0'55	0'57	0'55	0'55
Burgonya	444.374	440.106	457.644	456.322	4'47	4'72	4'62	4'52
Dohány	33.191	35.187	34.098	34.865	0'33	0'38	0'34	0'35
Czukorrépa	74.574	70.842	73.981	73.345	0'75	0'76	0'75	0'73
Takarmányrépa	142.159	136.699	142.356	143.642	1'43	1'47	1'44	1'42
Luczerna, lóhere, baltaczim	415.081	415.190	415.246	415.245	4'17	4'45	4'42	4'11
Bükkönykeverék, mohar, stb.	323.237	326.111	330.416	333.894	3'22	3'50	3'34	3'31
II. Termelés (métermázsákbán.)*)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	40.158.360	21.400.211	33.788.966	37.231.146	13'33	8'02	11'51	12'26
Tavaszi buza	1.112.405	664.763	1.108.739	1.220.409	9'88	6'05	9'16	9'98
Kétszeres	1.112.699	630.918	928.704	1.048.469	12'21	7'38	10'26	11'48
Őszi rozs	11.973.574	8.431.684	10.622.231	11.722.746	11'77	8'67	10'73	11'44
Tavaszi rozs	252.175	193.394	248.729	267.728	9'21	7'33	9'43	9'80
Őszi árpa	1.144.962	647.973	997.679	1.117.714	14'34	9'12	12'78	13'72
Tavaszi árpa	12.138.534	8.501.871	11.485.342	12.291.381	13'05	9'72	12'81	13'15
Zab	10.841.086	7.992.416	11.424.423	11.788.614	11'55	8'91	12'06	12'23
Tönköly	18.539	10.912	15.893	18.363	9'23	6'49	7'98	9'14
Köles	287.437	261.243	268.353	253.632	10'44	10'70	10'19	9'34
Tatárka	53.838	96.398	46.587	42.263	8'14	17'32	7'01	6'36
Őszi repce	434.713	271.420	341.309	384.224	9'60	7'43	7'79	8'28
Tavaszi repce	14.241	9.033	13.704	13.084	8'59	6'30	8'20	7'71
Szemes tengeri	33.339.495	26.394.357	32.356.562	29.460.642	16'01	13'28	15'30	13'84
Magbükköny	515.265	441.008	524.756	510.984	11'25	9'80	11'17	10'63
Borsó, lencse, bab	289.392	240.501	301.273	274.381	9'77	9'90	8'93	8'93
Lenmag	62.085	55.942	63.429	61.078	5'69	5'21	5'70	5'45
Lenfonál	54.301	48.212	67.759	58.155	4'99	4'49	6'09	5'19
Kendermag	387.408	294.749	378.720	354.187	7'07	5'49	6'92	6'33
Kenderfonál	382.330	340.974	399.488	399.744	6'98	6'35	7'30	7'14
Burgonya	36.091.214	30.410.717	37.290.639	36.054.117	81'22	69'10	81'48	79'01
Dohány	455.619	517.071	472.179	434.191	13'73	14'69	13'85	12'45
Czukorrépa	15.123.187	14.239.315	14.953.820	16.175.945	202'80	201'06	202'13	220'64
Takarmányrépa	37.970.943	33.695.711	35.821.522	36.045.377	267'70	246'49	251'68	250'91
Luczerna, lóhere, baltaczim	13.969.565	13.369.373	13.781.300	13.943.976	33'65	32'20	33'96	33'58
Bükkönykeverék, mohar, stb.	10.184.061	10.861.807	11.403.532	11.400.859	30'80	33'05	34'51	33'15
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár)	3.095.427	3.095.332	3.095.427	3.095.427	26'01	30'56	28'27	31'51
II. Termés (mm.)	80.510.057	94.599.236	87.515.801	97.538.266				

*) Jegyzetet lásd a 106. lapón. — 1) Az itt felsorolt termények összes területének %-ában.

II. Horvát-Szlavonországok.

C z i m	Abszolút számokban				Viszony-számokban			
	1896	1897	1898	1899	1896	1897	1898	1899
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, ill. az összes szántóföld %-ában.			
I. Terület (hektárokbán).								
Őszi vetés	433.614	422.594	436.459	442.287	36'80	36'02	35'44	36'48
Tavaszi vetés	744.780	750.472	795.118	770.012	63'20	63'98	64'56	63'52
Együtt	1,178.394	1,173.066	1,231.577	1,212.299	86'17	84'59	88'81	87'42
Elemi és egyéb csapások folytán kivesztett vetés területe	21.920	24.353	4.628	36.564	1'60	1'75	0'33	2'64
Ugarnak maradt tér	167.328	1) 189.384	150.598	137.940	12'23	13'66	10'86	9'94
Összes szántóföld	1,367.642	1,386.803	1,386.803	1,386.803	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint. *)					A learatott ter. %-ában. 2)			
Őszi buza	228.083	222.619	234.697	246.090	19'87	19'48	18'77	20'48
Tavaszi buza	8.993	10.307	10.299	10.458	0'78	0'90	0'82	0'87
Kétszeres	57.571	56.440	55.997	55.551	5'01	4'94	4'48	4'62
Őszi rozs	86.563	83.519	85.837	83.019	7'54	7'31	6'86	6'91
Tavaszi rozs	5.085	6.319	4.895	5.046	0'44	0'55	0'39	0'43
Őszi árpa	48.806	45.867	47.608	46.105	4'25	4'02	3'81	3'84
Tavaszi árpa	20.300	22.922	23.314	23.204	1'77	2'01	1'86	1'98
Zab	92.126	94.614	99.961	98.957	8'02	8'28	7'99	8'24
Tönköly	5.734	4.904	5.196	6.090	0'50	0'43	0'42	0'51
Köles	33.608	32.525	33.639	31.228	2'93	2'85	2'68	2'60
Tatárka	6.173	5.862	5.432	4.467	0'54	0'51	0'43	0'37
Őszi repce	6.857	9.245	7.124	5.432	0'60	0'81	0'57	0'45
Tavaszi repce	29	171	233	575	0'00	0'02	0'02	0'05
Szemes tengeri	366.128	356.606	391.412	367.711	31'89	31'21	31'80	30'60
Magbüköny	4.073	4.599	11.079	5.068	0'35	0'40	0'89	0'42
Borsó, lencse, bab	14.125	14.513	18.088	15.981	1'23	1'27	1'45	1'33
Len	7.482	7.480	7.397	7.189	0'65	0'65	0'59	0'60
Kender	9.516	8.966	11.700	8.528	0'83	0'79	0'94	0'71
Burgonya	59.269	63.093	84.585	65.185	5'16	5'52	6'76	5'42
Dohány	103	110	67	57	0'01	0'01	0'01	0'00
Czukorrépa	1.326	1.262	1.034	1.093	0'12	0'11	0'08	0'09
Takarmányrépa	3.697	4.266	4.690	6.372	0'32	0'37	0'38	0'53
Luczerna, lóhere, baltaczim	49.337	53.109	76.033	68.578	4'30	4'65	5'23	5'71
Bükkönykeverék, mohar, stb.	33.177	33.235	41.224	39.583	2'89	2'91	3'27	3'29
II. Termelés (métermázsákban).*)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	2,537.463	1,608.801	3,011.941	2,381.630	11'13	7'23	12'83	9'68
Tavaszi buza	69.000	62.350	92.772	71.687	7'67	6'05	9'01	6'85
Kétszeres	687.331	376.331	660.454	542.671	11'94	6'67	11'79	9'77
Őszi rozs	710.591	535.933	844.485	643.342	8'21	6'42	9'84	7'75
Tavaszi rozs	37.895	39.373	43.871	34.439	7'45	6'23	8'06	6'83
Őszi árpa	474.792	293.330	532.864	411.322	9'13	6'40	11'19	8'92
Tavaszi árpa	176.395	159.416	237.823	184.144	8'70	6'95	10'30	7'94
Zab	776.242	638.558	1,019.211	916.711	8'43	6'75	10'20	9'26
Tönköly	34.953	23.715	35.079	28.297	6'10	4'84	6'75	4'65
Köles	223.492	229.157	250.219	149.494	6'65	7'06	7'44	4'79
Tatárka	28.267	40.575	32.697	19.029	4'58	6'92	6'02	4'26
Őszi repce	37.008	56.187	47.325	30.252	5'40	6'08	6'64	5'57
Tavaszi repce	228	846	1.137	3.910	7'86	4'95	4'88	6'80
Szemes tengeri	4,647.747	3,710.702	5,289.051	3,728.880	12'69	10'41	13'51	10'14
Magbüköny	32.194	34.768	51.516	37.310	7'90	7'56	4'65	7'36
Borsó, lencse, bab	123.316	104.172	157.608	109.770	8'73	7'18	9'37	6'87
Lenmag	6.630	14.687	12.890	6.693	0'89	1'96	1'74	0'93
Lenfonál	39.406	44.523	46.832	35.927	5'26	5'95	6'33	5'00
Kendermag	5.660	7.525	9.223	7.504	0'59	0'84	0'79	0'88
Kenderfonál	104.826	75.724	108.436	65.392	11'01	8'45	9'27	7'67
Burgonya	2,626.453	2,498.411	3,524.125	2,596.865	44'31	39'60	41'66	39'84
Dohány	1.602	1.833	1.250	750	15'55	16'66	18'66	13'16
Czukorrépa	52.047	62.314	59.430	48.054	39'26	49'37	57'48	43'97
Takarmányrépa	267.860	359.298	524.800	403.201	72'46	84'22	111'00	63'28
Luczerna, lóhere, baltaczim	1,774.701	1,832.739	2,678.972	2,198.790	35'97	34'51	40'67	32'06
Bükkönykeverék, mohar, stb.	878.090	896.068	1,300.659	969.792	26'44	26'97	31'74	24'50
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár)	443.477	445.018	1,121.683	1,100.913				
II. Termés (mm.)	14,953.126	8,481.054	23,596.679	18,894.357	33'72	19'06	21'04	17'16

1) Ebből 34.158 hektár tulajdonképpen nem ugarnak, hanem elemi csapások következtében be nem vetett terület.

2) Jegyzetet lásd a 106. lapon. — *) Az itt felsorolt termények összes területének %-ában.

Magyarbirodalom.

C z i m	Abszolút számokban				Viszonyszámokban			
	1896	1897	1898	1899	1896	1897	1898	1899
A) Szántóföld.					Az őszi és tavaszi vetés együttes területének, ill. az összes szántóföld %-ában.			
I. Terület (hektárban).								
Őszi vetés	4,682.610	4,259.921	4,576.932	4,723.845	41'37	39'86	40'50	41'07
Tavaszi vetés	6,634.700	6,428.368	6,723.265	6,776.985	58'63	60'14	59'50	58'93
Együtt	11,317.310	10,688.289	11,300.197	11,500.830	85'11	80'26	84'86	86'36
Elemi és egyéb csapások folytán kivезett vetés területe	319.952	946.078	372.956	184.981	2'41	7'11	2'80	1'39
Ugarnak maradt tér	1,660.303	1,682.359	1,643.573	1,630.915	12'48	12'63	12'34	12'25
Összes szántóföld	13,297.565	13,316.726	13,316.726	13,316.726	100'00	100'00	100'00	100'00
Learatott terület terményenkint.*)					A learatott ter. %-ában.2)			
Őszi buza	3,241.806	2,892.673	3,170.892	3,282.043	29'22	27'63	28'43	29'05
Tavaszi buza	121.637	120.168	131.401	132.710	1'10	1'15	1'18	1'17
Kétszeres	148.668	141.966	146.534	146.863	1'34	1'35	1'31	1'30
Őszi rozs	1,103.570	1,056.027	1,075.687	1,107.382	9'95	10'09	9'65	9'78
Tavaszi rozs	32.460	33.116	31.277	32.363	0'30	0'32	0'28	0'29
Őszi árpa	128.677	116.909	125.688	127.582	1'16	1'12	1'13	1'13
Tavaszi árpa	950.271	897.772	919.848	957.551	8'57	8'57	8'25	8'48
Zab	1,030.611	991.647	1,047.045	1,063.069	9'29	9'47	9'39	9'41
Tönköly	7.742	6.585	7.199	8.098	0'06	0'06	0'06	0'07
Köles	58.639	56.944	59.962	58.375	0'53	0'54	0'54	0'52
Tatárka	12.791	11.429	12.079	11.113	0'11	0'11	0'11	0'10
Őszi repce	52.147	45.761	50.932	51.871	0'47	0'44	0'46	0'46
Tavaszi repce	1.691	1.604	1.904	2.273	0'02	0'02	0'02	0'02
Szemes tengeri	2,448.022	2,344.383	2,505.800	2,496.622	22'07	22'39	22'47	22'10
Magbúkköny	49.857	49.620	58.073	53.160	0'45	0'47	0'52	0'47
Borsó, lencse, bab	43.754	43.225	48.515	46.713	0'39	0'41	0'43	0'41
Len	18.387	18.210	18.519	18.391	0'16	0'17	0'17	0'16
Kender	64.292	62.632	66.428	64.493	0'58	0'60	0'60	0'57
Burgonya	503.643	503.199	542.229	521.507	4'54	4'81	4'86	4'62
Dohány	33.294	35.297	34.165	34.922	0'30	0'34	0'31	0'31
Czukorrépa	75.900	72.104	75.015	74.438	0'68	0'69	0'67	0'66
Takarmányrépa	145.856	140.965	147.046	150.014	1'31	1'35	1'32	1'33
Luczerna, lóhere, baltaczim	464.418	468.299	491.279	483.823	4'19	4'47	4'51	4'28
Búkkönykeverék, mohar, stb.	356.414	359.346	371.640	373.477	3'21	3'43	3'33	3'31
II. Termelés (métermázsokban).*)					Átlagos termés hektáronkint.			
Őszi buza	42,695.823	23,009.012	36,800.907	39,612.776	13'17	7'95	11'61	12'07
Tavaszi buza	1,181.405	727.113	1,201.511	1,292.096	9'71	6'05	9'14	9'74
Kétszeres	1,800.030	1,007.249	1,589.158	1,591.140	12'11	7'10	10'84	10'84
Őszi rozs	12,684.165	8,967.617	11,466.716	12,366.088	11'49	8'51	10'66	11'17
Tavaszi rozs	290.070	232.767	292.600	302.167	8'94	7'03	9'36	9'34
Őszi árpa	1,619.754	941.303	1,530.543	1,529.036	12'59	8'05	12'18	11'98
Tavaszi árpa	12,314.929	8,661.287	11,723.165	12,475.525	12'96	9'65	12'74	13'03
Zab	11,617.328	8,630.974	12,443.634	12,705.325	11'27	8'70	11'88	11'95
Tönköly	53.492	34.627	50.972	46.660	6'91	5'26	7'08	5'76
Köles	510.929	490.400	518.572	403.126	8'71	8'61	8'65	6'91
Tatárka	82.105	136.973	79.284	61.292	6'42	11'98	6'56	5'52
Őszi repce	471.721	327.607	388.634	414.476	9'05	7'16	7'63	7'99
Tavaszi repce	14.469	9.879	14.841	16.994	8'56	6'16	7'79	7'48
Szemes tengeri	37,987.242	30,105.059	37,645.613	33,189.522	15'52	12'84	15'02	13'29
Magbúkköny	547.459	475.776	576.272	548.294	10'98	9'59	9'92	10'31
Borsó, lencse, bab	412.708	344.673	458.881	384.151	9'43	7'98	9'46	8'22
Lenmag	68.715	70.629	76.319	67.771	3'74	3'88	4'12	3'69
Lenfonál	93.707	92.735	114.591	94.082	5'09	5'09	6'19	5'12
Kendermag	393.068	302.274	387.943	361.691	6'11	4'83	5'84	5'61
Kenderfonál	487.156	416.698	507.924	465.136	7'58	6'65	7'65	7'21
Burgonya	38,717.667	32,909.128	40,814.764	38,650.982	76'88	65'40	75'27	74'11
Dohány	457.221	518.904	473.429	434.941	13'73	14'70	13'86	12'45
Czukorrépa	15,175.234	14,301.629	15,013.250	16,223.999	199'98	198'35	200'14	217'95
Takarmányrépa	38,238.803	34,055.009	36,346.322	36,448.578	262'16	241'58	247'18	242'97
Luczerna, lóhere, baltaczim	15,744.266	15,202.112	16,460.272	16,142.766	33'90	32'46	34'84	33'37
Búkkönykeverék, mohar, stb.	11,062.151	11,757.875	12,704.191	12,370.651	30'39	32'49	34'21	33'12
B) Természetes kaszálók.					Átlagos termés hektáronkint.			
I. Learatott terület (hektár)	3,538.904	3,540.350	4,217.110	4,196.340				
II. Termés (mm.)	95,463.183	103,080.290	111,112.480	116,432.623	26'98	29'12	26'35	27'75

*) Jegyzetet lásd a 106. oldalon. — *) Az itt felsorolt termények összes területének %-ában.

Év	Szőlőterület hektárookban	Termett ujbort				Az összes szőlőszeti termelés értéke		Év	Szőlőterület hektárookban	Termett ujbort				Az összes szőlőszeti termelés értéke	
		összesen ezer hektoliterekben	átlag hektáronként hektoliter	Az eladott szőlő mennyisége 1000mm.	ezzer koronákban	átlag hektáronként koronákban	összesen ezer hektoliterekben			átlag hektáronként hektoliter	Az eladott szőlő mennyisége 1000mm.	ezzer koronákban	átlag hektáronként koronákban		
I. Magyarország.						II. Horvát-Szlavonországek.									
Átl. 1881—85	367.360	4.563	12'43	28	84.792	231	1885	68.057	1.197	17'59	—	23.938	352		
> 1886—90	340.596	4.154	12'19	47	86.278	253	Átl. 1886—90	64.981	981	15'10	1	19.296	297		
1891	254.207	1.231	4'80	16	49.096	193	1891	60.986	251	4'11	4	4.010	66		
1892	248.831	797	3'20	12	30.494	123	1892	56.805	187	3'29	1	3.456	61		
1893	226.100	940	4'16	32	39.812	176	1893	52.650	170	3'23	1	5.684	108		
1894	219.842	1.387	6'31	35	48.384	220	1894	45.565	221	4'84	1	7.654	168		
1895	202.865	1.929	9'51	87	63.690	314	1895	42.540	262	6'17	1	9.024	212		
1896	206.897	1.446	6'99	30	47.048	227	1896	40.608	126	3'10	1	3.750	92		
1897	205.468	1.131	5'50	47	42.816	208	1897	41.916	177	4'22	4	7.436	177		
1898	208.477	1.138	5'46	66	45.996	220	1898	39.746	167	4'20	6	7.090	178		
1899	214.484	1.726	8'05	64	61.000	284	1899	40.438	315	7'80	7	12.515	309		

28. A szőlőterület a termőerő és a talaj minősége szerint 1894-től 1899-ig.

Év	Új ültetésű		Teljes termésben levő		Elvényt		Phylloxera-lepett		Összes	Peronosporalepett	Az új ültetésű területből immunis talajú		A teljes termésben levő		Az összes		
	hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár	%			hektár	%	hektár	%	hektár	%	hektár
I. Magyarország.																	
1894	29.104	13'2	112.507	51'2	28.951	13'2	49.280	22'4	219.842	70.096	31'9	16.718	57'4	50.882	45'2	74.751	34'0
1895	31.789	15'7	100.473	49'5	31.959	15'7	38.644	19'1	202.865	118.462	56'8	19.310	60'7	51.465	51'2	80.288	39'6
1896	36.053	17'4	97.696	47'2	32.739	15'8	40.409	19'6	206.897	135.789	65'6	22.159	61'5	50.803	52'0	82.315	39'8
1897	41.369	20'3	94.219	45'8	32.509	15'8	37.371	18'1	205.468	147.350	71'7	17.518	42'0	49.196	52'1	77.582	37'8
1898	45.893	22'0	92.487	44'4	31.688	15'2	38.409	18'4	208.477	120.082	57'6	17.341	37'8	51.131	55'3	79.624	38'5
1899	53.194	24'8	95.828	44'7	29.411	13'7	36.051	16'8	214.484	108.422	50'6	20.149	37'9	53.806	56'1	84.682	39'2
II. Horvát-Szlavonországek.																	
1894	2.241	4'9	24.657	54'1	2.124	4'7	16.543	36'3	45.565	19.885	43'6	Adatok nincsenek					
1895	2.676	6'3	24.986	58'7	1)	14.878	35'0	42.540	22.753	53'5							
1896	4.234	10'4	18.158	44'7	1)	18.216	44'9	40.608	28.557	70'3							
1897	5.697	13'6	16.928	40'4	1)	19.291	46'0	41.916	11.572	27'6							
1898	6.783	17'1	21.676	54'5	1)	11.287	28'4	39.746	12.288	30'9							
1899	7.580	18'7	27.413	67'8	1)	5.445	13'5	40.438	15.132	37'4							

1) Összefoglalva a teljes termésben levő szőlővel.

29. A szőlőművelők szakképzettségének fejlesztése érdekében tartott tanfolyamok száma s a permétezett és szénkéngel gyéritett szőlők terjedelme 1894-től 1899-ig.

Év	Szőlő-fásoltási			Szőlő-zöldoltási			Szénkéngelgyézítési			Peronosporapermetezési			Más irányú		Összes		Permetezett	Szénkéngelgyéritett
	tanfolyamok	résztevők	szőlők	tanfolyamok	résztevők	szőlők	tanfolyamok	résztevők	szőlők	tanfolyamok	résztevők	szőlők	tanfolyamok	résztevők	szőlők	tanfolyamok		
I. Magyarország.																		
1894	138	7.652	129	4.672	34	1.040	199	4.981	179	9.156	679	27.501	32.343	1.501				
1895	151	9.001	117	4.533	34	1.300	132	5.339	159	9.888	593	30.061	44.601	1.713				
1896	256	7.376	247	4.034	25	464	222	3.775	167	11.289	917	26.938	60.983	1.877				
1897	94	4.980	97	4.147	38	596	1)	210	12.318	439	22.041	122.950	3.443					
1898	119	5.452	119	4.468	79	1.979	1)	390	16.445	707	28.344	154.026	5.075					
1899	121	5.812	120	4.738	94	2.368	1)	400	16.651	7'5	29.569	169.736	9.361					
II. Horvát-Szlavonországek.																		
1894	5	20	20	1.616	—	—	30	2.718	—	—	55	4.354	—	—				
1895	2	150	25	3.513	—	—	50	2.727	—	—	77	6.390	Adatok nincsenek	—				
1896	3	500	20	8.000	—	—	35	500	—	—	58	9.000	—	—				
1897	9	800	6	350	—	—	—	—	—	—	15	1.150	—	—				
1898	10	920	8	400	—	—	—	—	—	—	18	1.320	—	—				
1899	12	1.050	6	500	—	—	—	—	—	—	18	1.550	—	28'8				

1) Összefoglalva a más irányú tanfolyamok és az ezeken résztvevők számával.

30. Amerikai szőlővesszőtelepek 1894-től 1899-ig.

É v	Állami telepek			Egyéb közérđ. telepek			Az állami szőlőtelepeken rendelkezésre állott és kiosztott szőlővesszők mennyisége				Rendes áron elárúsított	
	száma	terjedelme		száma		terjedelme hektár	Időszak	Rendelkezésre állott összes	A közérdekű telepeknek díjtalanul és mérsékelt áron kiosztott		elárúsított	
		összesen hektár	ebből tényleg betelepítve	hány községben	hány telep				sima	gyökerez	sima	gyökerez
a z é v v é g é n												
I. Magyarországon.												
1894	9	123'1	113'4	556	601	658'9	1894/5	4,340.000	1,678.500	330.500	873.000	266.500
1895	10	138'9	115'7	607	651	742'4	1895/6	3,802.000	1,624.000	347.000	531.000	84.000
1896	9	141'5	112'2	634	666	930'5	1896/7	3,981.800	1,033.000	120.000	510.000	59.000
1897	30	309'3	140'9	542	542	856'2	1897/8	4,446.000	1,501.500	193.000	431.000	107.000
1898	41	531'8	362'6	542	542	856'2	1898/9	11,059.000	1,418.000	114.000	859.000	79.000
1899	46	1.012'2	660'1	500	500	460'4	1899/900	18,020.037 ¹⁾	1,503.382	124.348	310.600	40.050
								6,353.086 ²⁾	667.572	255.287	545.792	105.630
								1,026.077 ³⁾	310.890	21.487 ⁴⁾	396.013	801 ⁵⁾
II. Horvát-Szlavonországokban.												
1894	18	94	47	50	50	35	1894/5	3,302.626	210.000	73.730	714	966
1895	21	109	110	51	51	40	1895/6	4,435.636	332.660	58.550	1,225.474	
1896	24	126	92	51	51	40	1896/7	5,111.531	380.300	42.199	1,639.850	1,069.302
1897	24	198'4	149'5	46	46	18'4	1897/8	5,484.897	300.000	140.000	1,373.000	966.000
1898	24	216'0	166'9	46	46	18'4	1898/9	5,513.113	273.500 ⁶⁾	100.000	1,292.350 ⁷⁾	887.471
1899	8	63'3	63'3	46	46	18'4	1899/900	4,500.000	17.000 ⁸⁾	404.000	72.000 ⁹⁾	780.000

1) Amerikai vesszők. — 2) Európai vesszők. — 3) Szőlőoltványok. — 4) Fás oltvány. — 5) Zöld oltvány. — 6) Ezek közül 39.000 nemesített. — 7) Ezek közül 517.677 nemesített. — 8) Ezek közül 105.000 nemesített. — 9) Ezek közül 530.000 nemesített.

31. Az állami amerikai szőlőtelepek Magyarországon a telepek egyenkinti felsorolásával 1899-ben.

Sorszám	Vármegye	Község	Anyatelep Oltványiskola Összesen			Sorszám	Vármegye	Község	Anyatelep Oltványiskola Összesen		
			hektárokbán						hektárokbán		
a) Régi telepek.						17	Tolna	Bonyhád	5	5	10
1	Kis-Küküllő	Ádámos	12	6	18	18	>	Szegzárd	6	—	6
2	Tolna	Gyöng	12	—	12	19	Veszprém	Somlyó-Vásárh.	6	5	11
3	Alsó-Fehér	Nagy-Enyed	2	—	2	20	Zala	Balaton-Füred	9	3	12
4	Kolozs	Nagy-Sármás	3	—	3	21	>	Zala-Egerszeg	5	5	10
5	Pozsony	Pozsony	12	2	14			Összesen	167	82	249
6	Zala	Tapolca	20	3	23	c) Az 1898/99. évben létesített telepek.					
7	Zemplén	Tarcsal	39	—	39	1	Alsó-Fehér	Alvincz	9	5	14
8	Torda-Aranyos	Torda	20	—	20	2	Bereg	Mező-Kászony	5	5	10
9	Kis-Küküllő	Zsidve	2	2	4	3	Heves	Pásztó	5	3	8
10	Zemplén	Sáros-Patak	—	19	19	4	Hont	Tesmag	5	5	10
		Összesen	122	32	154	5	Sopron	Széleskút	5	5	10
b) Az 1897/98. évben létesített telepek.						6	Szatmár	Szinyér-Váralja	14	11	25
1	Baranya	Pécsvárad	8	7	15	7	Temes	Fehértemplom	5	5	10
2	Bihar	Jankafalva	11	—	11	8	Ugocsa	Nagy-Szöllős	7	5	12
3	>	Margitta	6	5	11	9	Ung	Szerednye	5	5	10
4	>	Órvénd	5	4	9	10	Zala	Stridó	12	6	18
5	Borsod	Mező-Kövesd	5	5	10			Összesen	72	55	127
6	Gömör	Putnok	6	8	14	d) Az 1899/1900. évben létesített telepek.					
7	Heves	Eger	15	—	15	1	Bars	Léva	5	5	10
8	Nógrád	Romhány	8	3	11	2	Esztergom	Esztergom	5	5	10
9	>	Szirák	5	3	8			Összesen	10	10	20
10	Nyitra	Nyitra	4	5	9	e) Az 1899. évben állami kezelésbe visszavett telepek (csak a szőlőművelésre, illetőleg oltványkészítésre használt területeket számítva).					
11	Pest-P.-S.-K.-Kun	Szent-Endre	7	5	12	1	Arad	Paulis-Baraczká	289	173	462
12	Pozsony	Modor	8	3	11	2	>	Lippa-Baraczká			
13	Szilágy	Szilágy-Oseh	5	—	5	3	>	Arad (Osála)			
14	>	Szilágy-Somlyó	15	4	19			Főösszeg	660	352	1012
15	>	Tasnád	16	—	16						
16	Temes	Temes-Rékás	12	12	24						

32. Az állami szőlőtelepek 1899. évi vesszőtermése és 1899/900. évi forgalma amerikai szőlővesszőkből Magyarországon.

A telep megnevezése	Riparia portalis		Vitis Solonis		Riparia mon- ticola		Egyéb fajták		Összesen	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	osztályú		osztályú		osztályú		osztályú		osztályú	
E z e r d a r a b o k b a n										
A) Régi telepek.										
a) Vesszőtermelés.										
Síma vesszők	2.757 ⁰	951 ⁸	596 ⁷	151 ⁰	614 ⁴	120 ³	153 ²	46 ⁰	4.121 ³	1.269 ¹
Gyökeres vesszők	52 ⁰	34 ⁵	4 ⁶	3 ⁴	1 ⁵	5 ²	1 ¹	—	59 ²	43 ¹
B) 1897/98-ban létesített telepek.										
Síma vesszők	824 ⁸	389 ⁹	121 ³	154 ⁸	214 ¹	143 ⁷	42 ²	50 ⁶	1.202 ⁴	739 ⁰
Gyökeres vesszők	61 ⁶	26 ⁷	18 ⁷	7 ⁸	26 ⁷	15 ⁸	3 ⁰	3 ³	110 ⁰	53 ⁶
C) 1898/99-ben létesített telepek közül.										
Síma vesszők	—	3 ⁵	—	—	—	—	—	—	—	3 ⁵
Gyökeres vesszők	—	12 ⁰	—	3 ²	—	8 ⁶	—	0 ³	—	24 ¹
D) 1899/900-ban létesített telepek.										
Síma vesszők	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gyökeres vesszők	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
E) 1899-ben állami kezelésbe visszavett telepek.										
Síma vesszők	4.026 ⁵	1.563 ¹	446 ³	200 ²	879 ⁴	294 ⁹	1.714 ⁰	357 ⁹	7.066 ²	2.416 ¹
Gyökeres vesszők	56 ⁵	0 ⁷	0 ⁴	0 ³	2 ⁷	1 ⁰	0 ⁵	0 ³	60 ¹	2 ³
Összesen:	7.608 ³	2.908 ³	1.164 ³	506 ⁰	1.707 ⁹	558 ⁹	1.909 ⁴	454 ⁵	12.389 ⁹	4.427 ⁷
Síma vesszők	170 ¹	73 ⁹	23 ⁷	14 ⁷	30 ⁹	30 ⁶	4 ⁶	3 ⁹	229 ³	123 ¹
Gyökeres vesszők	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
I. Rendelkezésre állott										
b) Vesszőforgalom.										
a) saját termésű										
síma vesszőkből	7.608 ³	2.908 ³	1.164 ³	506 ⁰	1.707 ⁹	558 ⁹	1.909 ⁴	454 ⁵	12.389 ⁹	4.427 ⁷
gyökeres vesszőkből	170 ¹	73 ⁹	23 ⁷	14 ⁷	30 ⁹	30 ⁶	4 ⁶	3 ⁹	229 ³	123 ¹
b) magán telepekről vett										
síma vesszőkből	600 ⁰	—	150 ⁰	—	100 ⁰	—	—	—	850 ⁰	—
gyökeres vesszőkből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen:	8.208 ³	2.908 ³	1.314 ³	506 ⁰	1.807 ⁹	558 ⁹	1.909 ⁴	454 ⁵	13.239 ⁹	4.427 ⁷
síma vesszőkből	170 ¹	73 ⁹	23 ⁷	14 ⁷	30 ⁹	30 ⁶	4 ⁶	3 ⁹	229 ³	123 ¹
gyökeres vesszőkből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
II. Kiosztatott										
a) rendes áron										
síma vesszőkből	187 ⁹	37 ³	46 ⁷	—	35 ⁹	1 ⁸	1 ⁰	—	271 ⁵	39 ¹
gyökeres vesszőkből	30 ⁷	2 ⁰	—	—	6 ⁹	0 ⁵	—	—	37 ⁶	2 ⁵
b) ingyen és mérsékelt áron										
síma vesszőkből	379 ⁸	174 ²	203 ⁸	106 ⁴	218 ⁵	154 ²	163 ⁵	103 ⁰	965 ⁶	537 ⁸
gyökeres vesszőkből	41 ²	50 ¹	10 ⁰	7 ⁷	4 ⁸	10 ⁴	0 ¹	—	56 ¹	68 ²
Összesen:	567 ⁷	211 ⁵	250 ⁵	106 ⁴	254 ⁴	156 ⁰	164 ⁵	103 ⁰	1.237 ¹	576 ⁹
síma vesszőkből	71 ⁹	52 ¹	10 ⁰	7 ⁷	11 ⁷	10 ⁹	0 ¹	—	93 ⁷	70 ⁷
gyökeres vesszőkből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
III. A telepek céljaira, oltásra, iskolázásra, stb. felhasználtatott										
síma vesszőkből	7.640 ⁶	2.696 ⁸	1.063 ⁸	399 ⁶	1.553 ⁵	402 ⁹	1.744 ⁹	351 ⁵	12.002 ⁸	3.850 ⁸
gyökeres vesszőkből	98 ²	21 ⁸	13 ⁷	7 ⁰	19 ²	19 ⁷	4 ⁵	3 ⁹	135 ⁶	52 ⁴
együtt:	8.208 ³	2.908 ³	1.314 ³	506 ⁰	1.807 ⁹	558 ⁹	1.909 ⁴	454 ⁵	13.239 ⁹	4.427 ⁷
síma vesszőkből	170 ¹	73 ⁹	23 ⁷	14 ⁷	30 ⁹	30 ⁶	4 ⁶	3 ⁹	229 ³	123 ¹
gyökeres vesszőkből	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

33. Az állami szőlőtelepek 1899. évi vesszőtermése és 1899/900. évi forgalma európai szőlővesszőkből Magyarországon.

Részletezés	Vörös		Fehér		Csemege-fajták		Vegyés fajok		Összesen	
	bortermők									
	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez
E z e r d a r a b o k b a n										
Összesen	431 ⁶	381 ⁰	2.487 ⁴	402 ⁵	364 ⁷	124 ³	65 ³	9 ³	3.349 ²	917 ¹
a) V e s s z ő t e r m e l é s .										
I. Rendelkezésre állott										
a) saját termései vesszőkből	431 ⁶	381 ⁰	2.487 ⁴	402 ⁵	364 ⁷	124 ³	65 ³	9 ³	3.349 ²	917 ¹
b) magán-telepekről vett vesszőkből	649 ⁸	—	1.207 ²	—	203 ¹	—	26 ⁷	—	2.080 ⁸	—
Összesen	1.081 ⁴	381 ⁰	3.694 ⁶	402 ⁵	567 ⁸	124 ³	92 ³	9 ³	5.436 ⁰	917 ¹
II. Kiosztatott										
a) rendes áron	196 ¹	26 ⁴	235 ²	59 ³	108 ²	19 ⁵	6 ³	0 ⁴	545 ⁸	105 ⁶
b) ingyen és mérsékelt áron	242 ²	15 ⁵	254 ⁴	214 ⁸	171 ⁰	25 ⁰	—	—	667 ⁶	255 ³
Összesen	438 ³	41 ⁹	489 ⁶	274 ¹	279 ²	44 ⁵	6 ³	0 ⁴	1.213 ⁴	360 ⁹
III. A telepek czéljaira, oltásra, iskolázására, stb. felhasználattott										
643 ¹	339 ¹	3.205 ⁰	128 ⁴	288 ⁶	79 ⁸	85 ⁹	8 ⁹	4.222 ⁶	556 ²	
Együtt	1.081 ⁴	381 ⁰	3.694 ⁶	402 ⁵	567 ⁸	124 ³	92 ³	9 ³	5.436 ⁰	917 ¹

34. Az állami szőlőtelepek 1899. évi szőlőoltvány-termése és 1899/900. évi szőlőoltvány-forgalma Magyarországon.

Részletezés	Vörös		Fehér		Csemege-fajták		Vegyés fajok		Összesen	
	bortermők									
	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld	fás	zöld
E z e r d a r a b o k b a n										
Összesen	471 ⁵	2 ²	423 ³	21 ²	32 ²	0 ⁸	24 ³	0 ⁶	951 ²	24 ⁸
a) S z ő l ő o l t v á n y - t e r m e l é s .										
I. Rendelkezésre állott										
a) saját termései oltványokból	471 ⁵	2 ²	423 ³	21 ²	32 ²	0 ⁸	24 ³	0 ⁶	951 ²	24 ⁸
b) magán-telepekről vett oltványokból	—	—	45 ⁰	5 ⁰	—	—	—	—	45 ⁰	5 ⁰
Összesen	471 ⁵	2 ²	468 ³	26 ²	32 ²	0 ⁸	24 ³	0 ⁶	996 ²	29 ⁸
II. Kiosztatott										
a) rendes áron	117 ⁹	0 ⁰	266 ⁶	0 ⁸	11 ⁰	—	0 ⁵	—	396 ⁰	0 ⁸
b) ingyen és mérsékelt áron	73 ⁹	1 ¹	195 ⁸	19 ³	20 ⁸	0 ⁵	20 ⁴	0 ⁶	310 ⁹	21 ⁵
Összesen	191 ⁸	1 ¹	462 ⁴	20 ¹	31 ⁸	0 ⁵	24 ⁹	0 ⁶	70 ⁹	22 ³
Visszamaradt	279 ⁷	1 ¹	5 ⁹	6 ¹	0 ⁴	0 ³	3 ³	0 ⁰	289 ³	7 ⁵
Együtt	471 ⁵	2 ²	468 ³	26 ²	32 ²	0 ⁸	24 ³	0 ⁶	996 ²	29 ⁸

35. A kecskeméti áll. Miklóstelepről ingyen kiosztatott szőlővesszők száma és értéke 1894-től 1899-ig.

É v	I n g y e n k i o s z t a t o t t								
	európai				amerikai		összesen		
	s z ő l ő v e s s z ő								
	hány félnek	1.000 darab	értéke korona	hány félnek	1.000 darab	értéke korona	hány félnek	1.000 darab	értéke korona
1894	37	784 ⁸	15.410	92	494 ¹	12.464	129	1.278 ⁹	27.874
1895	38	205 ³	3.213	4	237 ⁰	1.652	42	442 ³	4.865
1896	22	274 ³	4.201	9	133 ⁵	1.123	31	407 ⁸	5.324
1897	1	0 ¹	2	—	—	—	1	0 ¹	2
1898	36	428 ⁹	4.822	—	—	—	36	428 ⁹	4.822
1899	56	950 ⁰	9.460	—	—	—	56	950 ⁰	9.460

36. A kecskeméti állami Miklóstelepen 1899. és 1900. években kezelt szőlővessző mennyisége.

Megnevezés	Fehér bortermő		Vörös bortermő		Csemege-		Összesen		
	s z ő l ő f a j t á k								
	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	gyökerez	sima	
E z e r d a r a b o k b a n									
1899-ben. { A telep hozamából:¹)	rendelkezésre állott	148 ¹	789 ⁴	157 ¹	423 ⁹	61 ⁷	338 ²	366 ⁹	1.551 ⁵
	kiosztatott	—	746 ⁴	—	219 ³	—	308 ²	—	1.273 ⁹
	iskoláztatásra visszamaradt	148 ¹	43 ⁰	157 ¹	204 ⁶	61 ⁷	30 ⁰	366 ⁹	277 ⁶
1900-ban. { A telep hozamából:¹)	rendelkezésre állott	100 ⁰	677 ⁵	201 ⁹	321 ²	79 ⁰	252 ⁹	380 ⁹	1.251 ⁶
	kiosztatott	39 ⁸	617 ¹	45 ³	214 ⁴	13 ²	211 ²	98 ³	1.042 ⁷
	iskoláztatásra visszamaradt	60 ²	60 ⁴	156 ⁶	106 ⁸	65 ⁸	41 ⁷	282 ⁶	208 ⁹

¹) Vett vesszőkből nem volt forgalom.

Folyó szám	Ország rész, vármegye	A szőlőmiveléssel foglalkozó összes községek száma			Az összes phylloxerás községek száma			Folyó szám	Ország rész, vármegye	A szőlőmiveléssel foglalkozó összes községek száma			Az összes phylloxerás községek száma		
		Az 1899. év folyamán felfedezett új infect. száma	1897	1898	1899	1897	1898			1899	Az 1899. év folyamán felfedezett új infect. száma	1897	1898	1899	
															végén
I. Magyarország.															
a) Duna bal partja.															
1	Bars vármegye ...	100	18	47	50	68		3	Hajdú vármegye ...	20	1	12	12	13	
2	Esztergom » ...	52	—	48	48	48		4	Máramaros várm. ...	—	—	—	—	—	
3	Hont » ...	145	—	119	119	119		5	Szabolcs vármegye	110	1	7	7	8	
4	Nógrád » ...	175	—	146	146	146		6	Szatmár »	94	—	46	46	46	
5	Nyitra » ...	167	27	28	41	68		7	Szilágy »	168	—	139	139	139	
6	Pozsony » ...	95	3	20	25	28		8	Ugocsa »	21	—	17	17	17	
7	Trencsén »	9	—	—	—	—			Összesen ...	620	2	365	367	369	
	Összesen ...	743	48	408	429	477		f) Tisza-Maros szöge.							
b) Duna jobb partja.															
1	Baranya vármegye	297	—	209	209	209		1	Arad vármegye ...	69	—	47	49	49	
2	Fejér vármegye ...	97	—	89	89	89		2	Csanád »	21	—	5	5	5	
3	Győr »	66	1	19	19	20		3	Krassó-Szörény vm.	99	—	99	99	99	
4	Komárom »	83	—	43	43	43		4	Temes vármegye ...	149	—	148	148	148	
5	Moson »	47	5	19	23	28		5	Torontál »	205	17	107	117	134	
6	Somogy »	239	1	95	96	97			Összesen ...	543	17	406	418	435	
7	Sopron »	144	5	49	62	67		g) Erdély.							
8	Tolna »	117	—	112	112	112		1	Alsó-Fehér vm. ...	141	27	35	44	71	
9	Vas »	371	15	2	4	19		2	Besz.-Naszód vm.	40	—	2	2	2	
10	Veszprém »	138	7	68	69	76		3	Fogarás várm. ...	5	—	—	—	—	
11	Zala »	405	17	124	130	147		4	Hunyad »	127	—	12	12	12	
	Összesen ...	2.004	51	829	856	907		5	K.-Küküllő »	114	4	50	54	58	
c) Duna-Tisza köze.															
1	Bács-Bodrog-várm.	121	8	57	62	70		6	Kolozs »	107	1	22	22	23	
2	Csongrád vármegye	18	—	5	5	5		7	Mar.-Torda »	134	2	—	1	3	
3	Heves »	58	—	51	52	52		8	N.-Küküllő »	87	—	56	59	59	
4	Jász-N.-K.-Sz. vm.	46	—	27	27	27		9	Szeben »	51	1	3	3	4	
5	Pest-P.-S.-K.-K. »	209	—	112	112	112		10	Szoln.-Doboka vm.	113	14	21	23	37	
	Összesen ...	452	8	252	258	266		11	Torda-Aranyos vm.	62	4	12	12	16	
d) Tisza jobb partja.															
1	Abauj-Torna várm.	94	—	92	92	92		12	Udvarhely várm. ...	21	—	—	—	—	
2	Bereg vármegye ...	69	—	22	22	22			Összesen ...	1.002	53	213	232	285	
3	Borsod »	115	—	110	110	110		Magyarország. össz.							
4	Gömör »	39	1	25	26	27			Magyarország. össz.	5.770	180	2.774	2.863	3.043	
5	Ung »	25	—	9	9	9		II. Horv.-Szlavon-országok.							
6	Zemplén »	64	—	43	44	44		1	Belov.-Kőrös vm. ...	221	38	218	223	261	
	Összesen ...	406	1	301	303	304		2	Lika-Krbava »	11	—	—	—	—	
e) Tisza bal partja.															
1	Békés vármegye ...	26	—	20	20	20		3	Modrus-Fiume »	117	48	108	113	161	
2	Bihar »	181	—	124	126	126		4	Pozsega várm. ...	236	1	1	1	2	
	Összesen ...	207	—	144	146	146		5	Szerém »	170	41	206	221	262	
	Magyarbirod. össz.	7.251	453	3.884	4.060	4.513		6	Varazsd »	158	26	168	168	194	
								7	Verőcze »	149	16	55	70	86	
								8	Zágráb »	419	103	354	401	504	
									Összesen ...	1.481	273	1.110	1.197	1.470	

38. A phylloxera terjedése 1875-től 1899-ig.

É v	A községek száma, melyekben a phylloxera fellépése megállapított			Az összes phylloxerás községek száma			É v	A községek száma, melyekben a phylloxera fellépése megállapított			Az összes phylloxerás községek száma		
	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	együtt	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	együtt		Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	együtt	Magyarországon	Horvát-Szlavonországokban	együtt
1875 ...	1	1	2	1	1	2	1887 ...	207	35	242	740	199	939
1876 ...	—	4	4	1	5	6	1888 ...	433	58	491	1.173	257	1.430
1877 ...	—	—	—	1	5	6	1889 ...	306	27	333	1.479	284	1.763
1878 ...	1	—	1	2	5	7	1890 ...	266	20	286	1.745	304	2.049
1879 ...	5	—	5	7	5	12	1891 ...	425	83	508	2.170	387	2.557
1880 ...	28	6	34	35	11	46	1892 ...	154	42	196	2.324	429	2.753
1881 ...	15	—	15	50	11	61	1893 ...	35	87	122	2.359	516	2.875
1882 ...	29	4	33	79	15	94	1894 ...	88	105	193	2.447	621	3.068
1883 ...	48	21	69	127	36	163	1895 ...	96	80	176	2.543	701	3.244
1884 ...	110	26	136	237	62	299	1896 ...	163	181	344	2.706	882	3.588
1885 ...	138	35	173	375	97	472	1897 ...	68	228	296	2.774	1.110	3.884
1886 ...	158	67	225	533	164	697	1898 ...	89	87	176	2.863	1.197	4.060
							1899 ...	180	273	453	3.043	1.470	4.513

39. Az 1899-ik évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	Az 1899. évi szőlőterület részletezése.											
		Összes szőlőterület 1899-ben	Teljes termésben levő szőlőterület				Uj ültetési terület		Az összes szőlő- területből		A phylloxeralepett területből szenk- neggel gyérített	A peronospora ellen permetezett	Az elemi csapások által sújtott terület
			össze- sen	ebből immunis homok- talajon	Elvándt szőlő- terület	Phylloxeralepett, de még részben termő szőlő- terület	össze- sen	ebből immunis talajon	amerikai ültetvény volt	peronospora által sújta			
I. Magyarország.													
<i>a) Duna bal partja.</i>													
1	Árva vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
2	Bars »	656	53	1	102	345	156	5	111	495	28	353	
3	Esztergom vmegye ...	1.948	578	434	151	143	1.076	633	133	594	197	1.736	
4	Hont »	1.059	338	50	104	136	481	25	685	461	20	687	
	S.- és Bélabánya ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
5	Liptó vármegye	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	Nógrád »	814	231	121	38	75	470	117	346	295	26	592	
7	Nyitra »	3.432	1.335	201	633	880	584	142	141	2.073	32	2.706	
8	Pozsony »	3.990	2.077	519	396	1.294	223	51	95	1.256	3	3.447	
	Pozsony, th. j. v. ...	773	734	—	27	—	12	—	18	772	—	772	
9	Trencsén vmegye ...	20	11	6	8	—	1	—	—	4	—	—	
10	Turócz »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
11	Zólyom »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Összesen	12.692	5.357	1.332	1.459	2.873	3.003	973	1.529	5.950	306	10.293	
<i>b) Duna jobb partja.</i>													
1	Baranya vármegye	6.706	515	40	915	3.044	2.232	39	1.826	5.311	647	5.366	
	Pécs, th. j. v.	551	179	—	—	20	352	—	531	—	20	392	
2	Fejér vármegye	6.140	2.269	977	264	854	2.753	746	853	2.370	1.221	5.628	
	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	589	130	—	—	45	414	—	320	—	512	512	
3	Győr vármegye	1.280	483	230	113	470	214	54	39	913	74	1.147	
	Győr, th. j. v.	4	3	1	—	—	1	—	—	—	—	4	
4	Komárom vármegye	3.127	1.232	949	590	474	831	519	114	2.228	200	3.054	
	Komárom, th. j. v.	76	69	69	—	—	7	—	—	—	—	77	
5	Moson vármegye	1.448	274	2	114	930	130	42	54	919	24	1.409	
6	Somogy »	10.532	2.841	1.104	2.009	3.542	2.140	863	160	8.641	259	8.768	
7	Sopron »	4.159	1.440	67	528	1.593	598	31	166	2.436	72	3.673	
	Sopron, th. j. v. ...	804	118	—	173	348	165	—	12	3	20	800	
8	Tolna vármegye	8.546	3.131	2.395	917	1.517	2.981	811	1.079	5.273	916	8.587	
9	Vas »	3.661	1.861	116	1.189	160	451	10	25	1.869	39	2.887	
10	Veszprém »	2.812	1.193	407	463	524	632	124	206	1.885	151	2.179	
11	Zala »	18.115	4.808	277	4.411	5.838	3.058	322	2.214	11.643	1.952	17.078	
	Összesen	68.550	20.546	6.634	11.686	19.359	16.959	3.569	7.599	43.491	6.107	61.561	
<i>c) Duna-Tisza köze.</i>													
1	Bács-Bodrog vmegye	9.390	5.162	3.237	1.254	1.116	1.858	939	187	5.881	462	7.215	
	Baja, th. j. v.	653	408	408	181	—	64	64	—	69	—	518	
	Szabadka, th. j. v. ...	4.143	2.877	2.877	460	—	806	806	6	460	—	3.683	
	Ujvidék, th. j. v. ...	84	—	—	—	—	84	1	84	—	1	84	
	Zombor, th. j. v.	12	1	—	3	3	5	—	6	12	6	—	
2	Csongrád vármegye	2.970	1.555	1.452	512	77	826	685	91	1.372	4	1.206	
	H.-Vásárhely, th. j. v.	891	243	7	478	160	10	7	6	891	—	460	
	Szeged, th. j. v.	4.758	1.125	1.125	2.511	—	1.122	1.122	22	4.758	1	2.342	
3	Heves vármegye	3.747	1.352	563	283	278	1.834	633	1.279	561	116	2.936	
4	Jász-N.-K.-Szoln. vm.	4.614	2.865	2.555	562	257	930	568	244	1.969	12	2.945	
5	Pest-P.-S.-K.-Kun »	35.289	23.087	21.913	3.500	632	8.070	6.659	972	14.536	897	31.282	
	Budapest, sz.-főv. ...	7.265	489	116	27	11	238	10	213	404	353	592	
	Kecskemét, th. j. v.	3.973	3.209	3.209	—	—	764	764	1	3.974	—	3.973	
	Összesen	71.289	42.373	37.462	9.771	2.534	16.611	12.258	3.111	34.887	1.852	57.236	
<i>d) Tisza jobb partja.</i>													
1	Abauj-Torna várm.	422	44	—	13	82	283	1	274	41	8	214	
	Kassa, th. j. v.	16	3	—	—	5	8	—	11	—	6	14	
2	Bereg vármegye	1.655	140	—	94	308	1.113	—	1.187	273	2	1.029	
3	Borsod »	1.263	458	302	34	134	637	38	640	230	21	928	
4	Gömör »	224	39	3	18	101	66	11	35	125	—	63	
5	Sáros »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	Szepes »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
7	Ung »	378	136	16	50	65	127	11	95	195	6	286	
8	Zemplén »	3.371	308	136	378	498	2.187	190	1.940	313	462	2.164	
	Összesen	7.329	1.128	457	587	1.193	4.421	251	4.182	1.177	505	4.698	

Az 1899-ik évi szőlőterület részletezése törvényhatóságokint.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	Az 1899. évi szőlőterület részletezése.							Az összes szőlő- területből		A phylloxeralepett területről széké- neggel egyértéket	A peronospora ellen permetezett	Az elemi esapások által sújtott terület
		Teljes termésben levő szőlőterület		Elvált szőlő- terület	Phylloxeralepett, de még részben termő szőlő- terület	Új ültetési terület		amerikai ültetvény vált	peronospora által sújtva				
		Össze- sen	ebből immuni- stalajon			Össze- sen	ebből immuni- stalajon						
				h e k t á r									
e) Tisza bal partja.													
1	Békés vármegye ...	1.696	517	11	249	528	402	10	229	959	26	1.172	67
2	Bihar »	4.033	1.716	799	107	306	1.904	376	2.169	1.433	10	3.057	901
	Nagy-Várad, th. j. v.	392	141	3	—	—	251	—	392	—	—	316	392
3	Hajdú vármegye ...	2.426	1.239	1.179	191	391	605	505	1.05	1.351	7	2.050	198
	Debreczen, th. j. v.	643	358	229	136	—	149	149	29	605	52	605	500
4	Máramaros vmegye	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	1	1
5	Szabolcs »	4.239	2.715	2.635	316	42	1.166	1.090	43	1.978	12	3.952	891
6	Szatmár »	1.992	935	758	129	125	803	363	559	869	—	1.672	358
	Sz.-Németi, th. j. v.	327	149	—	—	17	161	—	266	—	—	240	173
7	Szilágy vármegye ...	1.088	385	3	6	11	686	29	1.052	174	6	684	89
8	Ugocsa »	765	80	18	128	492	65	—	50	431	2	134	177
	Összesen ...	17.603	8.236	5.635	1.262	1.912	6.193	2.522	4.894	7.800	115	13.883	3.747
f) Tisza-Maros szöge.													
1	Arad vármegye ...	4.689	1.570	198	384	373	2.362	193	2.152	654	6	3.436	207
	Arad, th. j. v. ...	167	—	—	—	85	82	—	82	81	—	86	167
2	Csanád vármegye ...	591	308	24	44	110	129	18	23	186	14	483	116
3	Krassó-Szörény vm.	521	134	27	97	162	128	11	143	216	1	185	31
4	Temes vármegye ...	2.453	800	157	113	569	971	56	1.174	1.184	60	1.651	113
	Temesvár, th. j. v.	40	24	—	—	—	16	—	40	40	—	39	23
	Versetz, th. j. v. ...	1.226	654	—	—	—	572	—	1.226	—	—	1.093	345
5	Torontál vármegye	5.380	2.309	331	877	1.303	891	214	245	3.833	31	3.774	363
	Pancsova, th. j. v.	83	58	—	—	—	25	—	84	—	—	58	11
	Összesen ...	15.150	5.857	737	1.515	2.602	5.176	492	5.169	6.194	112	10.805	1.376
g) Erdély.													
1	Alsó-Fehér vármegye	4.276	2.400	177	496	1.212	168	18	53	2.610	144	2.313	386
2	B.-Naszód »	842	559	41	88	143	52	—	1	148	—	492	36
3	Brassó vármegye ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	Csik »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Fogarás »	82	60	60	22	—	—	—	—	12	—	12	—
6	Háromszék »	6	1	—	—	—	5	—	—	—	—	2	6
7	Hunyad »	1.633	1.175	129	331	91	36	1	38	341	—	272	210
8	Kis-Küküllő vm. ...	4.550	1.789	155	522	2.149	90	—	50	1.306	110	2.633	94
9	Kolozs »	744	381	34	127	209	27	3	53	217	9	452	75
	Kolozsvár, th. j. v.	268	266	—	—	—	2	—	3	—	—	12	—
10	Maros-Torda vm. ...	2.043	1.266	89	681	1	95	9	29	685	1	1.057	296
	M.-Vásárhely, th. j. v.	59	57	—	—	—	2	—	—	—	—	59	—
11	N.-Küküllő vmegye	3.209	1.528	266	299	1.207	175	39	104	1.624	81	1.807	64
12	Szeben »	2.211	1.960	544	108	83	60	12	13	807	1	1.489	55
13	Sz.-Doboka »	838	290	22	257	263	28	1	20	497	6	332	89
14	T.-Aranyos »	850	328	2	141	220	91	1	65	582	12	270	255
15	Udvarhely »	260	201	30	59	—	—	—	—	94	—	58	44
	Összesen ...	21.871	12.331	1.549	3.131	5.578	831	84	429	8.923	364	11.260	1.610
h) Fiume v. és ker.													
Nincs külön művelési ágat képező szőlőterülete.													
Magyarorsz. össz.		214.484	95.828	53.806	29.411	36.051	53.194	20.149	26.913	108.422	9.361	169.736	39.552
II. H.-Szlav. orsz.													
1	Belovár-Kőrös vm. ...	8.772	7.083		671		1.018	—	983	5.588	—	—	6
2	Lika-Krbava »	197	194		—		3	—	74	—	—	—	9
3	Modrus-Fiume »	1.963	1.259		467		237	—	166	533	—	—	49
4	Pozsega »	4.211	4.068		17		126	—	6	2.359	—	—	68
5	Szerém »	4.064	2.099		964		1.001	—	1.725	585	—	—	58
	Zimony, th. j. v. ...	83	—		—		83	—	83	—	—	—	—
6	Varazsd vármegye ...	4.987	2.611		736		1.640	—	2.732	1.058	—	—	64
	Varazsd, th. j. v. ...	202	78		23		101	—	179	78	—	—	—
7	Verőcze vármegye ...	4.545	3.628		457		460	—	133	2.258	—	—	17
	Eszék, th. j. v. ...	114	112		—		2	—	2	112	—	—	—
8	Zágráb vármegye ...	11.044	6.093		2.073		2.878	—	5.188	2.381	—	—	122
	Zágráb, th. j. v. ...	256	188		37		31	—	218	106	—	—	—
	Összesen ...	40.438	27.413		5.445		7.580	—	11.415	15.132	—	—	393
Magyarbirod. össz.		254.922	152.652		41.496		60.774	—	38.328	123.554	—	—	39.945

40. Az 1899. évi szüret törvényhatóságunkint.

Folyó szám	Országgrész, törvényhatóság	Must termelt összesen		Előállított bor		Eladott szőlő- mennyiség (mértmázs)	A szőlőzeti termelés értéke (koronákban)	Folyó szám	Országgrész, törvényhatóság	Must termelt összesen		Előállított bor		Eladott szőlő- mennyiség (mértmázs)	A szőlőzeti termelés értéke (koronákban)								
		hektoliter	összesen	átlag hek- táronként	összesen					átlag hek- táronként	hektoliter	összesen	átlag hek- táronként										
I. Magyarország.																							
a) Duna bal partja.																							
1	Árva vármegye	—	—	—	—	—	—	1	Békés vármegye	12.265	11.036	6 ⁵¹	807	381.638									
2	Bars »	2.069	1.859	2 ⁸³	24	80.320	—	2	Bihar »	25.596	23.044	5 ⁷¹	539	865.294									
3	Esztergom »	16.198	14.599	7 ⁴⁹	1.280	567.036	—	3	N.-Várad, th. j. v.	3.446	3.100	7 ⁹¹	626	186.240									
4	Hont »	4.384	3.945	3 ⁷⁸	13.498	486.920	—	4	Hajdú vármegye	13.207	11.883	4 ⁹⁰	61	327.667									
5	Selmec- és Belső.	—	—	—	—	—	—	5	Debreczen, th. j. v.	3.150	2.835	4 ⁴¹	325	98.050									
6	Liptó vármegye	—	—	—	—	—	—	6	Máramaros vármegye	—	—	—	5	320									
7	Nógrád »	5.007	4.499	5 ⁵³	344	205.630	—	7	Szabolcs »	35.630	32.049	7 ⁰⁶	929	1.071.617									
8	Nyitra »	16.391	14.750	4 ³⁰	557	541.403	—	8	Szatmár »	21.481	19.336	9 ⁷¹	138	767.498									
9	Pozsony »	34.681	31.230	7 ⁸⁸	2.968	1.418.726	—	9	Sz.-Németi, th. j. v.	1.650	1.485	4 ⁶⁴	—	68.310									
10	Pozsony, th. j. v.	18.522	16.670	21 ⁸⁷	1	700.174	—	10	Szilágy vármegye	6.209	5.588	5 ¹⁴	150	299.229									
11	Trencsén vármegye	118	106	5 ⁰⁸	—	5.100	—	11	Ugocea »	760	681	0 ⁸⁰	75	34.518									
	Turóc »	—	—	—	—	—	—		Összesen	123.394	111.037	6 ³¹	3.655	4.100.381									
	Zólyom »	—	—	—	—	—	—		f) Tisza-Maros szöge.														
	Összesen	97.370	87.658	6 ²¹	18.672	4.005.309	—	1	Arad vármegye	105.136	94.507	20 ¹⁶	1.265	3.386.863									
b) Duna jobb partja.																							
1	Baranya vármegye	29.619	26.655	3 ⁹⁷	484	1.072.190	—	2	Arad, th. j. v.	2.273	2.045	12 ²⁵	40	62.950									
2	Pécs, th. j. v.	5.200	4.680	8 ⁴⁹	150	240.600	—	3	Csanád vármegye	4.868	4.382	7 ⁴¹	120	165.795									
3	Fejérvármegye	56.819	51.129	8 ³⁸	372	2.035.914	—	4	Krassó-Szörény vm.	4.003	3.599	6 ⁹¹	90	119.187									
4	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	7.350	6.615	11 ³³	20	298.675	—	5	Temes vármegye	24.117	21.703	8 ⁸⁵	748	718.628									
5	Győr vármegye	6.696	6.035	4 ⁷¹	308	230.154	—	6	Temesvár, th. j. v.	4.478	430	10 ⁷⁵	16	17.832									
6	Győr, th. j. v.	74	66	16 ⁵⁰	5	3.676	—	7	Versecz, th. j. v.	34.110	30.698	3 ⁰²	200	1.235.120									
7	Komárom vármegye	16.859	15.167	4 ⁸⁵	296	578.628	—	8	Torontál vármegye	64.971	58.433	10 ⁸⁶	4.103	1.884.826									
8	Komárom th. j. v.	1.068	961	12 ⁰⁴	—	42.293	—	9	Páncsova, th. j. v.	2.200	1.980	23 ⁸⁰	50	64.860									
9	Moson vármegye	17.319	15.577	10 ⁷⁶	114	564.695	—		Összesen	242.156	217.777	14 ³⁷	6.632	7.656.061									
10	Somogy »	36.365	32.776	3 ¹¹	121	1.185.341	—	g) Erdély.															
11	Sopron »	49.803	44.838	10 ⁷⁸	256	1.920.711	—	1	Alsó-Fehér várm.	47.729	42.966	10 ⁰⁵	69	1.203.236									
	Sopron, th. j. v.	27.000	24.301	30 ³⁸	2	1.166.548	—	2	B.-Naszód »	3.386	3.044	3 ⁶²	11	94.740									
	Tolna vármegye	91.482	82.305	9 ⁶³	573	2.829.075	—	3	Brassó »	—	—	—	—	—									
	Vas »	16.332	14.696	4 ⁰¹	68	553.391	—	4	Csik »	—	—	—	—	—									
	Veszprém »	19.254	17.326	6 ¹⁶	77	701.114	—	5	Fogaras »	67	60	0 ⁷³	2	1.493									
	Zala »	100.060	90.060	4 ⁹⁷	486	3.106.717	—	6	Háromszék »	17	16	2 ⁶⁷	2	684									
	Összesen	481.300	433.187	6 ³²	3.332	16.529.722	—	7	Hunyad »	16.228	14.577	8 ⁹³	96	474.606									
c) Duna-Tisza köze.																							
1	Bács-Bodrog várm.	113.684	102.266	10 ⁸⁰	903	3.026.329	—	8	Kis-Küküllő »	50.422	45.367	9 ⁹⁷	17	1.475.220									
2	Baja, th. j. v.	8.480	7.622	11 ⁶⁷	14	198.592	—	9	Kolozs »	5.598	5.033	6 ⁷⁶	32	203.588									
3	Szabadka, th. j. v.	30.900	27.810	6 ⁷¹	400	846.300	—	10	Kolozsvár, th. j. v.	650	585	2 ¹⁵	30	36.900									
4	Ujvidék, th. j. v.	626	563	6 ⁷⁰	2.700	89.572	—	11	Maros-Torda várm.	10.723	9.645	4 ⁷¹	82	377.841									
5	Zombor, th. j. v.	120	108	9 ⁰⁰	10	3.304	—	12	M.-Vásárhely	1.464	1.318	22 ³³	8	62.226									
6	Csongrád vármegye	16.229	14.609	4 ⁹²	889	479.704	—	13	N.-Küküllő várm.	30.922	27.878	8 ⁶⁹	134	784.640									
7	H.-Vásárhely	750	675	0 ⁷⁶	6	24.540	—	14	Szeben »	81.860	73.675	33 ³²	538	1.857.862									
8	Szeged, th. j. v.	20.100	18.090	3 ⁸⁰	38	688.484	—	15	Sz.-Doboka »	1.866	1.684	2 ⁸¹	35	67.043									
9	Heves vármegye	37.804	34.013	9 ⁰⁸	4.778	1.274.348	—	16	Torda-Aranyos »	4.099	3.684	4 ³³	46	172.378									
10	Jász-N.-K.-Szol. vm.	32.361	29.126	6 ³¹	909	882.407	—	17	Udvarhely »	2.221	2.007	7 ⁷¹	25	56.996									
11	Pest-P.-S.-K.-K.	352.522	316.912	8 ⁰⁶	14.750	10.017.637	—		Összesen	257.252	231.539	10 ³⁰	1.127	6.569.273									
	Budapest, sz.-föv.	13.090	11.781	15 ⁴⁰	994	612.767	—	h) Flume v. és ker.															
	Kecskemét, th. j. v.	50.801	45.721	11 ⁵¹	960	1.126.104	—	Nincs külön műv. ágat képező területe.															
	Összesen	677.467	609.296	8 ⁵⁵	27.351	19.270.088	—	Magyarország. öszs.		1.917.984	1.725.623	8 ⁰⁶	64.230	61.000.083									
d) Tisza jobb partja.																							
1	Abauj-Torna várm.	2.737	2.461	5 ⁸⁸	57	117.933	—	II. H.-Szlavorsz.															
2	Kassa, th. j. v.	219	197	12 ³¹	25	8.884	—	1	Belovár-Körös várm.	30.432	27.389	3 ¹²	20	894.865									
3	Borsod »	6.334	5.696	4 ⁵¹	317	272.342	—	2	Lika-Krbava »	1.515	1.364	6 ⁹⁹	1	80.785									
4	Gömör »	318	285	1 ²⁷	—	14.785	—	3	Modruš-Piame »	7.102	6.392	3 ²⁶	29	349.805									
5	Sáros »	—	—	—	—	—	—	4	Pozsega vármegye	48.986	44.088	10 ⁴⁷	27	1.775.634									
6	Szepes »	—	—	—	—	—	—	5	Szerém »	67.403	60.663	14 ⁹⁸	6.203	2.680.142									
7	Ung »	3.389	3.049	8 ⁰⁷	30	159.214	—	6	Zimony, th. j. v.	1.558	1.402	16 ⁸⁹	300	68.080									
8	Zemplén »	16.245	14.619	4 ³⁴	538	1.486.680	—	7	Varasd vármegye	37.753	33.978	6 ⁵¹	13	1.311.582									
	Összesen	39.045	35.129	4 ⁷⁰	3.461	2.569.199	—	8	Varasd, th. j. v.	544	490	2 ⁴³	—	25.450									
								9	Verőcze várm.	59.915	53.923	11 ⁸⁶	66	1.762.975									
								10	Eszék, th. j. v.	2.925	2.633	23 ¹⁰	10	95.088									
								11	Zágráb vármegye	88.049	79.244	7 ¹⁸	78	3.312.900									
								12	Zágráb, th. j. v.	4.330	3.897	15 ²²	29	157.305									
									Összesen	350.512	315.463	7 ⁸⁰	6.776	12.514.641									
								Magyarbirod. öszs.		2.268.496	2.041.056	8 ⁰¹	71.006	73.514.674									

Állatfajok	Magyarország			Horvát-Szlavonországek			Magyarbirodalom		
	összes darab-szám	e s i k		összes darab-szám	e s i k		összes darab-szám	e s i k	
		100 □ kilométerre	1000 lélekre		100 □ kilomét.-re	1000 lélekre		100 □ kilométerre	1000 lélekre
1884-ben.¹⁾									
Ló	1,749.302	625	122'5	248.053	583	124'2	1,997.355	620	122'8
Őszvér és számár ...	22.907	8	1'6	2.643	6	1'3	25.550	8	1'6
Szarvasmarha	4.879.334	1.744	341'8	713.539	1.678	357'4	5,592.873	1.729	343'8
Juh	10,594.867	3.787	742'3	585.974	1.378	293'5	11,180.841	3.469	687'2
Sertés	4,803.777	1.717	336'5	750.353	1.764	375'8	5,554.130	1.723	341'4
Kecske	270.211	97	18'9	96.862	228	48'5	367.073	114	22'6
1895-ben.²⁾									
Ló	1,972.930	705	123'8	309.098	727	135'3	2,282.028	708	125'2
Őszvér és számár ...	22.278	8	1'4	3.485	8	1'5	25.763	8	1'4
Szarvasmarha	5,829.483	2.084	365'7	908.774	2.136	397'8	6,738.257	2.091	369'7
Juh	7,526.783	2.690	472'1	595.898	1.401	260'8	8,122.681	2.520	445'7
Sertés	6,447.134	2.304	404'4	882.957	2.076	386'5	7,330.091	2.274	402'9
Kecske	286.392	102	18'0	22.418	55	9'8	308.810	96	16'9
Baromfi	29,354.164	10.492	1.841'3	3,411.175	8.020	1.493'1	32,765.339	10.166	1.797'7
Méhcsaládok	665.077	238	41'7	103.930	244	45'5	769.007	239	42'2

1)-2) Jegyzeteket lásd a 128. oldalon.

42. Az állatállomány a gazd. nagysága szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.¹⁾

A gazdaságok nagysága	Szarvas-marha	Ló	Samár	Őszvér	Kecske	Sertés	Juh	Házi állatok össze-szege	Baromfi	Méhköpi
I. Magyarországon.										
a) Abszolút számokban.										
1 holdon alul sz.-f. nélkül.	104.719	43.400	1.405	43	12.600	260.375	59.770	208.459	1,720.583	33.871
1 holdon alul sz.-földdel	116.022	34.102	1.407	89	18.861	238.581	60.932	206.686	1,401.267	21.641
1— 5 holdig ...	741.712	204.418	4.403	134	67.960	835.378	404.867	1,162.760	4,789.497	97.520
5— 10 »	938.995	311.562	1.108	50	56.099	773.184	587.983	1,468.890	4,098.938	87.403
10— 20 »	1,147.948	452.261	806	93	52.047	964.066	937.140	1,891.104	4,754.083	125.357
20— 50 »	912.538	434.114	1.143	37	36.542	843.194	1,017.308	1,620.640	4,268.062	127.764
50— 100 »	265.918	127.270	509	9	8.070	259.429	326.033	478.733	1,394.291	37.590
100— 200 »	147.577	51.002	427	14	2.053	123.913	194.581	243.398	622.655	15.997
200— 500 »	201.513	46.267	1.058	28	1.409	165.526	360.289	318.094	551.498	15.103
500—1.000 »	213.775	40.715	1.536	62	842	212.596	546.911	353.354	408.282	10.096
1.000 holdon felül ...	703.910	114.962	4.878	263	1.774	878.582	2,808.272	1,280.674	951.036	22.973
Összesen ...	5,494.627	1,860.073	18.680	822	258.257	5,554.824	7,304.086	9,232.792	24,960.192	595.315
b) Százalékokban.										
Törpegazdaság	17'5	15'1	38'6	32'4	38'5	24'0	7'2	17'1	31'7	25'7
Kisgazdaság	59'4	71'3	19'1	23'0	59'1	51'1	39'3	59'1	58'2	63'5
Középgazdaság	10'3	7'4	16'2	12'6	1'7	9'1	15'1	9'9	6'3	6'9
Nagygazdaság	12'8	6'2	26'1	32'0	0'7	15'8	38'4	13'9	3'8	3'9
Összesen ...	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0
II. Horvát-Szlavonországekban.										
a) Abszolút számokban.										
1 holdon alul sz.-f. nélkül.	6.631	3.744	21	3	254	14.318	1.863	13.466	125.905	3.215
1 holdon alul sz.-földdel	10.962	2.879	42	79	926	11.270	3.918	16.671	88.928	2.343
1— 5 holdig ...	140.786	28.077	469	471	3.546	95.451	52.264	194.356	636.882	14.006
5— 10 »	235.133	69.627	185	274	3.746	156.752	95.305	346.351	834.867	18.087
10— 20 »	258.672	103.066	241	80	4.984	229.550	146.880	422.990	863.715	25.770
20— 50 »	158.223	70.553	582	39	5.211	218.920	174.571	290.985	504.297	21.061
50— 100 »	26.794	11.222	274	5	1.260	50.087	45.398	52.936	89.312	4.325
100— 200 »	6.943	2.574	93	5	206	10.132	10.033	12.657	23.325	1.095
200— 500 »	6.360	1.628	49	2	19	10.280	2.612	10.356	11.301	508
500—1.000 »	6.079	1.505	32	1	23	5.987	4.506	9.266	6.298	229
1.000 holdon felül ...	30.526	7.475	146	—	121	30.543	51.206	49.384	19.725	1.077
Összesen ...	887.109	302.350	2.134	959	20.296	883.290	588.556	1,419.418	3,204.555	91.716
b) Százalékokban.										
Törpegazdaság	17'9	11'5	24'9	57'7	23'3	14'5	9'9	15'8	26'6	21'3
Kisgazdaság	76'5	84'2	60'1	41'5	74'9	78'6	78'5	78'4	71'5	75'5
Középgazdaság	2'2	1'9	8'2	0'8	1'2	3'2	2'9	2'3	1'3	2'0
Nagygazdaság	3'4	2'4	6'8	—	0'6	3'7	8'7	3'5	0'6	1'2
Összesen ...	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0

1) A gazdasággal nem bíró állattulajdonosok állatai itt nincsenek befigyelve.

Az állatállomány a gazdaságok nagysága szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

A gazdaságok nagysága	Szarvas-marha	Ló	Szamar	Őszvér	Keoske	Sertés	Juh	Házi állatok összege	Baromfi	Méhköpi
A Magyarbirodalomban.										
a) Abszolút számokban.										
1 holdon alul, szántó-föld nélkül	111.350	47.144	1.426	46	12.854	274.693	61.633	221.925	1.846.488	37.086
1 holdon alul, szántó-földdel	126.984	36.981	1.449	168	19.787	249.851	64.850	223.357	1.490.195	23.984
1— 5 holdig	882.498	232.495	4.872	605	71.506	930.829	457.131	1.357.116	5.426.379	111.526
5— 10 »	1.174.128	381.189	1.293	324	59.845	929.936	683.288	1.815.241	4.933.805	105.490
10— 20 »	1.406.620	555.327	1.047	173	57.031	1.193.616	1.084.020	2.314.094	5.617.798	151.127
20— 50 »	1.070.761	504.667	1.725	76	41.753	1.062.114	1.191.879	1.911.625	4.772.359	148.825
50— 100 »	292.712	138.492	783	14	9.330	309.516	371.431	531.669	1.483.603	41.915
100— 200 »	154.520	53.576	520	19	2.259	134.045	204.614	256.055	645.980	17.092
200— 500 »	207.873	47.895	1.107	30	1.428	175.806	362.901	328.450	562.799	15.611
500—1.000 »	219.854	42.220	1.568	63	865	218.583	551.417	362.620	414.580	10.325
1.000 holdon felül	734.436	122.437	5.024	263	1.895	909.125	2.859.478	1.330.058	970.761	24.050
Összesen	6.381.736	2.162.423	20.814	1.781	278.553	6.388.114	7.892.642	10.652.210	28.164.747	687.031
b) Százalékokban.										
Törpegazdaság	17'6	14'6	37'2	46'0	37'4	22'8	7'4	16'9	31'1	25'1
Kisgazdaság	61'8	73'1	23'3	32'9	60'3	54'7	42'2	61'7	59'7	65'1
Középgazdaság	9'1	6'6	15'3	6'3	1'6	8'3	14'2	8'9	5'8	6'3
Nagygazdaság	11'5	5'7	24'2	14'8	0'7	14'2	36'2	12'5	3'4	3'5
Összesen	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o

43. Az állatállomány a gazd. jellege szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.¹⁾

A gazdaságok jellege	Szarvas-marha	Ló	Szamar	Őszvér	Keoske	Sertés	Juh	Házi állatok összege	Baromfi	Méhköpi
I. Magyarországon.										
a) Abszolút számokban.										
Tulajdon gazdaságok	4.175.913	1.397.522	13.815	592	234.127	4.084.280	4.849.266	6.905.229	19.154.992	446.073
Haszonélvezeti gazd.	119.863	22.200	583	28	2.094	123.683	280.050	195.551	603.741	31.685
Haszonbéres gazd. ...	349.930	83.406	1.446	46	3.805	438.630	997.236	622.527	1.116.874	17.487
Vegyes gazdaságok	848.921	356.945	2.836	156	18.231	908.231	1.177.534	1.509.485	4.084.585	100.070
Összesen	5.494.627	1.860.073	18.680	822	258.257	5.554.824	7.304.086	9.232.792	24.960.192	595.315
b) Százalékokban.										
Tulajdon gazdaságok	76'o	75'2	74'o	72'o	90'7	73'5	66'4	74'8	76'7	74'9
Haszonélvezeti gazd.	2'2	1'2	3'1	3'4	0'8	2'2	3'8	2'1	2'4	5'3
Haszonbéres gazd. ...	6'4	4'5	7'7	5'6	1'5	7'9	13'7	6'7	4'5	3'o
Vegyes gazdaságok	15'4	19'1	15'2	19'o	7'o	16'4	16'1	16'4	16'4	16'8
Összesen	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o
II. Horvát-Szlavonországokban.										
a) Abszolút számokban.										
Tulajdon gazdaságok	794.793	263.453	1.821	918	18.756	710.530	499.481	1.254.289	2.782.689	78.513
Haszonélvezeti gazd.	9.386	2.116	29	4	76	9.375	5.485	13.963	64.513	2.471
Haszonbéres gazd. ...	14.299	5.395	35	—	233	21.080	13.535	25.314	63.978	1.160
Vegyes gazdaságok	68.631	31.386	249	37	1.231	92.305	70.055	125.852	293.375	9.572
Összesen	887.109	302.350	2.134	959	20.296	833.290	588.556	1.419.418	3.204.555	91.716
b) Százalékokban.										
Tulajdon gazdaságok	89'6	87'1	85'3	95'7	92'4	85'3	84'9	88'4	86'8	85'6
Haszonélvezeti gazd.	1'1	0'7	1'4	0'4	0'4	1'1	0'9	1'0	2'0	2'7
Haszonbéres gazd. ...	1'6	1'8	1'6	—	1'1	2'5	2'3	1'8	2'0	1'3
Vegyes gazdaságok	7'7	10'4	11'7	3'9	6'1	11'1	11'9	8'8	9'2	10'4
Összesen	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o	100'o

1) A gazdasággal nem bíró állattulajdonosok állatai itt nincsenek befigyelve.

Az állatállomány a gazdaságok jellege szerint az 1895. évi mezőgazdasági összeírás adatai alapján.

A gazdaságok jellege	Szarvasmarha	Ló	Szamárr	Őszvér	Kecske	Sertés	Juh	Házi állatok özszege	Baromfi	Méhköpi
A Magyarbirodalomban.										
<i>a) Abszolút számokban.</i>										
Tulajdon gazdaságok	4,970.706	1,660.975	15.636	1.510	252.883	4,794.810	5,348.747	8,159.518	21,937.681	524.586
Haszonélvezeti gazd.	129.249	24.316	612	32	2.170	133.058	285.535	209.514	668.254	34.156
Haszonbéres gazd. ...	364.229	88.801	1.481	46	4.038	459.710	1,010.771	647.841	1,180.852	18.647
Vegyés gazdaságok	917.552	388.331	3.085	193	19.462	1,000.536	1,247.589	1,635.337	4,377.960	109.642
Összesen	6,381.736	2,162.423	20.814	1.781	278.553	6,388.114	7,892.642	10,652.210	28.164.747	687.081
<i>b) Százalékokban.</i>										
Tulajdon gazdaságok	77'9	76'8	75'1	84'8	90'8	75'0	67'8	76'6	77'9	76'4
Haszonélvezeti gazd.	2'0	1'1	3'0	1'8	0'8	2'1	3'6	2'0	2'4	4'9
Haszonbéres gazd. ...	5'7	4'1	7'1	2'6	1'4	7'2	12'8	6'1	4'2	2'7
Vegyés gazdaságok	14'4	18'0	14'8	10'8	7'0	15'7	15'8	15'3	15'5	16'0
Összesen	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0	100'0

44. Az állami méntelepek ménállománya és a ménállomány változása az 1899. év folyamán.

Folyó szám	Méntelep székhelye	Állomány az 1899. évben			A lóállomány szaporodása				Kisajlezített ménék			
		állomási mén	bérmén	összesen	más méntelepből át-helyezett	állami ménekek néveléséből	vásároltatott	összesen	Kipróbálásra adatott	mint mén eladatott	más módon kisajlezített	összesen
I. Magyarország.												
1	Székes-Fejérvár	904	62	966	—	55	60	115	15	32	65	97
2	Nagy-Körös	878	57	935	15	57	68	140	—	34	42	76
3	Debreczen	850	80	930	—	65	106	171	63	29	48	77
4	Sepsi-Szent-György	356	8	364	—	45	11	56	20	9	18	27
	Összesen	2.988	207	3.195	15	222	245	482	98	104	173	277
II. Horv.-Szlavonországek.												
5	Zágráb	297	4	301	10	10	39	59	16	16	9	25
	Magyarbirodalom összesen	3.285	211	3.496	25	232	284	541	114	120	182	302

45. Az állami méntelepek ménállománya 1899-ben teleposztályok szerint.

A méntelepek és teleposztályok megnevezése	Az állomások				A méntelepek és teleposztályok megnevezése	Az állomások									
	A fedezőállomásokon levő ménék	A méneket bérők	A bérbe adott ménék	s z á m a		A fedezőállomásokon levő ménék	A méneket bérők	A bérbe adott ménék	s z á m a						
I. Magyarország.															
1. Székes-fejérvári méntelep	Székes-Fejérvár ...	86	230	31	32	3. Debreczeni méntelep	Eperjes	50	176	4	4				
	Bábolna	55	140	5	5		Debreczen	53	202	46	49				
	Nyitra-Bajna	41	128	1	1		Turia-Remete	46	153	4	4				
	Nagy-Atád	88	241	23	24		Rima-Szombat	38	122	6	6				
	Palin (Korpavár)	56	165	—	—		Szatmár-Németi	74	197	15	17				
	Összesen	326	904	60	62		Összesen	261	850	75	80				
2. Nagy-körösi méntelep	Nagy-Körös	66	188	10	10	4. Sepsi-sz.-györgyi mén.	Homoród	55	180	1	1				
	Versecz	84	236	9	10		Sepsi-Szt.-György	33	119	1	1				
	Békés-Csaba	57	195	13	15		Dés	19	57	6	6				
	Baja	53	146	10	11			Összesen	107	356	8	8			
	Dorosma	30	113	7	11			Magyarország összesen	984	2.988	192	207			
	Összesen	290	878	49	57	II. Horv.-Szlavonországek.									
						5. Zágráb	134	297	4	4					
						Magyarbirodalom összesen	1.118	3.285	196	211					

46. Az állami méntelepek ménállománya a mének fajtája szerint 1899-ben.

Folyó szám	A méntelep megnevezése	A mének fajtája										Az összes mének közül a						
		angoltellvér	angolfajta	arab tellvér	arabfajta	Nonius	Gidrán	norfolki	lipitzai	nóri	összesen	kisbéri	bábolnai	mezőhegyesi	fogarasi	mintteljeskorú	mintegy éves	
		a) A mének száma a fedezési állomásokon.										állami ménesből származik					vétetett	
I. Magyarország.																		
1	Székes-Fejérvár	82	431	5	65	122	63	2	26	108	904	173	64	207	17	348	95	
2	Nagy-Kőrös	70	419	6	89	179	83	1	31	—	878	111	91	296	26	256	98	
3	Debreczen	85	375	13	114	121	70	—	72	—	850	82	120	178	56	318	96	
4	Sepsi-Szent-György	34	116	11	49	64	17	—	65	—	356	25	56	83	63	87	42	
	Összesen	271	1.341	35	317	486	233	3	194	108	2.988	391	331	764	162	1.009	331	
II. Horv.-Szlav.-orsz.																		
1	Zágráb	11	163	1	26	—	—	—	2	89	1) 5	297	5	20	52	—	144	76
	Magyarbirodalom összesen	282	1.504	36	343	486	233	5	283	113	3.285	396	351	816	162	1.153	407	
I. Magyarország.																		
		b) Bérbe adott mének száma.																
1	Székes-Fejérvár	25	25	—	4	8	—	—	—	—	62	13	3	18	—	28	—	
2	Nagy-Kőrös	7	39	1	1	7	1	—	1	—	57	12	2	30	1	11	1	
3	Debreczen	26	31	2	3	15	2	—	1	—	80	5	4	37	1	33	—	
4	Sepsi-Szent-György	2	2	1	—	1	—	—	2	—	8	2	1	1	2	2	—	
	Összesen	60	97	4	8	31	3	—	4	—	207	32	10	86	4	74	1	
II. Horv.-Szlav.-orsz.																		
1	Zágráb	—	3	—	—	—	—	—	1	—	4	—	—	—	—	4	—	
	Magyarbirodalom összesen	60	100	4	8	31	3	—	5	—	211	32	10	86	4	78	1	
	Mindössze	342	1.604	40	351	517	236	5	288	113	3.496	428	361	902	166	1.231	408	

1) Normandiai fajta. — 2) Ezenkívül 84 mén házi kezelésbe adatott.

47. Az országos fedezőmének, valamint a bérmenek által fedezett kancaák száma és a befolyt fedzetési, illetőleg bérdíjak 1899-ben.

Folyó szám	A méntelep megnevezése	A fedezőmének		Átlag 1-1 fed. mén. által	Fedeztetési díj fejében befolyt összesen	Ebből esik átlag egy		A bérmenek		Átlag 1-1 bérmen által	Befolyt bérdíj	
		száma	ált. összesen			ménre	kancazára	száma	ált. összesen		összesen	átlag-egy mére
		fedezett kancaák száma		korona		korona		fedezett kancaák száma		korona		
I. Magyarország.												
1	Székes-Fejérvár	904	40.398	44'7	261.754	290	6'48	62	2.253	36'8	64.400	1.039
2	Nagy-Kőrös	878	40.877	46'8	308.702	352	7'59	57	2.294	40'2	52.500	921
3	Debreczen	850	35.543	41'8	107.940	127	3'04	80	2.773	34'7	36.350	454
4	Sepsi-Szent-György	356	16.210	45'5	83.864	236	5'17	8	167	20'9	4.200	525
	Összesen	2.988	132.828	44'5	762.260	255	5'74	207	7.487	36'2	157.450	761
II. Horv.-Szlav.-orsz.												
1	Zágráb	297	13.925	46'9	38.754	114	2'42	4	111	27'8	2.000	500
	Magyarbirodalom összesen	3.285	146.753	44'7	796.014	242	5'42	211	7.598	36'0	159.450	756

48. A m. kir. állami ménesek Magyarországon 1899-ben.

a) A ménesek loállománya, forgalma és a befolyt fedzetési díjak.

Folyó szám	A ménesek megnevezése	Összes loállomány		Befolyt fedzetési díj	Méntelepeknek átengedett mén		Anyakancaátl beosztott a ménesbe		Eladatott az év folyamán				Egészségi állapot	
		Fedező-törzsmének	Fedezett magán-kancaák		Mén	Anyakanca	mén	kanca	herélt, nreges, hámos sth.	összesen	megbetegedett	elhullott		
		darab		korona	darab		darab		darab		koronáért	az összes loállomány %-a		
1	Kis-Bér	710	16	264	167.000	34	15	7	29	37	73	75.992	89'9	3'7
2	Bábolna	621	8	15	620	38	18	10	18	6	34	62.842	89'1	5'8
3	Mezőhegyes	2.689	38	1.027	16.955	203	69	120	41	113	274	177.130	73'2	3'9
4	Fogaras	294	6	—	—	13	23	—	9	7	16	8.320	65'9	4'9
	Összesen	4.314	68	1.306	184.575	288	125	137	97	163	397	324.284	77'7	4'2

A ménesek megnevezése	Összes loállomány	L o á l l o m á n y																			
		m é n e k								k a n e c z á k											
		angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki	lipiczai	nóri	angol		arab		Nonius	Gidran	norfolki	lipiczai	nóri	herék és használati lovak	eladó v. selejt.
		telvér	fajta	telvér	fajta						telvér	fajta	telvér	fajta							
Mezőhegyes	2.689	3	409	—	—	734	319	—	1	—	—	286	—	—	481	217	—	—	—	235	4
Kis-Bér	710	23	157	—	—	—	—	—	—	—	19	403	—	—	—	—	—	—	—	108	—
Bábolna	621	—	—	34	128	—	—	—	—	—	—	77	310	—	—	—	—	—	—	66	6
Fogarás	294	—	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14	—	—	—	164	—	—	41	—
Összesen	4.314	26	585	34	128	734	319	—	57	—	19	689	77	324	481	217	—	164	—	450	10

49. A közvágóhidak száma és a közfogyasztásra levágott állatok kimutatása 1896-tól 1899-ig Magyarországon.

É v	A közvágóhidak száma	L e v á g o t t á l l a t o k										
		szarvasmarha				bivaly	borju	juh		kecske		sertés
		bika	ökör	tehén	növend.-marha			öreg	bárány	öreg	güdülye	
a) Szám szerint.												
1896 ...	2.051	9.093	179.294	311.447	125.817	6.208	508.484	787.702	636.858	31.916	28.546	773.351
1897 ...	2.081	11.191	181.660	300.519	142.321	9.823	496.040	792.762	594.095	23.584	27.719	692.505
1898 ...	2.123	13.630	196.604	292.652	133.344	10.492	495.308	769.822	561.786	22.155	32.670	739.149
1899 ...	2.127	14.034	192.469	274.128	119.767	9.510	338.680	710.825	521.863	23.442	32.988	883.073
b) Százezer lakosra számítva.												
1896 ...	12'7	57	1.120	1.946	786	39	3.177	4.922	3.979	199	178	4.832
1897 ...	12'8	69	1.121	1.855	879	61	3.062	4.894	3.667	146	171	4.275
1898 ...	12'9	83	1.198	1.783	813	64	3.019	4.691	3.424	135	199	4.505
1899 ...	12'7	85	1.160	1.653	722	57	2.042	4.286	2.146	141	199	5.324

50. Az állatvásárok forgalma 1899-ben.

Közjogi alkatrész	Az állatvásárok száma	Felhajtattott				Eladatott			
		szarvasmarha	ló	juh	sertés	szarvasmarha	ló	juh	sertés
		d a r a b							
I. Magyarország	4.574	4.870.647	2.022.455	1.024.028	991.158	1.761.208	454.535	524.435	405.330
II. Horvát-Szlavonország	899	757.190	216.066	47.538	209.072	234.540	48.784	21.022	76.902
Magyarbirodalom	5.473	5.627.837	2.238.521	1.071.566	1.200.230	1.995.748	503.319	545.457	482.232

51. Az állatvásárok forgalma 1899-ben főbb piaczonként.¹⁾

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	A piac neve	A tartott vásárok száma	A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából			Felhajtattott				Eladatott			
			kedvező	tűrhető	kedveztelen	szarvasmarha	ló és esikő	juh	sertés	szarvasmarha	ló és esikő	juh	sertés
			v o l t										
I. Magyarország.													
1	Bánffy-Hunyad	8	3	3	2	40.301	2.754	18.814	3.454	26.360	1.531	16.072	2.556
2	Beregszász	6	2	1	3	10.075	2.235	—	1.548	4.892	735	—	770
3	Besztercze	4	2	1	1	27.414	7.742	564	316	11.279	1.838	308	192
4	Budapest ¹⁾	7	5	1	1	1.352 ²⁾	10.527	—	—	904	3.572	—	—
5	Csáktornya	6	4	1	1	19.096	13.494	—	—	6.849	4.465	—	—
6	Debreczen	4	1	—	3	30.628	14.440	104.250	6.500	12.371	5.945	62.561	2.695
7	Dicső-Szent-Márton	4	4	—	—	13.098	1.030	—	—	3.791	204	—	—
8	Eperjes	6	6	—	—	16.813	2.608	8.350	5.153	4.894	617	5.126	2.492
9	Érsekújvár	8	7	—	1	4.153	4.962	100	355	2.358	1.872	53	248

¹⁾ E kimutatásba csupán az országos állatvásárok adatai vettek föl, a heti vásárokéi pedig nem; innen a nagyleltérés Budapest székes-fővárosnak itt és az 52. sz. táblán kimutatott adatai között. — ²⁾ A luxuslovasárok adatai is befoglatottak.

Jegyzetek a 124. oldalhoz. ¹⁾ Horvát-Szlavonországra vonatkozólag a lovak száma az 1889. évi honvédelemügyi miniszteri összehírás szerint; az öszvérök, szamarak és sertések száma az 1869., a szarvasmarhák, juhok és kecskék száma pedig az 1880-iki népszámlálásokkal összekapcsolt állatszámítások adatai szerint. — ²⁾ Az itt részletezett állományon kívül a következő állatok voltak a cs. és kir. közös hadsereg, a m. kir. honvédség és esendőrség tulajdonában: I. Magyarországon 24.168 ló, 6 szamár, 102 szarvasmarha, 1 juh, 236 sertés, 1.632 baromfi és 67 méhcsalád; II. Horvát-Szlavonországon 2.261 ló, 6 szarvasmarha, 16 sertés, 114 baromfi; a Magyarbirodalomban: 26.429 ló, 6 szamár, 108 szarvasmarha, 1 juh, 252 sertés, 1.746 baromfi, 67 méhcsalád.

a) Felhajtás és eladás.

Folyó szám	A piact neve	A tartott vásárok száma			A vásár tartama alatt az időjárás a vás. szempontjából				Felhajtott				Eladott			
		kedvező	tűrhető	kedve-zőtlen	szarvas-marha	ló és esikó	juh	sertés	szarvas-marha	ló és esikó	juh	sertés	szarvas-marha	ló és esikó	juh	sertés
10	Erzsébetváros	6	4	—	2	32.464	3.461	—	—	8.227	578	—	—	—	—	—
11	Győr	7	5	1	1	15.544	11.511	835	—	8.897	6.241	835	—	—	—	—
12	Gyula	4	4	—	—	16.047	26.700	21.370	13.630	5.506	4.511	11.345	4.521	—	—	—
13	Gyula-Fehérvár	4	3	—	1	14.788	923	40	245	5.553	413	28	94	—	—	—
14	Hátszeg	2	1	—	1	11.569	688	2.816	466	4.737	132	1.421	297	—	—	—
15	Hódmező-Vásárhely	5	3	—	2	8.830	11.194	3.426	7.023	3.930	1.408	787	3.526	—	—	—
16	Homonna	8	3	—	5	9.626	2.093	440	4.002	3.503	526	324	1.942	—	—	—
17	Huszt	6	6	—	—	17.616	2.641	—	611	3.282	404	—	218	—	—	—
18	Karánsebes	4	1	1	2	10.565	784	9.910	1.584	6.758	304	7.228	1.094	—	—	—
19	Karczag	5	4	1	—	8.073	6.849	9.800	2.705	3.185	1.686	5.274	570	—	—	—
20	Kassa	5	4	—	1	9.119	2.355	6.975	1.144	3.600	662	5.605	547	—	—	—
21	Kis-Kun-Halás	4	2	1	1	11.705	6.232	9.273	1.668	4.660	1.222	4.715	689	—	—	—
22	Korpona	8	5	1	2	15.572	610	7.286	448	4.983	187	4.307	129	—	—	—
23	Kőhalom	4	2	1	1	28.052	6.365	—	273	9.479	1.847	—	127	—	—	—
24	Körmen	11	5	1	5	12.370	2.090	—	—	7.530	1.042	—	—	—	—	—
25	Kula (Bács)	4	2	1	1	7.357	16.718	6.480	2.559	1.853	1.094	2.501	1.000	—	—	—
26	Lippa	4	—	3	1	5.592	666	12.413	2.166	5.041	348	11.362	1.832	—	—	—
27	Lugos	4	4	—	—	9.946	1.940	2.864	1.716	7.393	1.256	1.636	1.210	—	—	—
28	Magyar-Lápos	4	3	—	1	29.184	1.842	5.100	1.380	4.689	804	2.490	549	—	—	—
29	Máramaros-Sziget	6	5	1	—	29.534	6.516	4.175	1.723	12.259	1.977	1.634	519	—	—	—
30	Maros-Vásárhely	5	4	—	1	33.621	3.139	—	1.183	14.504	1.572	—	755	—	—	—
31	Medgyes	5	4	—	1	36.344	3.077	2.066	—	12.338	1.360	979	—	—	—	—
32	Mező-Púr	4	3	—	1	7.319	2.678	7.363	2.306	3.828	1.276	2.887	1.569	—	—	—
33	Mohács	6	3	2	1	10.405	14.366	144	6.791	2.366	1.226	14	3.561	—	—	—
34	Munkács	7	5	—	2	8.821	1.342	—	9.333	5.515	807	—	5.576	—	—	—
35	Nagy-Enyed	4	4	—	—	39.369	1.014	5.726	764	6.201	271	3.511	343	—	—	—
36	Nagy-Kanizsa	6	3	2	1	8.945	4.740	—	—	4.205	1.496	—	—	—	—	—
37	Nagy-Kőrös	4	2	2	—	16.893	6.825	4.170	5.795	3.426	1.098	285	1.716	—	—	—
38	Nagy-Szeben	3	1	—	2	12.470	3.580	15.600	520	7.524	1.341	12.900	436	—	—	—
39	Nagy-Várád	4	2	—	2	14.736	10.047	2.090	8.705	12.087	7.263	1.661	7.617	—	—	—
40	Nyiregyháza	3	1	—	2	4.186	4.173	300	1.146	2.562	1.928	200	591	—	—	—
41	Pápa	7	5	1	1	17.558	7.904	—	7.870	8.287	2.018	—	5.203	—	—	—
42	Pécs	6	5	1	—	15.719	13.250	—	2.423	3.563	1.866	—	809	—	—	—
43	Rima-Szombat	6	6	—	—	18.522	10.759	11.841	2.199	4.843	1.242	5.947	802	—	—	—
44	Segesvár	3	3	—	—	15.084	1.764	—	—	5.940	652	—	—	—	—	—
45	Sopron	8	2	2	4	4.456	12.465	3	4.365	2.481	4.959	3	3.338	—	—	—
46	Szabadka	5	5	—	—	13.030	10.041	10.535	2.263	6.322	2.313	5.983	1.849	—	—	—
47	Szamos-Ujvár	4	3	—	1	11.448	742	9.559	2.629	4.932	268	4.847	1.558	—	—	—
48	Szász-Régen	4	4	—	—	24.413	4.725	1.813	1.311	13.348	2.144	1.750	684	—	—	—
49	Szász-Sebes	6	6	—	—	20.053	1.850	12.805	525	7.216	561	10.865	218	—	—	—
50	Szatmár-Németi	6	5	—	1	17.739	9.143	3.337	12.752	6.317	1.335	1.304	3.850	—	—	—
51	Szeged	5	4	—	1	15.058	18.798	3.645	6.955	5.883	2.227	1.063	3.430	—	—	—
52	Székely-Udvarhely	4	3	1	—	17.389	1.811	—	—	4.296	868	—	—	—	—	—
53	Székes-Fejérvár	5	4	—	1	13.453	9.874	3.358	1.413	7.305	7.226	959	1.011	—	—	—
54	Szikszó	5	3	1	1	11.579	8.294	9.680	7.972	4.312	3.483	4.017	4.019	—	—	—
55	Temerin	4	3	1	—	6.013	3.660	2.655	2.460	2.007	616	524	468	—	—	—
56	Temesvár	5	4	—	1	18.823	25.593	961	10.910	9.845	6.349	376	3.424	—	—	—
57	Torda	5	5	—	—	32.067	2.326	596	1.382	11.887	985	219	461	—	—	—
58	Ujvidék	5	2	2	1	3.581	5.260	550	1.520	899	695	50	636	—	—	—
59	Ungvár	8	6	—	2	35.278	6.060	—	—	12.816	1.786	—	—	—	—	—
60	Zala-Egerszeg	9	5	2	2	32.996	5.635	—	—	11.448	842	—	—	—	—	—
61	Zombor	4	3	—	1	6.943	8.390	2.082	3.948	2.390	1.238	797	1.705	—	—	—
II. Horvát-Szlav.																
1	Djakovo	5	4	1	—	6.465	5.718	1.928	8.647	2.967	2.094	863	4.067	—	—	—
2	Golubinci	10	9	1	—	17.743	5.588	—	—	6.968	1.758	—	—	—	—	—
3	Koprivnica	6	1	2	3	13.360	6.862	—	261	4.746	826	—	119	—	—	—
4	Mitrovica	5	3	—	2	6.599	16.720	3.902	10.632	1.842	1.261	1.046	2.328	—	—	—
5	Eszék	5	5	—	—	2.171	1.962	—	3.606	764	901	—	1.539	—	—	—
6	Sid	4	3	—	1	6.566	4.915	800	8.590	1.584	904	235	2.384	—	—	—
7	Varaszd	5	4	—	1	7.315	4.819	—	520	3.239	2.206	—	430	—	—	—
8	Virovitica	4	1	1	2	17.951	3.931	356	3.900	4.150	1.158	271	1.713	—	—	—
9	Vukovár	4	3	—	1	4.946	12.334	1.089	11.996	1.881	1.440	564	4.422	—	—	—
10	Zágráb	6	4	—	2	22.896	7.822	778	10.378	5.874	1.446	460	1.629	—	—	—
11	Zimony	3	3	—	—	137	112	463	673	109	104	427	660	—	—	—

Év	F e l h a j t á s									
	ökör	bika	bivaly	fejőstehén	vágótehén	borjú	juh	bárány	összesen	Átlag hetenkint
	d a r a b									
Átlag 1881—1885 ...	59.925	—	6.266	11.263	34.264	64.193	68.870	29.009	273.790	5.265
» 1886—1890 ...	97.204	2.167	4.232	11.532	43.466	99.595	88.778	38.091	385.065	7.405
» 1891—1895 ...	107.531	3.539	2.957	11.105	35.786	109.833	167.757	50.846	489.354	9.411
1896 ...	117.223	3.753	3.802	9.628	45.632	153.966	188.665	62.843	555.512	11.260
1897 ...	103.470	4.917	4.541	1.159	42.293	138.045	111.075	53.708	459.208	8.831
1898 ...	118.083	6.987	5.852	8.080	41.280	124.911	81.647	42.923	429.763	8.265
1899 ...	123.123	8.482	5.643	7.759	40.001	119.867	62.972	35.960	403.807	7.765

¹⁾ L. a 128. oldalon levő 51. táblázatban közölt 1. sz. megjegyzést. — ²⁾ Ezenkívül 978 kecske.

53. A hasznos háziállatok betegségei 1891-től 1899-ig.

Az állatok részletezése; év	Lépfene	Veszteség	Takonykór	Száj- és kórromfajás	Ragados tüdőlob	Himlő	Rüh	Orbánoc	Bivaly-vész	Sertésvész	Valamennyi ragados betegség	Egyéb betegségek	Összesen	A ragados	Az egyéb												
														k ö v e t k e z t é b e n												betegségekben elhullott, v. kiírtott összes állatok értéke 1000 kor.-ban	Az egyéb
														e l h u l l o t t, v a g y k i í r t o t t á l l a t o k s z á m a													
I. Magyarország.																											
1. Ló.																											
Átlag 1891—95 ...	264	12	944	—	—	—	57	—	—	—	1.277	7.377	8.654	240 ^o	1.401 ^o												
1896 ...	190	21	681	—	—	—	56	—	—	—	948	9.548	10.496	179 ^o	1.820 ^o												
1897 ...	197	92	931	—	—	—	67	—	—	—	1.217	9.141	10.358	230 ^o	1.742 ^o												
1898 ...	218	11	1.745	—	—	—	42	—	—	—	2.016	10.790	12.806	378 ^o	2.059 ^o												
1899 ...	237	13	916	—	—	—	96	—	—	—	1.262	9.311	10.573	239 ^o	1.785 ^o												
2. Szarvasmarha.																											
Átlag 1891—95 ...	2.064	46	—	175	3.197	—	1	—	139	—	5.622	8.298	13.920	868 ^o	1.277 ^o												
1896 ...	1.703	83	—	824	1.104	—	2	—	333	—	4.049	10.550	14.599	660 ^o	1.631 ^o												
1897 ...	1.739	122	—	295	997	—	—	—	94	—	3.187	11.015	14.202	520 ^o	1.703 ^o												
1898 ...	1.789	35	—	122	648	—	—	—	270	—	2.864	11.794	14.658	473 ^o	1.844 ^o												
1899 ...	2.011	68	—	749	10	—	—	—	262	—	3.100	10.089	13.189	490 ^o	1.596 ^o												
3. Juh.																											
Átlag 1891—95 ...	1.508	13	—	35	—	775	401	—	—	—	2.732	36.463	39.195	47 ^o	492 ^o												
1896 ...	800	70	—	188	—	254	157	—	—	—	1.469	29.508	30.977	35 ^o	392 ^o												
1897 ...	968	45	—	48	—	1.526	176	—	—	—	2.763	65.150	67.913	66 ^o	867 ^o												
1898 ...	1.110	7	—	95	—	569	926	—	—	—	2.707	59.348	62.055	64 ^o	790 ^o												
1899 ...	614	5	—	—	—	488	95	—	—	—	1.202	28.790	29.992	28 ^o	384 ^o												
4. Sertés.																											
Átlag 1891—95 ...	—	61	—	328	—	105	—	32.785	—	72.475	105.754	21.225	126.979	2.968 ^o	766 ^o												
1896 ...	—	91	—	80	—	—	—	21.306	—	670.835	692.312	15.825	708.137	21.570 ^o	496 ^o												
1897 ...	—	64	—	13	—	—	—	8.400	—	372.561	381.038	18.820	399.858	11.875 ^o	587 ^o												
1898 ...	—	51	—	—	—	—	—	5.779	—	212.706	218.536	18.415	236.951	6.803 ^o	579 ^o												
1899 ...	—	50	—	9	—	78	—	10.224	—	205.668	216.029	14.244	230.273	6.727 ^o	447 ^o												
Hasznos háziállatok együtt.																											
Átlag 1891—95 ...	3.836	132	944	538	3.197	880	459	32.785	139	72.475	115.385	73.363	188.748	4.125 ^o	3.936 ^o												
1896 ...	2.693	265	681	1.092	1.104	254	215	21.306	333	670.835	698.778	65.431	764.209	22.445 ^o	4.341 ^o												
1897 ...	2.904	253	931	296	997	1.526	243	8.400	94	372.561	388.205	104.126	492.331	12.692 ^o	4.900 ^o												
1898 ...	3.117	104	1.745	217	648	569	968	5.779	270	212.706	226.123	100.347	326.470	7.720 ^o	5.273 ^o												
1899 ...	2.862	136	916	758	10	566	191	10.224	262	205.668	221.593	62.434	284.027	7.485 ^o	4.214 ^o												
II. Horvát-Szlávonországok.																											
1. Ló.																											
Átlag 1891—95 ...	18	1	56	—	—	—	57	—	—	—	132	1.157	1.289	14 ^o	57 ^o												
1896 ...	5	—	28	—	—	—	7	—	—	—	40	—	40	4 ^o	—												
1897 ...	8	—	25	—	—	—	14	—	—	—	47	693	740	5 ^o	83 ^o												
1898 ...	7	1	26	—	—	—	3	—	—	—	37	1.539	1.576	4 ^o	184 ^o												
1899 ...	10	5	36	—	—	—	1	—	—	—	52	1.220	1.272	6 ^o	151 ^o												
2. Szarvasmarha.																											
Átlag 1891—95 ...	201	4	—	9	—	—	—	—	—	—	214	2.284	2.498	25 ^o	93 ^o												
1896 ...	113	7	—	—	—	—	—	—	—	—	121	32	153	11 ^o	2 ^o												
1897 ...	142	1	—	42	—	—	—	—	—	—	185	3.494	3.679	13 ^o	334 ^o												
1898 ...	238	9	—	—	—	—	—	—	—	—	263	2.911	3.174	25 ^o	276 ^o												
1899 ...	215	19	—	—	—	—	—	—	—	—	1) 234	2.499	2.759	35 ^o	244 ^o												
3. Juh.																											
Átlag 1891—95 ...	13	—	—	28	—	151	—	—	—	—	192	2.769	2.961	2 ^o	18 ^o												
1896 ...	1	—	—	—	—	131	—	—	—	—	132	—	132	1 ^o	—												
1897 ...	1	—	—	—	—	1.397	—	—	—	—	1.398	2.880	4.278	14 ^o	28 ^o												
1898 ...	5	—	—	—	—	9.080	—	—	—	—	9.105	7.707	16.812	91 ^o	77 ^o												
1899 ...	25	—	—	—	—	21.534	—	—	—	—	21.534	1.199	22.733	215 ^o	12 ^o												
4. Sertés.																											
Átlag 1891—95 ...	46	4	—	14	—	—	—	529	—	—	593	3.789	4.382	13 ^o	36 ^o												
1896 ...	26	—	—	—	—	—	—	416	—	70.385	70.827	—	70.827	1.416 ^o	—												
1897 ...	50	2	—	—	—	—	—	172	—	7.887	8.111	1.144	9.255	162 ^o	22 ^o												
1898 ...	—	1	—	—	—	—	—	64	—	3.537	3.602	3.664	7.266	72 ^o	73 ^o												
1899 ...	—	11	—	—	—	—	—	12	—	5.729	5.752	3.535	9.287	115 ^o	70 ^o												
Hasznos háziállatok együtt.																											
Átlag 1891—95 ...	278	9	56	51	—	151	57	529	—	—	1.131	9.999	11.130	35 ^o	205 ^o												
1896 ...	145	7	28	—	—	131	8	416	—	70.385	71.120	32	71.152	1.434 ^o	2 ^o												
1897 ...	201	3	25	42	—	1.397	14	172	—	7.887	9.741	8.211	17.952	200 ^o	477 ^o												
1898 ...	270	11	26	—	—	9.080	3	64	16	3.537	13.007	15.821	28.828	192 ^o	611 ^o												
1899 ...	225	35	36	—	—	21.534	1	12	—	5.729	27.572	8.453	36.051	371 ^o	478 ^o												

¹⁾ Ezenkívül szerező üszög következtében elhullott 26 szarvasmarha.

Év	Magyarország								Horvát-Szlavonországok							
	Az állatorvosok száma															
	Állami	Vármegyei	Törvényh. jogú városi	Rendezett tal. városi	Községi	Közf.	Magán	Összesen	Országos	Törvényh. jogú városi	Egyéb vá-rosi	Községi	Megyei és járási	Magán	Összesen	
1891	79	142	60	80	103	48	250	762	2	7	—	36	1	46		
1892	81	145	84	89	93	89	214	795	2	7	—	37	1	47		
1893	90	173	87	92	77	108	182	820	3	7	—	40	1	51		
1894	93	167	89	84	74	140	173	825	2	7	—	42	2	53		
1895	96	182	91	92	74	148	168	851	4	4	3	45	3	57		
1896	100	194	92	91	77	152	176	882	3	3	3	50	3	63		
1897	100	200	108	93	86	159	174	920	3	5	4	53	2	68		
1898	100	215	107	91	91	160	181	945	3	5	4	63	2	78		
1899	102	220	107	95	98	162	186	970	3	4	3	63	2	76		

55. A kőbányai sertésforgalom és sertésárak 1899-ben.

a) Sertésforgalom.

Hónap	Az előző év végén maradt állomány	Felszállított				Elszállított							
		belföldről	Szerbiából	Romániából	összesen	Buda-pestre	egyéb belföldre	Bécsbe	osztrák tartományokba	Német-birodalomba	egyéb államokba	szappan-gyárban feldolg.	összesen
Január		4.679	6.761	—	11.440	10.403	1.909	2.590	2.812	—	—	112	17.826
Február		5.894	5.286	—	11.180	5.348	2.105	1.028	2.880	—	—	92	11.453
Márcz.		9.159	7.330	—	16.989	5.938	2.986	515	2.520	—	—	113	12.072
Április		11.076	7.121	—	18.197	5.204	2.455	1.407	1.379	—	—	80	10.525
Május		10.398	8.865	—	19.263	5.574	3.529	1.545	2.107	—	—	65	12.820
Június		5.780	12.324	—	18.104	8.114	4.414	4.279	2.337	—	—	122	19.266
Július	35.481	4.176	6.278	—	10.454	5.823	3.921	1.249	2.202	—	—	67	13.262
Aug.		4.709	5.449	—	10.158	4.385	4.125	1.108	2.588	—	—	151	12.357
Szept.		4.967	6.227	—	11.194	4.089	5.316	673	4.099	—	—	76	14.253
Október		5.678	8.647	—	14.325	5.067	4.065	1.920	5.682	—	—	92	16.826
Nov.		5.448	9.682	—	15.130	7.108	4.096	2.972	5.939	—	—	84	20.199
Decz.		5.625	5.891	—	11.516	8.633	3.556	3.907	2.560	—	—	99	18.755
Összesen	35.481	77.589	90.361	—	167.950	75.686	42.477	23.193	37.105	—	—	1.153	179.614

b) Átlagárak.

Hónap	A magyar				A szerbiai
	nehéz	könnyű	öreg nehéz	vidéki	
Január	96'50—97'50	95'20—96'20	91'00—92'00	—	84'00—94'00
Február	100'40—102'00	97'60—99'20	93'20—94'20	—	91'40—97'20
Márczius	100'80—103'00	98'00—100'00	94'00—95'80	—	93'20—97'00
Április	100'60—102'40	98'60—100'00	93'00—94'20	—	91'20—95'80
Május	97'20—98'40	97'60—99'00	91'40—92'40	—	92'00—95'00
Június	87'80—90'00	89'00—90'40	83'20—84'20	—	84'80—89'60
Július	86'00—92'00	88'00—89'00	—	—	84'60—88'00
Augusztus	84'40—86'20	87'40—88'60	—	—	81'40—85'20
Szeptember	83'80—85'60	86'80—87'80	—	—	82'00—86'20
Október	83'40—84'40	86'20—87'20	—	—	80'40—85'20
November	82'00—83'60	84'00—85'00	—	—	77'60—82'40
Deczember	85'20—86'80	84'80—85'80	81'50—82'80	—	79'60—83'00
Évi átlag	90'60—92'60	91'00—92'20	89'60—90'80	—	85'20—89'80

56. A budapest-ferencvárosi konzumvásár sertésforgalma és a napi átlagárak 1899-ben.

Hónap	Erkezett sertés	Napi árak						Hónap	Erkezett sertés	Napi árak					
		nehéz		közép		könnyű				nehéz		közép		könnyű	
		állér-től	állér-ig	állér-től	állér-ig	állér-től	állér-ig			állér-től	állér-ig	állér-től	állér-ig	állér-től	állér-ig
		től	ig	től	ig	től	ig			től	ig	től	ig	től	ig
Január	31.215	86	96	85	96	80	94	Július	15.980	84	90	84	91	84	92
Február	15.457	90	106	76	104	87	101	Augusztus	16.778	80	88	82	88	84	90
Márczius	14.502	92	106	90	106	70	106	Szeptember	22.082	80	88	80	88	78	88
Április	12.479	92	104	90	102	92	104	Október	14.555	80	90	80	90	82	90
Május	15.885	90	104	92	104	90	104	November	16.574	74	86	74	94	74	86
Június	15.782	80	96	84	96	82	102	Deczember	23.660	74	86	72	86	72	86

H ó n a p	Érkezett összesen belföldről	E l s z á l l í t t a t o t t					szappanfő- zőknek fel- dolgozása
		összesen	b e l f ö l d r e		Bécsbe	Ausztriába	
			Győrbe	vidékre			
Január	3.095	3.148	308	33	1.972	833	2
Február	4.234	2.661	210	70	1.618	762	1
Márczius	2.591	3.610	409	91	2.842	265	3
Április	3.644	4.211	359	62	3.009	779	2
Május	4.174	4.939	451	115	3.913	459	1
Június	3.217	4.716	409	348	3.452	506	1
Július	3.908	4.941	357	343	3.417	824	1
Augusztus	2.326	4.696	433	435	2.651	1.176	1
Szeptember	1.420	4.590	384	316	2.413	1.476	1
Október	3.748	4.914	405	317	2.539	1.652	1
November	4.489	5.215	281	75	1.687	3.170	2
December	3.516	4.166	179	12	782	3.189	4
Összesen	40.362	51.807	4.185	2.217	30.295	15.091	19

58. A budapesti gyapjúaukciók.
a) Elárverezett mennyiségek 1894-től 1899-ig.

É v	Aukcionált mennyiségek (Katalogusok szerint)	B á l	É v	Aukcionált mennyiségek (Katalogusok szerint)	B á l	É v	Aukcionált mennyiségek (Katalogusok szerint)	B á l
1894	júliusi aukció ...	5.691	1896	júliusi aukció ...	13.239	1898	júliusi aukció ...	16.056
	szeptemberi auk. ...	5.593		szeptemberi auk. ...	10.376		szeptemberi auk. ...	10.183
	Összesen ...	11.284		Összesen ...	23.615		Összesen ...	26.239
1895	júliusi aukció ...	9.664	1897	júliusi aukció ...	12.592	1899	júliusi aukció ...	18.953
	szeptemberi auk. ...	8.354		szeptemberi auk. ...	11.764		szeptemberi auk. ...	6.156
	Összesen ...	18.018		novemberi aukció ...	7.145		Összesen ...	25.109
				Összesen ...	31.501		Mindössze ...	135.766

b) Árak az 1899. évben.

M i n ő s é g	Á r			M i n ő s é g	Á r			
	Január	Július	Szeptember		Január	Július	Szeptember	
	hónapban				hónapban			
	koronákban				koronákban			
Háromoszt.	Legfin. merino-posztógyapjú ...	500-610	520-660	540-690	Hibás bácskai gyapjú ...	160-180	170-180	180-190
Háromoszt.	Finom posztógyapjú ...	400-490	440-520	450-530	Homokos, pestvidéki gyapjú ...	140-160	160-190	200-250
	Finom és középfin. szövetgyapjú ...	270-340	280-440	320-450	Merino-baránygyapjú ...	—	—	560-760
	Finom fésűs gyapjú ...	260-290	300-350	320-430	Középfinom báránygyapjú ...	—	—	300-430
	Középfinom fésűs gyapjú ...	220-256	230-320	230-360	Középfinom fésűs báránygy. ...	—	—	200-330
	Alarend., részb. hibás fésűs gyap. ...	190-212	220-260	230-280	Merino- és posztógyapjú ...	—	100-190	100-172
	Hibátlan, bácskai gyapjú ...	188-196	190-196	190-210	Fésűs gyapjú ...	—	100-164	100-152

59. A vajtermelésre berendezett falusi tejszövetkezetek működése 1899-ben Magyarországon.

V á r m e g y e	A szövetkezetek	A szövetkezeti tagok	Az üzletrészek (tehenek)	A tagok által		A szövetkezetek bevétele koronákban
	s z á m a	s z á m a	s z á m a	szállított tej literekben	készített vaj kilogrammokban	
Arad vármegye	1	121	246	174.820	15.749	35.727
Bács-Bodrog vármegye	6	362	486	831.915	7.758	21.052
Baranya vármegye	45	5.822	9.833	9.044.562	376.328	961.106
Fejér	3	228	484	300.464	9.377	31.877
Komárom	1	—	—	—	—	—
Máramaros	1	az egész közs.	változó	—	504	700
Moson	3	118	306	—	—	—
Nógrád	1	20	582	544.344	19.734	68.318
Pest-Pilis-Solt-Kis-Kun vármegye	1	204	220	122.135	6.135	15.452
Somogy vármegye	4	461	1.156	1.352.599	46.546	141.596
Sopron	4	262	705	853.459	38.422	94.406
Szatmár	1	11	99	114.635	1.397	13.197
Szeben	1	61	79	10.732	512	1.396
Temes	15	1.179	2.006	538.299	18.854	55.867
Tolna	23	3.825	6.500	6.020.265	253.462	625.476
Torontál	22	1.887	3.438	1.745.259	62.669	193.485
Vas	2	86	219	164.744	6.871	14.246
Veszprém	5	243	414	5.592	296	544
Zólyom	2	293	491	323.320	13.560	36.771
Összesen	146	15.188	27.264	22.147.144	878.174	2.811.216
1898. évi eredmény	76	10.402	19.701	10.531.408	429.838	1.153.456
1897. évi eredmény	—	2.767	5.937	4.790.132	191.254	539.282

1) A tejszövetkezet megalakult, de még nem kezdte meg működését. — 2) Csak a havasi legelteszt idején (három hónapig) működik. — 3) Ezek közül kettő még nem kezdte meg működését. — 4) Ezek közül kilenc csak 1900-ban kezd meg működését. 5) Ezek közül tizenkettő csak 1900-ban kezd meg működését. — 6) Háromról hiányoznak az adatok.

60. A köztenyésztés emelésére kiosztott apaállatok, ezek értéke és az állatkiallításokon s díjazásokon kiosztott államdíjak az 1899-ik évben.

Állattenyésztési kerületi m. k. felügyelőség	Vármegye	Kiosztott										A kiosztott tenyész-apaállatok összes értéke	A károsított tenyész-apaállatokból nyújtott kegy. díjazás értéke	A károsított tenyész-apaállatokból nyújtott kegy. díjazás. engedély. államdíjak	Az állattenyésztés emelésére engedélyezett állam. mindössz.				
		bikából					kanokból		kosokból		baromfiból								
		magyar	piros tarka	pinz-gauz	borz-deres	bivaly-	hús-	zsef-	ruzka	ezügfaja	kakas					gúnár	gácsér	pulyka	
		f a j t a										d a r a b				k o r o n a			
Budapest	P.-P.-S.-K.-K.	17	37	—	—	—	—	37	—	—	219	21	60	10	30.727	10.711	7.200	17.911	
	J.-N.-K.-Szol.	27	—	—	—	—	—	45	—	—	—	—	—	—	17.928	5.881	1.000	6.881	
	Pozsony	—	46	—	—	—	2	35	—	—	—	—	—	—	22.292	5.495	600	6.095	
	Moson	—	34	—	—	—	2	7	—	—	—	—	—	—	14.677	4.101	800	4.901	
	Nyitra	—	1	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	1.189	264	600	864	
	Trencsén	—	—	64	—	—	22	—	—	—	—	—	—	—	25.108	7.268	—	7.268	
	Vas	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	783	294	1.285	1.579	
	Sopron	—	9	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3.619	976	400	1.376	
	Zala	1	69	—	—	—	27	9	—	—	—	—	—	—	31.479	9.443	700	10.143	
	Veszprém	2	5	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	3.899	1.135	200	1.335	
	Baranya	1	13	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	9.344	1.879	—	1.879	
	Somogy	16	7	—	—	—	—	21	—	—	—	—	—	—	14.086	3.116	400	3.516	
	Tolna	7	30	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	19.349	4.582	2.000	6.582	
	Esztergom	—	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	2.060	457	—	457	
	Fejér	—	14	—	—	—	—	19	—	—	—	—	—	—	7.755	2.306	—	2.306	
	Győr	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	109	8	—	8	
	Komárom	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.612	378	800	1.178	
	Bars	—	6	4	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	3.045	854	400	1.254	
	Hont	—	1	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	722	244	—	244	
	Nógrád	—	1	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	722	202	—	202	
	Árva	—	—	109	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	37.098	12.549	—	2.549	
	Liptó	—	2	31	—	—	2	1	—	—	—	—	—	—	11.116	2.675	40	2.715	
	Turóc	—	—	49	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	16.953	4.520	400	4.920	
	Zólyom	—	—	37	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	12.849	2.909	300	3.209	
	Heves	1	5	2	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	3.288	1.155	600	1.755	
	Borsod	8	1	—	—	—	—	15	—	—	—	—	—	—	5.472	1.624	600	2.224	
	Gömör	17	13	4	—	—	—	25	—	—	—	—	—	—	16.493	5.242	600	5.842	
	Abauj-Torna	6	—	—	—	—	—	7	—	170	60	60	—	—	5.821	3.545	300	3.845	
	Zemplén	18	37	—	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	21.469	6.383	370	6.753	
	Sáros	—	—	50	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	17.692	4.286	300	4.586	
	Szepes	—	—	24	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	8.987	2.123	—	2.123	
	Hajdú	2	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	2.213	884	—	884	
	Szabolcs	16	—	—	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	8.994	2.375	400	2.775	
	Szatmár	11	—	4	—	—	—	38	—	—	—	—	—	—	10.502	2.043	—	2.043	
	Máramaros	2	—	110	—	—	—	11	—	—	—	—	—	—	34.959	10.502	800	11.302	
	Bereg	25	—	77	—	—	—	6	—	165	30	80	—	—	37.914	11.988	—	11.988	
	Ung	4	—	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9.138	2.688	—	2.688	
	Ugocsa	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	969	180	—	180	
	Bihar	48	3	—	—	—	—	47	—	—	—	—	—	—	31.792	8.509	—	8.509	
	Békés	11	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—	7.305	2.362	—	2.362	
	Arad	8	4	2	—	—	—	45	—	400	110	100	85	—	17.242	8.679	200	8.879	
	Csanád	13	—	—	—	—	—	22	—	25	—	—	—	—	9.399	2.564	—	2.564	
	Bács-Bodrog	27	—	—	—	—	—	78	—	—	—	—	—	—	22.671	5.161	—	5.161	
	Csongrád	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
	Temesvár	22	64	2	—	—	—	99	—	869	144	144	162	—	59.825	24.235	600	24.835	
	Torontál	41	30	—	—	—	—	150	—	—	—	—	—	—	49.036	13.340	586	13.926	
	Kr.-Szörény	—	49	73	—	—	—	73	—	—	—	—	—	—	57.631	18.298	540	18.838	
	Alsó-Fehér	27	—	5	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	18.642	5.435	470	5.905	
	Kolozsvár	23	—	—	1	—	—	17	—	—	—	—	—	—	14.814	3.210	500	3.710	
	Maros-Torda	6	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	3.457	1.276	400	1.676	
	T.-Aranyos	17	—	—	1	—	—	10	—	—	—	—	—	—	10.736	2.506	600	3.106	
	Sz.-Doboka	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	110	48	1.000	1.048	
	Dés	7	—	—	—	—	—	9	—	—	—	—	—	—	5.074	1.458	—	1.558	
	B.-Naszód	3	—	2	—	—	—	12	—	—	—	—	—	—	3.806	1.100	—	1.100	
	N.-Küküllő	41	—	2	—	13	—	40	37	4	—	—	—	—	31.341	9.467	400	9.867	
	Kis-Küküllő	23	—	—	—	—	3	5	1	—	—	—	—	—	13.304	2.823	300	3.123	
	Udvarhely	30	—	—	—	—	—	12	12	2	—	—	—	—	12.325	4.106	600	4.706	
	Háromszék	30	—	—	—	—	—	13	12	3	—	—	—	—	12.543	5.063	—	5.063	
	Csík	5	—	—	—	—	—	7	37	—	—	—	—	—	4.205	1.667	390	2.057	
	Brassó	4	—	5	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	4.234	1.142	—	1.142	
	Fogarás	7	—	3	—	3	—	7	—	—	—	—	—	—	5.336	1.525	—	1.525	
	Hunyad	—	1	9	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	4.345	1.190	261	1.451	
	Szeben	10	—	35	—	3	—	11	—	—	—	—	—	—	19.781	4.127	620	4.747	
	Összesen	588	490	510	217	23	70	1.078	98	10	1.848	365	454	257	891.386	266.556	28.562	285.218	

É v	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt méz		A termelt viasz		Esetl. átlag egy méh-családra	
	mozgó szerkezetű kaptárokban	közönségeses köpükben	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 60 koronával számítva) koronákban	mennyisége méter-mázsákban	értéke (mmázsáját 200 kor.-ával számítva) koronákban	méz	viasz
							kilogrammokban	
1891	107.865	356.875	20.519	1.231.140	1.299	259.800	4'42	0'28
1892	124.618	381.240	23.384	1.403.040	1.438	287.600	4'62	0'28
1893	131.031	390.971	22.301	1.338.060	2.467	493.400	4'27	0'47
1894	137.051	403.896	20.170	1.210.200	1.665	333.000	3'73	0'31
1895	148.779	432.646	27.940	1.676.400	2.627	525.400	4'81	0'45
1896	158.997	404.520	32.371	1.942.260	2.049	409.800	5'74	0'36
1897	196.735	443.512	32.432	1.945.920	2.235	447.000	5'05	0'35
1898	204.574	449.090	37.431	2.245.854	2.249	449.800	5'73	0'34
1899	212.191	447.899	33.518	2.815.512 ¹⁾	2.319	463.800	5'08	0'35

¹⁾ 1899-ben a termelt méz értéke métermázsáinkint 84 koronával számítattott.

62. A méhészeti termelés 1899-ben vármegyénként.

Folyó szám	Országrés, vármegye	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban	Folyó szám	Országrés, vármegye	A méhészaládok száma az év őszén		A termelt		Méhtermékek értéke koronákban	
		mozgó szerkezetű kaptárokban	közönségeses köpükben	mennyisége méter-mázsákban	viasz				méz	viasz				
											mennyisége méter-mázsákban	értéke koronákban		
	a) Duna bal partja.						7 Ung	192	492	3.851	126	8	12.184	
1	Árva	100	779	882	67	4	6.428	8 Zemplén	355	1.214	7.192	179	17	18.436
2	Bars	215	1.467	5.349	225	25	23.900	Összesen	1.775	7.157	39.479	1.155	126	122.220
3	Esztergom	49	903	1.567	152	9	14.568	e) Tisza bal partja.						
4	Hont	185	1.601	5.000	128	30	16.752	1 Békés	29	6.083	5.100	377	25	36.668
5	Liptó	124	1.020	2.008	145	11	14.380	2 Bihar	491	2.588	11.116	605	44	59.820
6	Nógrád	271	2.637	7.804	332	55	38.888	3 Hajdú	19	1.562	1.940	200	7	18.200
7	Nyitra	434	3.713	10.154	459	75	53.556	4 Máramaros	144	1.144	10.687	634	38	60.856
8	Pozsony	297	2.677	10.662	623	57	63.732	5 Szabolcs	134	2.155	6.616	530	28	50.120
9	Trencsén	397	1.554	5.372	189	40	23.876	6 Szatmár	302	1.982	10.335	569	38	55.396
10	Turóc	95	919	1.519	62	6	6.408	7 Szilág	241	747	5.226	266	21	26.544
11	Zólyom	136	2.678	3.591	144	13	14.896	8 Ugocsa	68	248	1.603	27	3	2.868
	Összesen	2.303	19.946	53.908	2.526	325	277.184	Összesen	1.428	16.509	52.623	3.208	204	310.272
	b) Duna jobb partja.							f) Tisza-Maros szöge.						
1	Baranya	357	2.713	9.254	736	34	68.624	1 Arad	213	6.228	5.246	458	60	50.472
2	Fejér	102	3.052	3.766	386	27	37.824	2 Csanád	28	6.049	1.850	382	13	34.688
3	Győr	88	779	4.383	276	19	26.984	3 Kr.-Szörény	281	5.580	13.370	617	95	70.828
4	Komárom	93	2.113	4.883	496	18	45.264	4 Temes	205	17.451	9.465	925	73	92.300
5	Moson	60	550	3.778	379	32	38.236	5 Torontál	297	34.557	6.056	2.016	97	188.744
6	Somogy	307	2.290	11.693	743	49	72.212	Összesen	1.024	69.865	35.987	4.398	338	437.032
7	Sopron	332	2.132	6.664	545	31	51.980	g) Erdély.						
8	Tolna	118	6.648	6.851	694	27	63.696	1 Alsó-Fehér	179	1.154	6.324	179	38	22.636
9	Vas	580	3.052	12.455	955	49	90.020	2 B.-Naszód	86	1.913	15.713	1.390	68	130.360
10	Veszprém	184	1.666	5.414	422	23	40.048	3 Brassó	24	2.327	1.267	48	8	5.632
11	Zala	452	1.342	7.675	761	43	72.524	4 Csík	55	3.095	12.370	1.330	48	121.320
	Összesen	2.673	26.337	76.816	6.393	352	607.412	5 Fogarás	76	361	2.173	47	11	6.148
	c) Duna-Tisza köze.							6 Háromszék	97	2.976	11.867	1.170	59	110.080
1	Bács-Bodrog	125	20.263	7.221	2.075	72	188.700	7 Hunyad	401	1.045	10.190	304	75	40.536
2	Csongrád	17	2.957	2.650	96	9	9.864	8 Kis-Küküllő	112	710	3.844	145	15	15.180
3	Heves	115	2.038	4.825	165	32	20.260	9 Kolozs	196	4.143	19.178	1.524	77	143.416
4	J.-N.-K.-Sz.	53	4.474	5.217	220	26	23.680	10 Maros-Torda	198	3.497	14.441	1.476	48	133.584
5	P.-P.-S.-K.-K.	198	9.884	11.886	809	123	92.556	11 N.-Küküllő	106	3.681	15.560	1.441	55	132.044
	Összesen	508	39.616	31.799	3.365	262	335.060	12 Szeben	78	1.085	3.808	94	49	17.696
	d) Tisza jobb partja.							13 Sz.-Doboka	303	2.678	19.243	1.259	66	118.956
1	Ábauj-Torna	236	884	5.667	157	29	18.988	14 T.-Aranyos	142	1.946	8.590	1.040	48	96.960
2	Bereg	183	395	4.519	239	9	21.876	15 Udvarhely	103	2.150	12.719	1.026	47	95.584
3	Borsód	174	1.276	4.836	105	12	11.220	Összesen	2.156	32.761	157.287	12.473	712	1.190.132
4	Gömör	241	1.082	6.390	141	26	17.044	Magyarorsz.	11.867	212.191	447.899	33.518	2.319	3.279.313
5	Sáros	233	197	2.741	67	10	7.628							
6	Szepes	161	1.617	4.283	141	15	14.844							

63. A selyemtenyésztés fejlődése 1891-től 1899-ig.

É v	A kőszégek és pusz- ták száma, a me- lyekben selyemte- nyésztés létezt	A termelő családok száma	A termelők részére kiosztott pete	A termelt gubó	Termelt átlag egy uncia (25 gramm) pete után gubó kilogrammokban	A selyemtermelők keresete			A selyemgyárak- ban és gubó- raktárakban alkalmazottak keresete	Összes kereset, mely a selyem- termeléssel és a selyemiparral foglalkozóknak kiutalt	
						összesen	átlag egy				
							köz- ségre vagy pusztára	csa- vágy ládra			
k o r o n á k b a n											
I. Magyarország.	1891	1.465	53.707	734	854.079	29	1.667.632	1.138	32	733.284	2.400.916
	1892	1.596	57.974	875	748.870	21	1.348.088	844	24	736.976	2.085.064
	1893	1.633	50.909	797	666.248	21	1.544.196	946	30	740.404	2.284.600
	1894	1.802	66.306	1.049	879.974	21	1.702.984	946	26	767.278	2.470.262
	1895	1.840	74.764	1.045	1.197.918	29	2.335.956	1.270	32	1.013.912	3.349.868
	1896	1.831	80.703	1.206	1.300.685	26	2.267.324	1.242	28	1.394.848	3.662.172
	1897	2.015	85.862	1.282	1.079.131	21	1.703.218	846	20	1.170.900	2.874.118
	1898	1.852	70.131	1.002	1.049.935	26	1.629.360	880	23	1.047.456	2.676.816
	1899	1.709	66.318	1.040	1.044.694	25	1.752.368	1.025	26	—	—
Magyarbirtalom.	1891	803	18.411	256	254.367	25	496.524	620	26	—	496.524
	1892	994	18.423	280	221.180	20	398.128	400	22	—	398.128
	1893	929	15.205	235	207.192	22	481.170	518	32	—	481.170
	1894	904	19.642	283	247.643	22	480.090	532	24	—	480.090
	1895	780	20.101	297	301.927	25	585.180	750	30	—	585.180
	1896	710	21.374	334	324.597	24	581.212	802	26	125.358	706.570
	1897	682	21.592	326	251.753	19	384.604	564	18	48.912	433.516
	1898	609	16.336	233	222.396	24	330.516	543	20	84.604	415.120
	1899	565	13.610	213	200.034	25	330.423	585	24	—	—
	1891	2.268	72.118	990	1.108.446	28	2.164.156	954	30	733.284	2.897.440
	1892	2.590	76.397	1.153	970.050	21	1.746.216	674	22	736.976	2.483.192
	1893	2.562	66.114	1.032	873.440	21	2.025.366	790	30	740.404	2.765.770
	1894	2.706	85.948	1.332	1.127.617	22	2.183.074	806	26	767.278	2.950.352
	1895	2.620	94.865	1.342	1.499.845	28	2.921.136	1.114	30	1.013.912	3.935.048
	1896	2.541	102.077	1.540	1.625.282	26	2.848.536	1.118	28	1.520.206	4.368.742
	1897	2.697	107.454	1.608	1.330.884	21	2.087.822	774	20	1.219.812	3.307.634
	1898	2.461	86.467	1.235	1.272.331	26	1.959.876	796	23	1.132.060	3.091.936
	1899	2.274	79.928	1.253	1.244.723	25	2.082.791	916	26	1.020.000	3.102.791

64. A selyemtenyésztés és szederfatenyésztés állapota 1899-ben a jelentékenyebb selyemtermelő vármegyék egyenkinti feltüntetésével.

Vármegye	Selyemtenyésztés				Szederfatenyésztés				
	A kőszégek és pusz- ták száma, a me- lyekben selyemte- nyésztés létezt	A termelő családok száma	Termeltetett, össze- sen selyemgubó kilo- grammokban	A termelők kere- sége termelt gubó- k után koro- nákban	Az intézet kiosztott		Kőszégek saját faiskolájkából végeles helyre kültettek szeder- fát	Végeles helyre kültetett az egész megyében szederfa összesen	
					szederfa-magot (liter)	2-3 éves szederfa- csemétét			kiültetésre alkalmas szederfát
d a r a b o t									
I. Magyarország.									
Arad vármegye	73	1.430	22.927	37.445	11	58.800	1.096	—	1.096
Bács-Bodrog várm.	129	27.261	427.611	723.228	966	1.904.551	9.076	44.417	53.493
Baranya »	147	1.229	21.176	34.540	81	256.710	2.485	22.008	24.493
Osanád »	24	440	6.861	11.221	—	70.336	527	—	527
Fejér »	58	578	7.102	11.963	43	306.409	2.356	6.597	8.953
Krassó-Szörény »	170	4.067	67.896	113.136	347	459.775	1.385	11.732	13.117
Pest-P.-S.-K.-K. »	46	799	10.588	17.491	227	202.516	1.090	—	1.090
Somogy »	131	729	11.703	18.771	77	562.204	3.745	13.668	17.413
Temes »	185	9.729	156.745	264.240	63	818.505	8.995	19.953	28.948
Tolna »	119	3.152	59.070	99.413	55	379.413	1.701	8.431	10.132
Torontál »	199	15.117	229.255	382.210	209	1.395.834	5.931	43.305	49.236
Más vármegyék ...	428	1.787	23.760	38.710	1.419	2.277.085	20.627	50.544	71.171
Összesen	1.709	66.318	1.044.694	1.752.368	3.498	8.692.138	59.014	220.655	279.669
II. Horv.-Szl.-ország.									
Belovár-Kőrös vm.	48	348	4.580	7.740	5	30.228	—	—	—
Pozsega vmegye ...	144	1.922	30.422	52.282	165	13.550	135	—	—
Szerém »	190	9.234	133.446	216.773	22	420.477	7.276	—	—
Verőcze »	105	1.460	22.081	37.380	3	115.563	1.492	—	—
Zágráb »	54	442	6.839	11.722	72	125.576	410	—	—
Más vármegyék ...	24	204	2.666	4.526	7	125.900	50	—	—
Összesen	565	13.610	200.034	330.423	274	831.294	9.363	—	—
Magyarbirt. össz.	2.274	79.928	1.244.728	2.082.791	3.772	9.523.432	68.377	—	—

Szakiskola	Tiszti és altiszti személyzet				A szakiskola kezelésére alatt áll				Az 1899. év október havában				Összesen a	A kopár területek beerdősítésére termelt és szállított fa-csemete mennyisége ezer drb.	
	igazgató	tanárség	erőgyakornok	főerdőr	erdő	csemete-kert	növénytan kert	Az 1897/98-iki tanévben volt a	A teljes kiképzést nyert	Az 1899. év október havában					tanulók száma
										az állam-magánosok saját költségére felvett					
Vadászerdő ¹⁾	1	1	—	1	1.176	30	23	23	13	13	—	—	13	11.489	
Királyhalma ¹⁾	1	1	—	1	666	21	13	23	8	8	—	1	9	2.027	
Liptó-Ujvár ²⁾	1	1	—	1	299	14	34	58	28	31	—	—	31	7.308	
Görgény-Szent-Imre ²⁾	1	1	1	1	1.429	26	14	60	25	30	—	2	32	7.925	
Összesen	4	4	1	4	3.570	91	84	164	74	82	—	3	85	28.749	

1—2) A szakiskolával kapcsolatos¹⁾ meteorológiai és a talaj nedvességét megfigyelő állomás, ²⁾ meteorológiai megfigyelő-állomás.

66. Az erdőőri szakvizsgák eredménye Magyarországon 1893-tól 1899-ig.

A vizsga eredménye	abszolút számokban							százalékokban						
	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
Vizsgázott összesen	516	478	430	371	383	423	380	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A vizsgát letette:														
Kötő eredményen	40	35	39	38	34	37	38	9,1	9,2	10,9	12,0	10,4	11,1	12,1
Jó	122	102	101	98	100	107	92	27,7	26,7	28,2	30,9	30,7	32,1	29,8
Kielégítő	279	245	218	181	192	189	184	63,2	64,1	60,9	57,1	58,9	56,8	58,6
Megbukott	75	96	72	54	57	90	66	14,5	20,1	16,7	14,6	14,9	21,3	17,4

67. A kopár és vizmosásos területek beerdősítésére az 1899. év folyamán rendelkezésre állott csemete-készlet Magyarországon.

Sorszám	A hatóság megnevezése	Luczfenyő	Jegényefenyő	Erdői fenyő	Fekete fenyő	Vörösfenyő	Kocsányos tölgy	Kocsány-talan tölgy	Kőris	Szil	Juhar	Akác	Glédics	Bálvány	Egyéb	Összesen
		e z e r d a r a b														
a) A m. kir. erdőőri szakiskoláknál fentartott csemetekertekben.																
1	G.-szent-imrei m. k. erd. szakisk.	100	70	880	1.147	—	3.100	55	1	1	29	2.210	—	115	217	7.925
2	Királyhalmi » » » »	—	—	—	10	—	300	—	—	—	23	45	915	24	47	663
3	Liptóújvári » » » »	4.735	30	—	2.100	420	—	10	4	—	7	—	—	—	—	2
4	Vadászerdői » » » »	—	—	—	5.300	—	2.300	435	2.250	—	4	1.000	—	—	—	200
b) Az országos erdei alap költségén fentartott csemetekertekben.																
5	B.-gyarmati m. k. áll. erdőhiv.	—	—	—	335	—	—	—	—	—	—	777	—	—	—	1.112
6	Kaposvári » » » »	—	—	480	1.800	—	100	140	—	—	—	574	18	115	—	3.227
7	Budapesti » » » »	—	—	—	60	—	300	—	50	—	5	1.191	17	—	288	1.911
8	Soproni » » » »	—	—	—	—	—	245	—	—	—	—	31	—	—	—	276
9	Szegedi » » » »	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.034	—	—	—	2.034
c) A m. kir. erdőkinctár költségén fentartott csemetekertekben.																
10	Besztercebányai m. k. erdőig.	1.220	—	735	580	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.535
11	Kolozsvári m. kir. erdőigazg.	—	—	60	—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	—	70
12	Lugosi m. k. erdőigazgatóság	—	—	145	976	—	3.268	—	—	—	6	—	—	13	5	4.413
13	M.-szigeti m. kir. erdőigazgat.	1.033	—	3.176	1.662	46	—	—	129	—	11	2	—	—	—	6.059
14	Lippai m. k. főerdőhivatal ...	—	—	111	67	—	2.413	928	49	—	6	210	—	—	35	3.819
15	Liptóújvári m. kir. főerdőhiv.	939	—	800	125	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1.872
16	Nagybányai » » » »	1.050	330	30	105	—	—	—	26	—	14	20	—	—	—	1.575
17	Ungvári » » » »	133	13	275	48	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	474
18	Apatini m. kir. erdőhivatal ...	—	—	—	—	—	1.232	5	—	—	—	282	—	—	—	1.519
19	Bustyaházi m. k. erdőhivatal	5.195	337	1.322	2.476	—	—	—	24	—	—	27	—	—	—	9.381
20	Gödöllői » » » »	—	—	—	343	—	—	—	—	—	—	1.050	—	40	—	1.433
21	Orsovai » » » »	118	—	296	34	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	448
22	Sóvári » » » »	1.307	—	337	392	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2.036
23	Szászsebesi » » » »	307	45	10	748	—	85	160	—	—	—	55	—	—	—	1.410
24	Zsarnóczi » » » »	100	—	144	55	6	—	—	25	—	7	—	—	—	—	337
d) Az akadémia költségén fentartott csemetekertekben.																
25	Selmeczb. m. k. erdőakadémia	400	6	20	75	15	4	5	—	—	—	—	—	—	—	525
	Összesen	16.637	831	8.821	18.438	500	13.347	1.738	2.581	1	134	10.888	59	330	1.410	75.215

1) Ebből volt dió 17.700, szelíd gesztenye 62.000, fűz 1.036.000, fái zamót 14.500, bignonia 17.000, tamariscus 226.000, vadgesztenye 2.000, cserétölgy 25.000 darab.

68. A kopár területek beerdősítésére ingyen kiosztott csemetemennyiség és az azzal eszközölt erdősítések Magyarországon 1899-ben, törvényhatóságokint.

Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltatott						Folyó szám	Ország rész, törvényhatóság	A kopár területek beerdősítéséhez ingyen kiszolgáltatott								
		esemete nyi- nyisége			Ingyen esemeteiben					esemete nyi- nyisége			Ingyen esemeteiben					
		1000 db.	hek- tár	%- ban	részesített birtokosok száma	Állami pénzeséglyben v. jutalomban	Sikeres erdősítésért kiosztott áll. pénzeségly vagy jutalom			1000 db.	hek- tár	%- ban	részesített birtokosok száma	Állami pénzeséglyben v. jutalomban	Sikeres erdősítésért kiosztott áll. pénzeségly vagy jutalom			
a) Duna bal partja.													d) Tisza jobb partja.					
1	Árva vármegye ...	601	165	75	5	1	40	1	Abauj-Torna vm. ...	733	141	75	58	19	594			
2	Bars » ...	408	44	60	15	8	636	2	Kassa, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
3	Esztergom » ...	56	32	80	12	—	—	3	Bereg vármegye ...	634	101	80	27	6	288			
4	Hont » ...	472	118	80	87	30	1.380	4	Borsod » ...	509	104	61	41	23	780			
	Selmecz- és Bélabánya, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	5	Gömör » ...	1.343	327	85	105	49	1.463			
5	Liptó vármegye ...	1.663	396	70	43	6	607	6	Sáros » ...	1.792	445	80	60	—	—			
6	Nógrád » ...	1.932	363	70	153	53	4.852	7	Szepes » ...	975	206	80	18	1	200			
7	Nyitra » ...	1.667	220	62	41	24	3.827	8	Ung » ...	35	4	60	3	—	—			
8	Pozsony » ...	326	55	65	21	18	2.517		Zemplén » ...	1.323	196	75	65	12	1.016			
	Pozsony, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—		Összesen ...	7.344	1.524	78	377	110	4.341			
9	Trencsén vármegye	970	256	75	13	28	3.172	e) Tisza bal partja.										
10	Turóc » ...	485	135	80	22	9	1.210	1	Békés vármegye ...	11	1	50	2	—	—			
11	Zólyom » ...	667	118	70	44	8	766	2	Bihar » ...	515	96	70	13	—	—			
	Összesen ...	9.247	1.902	70	456	185	19.007	3	N.-Várad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
b) Duna jobb partja.													f) Tisza-Maros-szöge.					
1	Baranya vármegye	94	18	65	6	—	—	1	Arad vármegye ...	1.040	142	58	33	14	1.275			
	Pécs, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	2	Arad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
2	Fejér vármegye ...	249	51	80	13	—	—	3	Csanád vármegye ...	—	—	—	—	—	—			
	Sz.-Fejérvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	4	Krassó-Szörény vm.	364	63	70	17	7	980			
3	Győr vármegye ...	36	8	80	4	1	15	5	Temes vármegye ...	54	6	88	8	6	480			
	Győr, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	6	Temesvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	3	408			
4	Komárom vármegye	71	8	70	4	—	—	7	Versecz, th. j. v. ...	55	7	70	1	—	—			
	Komárom, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	8	Torontál vármegye	413	60	75	12	2	80			
5	Moson vármegye ...	20	2	30	1	1	40		Összesen ...	3.188	739	70	85	58	4.768			
6	Somogy » ...	446	64	80	26	—	—	g) Erdély.										
7	Sopron » ...	42	5	50	3	—	—	1	Alsó-Fehér vmegye	659	105	56	31	12	622			
	Sopron, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	2	Beszt.-Naszód vm.	229	30	80	11	—	—			
8	Tolna vármegye ...	146	33	75	17	—	—	3	Brassó » ...	92	11	37	5	8	3.422			
9	Vas » ...	286	39	74	18	3	294	4	Csik » ...	—	—	—	—	—	—			
10	Veszprém » ...	1.228	202	60	49	2	220	5	Fogaras » ...	297	72	44	9	1	240			
11	Zala » ...	252	55	74	23	1	160	6	Háromszék » ...	1.356	178	41	42	26	3.916			
	Összesen ...	2.870	485	79	164	8	729	7	Hunyad » ...	513	70	60	10	5	1.188			
c) Duna-Tisza köze.													h) Fiume v. és ker.					
1	Bács-Bodrog vm.	432	79	80	20	—	—	1	Alsó-Fehér vmegye	659	105	56	31	12	622			
	Baja, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	2	Beszt.-Naszód vm.	229	30	80	11	—	—			
	Szabadka, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	3	Brassó » ...	92	11	37	5	8	3.422			
	Ujvidék, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	4	Csik » ...	—	—	—	—	—	—			
	Zombor, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	5	Fogaras » ...	297	72	44	9	1	240			
2	Csongrád vármegye	121	22	80	7	2	162	6	Háromszék » ...	1.356	178	41	42	26	3.916			
	Hódmező-Vásárhely, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	7	Hunyad » ...	513	70	60	10	5	1.188			
	Szeged, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	8	Kis-Küküllő » ...	584	101	80	62	7	176			
3	Heves vármegye ...	2.303	635	84	111	57	4.515	9	Kolozs » ...	234	29	70	14	—	—			
	Hódmező-Vásárhely, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	10	Kolozsvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
4	Jász-N.-K.-Szolnok vármegye ...	200	48	80	15	—	—	11	Maros-Torda várm.	557	82	77	38	31	1.970			
	Bármegye ...	—	—	—	—	—	—	12	M.-Vásárh., th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—			
5	Pest-P.-S.-Kis-Kun udapest székesfőváros ...	849	292	80	12	1	40	13	N.-Küküllő vm.	1.532	125	51	56	90	7.565			
	Kecskemét, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	14	Szeben » ...	2.085	299	60	72	29	1.604			
	Összesen ...	3.905	1.076	82	165	60	4.717	15	Sz.-Doboka » ...	224	28	70	13	8	612			
									T.-Aranyos » ...	391	57	70	39	46	4.495			
									Udvarhely » ...	381	52	67	15	18	1.941			
									Összesen ...	9.184	1.289	57	417	281	27.751			
									h) Fiume v. és ker.	28	13	70	1	1	1.001			
									Magyarország össz.	37.642	7.256	71	1.786	735	65.537			

69. Az erdészeti tüzentervek, illetőleg az erdőtörvény alapján előirt és bejelentett erdősítések Magyarországon 1899-ben, törvényhatóságonként.

Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem irt erdősítés	Folyó szám	Országrésztörvényhatóság	Az év folyamán				Elő nem irt erdősítés
		erdősítendő volt		erdősítettett					erdősítendő volt		erdősítettett		
		a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán				a 17. §. alá tar- tozó	a magán	a 17. §. alá tar- tozó	a magán	
		területből							területből				
he k t á r						he k t á r							
a) Duna bal partja.						d) Tisza jobb partja.							
1	Árva vármegye ...	1.168	127	786	127	55	1	Abauj-Torna vm. ...	2.240	403	832	297	—
2	Bars » ...	718	98	592	98	337	2	Kassa, th. j. v. ...	131	—	30	113	—
3	Esztergom » ...	325	—	204	—	—	3	Bereg vármegye ...	1.974	—	1.347	—	—
4	Hont » ...	830	690	706	662	42	4	Borsod » ...	1.307	113	908	—	33
	Selmecz- és Béla- bánya, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	5	Gömör » ...	2.411	645	1.760	644	134
5	Liptó vármegye ...	7.150	2.092	1.491	158	4	6	Sáros » ...	969	779	472	626	—
6	Nógrád » ...	547	1.439	377	1.324	86	7	Szepes » ...	2.297	898	1.770	277	—
7	Nyitra » ...	1.178	208	1.067	186	188	8	Ung » ...	1.049	2	945	2	—
8	Pozsony » ...	833	158	623	132	57		Zemplén » ...	1.660	196	830	196	—
	Pozsony, th. j. v. ...	10	—	10	—	—		Összesen ...	14.038	3.036	8.894	2.155	167
9	Trencsén várm. ...	1.473	1.465	706	1.458	—	e) Tisza bal partja.						
10	Turóc » ...	453	43	376	43	—	1	Békés vármegye ...	95	—	90	—	—
11	Zólyom » ...	1.745	460	1.375	432	453	2	Bihar » ...	4.652	—	2.190	—	—
	Összesen ...	16.430	6.780	8.313	4.620	1.222		N.-Várad, th. j. v. ...	2	—	2	—	—
b) Duna jobb partja.						f) Tisza-Mar. szöge.							
1	Baranya vmegye ...	1.139	203	920	203	—	3	Hajdú vármegye ...	93	—	84	—	21
	Pécs, th. j. v. ...	41	—	41	—	—		Debreczen, th. j. v. ...	3	—	2	—	132
2	Fejér vármegye ...	157	—	135	—	54	4	Máramaros vm. ...	8.684	8.934	5.492	2.963	—
	Székes-Fejérvár, th. v. j. ...	—	—	—	—	—	5	Szabolcs » ...	177	—	81	—	131
3	Győr vármegye ...	95	245	81	245	—	6	Szatmár » ...	1.797	—	1.143	—	—
4	Győr, th. j. v. ...	4	—	4	—	—	7	Sz.-Németi, th. j. v. ...	180	—	29	—	—
	Komárom várm. ...	383	365	278	345	—	8	Szilágy vmegye ...	569	—	379	—	—
5	Komárom, th. j. v. ...	—	—	—	—	—		Ugocsa » ...	115	10	75	10	—
6	Moson vármegye ...	188	55	176	55	—		Összesen ...	16.367	8.944	9.567	2.973	284
7	Somogy » ...	1.602	64	1.578	64	—	g) Erdély.						
	Sopron » ...	616	688	557	682	—	1	Arad vármegye ...	1.739	1.886	916	200	—
8	Sopron, th. j. v. ...	—	—	—	—	—		Arad, th. j. v. ...	—	—	—	—	—
9	Tolna vármegye ...	314	129	314	129	7	2	Csanád vmegye ...	121	—	45	—	—
10	Vas » ...	590	412	461	357	36	3	Krassó-Szőrény vm. ...	5.790	219	4.080	174	172
11	Veszprém » ...	766	520	653	459	—	4	Temes vármegye ...	690	76	534	70	10
	Zala » ...	1.186	2.203	889	938	146		Temesvár, th. j. v. ...	—	—	—	—	—
	Összesen ...	7.081	4.884	6.087	3.477	243	5	Versecz, th. j. v. ...	6	—	6	—	20
c) Duna-Tisza köze.						h) Fiume v. és ker.							
1	Bács-Bodrog vm. ...	578	26	578	26	157		Torontál vmegye ...	207	—	66	—	2
	Baja, th. j. v. ...	—	—	—	—	1		Pancsova, th. j. v. ...	45	—	32	—	—
	Szabadka, th. j. v. ...	192	—	192	—	—		Összesen ...	8.598	2.181	5.679	444	204
	Ujvidék, th. j. v. ...	9	—	9	—	30	g) Erdély.						
	Zombor, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	1	A.-Fehér vmegye ...	660	—	356	—	4
2	Csongrád várm. ...	22	—	22	—	—		B.-Naszód » ...	4.104	—	2.371	—	—
	Hódmező-Vásár- hely, th. j. v. ...	—	—	—	—	—		Brassó » ...	1.070	—	777	—	45
	Szeged, th. j. v. ...	318	57	145	13	—		Csik » ...	10.955	—	1.949	—	24
3	Heves vármegye ...	650	177	558	70	43		Fogarás » ...	1.655	—	824	—	22
	Jász-N.-Kun-Szol- nok vármegye ...	5	—	5	—	—		Háromszék » ...	1.382	—	1.324	—	40
5	Pest-Pilis-Solt-Kis- Kun vármegye ...	1.358	9	971	9	—		Hunyad » ...	4.098	2.056	1.975	456	32
	Budapest, sz.-főv. ...	33	—	33	—	53		K.-Küküllő » ...	415	—	334	—	4
	Kecskemét, th. j. v. ...	228	—	215	—	—		Kolozs » ...	2.506	—	1.312	—	—
	Összesen ...	3.393	269	2.728	118	284		Kolozsvár, th. j. v. ...	24	—	24	—	—
								Maros-Torda vm. ...	2.603	669	1.117	653	20
								M.-Vásárh., th. j. v. ...	2	—	2	—	—
								N.Küküllő várm. ...	1.922	—	855	—	54
								Szeben » ...	1.101	—	708	—	—
								Sz.-Doboka » ...	3.054	—	2.018	—	101
								T.-Aranyos » ...	1.419	—	1.019	—	70
								Udvarhely » ...	1.244	—	1.004	—	48
								Összesen ...	38.214	2.725	17.969	1.109	464
								Magyarorsz. össz. ...	104.121	28.819	59.237	14.896	2.868

70. Az állam által kezelt erdők és kopár területek száma és kiterjedése, valamint birtokosaik által az állami kezelésért fizetendő évi átalányok 1899-ben Magyarországon.

M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok			M. kir. állami erdőhivatal	Törvényhatóság	Az erdőbirtokok			
		száma	kiterjedése hektárokkban	Az állami kezelésért megállapított évi átalány koronákban			száma	kiterjedése hektárokkban	Az állami kezelésért megállapított évi átalány koronákban	
A) Az 1898 : XIX. t.-cz. alapj. kezelt erdők és kopár ter.										
Budapest	J.-N.-K.-Sz. vm.	24	252	300	Csík-Szereda	Csík várm.	230	203.317	31.923	
	Pest-P.-K.-K. »	94	9.942	5.179		Sz.-Udvarh.	Udvarhely vm.	624	84.125	19.700
	Bpest, szék.-főv.	—	—	—		S.-Sz.-György	Háromszék vm.	458	140.013	25.255
	Kecskemét, th.jv.	3	43	25		Brassó	Brassó várm. ...	28	31.827	10.176
	Összesen ...	121	10.237	5.504		Fogaras	Fogaras várm.	202	53.573	6.869
Nyitra	Nyitra várm. ...	327	36.459	15.540	Segesvár	N.-Küküllő vm.	298	81.613	17.191	
	Pozsony » ...	124	8.133	6.195	Nagy-Szeben	Szeben várm. ...	244	129.175	29.596	
	Pozsony, th. j. v.	3	12	9	D.-Sz.-Márt.	K.-Küküllő vm.	241	12.108	7.926	
	Összesen ...	454	44.604	21.744	Nagy-Enyed	A.-Fehér vm. ...	431	36.961	9.400	
Trencsén	Trencsén várm.	508	37.868	15.078	Déva	Hunyad várm.	772	139.339	27.630	
	Árva várm. ...	127	24.107	7.410	Arad	Arad várm.	144	23.134	10.716	
A.-Kubin	Turóc » ...	106	12.178	5.474		Összesen ...	144	23.134	10.716	
	Összesen ...	233	36.281	12.884	Temesvár	Kr.-Szörény vm.	33	22.456	20.436	
Lipt.-Sz.-Mik.	Liptó várm. ...	218	27.471	8.133		Temes várm. ...	35	3.731	3.600	
	Bars vármegye	177	12.940	7.219		Temesvár, th.j.v.	—	—	—	
Beszterceb.	Zólyom »	193	21.895	13.644		Versecz, th. j. v.	1	719	1.400	
	Összesen ...	370	34.835	20.863	Összesen ...	69	26.906	25.436		
Bal.-Gyarmat	Heves várm. ...	99	7.363	4.500	Szeged	Csanád várm. ...	2	260	900	
	Hont » ...	139	14.932	7.881		Csongrád »	4	1.088	962	
	Nógrád »	263	11.013	6.928		Hód.-Vás.thjv.	—	—	—	
	Selm.-és Béalab.	—	—	—		Szeged, th. j. v.	1	3.789	13.000	
	Összesen ...	501	33.308	19.309		Szabadka, th.j.v.	1	5.782	6.000	
Rima-Szomb.	Borsod várm. ...	193	8.702	5.226	Összesen ...	8	10.919	20.862		
	Gömör » ...	332	17.508	11.966	B.-Bodrog várm.	28	2.502	3.480		
Lőcse	Összesen ...	525	26.210	17.192	Torontál várm.	18	1.448	2.058		
	Szepes várm. ...	258	36.957	15.000	Baja, th. j. v. ...	1	7	7		
Eperjes	Abauj-Tornavm.	170	15.059	6.116	Ujvidék, th. j. v.	1	656	6.780		
	Sáros várm. ...	423	21.696	7.500	Zombor, th. j. v.	—	—	—		
	Kassa, th. j. v. ...	—	—	—	Pancsova, th.j.v.	1	94	40		
S.-A.-Ujhely	Összesen ...	598	36.749	13.616	Összesen ...	49	4.707	12.365		
	Zemplén várm.	465	26.273	13.485	Baranya várm.	249	10.388	7.248		
Ungvár	Ung várm. ...	168	11.002	6.047	T. lpa várm. ...	40	3.738	3.128		
	Bereg várm. ...	230	23.952	6.108	Összesen ...	289	13.126	10.376		
Beregszász	Ugocsa » ...	114	12.701	4.150	Kaposvár	Somogy várm. ...	279	12.462	10.030	
	Összesen ...	344	36.653	10.258	Zala-Egersz.	Zala várm. ...	537	24.907	14.550	
Már.-Sziget	Máramaros vm.	356	140.894	31.783	Szombathely	Vas várm. ...	528	15.834	13.032	
	Hajdú várm. ...	8	344	428	Moson várm. ...	47	1.140	2.000		
Nagy-Károly	Szabolcs » ...	14	2.225	2.824	Sopron »	187	17.798	8.952		
	Szatmár » ...	164	13.665	4.354	Sopron, th. j. v.	—	—	—		
	Debreczen, th.j.v.	2	11	7	Összesen ...	234	18.938	10.952		
Nagy-Várad	Sz.-Ném., th. j.v.	188	16.245	7.613	Esztergom vm.	34	3.109	1.654		
	Összesen ...	293	24.378	10.454	Győr várm. ...	14	161	299		
	Békés várm. ...	4	700	1.958	Komárom várm.	38	1.963	2.336		
	Bihar » ...	289	23.678	8.496	Győr, th. j. v. ...	—	—	—		
	N.-Várad, th.j.v.	—	—	—	Komárom, th.j.v.	—	—	—		
Zilah	Összesen ...	293	24.378	10.454	Összesen ...	86	5.233	4.289		
	Szilággy várm.	366	20.700	7.983	Fejér várm.	20	1.396	1.529		
Dés	Sz.-Doboka vm.	652	30.820	10.119	Veszprém várm.	127	8.516	4.327		
	B.-Naszód vm. ...	93	19.256	5.867	Sz.-Fejér., th.j.v.	—	—	—		
Besztercei m. k. áll. erdőhiv.	B.-Naszód vm. ...	8	7.341	1)	Összesen ...	147	9.912	5.856		
	Összesen ...	101	26.597	5.867	Földmiv. m. k. min. I.3.ügyosz.	1	492	171		
Kolozsvár	Kolozs várm. ...	425	35.796	9.436	A) összesen ...	13.873	1.851.890	609.340		
	Kolozsvár, th.j.v.	2	340	113						
Torda	Összesen ...	427	36.136	9.550	B) Az 1890 : XIX. t.-cz. alapj. kezelt erdők és kopár ter.					
	T.-Aranyos vm.	255	34.015	10.630	M. k. erdőgazg. Beszterczen	B.-Naszód várm.	44	163.367	121.274	
M.-Torda várm.	576	40.282	11.642	B) összesen ...		44	163.367	121.274		
M.-Vásárhely	M.-Vásárh., thjv.	2	740	285	Együtt ...	13.917	2.015.257	730.614		
	Összesen ...	578	41.022	11.927						

1) A kezelésért az erdőbirtokosok a besztercei m. kir. erdőigazgatóság, illetőleg a naszódvidéki községek javára 3.460 koronát fizetnek. — 2) A besztercei m. kir. erdőigazgatóság összes költségeit megtérítik a birtokosok az államnak.

71. Az erdőterület részlet. a talaj minősége s fanemek szerint 1899. év végén, törv.-hatásonként.

Folyó szám	Országrés, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
		Összesen	Ebből tervszerű kezelésre kötelezve	Véderdő	Futó- homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalanon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talanon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
h e k t á r o k b a n										
I. Magyarország.										
a) Duna bal partja.										
1	Árva vármegye	65.750	55.569	5.434	—	56.223	4.093	—	4.356	61.394
2	Bars »	96.992	67.484	2.269	—	91.846	2.877	39.425	43.364	14.203
3	Esztergom vármegye	19.643	16.694	132	294	18.875	342	16.301	3.311	31
4	Hont » Selmecz- és Béla- bánya, th. j. v. ...	79.104	55.360	1.068	—	77.789	247	58.823	18.747	1.534
5	Liptó vármegye	4.462	4.452	51	—	4.411	—	718	1.073	2.671
6	Nógrád »	112.093	84.571	15.751	—	91.977	4.365	—	6.645	105.448
7	Nyitra »	116.401	30.859	9.570	—	106.280	551	84.430	29.712	2.259
8	Nyitra »	127.372	54.778	2.409	22	116.311	8.630	45.435	63.725	18.212
9	Pozsony »	87.212	47.614	1.174	5.968	67.262	12.808	12.636	45.029	29.547
10	Pozsony, th. j. v. ...	2.328	2.113	—	—	2.176	152	414	1.851	63
11	Trencsén vármegye	150.033	43.110	6.942	—	135.880	7.211	13.314	82.649	54.070
12	Turóc »	54.124	27.059	3.236	—	48.958	1.930	62	18.275	35.787
13	Zólyom »	148.835	119.072	4.402	—	144.359	74	17.973	48.401	82.461
	Összesen	1.064.349	608.735	52.438	6.284	962.347	43.280	289.531	367.138	407.680
b) Duna jobb partja.										
1	Baranya vármegye ...	81.085	59.569	81	—	55.805	25.199	24.566	55.933	586
2	Pécs, th. j. v.	2.430	2.408	—	—	2.430	—	1.445	985	—
3	Fejér vármegye	34.243	11.822	420	1.310	21.316	11.197	23.189	10.902	152
4	Sz.-Fejérvár, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	Győr vármegye	11.659	5.450	29	1.602	5.612	4.416	4.783	6.656	220
6	Győr, th. j. v.	70	69	—	—	70	—	—	70	—
7	Komárom vármegye	34.261	21.303	517	1.329	26.187	6.228	25.567	8.298	396
8	Komárom, th. j. v. ...	8	8	—	—	—	8	—	8	—
9	Moson vármegye	10.707	5.722	—	—	4.459	6.248	2.891	7.775	41
10	Somogy »	134.165	58.648	1.635	2.190	24.617	105.723	73.851	54.285	6.029
11	Sopron »	59.328	47.041	135	—	39.261	19.932	27.408	17.427	14.493
12	Sopron, th. j. v.	5.625	5.625	—	—	5.251	374	2.863	1.611	1.151
13	Tolna vármegye	30.056	17.947	—	115	20.895	9.046	15.742	14.303	11
14	Vas »	152.556	36.542	13	—	55.457	97.086	37.429	40.021	75.106
15	Veszprém »	87.082	42.797	1.302	1.647	65.032	19.101	35.881	49.145	2.056
16	Zala »	148.253	82.881	2.759	967	55.665	88.862	60.271	72.994	14.988
	Összesen	791.528	397.832	6.891	9.160	382.057	393.420	335.886	340.413	115.229
c) Duna-Tisza köze.										
1	Bács-Bodrog várm.	42.205	30.100	1.788	6.346	13.603	20.468	18.590	23.615	—
2	Baja, th. j. v.	150	7	150	—	—	—	—	150	—
3	Szabadka, th. j. v. ...	7.834	7.623	—	7.769	—	65	—	7.834	—
4	Ujvidék, th. j. v.	662	656	—	—	147	515	483	179	—
5	Zombor, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Csongrád vármegye	2.843	1.155	—	1.507	319	1.017	—	2.843	—
7	H.-Vásárh., th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Szeged, th. j. v.	4.305	4.052	313	3.990	—	2	—	4.305	—
9	Heves vármegye	67.106	35.672	279	—	66.827	—	47.748	19.358	—
10	J.-N.-K.-Szolnok vm.	2.758	329	—	948	1.385	425	182	2.576	—
11	Pest-P.-S.-K.-Kun v.	129.944	54.294	1.705	68.749	44.443	15.047	27.779	101.923	242
12	Bpest, székesfőv. ...	1.766	1.341	264	206	1.296	—	1.248	293	225
13	Kecskemét, th. j. v.	9.722	5.851	—	4.851	4.372	499	552	9.170	—
	Összesen	269.295	141.080	4.499	94.366	132.392	38.038	96.582	172.246	467
d) Tisza jobb partja.										
1	Abauj-Torna várm.	112.455	45.229	1.451	—	84.739	26.265	60.075	47.631	4.749
2	Kassa, th. j. v.	4.649	4.619	—	—	4.617	32	1.506	1.472	1.671
3	Bereg vármegye	147.975	131.501	2.154	—	101.048	44.773	38.930	100.241	8.804
4	Borsod »	97.985	48.652	422	—	97.372	191	67.598	30.283	104
5	Gömör vármegye	210.893	130.624	2.476	—	207.805	612	72.271	84.401	54.221
6	Sáros »	127.217	40.120	1.686	—	123.601	1.930	13.716	93.928	19.573
7	Szepes »	148.560	102.762	4.425	—	142.575	1.560	1.883	16.651	130.026
8	Ung »	148.483	117.536	3.220	—	135.806	9.457	20.760	113.366	14.357
9	Zemplén »	178.699	54.088	236	—	162.840	15.623	43.391	133.516	1.792
	Összesen	1.176.916	675.131	16.070	—	1.060.403	100.443	320.130	621.489	235.297

Folyó szám	Országrészt, törvényhatóság	Erdőterület		A talaj minősége szerint				Fanemek szerint		
		Összesen	Ebből terszerű kezelésre kötelezve	Véderdő	Futó- homokon álló erdő	Feltétlen erdőtalonon álló erdő	Nem feltétlen erdő- talonon álló erdő	Tölgy- erdő	Bükk- és más lomb- erdő	Fenyő- erdő
<i>e) Tisza bal partja.</i>										
1	Békés vármegye ...	5.438	2.309	—	—	—	5.438	3.491	1.947	—
2	Bihar »	292.626	194.442	11.425	—	249.476	31.725	127.159	150.540	14.927
	N.-Várad, th. j. v.	158	158	—	—	—	158	—	—	—
3	Hajdú vármegye ...	7.066	5.524	186	635	3.817	2.428	5.810	1.256	—
	Debreczen, th. j. v.	9.631	9.527	—	3.453	2.268	3.910	9.084	547	—
4	Máramaros várm.	538.798	413.788	46.754	—	475.445	16.599	23.505	319.007	196.286
5	Szabolcs vármegye ...	22.915	4.825	—	215	8.100	14.600	18.201	4.605	109
6	Szatmár »	140.312	69.839	951	—	97.331	42.030	74.088	66.126	98
	Sz.-Németi, th. j. v.	4.409	4.400	—	—	—	4.409	3.506	903	—
7	Szilágy vármegye ...	106.677	30.002	324	—	63.114	43.239	69.527	37.150	—
8	Ugocsa »	27.419	11.006	186	—	20.153	7.080	11.001	16.418	—
	Összesen ...	1,155.449	745.820	59.826	4.303	919.704	171.616	345.530	598.499	211.420
<i>f) Tisza-Mar. szöge.</i>										
1	Arad vármegye ...	188.729	65.933	12.980	—	135.619	40.130	97.444	91.049	236
	Arad, th. j. v. ...	24	24	—	—	—	24	—	24	—
2	Csanád vármegye ...	1.777	1.674	—	—	244	1.533	299	1.478	—
3	Kr.-Szörény várm.	515.965	446.692	27.574	—	437.274	51.117	122.635	380.039	13.291
4	Temes vármegye ...	75.060	43.626	1.257	6.950	31.964	34.889	60.040	15.020	—
	Temesvár, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Versecz, th. j. v. ...	637	604	21	—	616	—	346	291	—
5	Torontál várm. ...	9.738	3.472	—	27	2.740	6.971	4.757	4.981	—
	Pancsova, th. j. v.	172	170	15	—	2	155	79	93	—
	Összesen ...	792.102	562.195	41.847	6.977	608.459	134.819	285.600	492.975	13.527
<i>g) Erdély.</i>										
1	Alsó-Fehér várm.	91.025	64.761	4.208	—	66.963	19.854	40.301	48.328	2.396
2	B.-Naszód várm. ...	186.323	177.816	3.342	—	182.981	—	11.434	67.735	107.154
3	Brassó »	61.740	61.728	9.950	—	50.899	891	7.816	37.103	16.821
4	Csik »	230.058	216.848	23.184	—	206.874	—	995	24.243	204.820
5	Fogaras »	96.852	88.368	21.635	—	73.017	2.200	4.840	64.644	27.368
6	Háromszék »	233.518	151.400	17.969	673	212.238	2.638	31.324	159.788	42.406
7	Hunyad »	358.997	238.574	73.591	—	276.604	8.802	69.247	230.787	58.963
8	Kis-Küküllő »	103.601	85.373	2.584	—	100.731	286	43.385	60.120	96
9	Kolozs »	150.768	102.360	4.520	—	146.248	—	51.698	40.507	58.563
	Kolozsvár, th. j. v.	1.665	1.661	—	—	1.649	16	1.028	637	—
10	Maros-Torda várm.	196.898	104.582	8.005	—	187.104	1.789	16.177	77.367	103.354
	M.-Vásárh., th. j. v.	770	750	—	—	753	17	714	52	4
11	N.-Küküllő várm. ...	28.986	14.170	20	—	14.536	14.430	16.647	12.339	—
12	Szeben »	137.267	57.269	2.089	—	134.886	292	46.671	89.318	1.278
13	Sz.-Doboka »	164.038	162.176	19.439	—	122.578	22.021	33.062	73.594	57.382
14	T.-Aranyos »	97.008	73.930	7.020	—	75.931	14.057	16.937	46.330	33.741
15	Udvarhely »	117.567	90.398	17.544	—	100.023	—	15.798	82.417	19.352
	Összesen ...	2,257.081	1,692.164	215.100	673	1,954.015	87.293	408.074	1,115.309	733.698
<i>h) Fiume vár. és ker.</i>										
	Magyarorsz. össz. ...	682	619	—	—	682	—	66	616	—
II. H.-Szlav.-orsz.)										
1	Belovár-Kőrös vm. ...	184.928	170.340	—	—	24.689	160.239	40.975	143.703	250
2	Lika-Krbava »	266.677	266.677	—	261	207.715	58.701	8.310	208.754	49.613
3	Modrus-Fiume »	210.352	165.414	17.040	—	192.719	593	733	91.610	118.009
4	Pozsega »	198.995	125.472	18.713	—	127.631	52.651	57.036	140.325	1.634
5	Szerém »	132.893	120.007	—	—	20.532	112.361	106.684	26.209	—
	Zimony, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	Varasd vármegye ...	91.247	22.416	12	—	73.952	17.283	15.254	73.433	2.560
	Varasd, th. j. v.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	Verőce vármegye ...	182.505	41.662	92	26	96.530	85.857	60.243	122.262	—
	Eszék, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8	Zágráb vármegye ...	262.845	230.119	86	—	59.800	202.959	47.199	213.546	2.100
	Zágráb, th. j. v. ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Összesen ...	1,530.442	1,142.107	35.943	287	803.568	690.644	336.434	1,019.842	174.166
	Magyarbirod. össz. ...	9,037.844	5,965.683	432.614	122.050	6,823.627	1,657.553	2,417.833	4,728.527	1,891.484

1) Horvát-Szlavonországnál 1894. évi adatok.

Folyó szám	Az erdőhatásági terület	Tényleg beerdősített az év folyamán							Költség hektáronként						
		Az üzemtervek szerinti évenként beerdősítendő terület		A megelőző hátrahagyott területekkel együtt 1899-ben beerdősítendő volt		mesterséges üton		Hátralékokban maradt az év végén	1899. évi erdősítési többlet	Az év folyamán foganatosított erdősítések költségei		Költség hektáronként			
		korona	fill.	kor.	fill.	kor.	fill.			a természetes üton létrejött erdősítéseknél		a mesterséges erdősítésekénél			
								vetésnél	ültetésnél	kor.	fill.	kor.	fill.		
I. Magyarország.															
1	Besztercebánya ...	1.096	893	—	133	1.191	38	469	27.488	—	—	13	56	21	57
2	Zsarnóca ...	574	482	294	2	365	5	184	11.670	—	—	15	64	31	87
3	M.-Sziget ...	2.439	5.947	1.194	—	2.499	2.461	207	82.300	—	—	—	—	32	93
4	Bustyaháza ...	1.077	1.682	297	—	1.049	634	298	38.505	¹⁾ 12	16	—	—	33	26
5	Kolozsvár ...	2.129	4.826	57	230	1.942	2.636	39	49.191	—	—	14	69	23	59
6	Szász-Sebes ...	1.306	3.072	180	17	685	2.274	84	22.940	—	—	19	09	33	02
7	Lugos ...	373	137	17	9	190	207	286	6.734	—	—	20	44	34	47
8	Orsova ...	1.502	2.190	213	6	1.281	690	—	²⁾ 10.537	—	—	6	09	²⁾ 23	33
9	Liptó-Ujvár ...	668	398	—	3	841	—	446	17.127	—	—	9	82	20	33
10	Ungvár ...	540	920	—	6	653	317	56	21.456	—	—	1	75	32	84
11	Nagy-Bánya ...	609	2.239	—	7	328	1.989	85	4.501	—	—	12	17	13	46
12	Lippa ...	871	1.005	338	79	374	224	10	8.754	—	—	7	97	21	72
13	Sóvár ...	582	693	40	32	556	193	128	13.965	¹⁾ 28	58	29	85	21	34
14	Gödöllő ...	338	591	56	57	383	154	59	27.082	—	—	42	24	64	43
15	Apatin ...	226	214	—	17	322	45	170	11.418	—	—	³⁾ —	—	35	46
	Összesen ...	14.330	25.289	2.686	598	12.659	11.867	2.521	353.668	1	77	16	58	26	78
II. Horv.-Szlav.-országok.															
16	Zágráb ...	1.703	2.125	804	1.222	32	67	—	10.703	—	—	8	45	11	72
17	Otocsász ...	1.629	4.350	1.072	7	189	3.082	—	5.197	—	—	13	85	26	98
18	Vinkoveze ...	998	1.329	505	575	266	79	96	11.338	—	—	15	43	9	27
	Összesen ...	4.330	7.804	2.381	1.804	487	3.228	96	27.238	—	—	10	69	16	30
	Főösszeg ...	18.660	33.093	5.067	2.402	13.146	15.095	2.617	380.906	—	93	12	16	26	39

¹⁾ A természetes erdősítésnél fölmerült s aránylag túlmagas költségeket a vágásokon levő értéktelen fának és cserjék kivágatása s a vágások kitakarítása okozta. — ²⁾ 831 hektárt a kaláni bányatársulat erdősített a vele kötött szerződés értelmében. Ez az oka, hogy a hektáronként számított átlagos költség magassága mellett is oly kevés a beerdősített nagy terület összes erdősítési költsége. — ³⁾ A vetés útján erdősített vágások mezőgazdasági használatra bérbe adtak; a bérlek a fizetett bérén kívül, kötelesek voltak a vágásokat ingyen beerdősíteni. Ez magyarázza meg, hogy a vetés útján történt erdősítés költséggel nem járt.

73. A kincstári csemetekertek kiterjedése és a termelt csemetemennyiség az 1899. évben.

Folyó szám	Az erdőhatásági terület	Az év folyamán kiadatott								Készlet az év végén				
		az erdőkinctár által foganatosított erdősítésekhez				kopár területek befásítására és magánosoknak				fenyő	tölgy	egyéb lombfa	összesen	
		fenyő	tölgy	egyéb lombfa	összesen	fenyő	tölgy	egyéb lombfa	összesen					
		csemete ezer darab												
I. Magyarország.														
1	Besztercebánya ...	15	5.740	10	168	5.918	2.040	—	—	2.040	21.970	17	312	22.299
2	Zsarnóca ...	6	1.252	314	41	1.607	205	—	30	235	8.505	243	192	8.940
3	Máram.-Sziget ...	26	9.718	531	—	10.249	1.973	—	46	2.019	43.675	1.882	145	45.702
4	Bustyaháza ...	12	4.080	464	13	4.557	4.272	—	49	4.321	18.424	1.793	88	20.305
5	Kolozsvár ...	14	6.651	1.016	61	7.728	—	—	8	8	14.103	1.383	169	15.655
6	Szász-Sebes ...	11	2.104	114	46	2.264	436	117	160	713	7.103	364	472	7.939
7	Lugos ...	57	7	633	14	654	214	437	8	659	3.079	3.878	6.392	13.349
8	Orsova ...	84	1.330	263	92	1.685	176	—	3	179	6.713	559	411	7.683
9	Liptó-Ujvár ...	27	3.893	—	—	3.893	1.237	—	—	1.237	20.264	—	9	20.273
10	Ungvár ...	7	1.585	1.114	2	2.701	381	—	—	381	4.495	438	16	4.949
11	Nagy-Bánya ...	5	1.000	288	78	1.366	1.124	—	25	1.149	6.640	403	234	7.277
12	Lippa ...	27	38	992	395	1.425	95	2.167	244	2.506	757	2.554	413	3.724
13	Sóvár ...	11	1.305	589	2	1.896	2.568	775	26	3.369	6.525	637	490	7.652
14	Gödöllő ...	53	355	688	686	1.729	80	—	751	831	1.134	1.378	3.907	6.419
15	Apatin ...	43	—	172	1.680	1.852	—	904	5.568	6.472	1	1.735	13.101	14.837
	Összesen ...	398	39.058	7.188	3.278	49.524	14.801	4.400	6.918	26.119	163.388	17.264	26.351	207.003
II. Horv.-Szlav.-országok.														
16	Zágráb ...	0 ⁵	142	—	—	142	5	—	—	5	581	20	—	601
17	Otocsász ...	0 ⁴	1.189	—	—	1.189	—	—	—	—	2.164	—	—	2.164
18	Vinkoveze ...	0 ⁴	30	—	26	56	—	—	14	14	50	—	27	77
	Összesen ...	1 ³	1.361	—	26	1.387	5	—	14	19	2.795	20	27	2.842
	Főösszeg ...	399 ³	40.419	7.188	3.304	50.911	14.806	4.400	6.932	26.138	166.183	17.284	26.378	209.845

74. A kincstári erdőbirtokok területe művelési ágak szerint és az erdőbirtokok értéke 1899-ben.

Folyó szám	A kincstári erdőhatósági kerület	Bel- telek	Szán- tőföld	Rét	Legelő	Havasi legelő	Termé- ketlen	A nem erdőte- rület összege	Erdő	Az erdőható- sági ke- rület összes területe	Az erdőbir- tokok összes értéke
I. Magyarország.											
1	Besztercebányai erdőig.	197	1.445	3.867	1.396	3.560	677	11.142	81.300	92.442	24.391
2	Zsarnóczyai erdőhivatal	60	365	1.680	530	—	140	2.775	32.793	35.568	7.664
3	Máram.-szigeti erdőig.	215	975	3.128	1.609	21.847	1.094	28.868	135.942	164.810	14.660
4	Bustyaházaai erdőhiv. ...	102	289	1.775	698	6.024	692	9.580	101.487	111.067	9.936
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	64	292	1.000	3.252	4.149	671	9.428	126.726	136.154	5.035
6	Szászsebesi erdőhivatal	350	184	98	4.250	8.247	1.164	14.293	100.403	114.696	5.185
7	Lugosi erdőigazgatóság	93	679	1.409	8.436	—	981	11.598	45.086	56.684	5.661
8	Orsovai erdőhivatal	73	18	846	1.010	4.409	1.574	7.930	145.888	153.818	2.645
9	Liptóújvári főerdőhiv. ...	108	173	1.338	644	8.230	3.064	13.557	49.904	63.461	20.229
10	Ungvári »	141	2.048	5.319	2.185	1.202	1.352	12.247	96.458	108.705	2.549
11	Nagybányai »	427	39	781	1.491	1.114	163	4.015	49.878	53.893	3.125
12	Lippai »	170	1.240	589	117	—	1.469	3.585	64.789	68.374	7.271
13	Sóvári »	143	315	702	229	—	384	1.773	46.551	48.324	10.725
14	Apatini »	28	19	—	1.937	—	4.312	6.296	18.611	24.907	16.738
15	Gödöllői »	84	349	302	524	—	156	1.415	19.310	20.725	9.312
	Összesen	2.255	8.430	22.834	28.308	58.782	17.893	138.502	1.115.126	1.253.628	145.126
II. Horv.-Szlavonorsz.											
16	Zágrábi erdőigazgat. ...	38	16	33	73	—	1.381	1.541	130.262	131.803	15.780
17	Vinkovczei főerdőhiv. ...	9	1.033	478	2.484	—	5.826	9.830	62.660	72.490	41.678
18	Otocsaczi erdőhivatal ...	5	2	9	1.229	2.223	1.682	5.150	91.557	96.707	1.284
	Összesen	52	1.051	520	3.786	2.223	8.889	16.521	284.479	301.000	58.742
	Főösszeg	2.307	9.481	23.354	32.094	61.005	26.782	155.023	1.399.605	1.554.628	203.868

75. A kincstári erdők megoszlása a főbb fajok szerint.

Folyó szám	A kincstári erdőhatósági kerület	Az erdőhatóság ke- rületéhez tartozó összes erdőterület kiterjedése	Az összes erdőterületből esik							erdőkre összesen
			a rendes használat alatt levő							
			t ö l g y -		fenyő-	bükk- és más kemény lombfa-	fűz-, nyár- és más puh. lombfa-	erdőkre	összesen	
			szál-	sarj-						
I. Magyarország.										
1	Besztercebányai erdőig.	81.300	4.069	3.067	—	69.468	4.696	—	77.231	
2	Zsarnóczyai erdőhiv.	32.793	350	43	—	2.785	29.615	—	32.443	
3	Máram.-szigeti erdőig.	135.942	24.089	2.288	—	74.509	35.056	—	111.853	
4	Bustyaházaai erdőhiv. ...	101.487	16.718	2.180	—	44.301	38.288	—	84.769	
5	Kolozsvári erdőigazg. ...	126.726	8.052	5.903	328	55.967	56.476	—	118.674	
6	Szászsebesi erdőhivatal	100.403	13.281	7.609	24	29.391	50.098	—	87.122	
7	Lugosi erdőigazgatóság	45.086	7.784	20.887	64	18	12.872	3.461	37.302	
8	Orsovai erdőhivatal	145.888	23.404	9.073	—	12.182	101.229	—	122.484	
9	Liptóújvári főerdőhiv. ...	49.904	8.289	—	—	41.615	—	—	41.615	
10	Ungvári »	96.458	2.348	5.906	—	17.917	70.287	—	94.110	
11	Nagybányai »	49.878	3.323	1.609	—	—	44.946	—	46.555	
12	Lippai »	64.789	2.827	28.291	168	373	31.788	1.342	61.962	
13	Sóvári »	46.551	731	6.944	831	13.556	24.489	—	45.820	
14	Apatini »	18.611	1.670	9.383	—	—	—	7.558	16.941	
15	Gödöllői »	19.310	561	17.283	1.012	—	454	—	18.749	
	Összesen	1.115.126	117.496	120.466	2.427	362.082	500.294	12.361	997.630	
II. Horv.-Szlavonorsz.										
16	Zágrábi erdőigazgat. ...	130.262	—	14.606	—	16.131	99.525	—	130.262	
17	Vinkovczei főerdőhiv. ...	62.660	—	53.351	—	—	9.309	—	62.660	
18	Otocsaczi erdőhivatal ...	91.557	31.050	—	—	6.604	53.903	—	60.507	
	Összesen	284.479	31.050	67.957	—	22.735	162.737	—	253.429	
	Főösszeg	1.399.605	148.546	188.423	2.427	384.817	663.031	12.361	1.251.059	

76. A kincstári erdők vagásterületei és fatermése, valamint pénzügyi eredményei az 1899. évben.

Folyó szám	A kincstári erdőhatósági kerület	Kihasználható volt összesen	Ebből tényleg kihasználtatott	Kihasználhatlanul maradt	Az év folyamán tényleg kihasznált vagásterületeken termeltetett			Értékeithetetlenül visszamaradt az 1899. évi vágás-területeken	A kihasználhatlanul maradt vagásterületeken becsült szerinti van	A zárszámadás adatai szerint volt		
					épület- és tűzifa	tűzifa	összesen			kiadás	bevétel	főleg, III. hány
erdőterület, hektár					t ö m ö r k ö b m é t e r f a t ö m e g							
I. Magyarországi g.												
1	Besztercebánya	738	551	187	136.255	103.140	239.395	9.615	64.000	1.146	1.719	573
2	Zsarnócza	439	288	151	50.133	84.660	134.793	—	64.168	627	913	286
3	Máramaros-Sziget	1.544	975	569	160.696	127.260	287.956	37.569	114.452	729	1.218	489
4	Bustyaháza	788	481	307	76.000	20.470	96.470	29.800	188.800	702	944	242
5	Kolozsvár	3.927	1.719	2.208	100.239	177.330	277.569	33.750	451.231	790	918	128
6	Szász-Sebes	2.281	647	1.634	43.544	170.312	213.856	15.431	477.955	583	698	115
7	Lugos	2.147	891	1.256	25.826	83.071	108.897	2.148	379.395	582	710	128
8	Orsova	5.637	1.130	4.507	57.209	162.280	219.489	2.286	1.140.875	169	393	224
9	Liptó-Ujvár	349	341	8	90.200	33.500	123.700	—	1.259	238	598	360
10	Ungvár	6.016	859	5.157	43.727	110.935	154.662	81.994	1.175.503	1.239	1.433	194
11	Nagy-Bánya	2.035	178	1.857	6.198	47.911	54.109	—	825.146	330	372	42
12	Lippa	944	626	318	7.553	113.661	121.214	—	88.989	45	298	253
13	Sóvár	484	344	140	81.401	88.283	169.684	48.155	37.748	518	779	261
14	Apatin	784	300	484	396	20.526	20.922	—	58.088	196	584	388
15	Gödöllő	317	263	54	998	28.064	29.062	—	17.785	343	253	(-)90
	Összesen	28.430	9.593	18.837	880.375	1.371.403	2.251.778	260.748	5.085.394	8.237	11.830	3.593
II. Horvát-Szlavonországi g.												
16	Zágráb	2.935	1.091	1.844	127.911	196.294	324.205	21.864	422.368	460	1.210	750
17	Vinkovce	1.319	1.208	111	109.322	193.675	302.997	—	26.685	418	3.200	2.782
18	Otocsác	3.919	1.022	2.897	24.438	18.797	43.235	28.197	347.034	237	308	71
	Összesen	8.173	3.321	4.852	261.671	408.766	670.437	50.061	796.087	1.115	4.718	3.603
	Mindössze	36.603	12.914	23.689	1.142.046	1.780.169	2.922.215	310.809	5.881.481	9.352	16.548	7.196

77. A kincstári erdők kiterjedésének és értékének változása 1890-től 1899-ig.

É v	A z állami erdőbirtokoknak ö s s z e s					
	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona	kiterjedése, hektár	értéke, korona
	M a g y a r o r s z á g		H o r v á t - S z l a v o n o r s z á g o k		M a g y a r b i r o d a l o m	
Az 1890. év végén	1,299.542	146,400.280	339.139	59,937.051	1,638.681	206,387.331
» 1891. »	1,300.239	146,480.690	339.138	60,006.567	1,639.377	206,487.257
» 1892. »	1,314.416	146,584.254	317.590	60,037.715	1,632.006	206,621.969
» 1893. »	1,298.021	145,595.242	312.137	60,057.676	1,610.158	205,652.918
» 1894. »	1,295.077	145,522.817	307.143	60,059.954	1,602.220	205,582.771
» 1895. »	1,293.386	145,406.689	307.651	60,064.355	1,601.037	205,471.044
» 1896. »	1,287.187	146,258.645	302.946	60,096.627	1,590.133	206,355.272
» 1897. »	1,285.252	146,810.336	303.470	60,096.627	1,588.722	206,906.963
» 1898. »	1,256.024	146,017.421	301.106	60,184.456	1,557.130	206,201.877
» 1899. »	1,253.628	145,126.000	301.000	58,742.000	1,554.628	203,868.000

76. A Kincstári erők költségvetésének és ellenőrzésének adatai az 1900. évről.

Költségvetési osztály	Költségvetési rész	Költségvetési cím	Költségvetés		Ellenőrzés		Működési költségvetés	Költségvetés összesen	Ellenőrzés összesen		
			Előirányozott	Felhasznált	Előirányozott	Felhasznált					
Kincstári erők	Kincstári erők	Kincstári erők	...	...	...	...	...	...	...		
			...	...	...	...	...	...	...		
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...	...

77. A Kincstári erők költségvetésének és ellenőrzésének adatai az 1900. évről.

Költségvetési osztály	Költségvetési rész	Költségvetési cím	Költségvetés		Ellenőrzés		Működési költségvetés	Költségvetés összesen	Ellenőrzés összesen	
			Előirányozott	Felhasznált	Előirányozott	Felhasznált				
Kincstári erők	Kincstári erők	Kincstári erők	...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...
			...	...	...	...	...	...	...	...

